

PREZENȚE BASARABENE ÎN SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ

DICȚIONAR

Editura CIVITAS

Chișinău 2007

***PREZENȚE BASARABENE
ÎN SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ***

(secolul al XIX-lea - prima jumătate a secolului al XX-lea)

DICȚIONAR

Editura CIVITAS

Chișinău 2007

CZU 1/14+821.161.1.09

B60

Dicționarul a fost întocmit de:

Gheorghe BOBÂNĂ, doctor habilitat în filosofie, profesor, cercetător;
Lidia TROIANOWSKI, doctor în filosofie, cercetător științific superior

Prefață – **Demir DRAGNEV**, dr. hab. în istorie, prof. universitar,
m. c. al A.Ș.M.;

Referenți:

Mihai TAȘCĂ, doctor în drept, cercet. șt. superior;
Dinu POȘTARENCU, cercetător șt. (Centrul Istorie, I.I.S.D. al A.Ș.M.)

Consilier editorial: **Demir DRAGNEV**

Redactor: **Tamara OSMOCESCU**

Procesare computerizată: **Vera BOSTAN**

Coperta: **Dragoș BOBÂNĂ**

Directorul Editurii CIVITAS: **Gheorghe BOSTAN**

Manager: **Iurie CIOBANU**

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Prezențe basarabene în spiritualitatea românească (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea. Dicționar / alcăt.: Gheorghe Bobână, Lidia Troianowski, cop. Dragoș Bobână – Ch.: Civitas, 2007 (Tipogr. „Bons Offices”). – 312 p. 3000 ex.

ISBN 978 9975 928 95 3

1/14+821.161.1.09

Complexul Editorial CIVITAS, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 133/32;
MD 2004, Chișinău, Republica Moldova, tel: 23-33-14, fax: 23-76-06
e-mail: cvts2007@yahoo.com

În Dicționar materialele sunt expuse în redacția alcătuitoarelor,
care sunt responsabili de conținutul lor.

Această ediție a apărut cu sprijinul Departamentului
pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni. Se distribuie gratuit.

© 2007: Editura Civitas

© 2007: Gheorghe Bobână, L. Troianowski (alcăt.)

ISBN 978-9975-928-95-3

PREFAȚĂ

Istoria și spiritualitatea* plaiului natal ca parte componentă a civilizației naționale se bucură în ultimul timp de un interes sporit atât în sistemul de învățământ de toate nivelurile, cât și în mediul categoriilor largi ale populației. La aprofundarea cunoștințelor în acest domeniu contribuie editarea diverselor lucrări monografice consacrate istoriei unor unități administrative sau localități aparte. De o importanță deosebită sunt dicționarele tematice. Un asemenea scurt dicționar biobibliografic realizat de prof. Gheorghe Bobâna și dr. Lidia Troianowski numit *Prezențe basarabene în spiritualitatea românească* expune într-o formă succintă informații de caracter general despre personalități notorii din Basarabia secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea, care s-au manifestat (*până la instaurarea regimului comunist totalitar*) drept promotori ai idealurilor naționale și ai concepțiilor moderne în asemenea domenii ca literatura, istoria, pedagogia, filosofia, jurisprudența, științele naturii, artele plastice, muzica, precum și în domenii ale vieții publice.

Lucrarea include circa trei sute cincizeci de articole consacrate unor personalități, viața și activitatea cărora este legată de viața publică din Basarabia în perioada menționată. În *Dicționar* au fost incluse și personalități născute în Basarabia, care au activat pe teritoriul României, Rusiei și a altor țări, dar prin opera lor au îmbogățit cultura românească. Concomitent, pe lângă personalități de origine basarabească, în *Dicționar* au fost incluse și persoane născute în alte zone ale spațiului românesc, precum și în Rusia sau Ucraina, dar care și-au adus aportul în viața politică, socială, culturală, religioasă etc. din Basarabia și România din această perioadă. În *Dicționar* au mai fost incluse și personalități care nu s-au pronunțat pentru cauza națională, sau nu au fost autohtoni, dar care prin creația și activitatea lor au contribuit la dezvoltarea culturii și științei din Basarabia. Includerea informației despre activitatea acestor personalități permite, în viziunea alcătuitorilor, de a evidenția acel mediu cultural în care au activat promotorii spiritualității românești din Basarabia.

* **Spiritualitate** – ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale (DEX, 1998, p. 1010).

Acestu-i *Dicționar* i-au precedat și i-au servit drept surse diverse studii, enciclopedii și dicționare tematice ce conțin date biografice despre diferite personalități basarabene care au activat în spațiul dintre Prut și Nistru, sau fiind originari din această provincie și-au continuat activitatea în România, Rusia și în alte țări. Marea majoritate a publicațiilor în cauză este structurată pe domenii de activitate: literatură, muzică, arte plastice, activitate politică, ecleziastică etc. Primele asemenea ediții au apărut încă în perioada interbelică: Cardaș Gh. *Poeți și prozatori basarabeni până la Unire (1812-1918)*, (București, 1937); *Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie* (București, 1939); Haneș P. V. *Scriitori basarabeni. 1850-1940* (București, 1940) etc.

În perioada sovietică cea mai reprezentativă publicație de acest gen a fost enciclopedia *Literatura și Arta Moldovei* (vol. I, 1985; vol. II, 1986). Spre regret, multe personalități basarabene proeminente au fost excluse din această ediție pe motive ideologice, iar o mare parte din texte poartă amprenta clișeeilor timpului când au fost scrise. Totuși unele informații din această ediție, au fost utilizate de alcătuitori în Dicționarul nostru.

Interesul față de personalitățile marcante din cultura, știința, viața politică etc. din Basarabia a crescut considerabil după 1989. În diverse publicații au fost scoși din anonimat și apreciați la justa lor valoare renumiți oameni de cultură, știință, activiști politici, clerici etc. Cu toate acestea până în prezent încă mulți reprezentanți ai spiritualității basarabene rămân puțin cunoscuți cercurilor largi de cititori, iar multe laturi ale activității lor sunt neelucidate. Alcătuitoarii unor prime sinteze pe anumite domenii adesea reproduceau mecanic informații puse în circuitul științific de predecesorii lor. Cu timpul au fost editate și lucrări ce includ și informații depistate din arhive, materiale memorialistice care conțin aprecieri analitice ale autorilor. Printre acestea se evidențiază lucrările: T. Stăvilă. *Arta modernă din Basarabia. 1887-1940* (Chișinău, 2000); S. Buzilă. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic (1460-1960)* (Chișinău, 1996); *Academicieni din Basarabia și Transnistria* (Chișinău, 1996); M. Cimpoi. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (Chișinău, 1996); *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2000* (Chișinău, 2007); Al. Chiriac. *Membrii Sfatului Țării 1917-1918* (București, 2000); Iu. Colesnic. *Basarabia necunoscută* (vol. I-V, Chișinău, 1993-2004) etc.

Mai puține la număr au fost edițiile enciclopedice, sau auxiliarele didactice în care sunt generalizate toate domeniile de activitate ale personalităților proeminente basarabene. Dacă exceptăm publicațiile din

perioada sovietică, în prezent putem numi doar câteva dicționare, editate în România, care includ selectiv și personalități basarabene (ex. *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*, București, 1994), iar în Republica Moldova – *Enciclopedia Chișinău* (1997), auxiliarul didactic *Dicționar de istoria românilor* (Chișinău, 2004) și încă câteva publicații cu caracter selectiv.

Până astăzi nu dispunem de un dicționar biobliografic, care ar generaliza succint într-un singur volum informația principală ce se cuprinde în publicațiile pe domenii sau în lucrările răzlețe consacrate anumitor personalități. Alcătuitoarii propun un asemenea scurt dicționar cu caracter de generalizare (care poate fi și un material didactic, dar nu și o antologie exhaustivă) ce conține trimiterile necesare la surse bibliografice cu informații mai concrete (vezi și anexa).

Dicționarul evidențiază frământările ideatice ce au marcat societatea românească, inclusiv cea basarabeană, în acest segment de timp și au determinat poziția civică, politică, filosofică și științifică a celor care prin opera lor au afirmat principii și idealuri actuale și pentru contemporaneitate. Este prezentată contribuția filosofică și estetică, interferențele cu ideile europene în opera nevalorificată îndeajuns a lui Alexandru Sturdza, Vasile Lașcu, Pavel Ștefan Leonard, Vasile Harea, Nicolae Florov, Leon Donici, Alexandru Boldur etc.

În *Dicționar* se grefează profilul politic și ideologic al unor personalități notorii din epocă: Zamfir Arbore-Ralli, Constantin Stere, Ion Inculeț, Nicolae Alexandri, Pantelimon Halippa, Gheorghe Năstase, Emanuil Gavrilă etc., care au jucat un rol important în viața politică a Basarabiei și României la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Sunt expuse concepțiile unor preoți intelectuali basarabeni ca Alexei Mateevici, Gurie Grosu, Iosif Parhomovici, Andrei Parhomovici ș. a.; scoase în prim-plan profiluri de savanți care au activat în diverse domenii ale științelor naturii din Basarabia, România și Rusia: Alexei Bârlădeanu, Nicolae Florov, Teodor Porucic, Nicolae Donici, Nicolae Moroșanu, Toma Ciorbă etc.

Este prezentată creația unor scriitori reprezentativi care au fost nu numai cronicari fideli ai epocii, ci au și impulsionează benefic menținerea demnității și mândriei naționale a românilor basarabeni: Alecu Russo, Alexandru Donici, Constantin Stamati, Alexandru Hâjdău, B.P. Hasdeu, Constantin Stere etc. Se evidențiază creația publicistică nevalorificată a unui șir de ziariști consacrați ai timpului: Sergiu Victor Cujbă, Ion

Buzdugan, Emil Gane, Axinte Frunză, Alexandru Robot; este analizată contribuția literară a scriitorilor Tudose Roman, Teodor Nencev, Ion Buzdugan, Vladimir Cavarnali, Magda Isanos și impactul creației acestora asupra vieții literare din Basarabia în perioada respectivă.

Se oglindește opera misionară a numeroasei pleiade de dascăli spirituali ai poporului – preoți, care la acea vreme depășeau sensibil statutul de exponenți ai cultului, publicând diverse lucrări cu caracter didactic, politic, economic, filosofic etc. – Alexandru Baltaga, Mihail Ceachir, Gurie Grosu, Nicolae Lașcu, Constantin Popovici, Ioan Rusu, Paul Mihail, Vasile Lisnic etc.

Un compartiment important îl ocupă creația artiștilor plastici care au animat viața artistică basarabeană și românească a timpului, manifestându-se și la nivel european, cum sunt August Baillayre, Alexandru Plămădeală, Alexandru Bernardazzi, Milița Petrașcu ș.a. Este evidențiat aportul nu mai puțin important la dezvoltarea culturii muzicale românești al compozitorilor și interpreților din Basarabia: Gavriil Musicescu, Mihail Berezovschi, Maria Cebotari și mulți alții.

Desigur, pot exista diverse opinii referitor la prezența sau la absența unor nume de personalități. Este însă dificil de obținut ca o publicație de generalizare ce cuprinde majoritatea domeniilor culturii să satisfacă toate cerințele cititorilor.

Includerea, în viziunea noastră, într-un singur volum tematic a biografiilor personalităților basarabene, care s-au manifestat în diverse domenii ale spiritualității, va permite cititorilor să mediteze asupra unor momente comune, caracteristice majorității acestor personalități, să ajungă la concluzii de ansamblu.

Două momente de bază par a pătrunde demersul alcătuirii. În *Dicționar* se evidențiază prezența până la instaurarea regimului totalitar comunist a unei elite naționale cu viziuni moderne, care fiind instruită în prestigioase instituții de peste hotare rămânea ghidată de scopuri nobile de afirmare a dezideratelor naționale și prosperare a plaiului lor natal, ca parte a spațiului locuit de români. Sentimentul de mândrie și admirație față de înalata ținută profesională și morală a distinșilor oameni politici, de cultură și știință din Basarabia din perioada examinată se îmbină cu un alt moment generalizator, legat de destinul tragic al multor dintre acești intelectuali în timpul regimului totalitar comunist. Învinuită de „naționalism”, „colaborare cu ocupații”, „diversiuni ideologice” etc. elita intelectuală basarabeană a avut de suferit toate ororile represiunilor

staliniste. O mare parte a acestei intelectualități a fost deportată în Siberia, exterminată în închisori, lagăre ale GULAG-ului, executată. Mulți au reușit să se evacueze pe teritoriul României. Numai o parte din aceștea s-au salvat stabilindu-se în alte țări sau rămânând în patrie să supraviețuiască, supunându-se regimului.

Basarabenii stabiliți în România, dacă nu erau predați securiștilor sovietici, sau nu erau întemnițați, în pofida marginalizării evidente, continuau activitatea lor intelectuală, purtând dorul plaiului natal și străduindu-se să fie de folos celor rămași la est de Prut. M-am convins de acest adevăr în anii '60-'70 ai secolului trecut, stabilind contacte științifice directe cu savanții istorici basarabeni. Am fost impresionat de profunda erudiție și înalta ținută intelectuală a lui Gheorghe Bezviconi, Alexandru Boldur, Alexandru Gonța, Paul Mihail, Damian Bogdan ș. a. Le sunt recunoscător pentru consultațiile prețioase pe care mi le-au acordat în domeniul paleografiei româno-slave, arheografiei, studiului surselor medievale etc. Prin intermediul lor am cunoscut asemenea istorici notorii ca C. C. Giurescu, A. Oțetea, N. Stoicescu, Fl. Constantiniu, Șt. Ștefănescu, C. Rezachevici, precum și o pledă de istorici de la Iași – basarabenii A. Andronic, L. Boicu, L. Șimanschi, V. Spinei, I. Agrigoroaiei ș. a., dar și pe colegii lor născuți la vest de Prut, totdeauna dispuși să-i ajute pe istoricii de la Chișinău (C. Cihodaru, I. Caproșu, Al. Zub, Gh. Platon, C. Istrati, N. Grigoraș, V. Ciobanu ș. a.). Cu numiții cercetători au colaborat și alți istorici de la Chișinău – acad. Eugen Russev (discipol a lui P. P. Panaitescu – renumit medievist), Pavel Dimitriu (Dmitriev), Alexandru Moșanu, Ion Hâncu, Ion Niculiță etc. De fiecare dată când erau contactați, istoricii basarabeni din România manifestau un interes deosebit față de plaiul lor natal.

Cu totul alta a fost soarta multor intelectuali rămași în Basarabia. Represați de organele sovietice, deportați în Rusia, o mare parte dintre aceștia parcă s-au prăbușit într-un hău. Până astăzi nu este cunoscut cu certitudine unde sunt înmormântați Al. Baltaga, Ion Halippa, Nicolae Moroșan, Ion Secară, Gh. Druță, Iulia Simenel-Dicescu, Petre Ștefănuță, Luca Știrbeț și mulți alții. Numai o parte dintre cei represați au revenit în patrie după moartea lui Stalin. Drept urmare, continuitatea intelectualității autohtone a fost grav afectată.

Desigur, în afară de momentele evidențiate, cititorul va avea posibilitatea să depisteze și alte informații relevante legate de viața și

activitatea înaintașilor noștri, memoria cărora suntem obligați s-o transmitem noilor generații.

Sperăm că în următoarele ediții *Dicționarul* va fi completat cu nume și informații, cu surse nou depistate.

Exprimăm recunoștința noastră tuturor colegilor, care prin materialele puse la dispoziție în procesul de elaborare a *Dicționarului* și prin sugestiile și notele critice ne-au ajutat să realizăm prezenta ediție.

Deosebita noastră grațitudine doctorului habilitat în studiul artelor *Tudor Stăvilă* (Institutul Patrimoniului Cultural al A. Ș. M.), care a expus sugestii privind conținutul lucrării și ne-a pus la dispoziție pentru a fi incluse în *Dicționar* materiale informaționale (inclusiv ilustrative) referitoare la activitatea artiștilor plastici și graficienilor din perioada examinată. Alcătuitorii sunt deasemenea recunoscători dlui Iurie Colesnic care ne-a pus la dispoziție materialele referitoare la unele articole.

Dat fiind faptul că din prezentul tiraj s-au publicat exemplare de probă cu anumite dificultăți, a fost preluată editarea în întregime a tirajului cu rectificările de rigoare în textul *Dicționarului*. Cititorii, care sunt în posesia acestor exemplare, le pot schimba la Editura Civitas cu exemplare din tirajul rectificat.

Dicționarul prin modul de prezentare a materialului sub formă de generalizare, receptat în complexitate cu sursele în care personalitatea respectivă este prezentată cu mai multe detalii, poate servi drept auxiliar didactic pentru profesori, elevi, studenți și sperăm că va trezi interesul unor categorii mai largi de cititori.

Prof. **Demir Dragnev**,
membru corespondent al A. Ș. M.

INTRODUCERE

În amplul proces de evoluție istorică a neamului românesc, atestat de multitudinea documentelor, mărturiilor și realităților spirituale, lingvistice, etnografice sau religioase, Moldova a constituit o parte integrantă a istoriei spațiului locuit de români fără a se face distincție între diferitele ei zone.

Istoria Moldovei este și istoria Basarabiei, căci secole de-a rândul ea a constituit partea de răsărit a acestui stat, iar originea și evoluția instituțiilor politice, sociale și culturale din Basarabia sunt identice cu ale Țării Moldovei până la începutul secolului al XIX-lea.

Din ultimele decenii ale secolului al XIV-lea, teritoriul de la est de Prut făcea parte din Moldova, iar din 1387 Nistrul devine granița de delimitare și de apărare a întregii Moldove.

Din scrierile cronicarilor, expresia cultă a conștiinței poporului, rezultă că ei priveau Țara Moldovei ca teritoriul ce se întindea până la Nistru. Grigore Ureche scrie: „...Și au descălecat întâi sub munte; apoi înmulțindu-se, mai și crescând înainte, nu numai apa Moldovei sau Siretul le-au fost hotar, ce până la Nistru și până la Mare s-au lățit”[1]. Nistrul a fost granița Moldovei, așa cum Dunărea era a Munteniei sau Tisa a Transilvaniei.

Că lucrurile se prezintă în acest fel ne-o dovedește și faptul că cetățile de apărare, construite de diferiți domni moldoveni în epoca medievală, sunt situate pe Nistru și nu pe Prut. Construirea cetăților pe râul Nistru este o dovadă că el a fost granița care delimita hotarul Moldovei dinspre răsărit, chiar dacă și dincolo de el locuiau români, așa cum stau lucrurile și cu românii de dincolo de Tisa sau de Dunăre.

Termenul de *Basarabia* era utilizat în documentele vremii, dar el delimita doar o mică porțiune din Sudul Moldovei, la nord de Delta Dunării, sub denumirea de Bugeac, termen introdus de tătari și intrat în uz din secolul al XVII-lea [2]. Această regiune a fost numită Basarabia, deoarece a făcut parte din Țara Românească în timpul domniei Basarabilor. Odată cu trecerea timpului, teritoriile din Sud au trecut în posesiunea domnilor moldoveni, cum s-a întâmplat și cu unele posesiuni ale domnilor moldoveni care au trecut în stăpânirea domnitorilor din Țara Românească sau din Transilvania.

Interesul diferitelor țări pentru teritoriul Moldovei dintre Prut și Nistru era explicabil prin poziția strategică pe care aceasta o avea - ieșirea la Marea Neagră. Ștefan cel Mare atrăgea atenția asupra acestui fapt, menționând însemnătatea strategică a cetăților Chilia și Cetatea Albă.

Și, într-adevăr, căderea la 1484 a Chiliei și a Cetății Albe, anexarea Tighinei, la 1538, și transformarea ei împreună cu câteva sate în raiaua Bender, prezența garnizoanelor turcești pe cursul inferior al Nistrului au închis accesul Moldovei la Marea Neagră. Evident, avantajele pe care le oferea această parte a Moldovei nu puteau fi ignorate de Imperiul Rus, începând cu secolul al XVIII-lea, mai ales că ocuparea ei deschidea posibilitatea dominației politice asupra Principatelor Române, asupra gurilor Dunării și strâmtorilor din Marea Neagră.

Dacă la începutul secolului al XVIII-lea Țara Moldovei era recunoscută de țarul Petru I în granițele ei istorice, mai târziu, tendința nestăvilită a Rusiei de a domina în Sud-Estul Europei s-a manifestat în războaiele ruso-turce de pe teritoriul Moldovei (1736-1739; 1768-1774 și 1788-1791). Doar datorită rezistenței, atât a Imperiului Otoman, cât și amenințărilor Austriei, Principatele Române n-au putut fi ocupate în acest secol de Imperiul Rus. Rusia a fost silită să cedeze în anumite momente teritoriile ocupate în timpul războaielor, așa cum s-a întâmplat în 1774, când în urma Tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi, Imperiul Rus restituia Imperiului Otoman întreg teritoriul dintre Prut și Nistru cu Cetatea Albă, Chilia, Ismail, Tighina.

Războaiele ruso-turce au avut drept consecință apropierea Imperiului Rus de granițele Moldovei. La 1787, Rusia ocupă teritoriul dintre Bug și Nistru, iar Moldova, pentru prima dată în istorie, se învecinează cu noul Imperiu. În 1792, prin pacea de la Iași, frontiera a fost mutată pe râul Nistru, care forma linia de demarcație între Imperiul Otoman și Imperiul Rus, astfel încât „întregul teritoriu, care se află pe malul drept al Nistrului, va fi restituit Sublimei Porți și va rămâne pe veci sub stăpânirea sa absolută și incontestabilă; dimpotrivă, tot teritoriul care se află pe malul stâng al aceluiași fluviu va rămâne sub stăpânirea absolută și incontestabilă a Imperiului Rus”[3] - se stipula în Tratatul Ruso-Turc încheiat la Iași la 9 ianuarie 1792. Însă pentru Imperiul Rus, doritor a-și asigura supremația în zona Dunării și a Mării Negre, tratatele încheiate s-au dovedit a fi simple convenții, de care nu se mai ținea seama.

Asigurarea controlului și dominației asupra strâmtorilor din Marea Neagră nu putea fi realizată de către Rusia fără instaurarea controlului asupra gurilor Dunării și a Mării Negre prin ocuparea Basarabiei. Țarul

Aleksandru I a reușit printr-o abilă manevră diplomatică să-i smulgă lui Napoleon la Erfurt (1808) acordul cu privire la înglobarea teritoriului dintre Prut și Nistru în Imperiul Rus.

Ocuparea definitivă s-a încheiat prin pacea de la București (1812), prin care Turcia a cedat Imperiului Rus teritoriul dintre Prut și Nistru. Țarul Aleksandru I a ocupat un teritoriu care reprezenta un punct important pentru strategia politică a țarismului rus în această zonă a Europei.

Denumirea de Basarabia, acordată de către ruși întregului teritoriu cuprins între cele două râuri, Prut și Nistru, este improprie. Imperiul Rus, prin schimbarea denumirii, urmărea să șteargă orice urmă a caracterului național moldovenesc al acestui teritoriu. Dar acest lucru nu ne îndreptățește să pledăm pentru nefolosirea în zilele noastre a acestei denumiri. Noțiunea de Basarabia s-a încetățenit și ea reflectă o realitate istorică.

Imperiul Rus a urmărit să transforme teritoriul răpit într-o provincie specific rusească, promovând pentru atingerea acestui scop o politică antiromânească de rusificare forțată a provinciei, de deznaționalizare a elementelor autohtone. Din surse ale Statului-Major al Armatei Ruse, care l-a însărcinat pe A. Zașciuk să întocmească o statistică a populației, aflăm că Basarabia era locuită de moldoveni, care reprezintă 3/4 din totalul populației[4]. Ținuturile Chișinău, Bălți, Soroca erau locuite exclusiv de moldoveni.

În ținutul Hotinului ei erau amestecați cu ucrainenii. Structura demografică a Basarabiei era următoarea: moldovenii reprezentau 66,4%, rutenii și ucrainenii - 13,1%, rușii - 2,1%[5]. Dacă în momentul anexării pe teritoriul dintre Prut și Nistru locuiau, alături de români, și unii fugari din Ucraina, veniți aici încă de la începutul secolului al XVIII-lea, rușii propriu-ziși, așa cum arăta și A. Zașciuk, reprezentau o minoritate insignifiantă. A început apoi masiva colonizare în această provincie: între 1822-1834, guvernul de la Sankt-Petersburg a creat 43 de colonii bulgare; din 1814 până în 1840 au fost create 24 de colonii nemțești, iar în perioada 1824-1828 coloniștilor francezi și elvețieni le-au fost puse la dispoziție peste cinci mii de hectare de pământ arabil.

Coloniștilor le-au fost create și alte facilități: scutiri de impozite și de serviciu militar, importante sume de bani și materiale de construcție pentru noile case.

Preocuparea ocupanților ruși a fost schimbarea structurii etnice a provinciei. Cu toate acestea, ponderea populației moldovenești, chiar dacă a scăzut, rămânea totuși prioritară. La 1897 moldovenii reprezentau 47,6%, rutenii - 19,6%, iar rușii - 8,2% [6].

În pofida măsurilor luate, Basarabia continua să-și păstreze identitatea națională și nu se încadra în conglomeratul de popoare ale Imperiului țarist.

Pe lângă argumentele aduse referitor la factorul demografic, mai menționăm imposibilitatea ocupanților ruși de a distruge limba, cultura populației românești. Rusificarea forțată și starea de incultură impuse de Imperiul Rus nu au putut șterge din conștiința poporului ideea unității de neam și de limbă cu moldovenii de peste Prut, la fel ca și ideea latinității.

Demn de subliniat este și faptul că Imperiul Rus, deși extrem de agresiv, nu a reușit să distrugă alte elemente de suprastructură. Multă vreme după ocupație s-au păstrat organizarea și legislația pur națională identice cu ale Moldovei și diferite de organizarea provinciilor rusești propriu-zise.

Confruntat cu starea de spirit ostilă, cu atitudinea neprietenească a populației, guvernul țarist urmărea realizarea în etape a ocupației noii provincii, acordând pentru început un simulacru de autonomie. Țarul Alexandru I a semnat la 29 aprilie 1818 un act denumit *Așezământul pentru organizarea Basarabiei*, prin care acorda Basarabiei autonomia națională, prevăzându-se ca în administrarea publică să se folosească atât limba română, cât și cea rusă, în problemele private să se folosească cu prioritate limba română, iar în chestiunile de stat să fie folosite în deplină egalitate atât limba română, cât și limba rusă. Dar în februarie 1828, țarul Nicolae I a abolit autonomia Basarabiei, iar limba română a fost eliminată din administrație.

Tendențele de rusificare n-au dat rezultatele scontate. Documentele oficiale rusești recunoșteau că „populația acestei țări nu înțelege altă limbă decât cea autohtonă”[7].

Păstrarea limbii române în justiție și administrație după 1828 era recunoscută de înseși autoritățile de ocupație. Consiliul regional al Basarabiei, compus din funcționari și privilegiați ruși, se vede obligat să prelungească termenul de introducere a limbii ruse cu șapte ani „pentru cei care nu știu rusește”[8].

Actele oficiale, chiar după 1843, după ce limba română a fost suprimată din instituții, erau aduse la cunoștința populației tot în românește. O problemă importantă o constituie mișcarea de rezistență din Basarabia împotriva ocupanților, căci, fără dubii, se poate afirma că în această zonă a existat împotrivirea autohtonilor, care a luat forme specifice, atât în vremea lui Alexandru I, dar mai ales în timpul lui Nicolai I.

Rezistența moldovenilor s-a manifestat mai cu seamă în planul suprastructural. Unele informații ne sugerează existența unor grupări

politice de tip național, care urmăreau Unirea cu Principatele. Se remarcă că „moldovenii din Chișinău - tinerii de familie bună - întrețin relații cu Iașul și Bucureștiul și urmăresc unirea Basarabiei cu Principatele prin intermediul moldovenilor care vin din Principate la Chișinău aducând scrisori”[9].

Alexandru Sturdza (1791-1854), personalitate remarcabilă în cultura rusă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiul primului guvernator al Basarabiei Scarlat Sturdza, alcătuiuse un plan de guvernare a provinciei conform căruia se prevedea ca în Basarabia drepturile și obiceiurile moldovenești nu numai să fie păstrate, ci să fie și mai mult răspândite.

Conform mărturiilor contemporanilor săi, el nu-și ascundea dorința de a vedea „Moldo-Valahia transformându-se într-un stat independent, unit cu Basarabia, Bucovina și Transilvania”[10]. Alexandru Sturdza a lăsat o descriere a călătoriei făcute la Viena și Veneția și tipărită în revista „Moskviteanin” (1847) și într-o broșură aparte sub titlul *Carnetul de note al unui călător fără voie* (Odessa, 1847), în care vorbește despre provinciile românești și despre originea daco-română a populației acestora.

Interesul pentru scrierile care abordau problema națională a Basarabiei, studiul limbii, istoriei și literaturii române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea este în continuă creștere, concomitent cu strădania de a primi cărți din dreapta Prutului. Curios este faptul că, deși în Basarabia erau interzise cărțile și revistele din România, cenzura rusească permitea la Odessa intrarea lor fără probleme pentru deținătorii de abonamente. Numeroase cărți intrau în Basarabia și prin contrabandă.

Cultura românească în Basarabia, sub stăpânirea rusească, s-a manifestat sub diferite forme. Cea mai statornică și cea mai puternică instituție în această privință a fost biserica. Preoțimea din Basarabia constituia în timpurile acelea în mare parte pătura intelectuală a Basarabiei; păstra tradițiile moldovenești și avea cele mai strânse legături cu poporul. Fiind conservatoare, această preoțime, prin menirea ei, nu putea să se împace cu regimul rusesc. O mare parte din corespondența bisericească, actele bisericești, condicile, inventarele, actele stării civile se făceau numai în românește și în românește se înaintau consistoriului din Chișinău. Actele Dicasteriei și ale Consistoriului se întocmeau doar în rusește.

Această stare de lucruri a durat până la 1871, când arhiepiscopul Chișinăului și al Hotinului Pavel a ordonat ca toată corespondența bisericească să se întocmească în rusește.

O rodnică activitate pe terenul cultural în Basarabia a desfășurat mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. Încă de la 1814, el își ridică glasul pentru apărarea drepturilor și legilor locale. După ce a organizat Eparhia Chișinăului și a Hotinului a deschis Seminarul Teologic din Chișinău. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni își pune în gând să deschidă la Chișinău și o tipografie.

Cea dintâi carte bisericească tipărită în această tipografie a fost *Liturghierul* de la 1815. Tipografia eparhială din Chișinău, timp de aproape șaptezeci de ani, a servit cauzei naționale nu numai în Basarabia. Cărțile tipărite la Chișinău se răspândeau și între moldovenii de peste Nistru, ele treceau chiar Prutul.

În anul 1883, tipografia eparhială din Chișinău a fost închisă pe motivul că în biserică nu se mai întrebuinta limba moldovenească. Totuși, cărțile românești care au ieșit din această tipografie nu au fost uitate.

Tradiția „moldovenească” în biserică a fost atât de puternică, menționa Ștefan Ciobanu, că după douăzeci de ani de la închiderea tipografiei, când s-a început prima revoluție rusă, clerul basarabean pune din nou chestiunea deschiderii tipografiei [11]. În 1906, tipografia eparhială din Chișinău se redeschide. În acest timp se reeditează unele cărți tipărite mai înainte la Chișinău, se reproduc și unele cărți tipărite în Moldova de peste Prut.

Pe lângă cărțile tipărite la Chișinău se aduceau cărți din Principate, ceea ce contribuia la consolidarea sentimentului românesc printre preoțimea basarabeană.

În Basarabia s-a editat și o literatură didactică românească care merită să ocupe un loc deosebit în istoria culturii românești în genere și a Basarabiei în special. Tipografia eparhială din Chișinău a fost menită să joace un rol important în conservarea tradiției culturale în Basarabia. În această tipografie se tipăresc, cum am văzut, o mulțime de cărți românești bisericești; tot această tipografie tipărește și cele dintâi manuale românești din Basarabia. De acum în decembrie 1814 aici se tipărește o „bucavna moldovenească cu traducere în rusește”.

La 1819 se editează o „gramatică rusească” cu text paralel românesc, în anul 1822 este tipărită o *Bucavna* în două limbi, în cea slavă bisericească și în cea românească, iar în 1827 apare *Gramatica ruso-română* a lui Ștefan Marcella [12].

Unele cărți în limba română se tipăresc și în capitala imperiului, la Sankt-Petersburg. Încă la 1819 apare aici, în românește, la îndemnul și cu participarea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, *Biblia* (Noul

Testament), care a adus „foloase neprețuite culturii românești din Basarabia” (Ștefan Ciobanu) [13].

În anul 1848, Iacob Hâncu (Ghinculov) tipărește în tipografia Academiei de Științe din Sankt-Petersburg două cărți – o crestomație românească și o gramatică. Cărțile lui Iacob Hâncu, alcătuite atunci când abia se puneau începuturile literaturii românești, când alfabetul latin al limbii românești trecea printr-o perioadă de tranziție, au adus un mare prinos culturii din Basarabia.

Ele pot fi considerate un factor puternic în conservarea limbii române din provincia ocupată. După 1860, cărțile lui Iacob Hâncu nu mai puteau corespunde cerințelor timpului. Avântul pe care l-a luat literatura și limba română după 1848 trebuia să dea și în Basarabia ceva nou, care ar fi amintit de mișcarea culturală din Principate.

Cărțile lui Ioan Donceev au avut menirea să introducă un curent nou în viața culturală românească din Basarabia. Cea dintâi carte didactică a lui Ioan Donceev poartă următorul titlu: *Curs primitiv de limba română*. Prin cartea aceasta basarabenii cunosc poezia românească, operele lui Vasile Alecsandri, Cezar Bolintineanu ș.a.

Cartea lui Ioan Donceev a pătruns în cercurile largi ale intelectualilor basarabeni și, până în 1905, a fost aproape singura carte românească în Basarabia care era citită și cunoscută. Între anii 1906-1917 această carte a servit ca manual la Școala Eparhială de fete din Chișinău.

În pofida tendințelor tot mai accentuate de rusificare a provinciei promovate de guvernul rus, în Basarabia în secolul al XIX-lea s-au tipărit peste 25 de manuale, ceea ce reprezintă un număr impunător pentru situația în care se afla școala românească sub ruși. Cărțile didactice românești din Basarabia ocupă un loc respectabil în istoria culturii românești.

La sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea, cultura din Basarabia s-a remarcat prin însemnate realizări în domeniile vieții muzicale, învățământului muzical și creației componistice. Chișinăul a devenit un centru important al muzicii. Aici concertează somități cu renume mondial: violoniștii N. Wieniawski, P. Sarasate, cântăreții F. Șaleapin, L. Sobinov, M. Battistini, L. Tetrzzini, M. Zembrich, pianiștii I. Hofmann, S. Rahmaninov, A. Ziloti, A. Skreabin, corurile lui G. Musicescu, A. Slaveanski, A. Arhanghelski. În anii '90 ai secolului al XIX-lea V. Gutor înființează la Chișinău primele școli de muzică.

Societatea „Armonia”, care funcționa din 1880, este transformată în Filială a Societății Imperiale de Muzică din Rusia, pe lângă care se

înființează Școala de muzică de curs secundar (1900). În aceste școli își fac studiile cântăreții L. Babici, E. Lucezarschi, pianistul și compozitorul Ștefan Neaga, dirijorul de cor și compozitorul M. Berezovschi ș.a.[145

Pentru tineretul basarabean erau accesibile și alte instituții de învățământ muzical - conservatoarele din Iași, Sankt-Petersburg, Moscova, Odessa. Unii tineri studiau muzica și în capitalele țărilor europene. La Chișinău se prezintă spectacole de operă italiană și rusă, se joacă vodevilurile lui V. Alecsandri de trupa lui N. Luchian din Iași, se organizează trupe de artiști amatori ș.a.[14].

Se deschide Școala de desen (1887) și Societatea Amatorilor de Arte Frumoase din Basarabia (1903), prin intermediul căreia pictorii basarabeni organizează la Chișinău expoziții comune [16].

Basarabia a dat culturii românești și câțiva scriitori de talent care, trecând Prutul și stabilindu-se în Moldova, și-au consacrat creația întregului neam românesc. Printre aceștia au fost Constantin Stamati și Alexandru Donici, care au introdus o notă nouă în literatura românească, o „notă specific basarabeană” – influența literaturii ruse (Ștefan Ciobanu)[17].

Pe lângă scriitorii menționați, în Basarabia au mai existat încercări de literatură românească, reprezentate de lucrările lui Teodor Vârnav, Ioan Sârbu, Alexis Nacco, Gheorghe Păun, Matei Donici, Tudose Roman ș.a. Acești intelectuali basarabeni s-au format sub influența a două curente culturale – cel băștinaș, românesc, și cel oficial, rusesc.

Deși nu s-au ridicat la nivelul contemporanilor lor din Principate, prin opera lor ei au contribuit la manifestarea spiritului și a limbii românești în Basarabia, la creșterea conștiinței naționale. Această creștere a conștiinței naționale se datora atât rezistenței față de intensificarea politicii de rusificare, cât și evenimentelor ce se desfășurau dincolo de Prut. Unirea de la 1859 a fost un factor determinant în amplificarea luptei pentru unitatea națională, deviză proprie tuturor românilor aflați sub dominație străină.

În acest context se înscrie ca o contribuție de excepție *Proclamația către locuitorii din Basarabia* adresată de la Iași de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza: „Locuitori din Basarabia, venim printre voi, ca domn și ca părinte, ca să vă aducem bucurie și vindecarea rănilor de care ați pățimit până acum. Din ziua în care partea Basarabiei locuită de voi s-a lipsit de vechea ei tulpină, ea s-a împărțășit de toate băntuielele și nevoile, ce de mai mulți ani au năvălit această țară a Moldovei, atât de bună și

frumoasă! Însă și pentru noi, ca și pentru toți, va răsări în curând ziua dreptății, după multe nedreptăți despre care ați avut a vă plânge... Patria noastră a intrat pe o cale de îmbunătățiri, care vor revărsa asupra fiilor ei fără osebire. Nu trebuie însă a pierde din vedere că bunurile cu greu să adună și că numai prin înțelepciune și răbdare vom putea dobândi împlinirea dorințelor noastre”[18].

Aceste profetice cuvinte ale lui Alexandru Ioan Cuza și acum, la aproape o sută cincizeci de ani de la rostirea lor, își păstrează actualitatea. Ohranca țaristă constata cu îngrijorare că „unirea Moldovei și Munteniei și formarea unui Principat aproape independent și puțin binevoitor la adresa noastră exercită o atracție vizibilă asupra vecinilor lor moldoveni din Basarabia” și că aceștia “urmăresc unirea Basarabiei cu Principatele”[19].

Dar problema Basarabiei nu putea fi rezolvată în context intern, ea depindea de raportul forțelor pe plan european, de interesele marilor puteri europene. Diferitele mutații petrecute s-au răsfrânt nemijlocit asupra destinului acestei provincii românești.

Ascensiunea puterii militare a Rusiei țariste s-a soldat în 1812 cu anexarea întregului teritoriu al provinciei, iar slăbirea ei militară avea drept consecință pierderea unei părți a acestui teritoriu. În urma înfrângerii în Războiul din Crimeea, Rusia a fost nevoită să cedeze, în 1856, la Congresul de la Paris, presiunilor Puterilor învingătoare și să se retragă din trei județe din zona limitrofă Dunării (Ismail, Bolgrad și Cahul).

Problema unirii Basarabiei cu Moldova nu intra în calculele Marilor Puteri. Iată de ce Principatelor li s-a restituit numai o parte a Basarabiei. Rusia, învingătoare în Războiul din 1877-1878, va deveni din nou stăpâna întregii Basarabii, iar România, câștigătoare și ea a războiului, de fapt a pierdut propriile ei teritorii, oferindu-i-se în schimb, drept „compensație”, Dobrogea. .

Către începutul secolului al XX-lea, asupra națională din Basarabia cunoștea o deosebită intensificare: închiderea școlilor românești, rusificarea bisericilor, interzicerea folosirii limbii române în instituții, justiție, interzicerea oricăror tipărituri românești.

Numai că rezultatele au fost contrare scopurilor urmărite de asupritori: marea masă a poporului și, mai ales, țăranii, au păstrat cu religiozitate limba, credința, obiceiurile și tradițiile strămoșești.

Revoluția rusă, începută în anul 1905, a exercitat o influență consistentă asupra sentimentelor și acțiunilor naționale din Basarabia. Apar ziare și reviste românești: ziarul „Basarabia” (mai 1906 – martie

1907), înființat la inițiativa lui Constantin Stere; ziarul cu apariția neregulată „Viața Basarabiei” (aprilie 1907 – mai 1907); ziarul săptămânal românesc „Moldovanul” (ianuarie 1907 – octombrie 1908), sub direcția lui Gheorghe Madan; ziarul „Basarabia reînnoită” (martie 1907, apar doar trei numere), editat la Iași de Vasile Brăiescu; ziarul „Glasul Basarabiei” (aprilie 1913 – prima jumătate a anului 1914); revista „Luminătorul” (care a apărut fără întrerupere din 1908 și până în 1944); revista, precum și ziarul cu același titlu - „Cuvânt moldovenesc” (mai 1913 – 1917), sub direcția lui Nicolae Alexandri și apoi a lui Simion Murafa și cu sprijinul material al lui Vasile Stroescu. Presa periodică din Basarabia acestei perioade a jucat un rol însemnat în mișcarea națională [20].

Prezența unor fenomene ca redeschiderea într-un cadru solemn a tipografiei ecleziastice, înființată încă la 1813 de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, dar închisă în anul 1886 de Sfântul Sinod Rus, constituirea catedrelor de limbă română pentru învățământ, introducerea limbii române în bisericile ortodoxe din Basarabia, apariția publicațiilor periodice în limba română dovedeau intensificarea luptei naționale, care va pregăti Unirea din 1918.

Primul Război Mondial a favorizat împlinirea dezideratului fundamental al populației basarabene, eliberarea de sub ocupația rusească și unirea cu România. Prin votul unanim al Sfatului Țării, la 24 ianuarie 1918 este proclamată independența Republicii Democratice Moldovenești, iar la 27 martie 1918 este votată Declarația de Unire a Republicii Democratice Moldovenești cu România.

Sfatul Țării a fost un organ reprezentativ, ales pe baze democratice, reflectând voința liberă a populației basarabene, având similitudini cu dietele ce s-au format în Estonia, Letonia, Lituania, care în aceleași condiții și în urma acelorași drepturi au proclamat state autonome și apoi independente, recunoscute de guvernele sovietice și de toate guvernele Europei.

În legătură cu afirmațiile precum că votul în cadrul Sfatului Țării a fost influențat de prezența armatelor române se cuvin anumite precizări. Astfel, trebuie amintit că armata română a venit în Basarabia abia la 12 ianuarie 1918, în urma chemărilor insistente pe care le-a adresat Sfatul Țării, începând din 24 decembrie 1917, și nu a intervenit pentru schimbarea structurilor politice existente în această provincie.

Armata română a intrat în Basarabia la mult timp după constituirea organelor locale de autodeterminare și după hotărârile importante pe care ele le-au luat, ea punându-se la dispoziția autorităților Republicii

Democratice Moldovenești independente; după intrarea armatei române toate organele locale au fost menținute intacte. Afirmția conform căreia Sfatul Țării ar fi votat Unirea sub presiunea militarilor români aflați în zilele lunii martie în sala de ședințe a parlamentului basarabean se dovedește, după cercetarea documentelor vremii, adevărată falsificare.

Votul a fost liber exprimat, deschis, pentru că așa au hotărât membrii Sfatului Țării, fără ca nici un militar să fie prezent. Dezbaterile ample, ce s-au desfășurat pe parcursul a trei zile în deplină libertate, au exprimat starea de spirit și voința întregii populații: 87 voturi pentru Unire, 30 abțineri și numai 3 votanți s-au exprimat împotriva Unirii. Realitatea istorică este că voința și conștiința națională a românilor din Basarabia a învins în acele zile de martie 1918.

După Unire, activitatea diplomatică a României a fost îndreptată spre recunoașterea ei pe plan internațional, stabilirea unor relații de bună vecinătate cu țările limitrofe, în special și cu Rusia Sovietică.

Legăturile cu Rusia Sovietică luaseră un curs nedorit de partea română; deși relațiile diplomatice erau rupte din inițiativa sovietică, o stare de război între cele două state nu există. România trebuia să facă față și presiunilor exercitate de Republica Independentă Ucraina, care în ultimatum și note își manifesta intenția de a ocupa Basarabia prin nerecunoașterea actului Unirii de la 27 martie 1918.

Guvernul român a respins toate cererile Ucrainei. Puterile aliate și-au exprimat acordul de a recunoaște printr-un tratat semnat și apoi ratificat unirea Basarabiei cu România. Discuțiile au început încă din primăvara anului 1920. La 13 iunie 1920, la Paris și Londra au loc discuții preliminare referitoare la recunoașterea Basarabiei ca pământ românesc.

La 28 octombrie 1920, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia au semnat Tratatul de recunoaștere a reunirii Basarabiei cu România, conferindu-i titlul formal în materie de drept internațional. Prin acest tratat a fost recunoscută "suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia și acest vechi hotar"[21].

Se stipula în același timp că „populația Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România”; totodată, România era datoare de „a asigura locuitorilor, fără deosebire de rasă, limbă sau de religie aceleași garanții de libertate și de dreptate ca și celorlalți locuitori din toate ținuturile ce fac parte din Regatul României”. Deosebit de importante

sunt prevederile articolului 9, în care se stabilea că „Înaltele Părți contractante vor invita Rusia să adere la Tratatul de față, de îndată ce va exista un Guvern rus recunoscut de ele”[22].

Dar guvernele semnatare ale acestui Tratat, recunoscând rând pe rând puterea sovietică, au omis din considerente greu de înțeles să ceară recunoașterea Tratatului, fapt ce a dus, după cum se știe, la o accentuare a stării de tensiune între România și statul sovietic și la ocuparea (cu acceptul Germaniei naziste conform Protocolului Adițional Secret al Pactului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939), la 28 iunie 1940, a Basarabiei de către Uniunea Sovietică.

Tot ce a urmat în Basarabia între 1918 și 1940 a fost legat de ideea unității naționale și unificării prin cultură. Pe lângă problema rusificării limbii și a culturii mai era și lipsa conștiinței naționale la o mare parte a populației, îndeosebi a celei rurale. Sarcina elucidării acestor imperative, precum și purtătorul de idei și informație, depozitarul și conservatorul lor era presa periodică.

Imediat după 1918, în Basarabia apare o serie de ziare și reviste, atât la Chișinău, cât și în provincie: „Unirea Literară”, 1919, Bălți; „Frăția Românească”, 1918-1923, Orhei; „Școala Basarabiei”, 1917-1923, editată de Societatea învățătorilor din Lăpușna, Chișinău; „Basarabia de Sus”, 1921-1922, Soroca; „România Nouă”, 1917- 1919, a lui Onisifor Ghibu, Chișinău; „Făclia”, 1918-1919, Chișinău; „Basarabia”, 1918-1919; „Basarabia Militară”, 1918; „Sfatul Țării”, 1918-1921 – cu variantă rusească; „Moldova de la Nistru”, 1920-1922. La Chișinău au mai ființat diverse publicații efemere de coloratură politică diversă.

De durată a fost doar „Luminătorul”. Astfel, către începutul anilor '20 ai secolului trecut în Basarabia s-a format un climat cultural notabil [23]. Mai târziu apar și alte publicații periodice, dintre care revista cu cea mai mare rezonanță la acea vreme a fost „Viața Basarabiei” și ziarul cu același nume, editate din 1932 de Pan Halippa. În 1935, la Bolgrad, vedea lumina tiparului revista „Bugeacul”, care avea să grupeze în jurul său cele mai talentate tinere condeie, nu numai din Sudul Basarabiei, ci și din alte regiuni ale României. În Nordul Basarabiei, la Bălți, din 1932 apare revista „Cuget Moldovenesc”.

În Basarabia, cu concursul nemijlocit al lui Onisifor Ghibu, se înființează în toate județele filiale ale Societății „Astra” (Asociațiunea pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român), întemeiată în 1860 în Transilvania. Așa-numitele „cămine culturale” difuzează literatură adusă de la București sau Iași, pun în circulație ideile românismului, ale

culturii și literaturii naționale prin prelegeri și conferințe ținute de personalități precum Nicolae Iorga, P.V. Haneș, Nichifor Crainic, Victor Eftimiu.

În cadrul societății „Astra” a început să apară săptămânalul „Cuvânt Moldovenesc”(1926-1944), primele numere fiind tipărite în dublu alfabet: cu caractere latine și caractere chirilice. Fiind destinat țărănimii, ziarul, sub direcția lui Onisifor Ghibu și sub redacția lui Mihai Minciună și Iorgu Tudor, avea un caracter populist.

Spre sfârșitul anilor '30 și începutul anilor '40, în Basarabia domnea o atmosferă de viu interes pentru viața culturală și literară românească. Apăreau câteva reviste literare de prestigiu: „Poetul”, „Itinerar”, „Flori de stepă”, „Basarabia literară”, „Cetatea Albă”, „Gând Basarabean”, „Pagini basarabene”, „Bugeacul”, „Viața Basarabiei” etc.

Deși continuau să publice și scriitorii mai în vârstă, creșterea spirituală o realizau tinerii formați în spiritul noilor realități românești. Concomitent cu G.V. Madan, P. Gore, M. Bârcă, N. Popovschi, P. Cazacu, A. Murafa, N. Dunăreanu în paginile revistelor se manifestă tot mai insistent tinerii G. Meniuc, N. Costenco, B. Istru, B. Iordan, A. Tambur, D. Timonu, M. Isanos, M. Curicheru și mulți alții. Desigur, nu toți dintre ei au reușit să se impună, unii n-au reușit să editeze decât câte o carte. Totuși, câteva nume au rămas în patrimoniul literaturii românești – C. Stere, G.V. Madan, P. Gore, P. Cazacu [24].

O predilecție a epocii a fost interesul pentru trecutul provinciei, tendința de acumulare, valorificare și punere în circulație a faptelor culturale din trecut, dar și din prezent. Se descoperă documente vechi, se organizează expediții folclorice, se editează monografiile ale satelor. Apare revista „Din trecutul nostru”, *Dicționarul enciclopedic al Basarabiei*, 1933, în limba rusă, sub redacția lui V. Adiasevici, enciclopedia *Figuri contemporane din Basarabia*, 1939, cu un cuvânt introductiv al lui N. Dunăreanu.

Un rol determinant pentru atmosfera intelectuală din Basarabia l-a avut deschiderea, în 1926, a Facultății de Teologie de la Chișinău. Din această facultate a ieșit o pleiadă de intelectuali de primă mărime în viața literară, culturală și socială a provinciei.

La Chișinău apar mai multe cărți cu tematică socială și filosofică: *Socialismul și creștinismul social*, 1926, de Nicolae Buzea, *Filosofia și istoria ei*, 1927, de Ioan Savin, *Problema politicii creștinești și Statul*, 1933, de Alexandru Boldur, *Problema gradului de conștiință*, 1943, de Nicolae Neagu ș.a. O contribuție importantă la dezvoltarea unor domenii

ale științelor naturii au avut savanții din Basarabia Alexei Bârlădeanu, Nicolae Florov, Teodor Porucic, Nicolae Donici, Nicolae Moroșanu ș.a.

În arta plastică din Basarabia, după 1918, au venit noi tineri talentați, cu viziuni moderne. În 1918, Școala de desen este transformată în Școala de arte plastice, în funcția de director fiind numit Alexandru Plămădeală. Pe lângă Alexandru Plămădeală, care conducea atelierul de sculptură, predau pictura și artele decorative Auguste Baillayre, pictura și desenul – Șneer Kogan, cursurile de anatomie – A. Șimanovschi, istoria artelor – N. Țiganco, apoi E. Maleșevschi și P. Constantinescu-Iași. Prima expoziție de artă plastică de după Unire are loc la Chișinău, în 1920.

În anul următor la Chișinău este înființată Societatea de Arte Frumoase din Basarabia, având drept scop propagarea artelor plastice în provincie și organizarea manifestărilor expoziționale [25]. Societatea, pe lângă secția de arte plastice, mai includea și secțiile de muzică, de arhitectură, de teatru și o secție de fotografie artistică. Printre fondatorii Societății și membrii ei figurau A. Plămădeală, A. Baillayre, Ș. Kogan, V. Cijevschi, A. Climașevschi, L. Dobronravov-Donici, N. Alexandri, M. Petrașcu ș.a.

Societatea organizează mai multe expoziții în cadrul Saloanelor de Artă pe parcursul a șaptesprezece ani, până în anul 1939. În 1922 este organizată la București prima expoziție a artiștilor basarabeni, la care alături de artiști cunoscuți - A. Plămădeală, A. Baillayre, Ș. Kogan ș.a., au expus și unii artiști tineri – T. Kiriacoff, M. Saharov, I. Bulat.

Absorbind diferite orientări și tendințe din arta europeană și universală contemporană, artiștii plastici din Basarabia interbelică le-au transformat creator, reflectând prin opera lor necesitățile artistice ale societății basarabene.

În Basarabia, după Unire, în locul instituțiilor muzicale vechi apar altele noi, cu caracter național. Filiala Societății muzicale imperiale ruse cedează locul Societății muzicale din Chișinău, devenind mai târziu Societatea muzicală moldovenească.

La 1 ianuarie 1919 își deschide ușile primul conservator din Basarabia - Conservatorul „Unirea” - care, în 1930, se unește cu Școala de muzică, fondată la Chișinău încă din 1900. În 1918 este înființată Compania de operă basarabeană. Din componența trupei făceau parte: A. Dicescu – soprană lirică de coloratură, E. Ivoni și E. Rodrigo – soprane dramatice, F. Lupu – soprană lirică, S. Grozovsca, M. Krebs-Mori, M. Izar – mezzosoprane, S. Gorodețki – contralto, D. Borelli, L. Canteț – tenori dramatici, N. Nagacevschi – tenor liric, J. Athanasiu, I. Gorski,

A. Costescu-Duca – baritoni, G. Melnic, R. Steiner – bași ș.a. Dirijori erau J. Bobescu și I. Bein, unele spectacole fiind dirijate de M. Bârcă.

La Chișinău și în alte orașe au fost prezentate operele „Aida”, „Trubadurul”, „Ermani”, „Traviata” de G. Verdi, „Tosca” de G. Puccini, „Dama de pică” și „Evgheni Oneghin” de P. Ceaikovski, „Faust” de Gounod, „Cavalleria rusticana” de P. Mascagni, „Ebreea” de J. Halevy, „Carmen” de G. Bizet, „Pagliacci” de R. Leoncavallo [26]. În 1923 s-a organizat la Chișinău Societatea Filarmonică, sub președinția medicului A. Coțovschi.

Se organizează concerte simfonice și spectacole de operă, se intensifică predarea muzicii în licee, se înființează coruri și orchestre. La Chișinău concertează cei mai de seamă muzicieni din România: violoniștii G. Enescu, S. Barozi, G. Dinicu, pianistul N. Caravia, cântăreții J. Athanasiu, E. Drăgulescu-Stânghe, Gh. Folescu ș.a. În 1936 este deschis la Chișinău Conservatorul Municipal, al cărui director a fost numit compozitorul și dirijorul M. Bârcă.

La Conservator au predat profesori cu renume: A. Andrunachievici, Z. Boldur, I. Guz – pianul, A. Pavlov, M. Pester – vioara, Gh. Cantacuzino, Gh. Iaroșevici – violoncelul, L. Lipcovsca, M. Zlatov, A. Gvozdețchi – canto, M. Bârcă, V. Popovici – teoria muzicii și solfegiul etc. Datorită eforturilor muzicienilor Șt. Neaga, E. Coca, G. Iațimirschi, M. Berezovschi, A. Cristi, V. Popovici, N. Zlatov, M. Bârcă se dezvoltă diferite genuri muzicale: opera, baletul, muzica simfonică, corală, camerală.

Viața teatrală din Basarabia în această perioadă cunoaște o anumită înviore. La Chișinău și în alte localități prezintă spectacole trupe de la Teatrul Național din Iași, activează Teatrul Popular din Chișinău (1920-1921), în 1920 se înființează la Chișinău Teatrul Național care activează până în anul 1935[27].

Astfel, în perioada interbelică viața literară, științifică, religioasă, artistică și muzicală din Basarabia a constituit o parte indisolubilă a vieții întregii societăți românești, păstrându-și totuși specificul său. Timp de un secol și jumătate Basarabia a dat spiritualității românești un număr impresionant de nume în cele mai diverse domenii ale gândirii sociale, politice și filosofice, ale literaturii și lingvisticii, științelor naturii și științelor umane, artei plastice, muzicii.

Unele dintre aceste nume au ajuns celebre, depășind hotarele României și chiar ale Europei, altele se înscriu în patrimoniul național românesc,

cele mai multe însă sunt de semnificație locală, dar fără ele n-ar fi fost posibilă înălțarea celor dintâi.

Dicționarul nu pretinde la exhaustivitate în prezentarea personalităților marcante și mai puțin importante din Basarabia care au contribuit în diferită măsură la dezvoltarea spiritualității românești. Dincolo de paginile lui au rămas foarte multe nume, unele deosebit de importante. Sperăm să revenim cu noi completări în edițiile viitoare.

Note

1. Ureche Grigore, Costin Miron, Neculce Ion. *Letopisețul Țării Moldovei*. Îngrijirea textelor, prefațarea letopisețelor, glosar și indici de Tatiana Celac. – Chișinău, Editura *Hyperion*, 1990, p. 27.
2. Revista de Istorie a Moldovei, 1994, nr. 2, p. 9-13.
3. Apud Karețki, Aurel. Pricop, Adrian. *Lacrima Basarabiei*. - Chișinău, Editura *Știința*, 1993, p. 11.
4. Ciobanu, Ștefan. *Basarabia. Populația, istoria, cultura*. - București, Editura *CLIO*. - Chișinău, Editura *Știința*, 1992, p. 20.
5. Ibidem, p. 41.
6. Ibidem, p. 42.
7. Boga, L.T. *Populația Basarabiei*, în *Basarabia*. Monografie. Chișinău, 1926, p. 10.
8. Ciobanu, Ștefan. *Op.cit.*, p. 55.
9. Boga, L.T. *Op.cit.*, p. 32.
10. Вигель, Ф. *Воспоминания*. Том VI. – Москва, 1865, p. 102.
11. Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. - Chișinău, Editura Enciclopedică „*Gheorghe Asachi*”, 1992, p. 59.
12. Ibidem, p. 80.
13. Ibidem, p. 46.
14. Ceaicovschi-Mereșanu, Gleb. *Mihail Bârcă - compozitor și dirijor*. - Chișinău, Editura *Știința*, 1995, p. 5.
15. Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, p. 147.
16. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia*. - Chișinău, Editura *Știința*, 2000, p. 7.
17. Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, p. 153.
18. Cuza Vodă, Al. *Mesagii și proclamații*. - București, 1910, p. 8-9.
19. Ciobanu, Ștefan. *Basarabia. Populația, istoria, cultura*, p. 59.
20. Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, p. 243.

21. Poștarencu, Dinu. *O istorie a Basarabiei în date și documente. (1912-1940)*. - Chișinău, Editura Cartier, 1998, p. 167.
22. Ibidem, p.168-169.
23. *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. - Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 11.
24. Ibidem, p. 14.
25. Stăvilă, Tudor. *Op.cit.*, p. 48.
26. Ceaicovschi-Mereșanu, Gleb. *Op. cit.*, p. 16; vezi și Dănilă, Aurelian. *Opera Basarabeană*. Chișinău, Editura Enciclopedică "Gh. Asachi", 1995.
27. Cemortan, Leonid. *Teatrul Național din Chișinău (1920-1935). Schiță istorică*. - Chișinău, Editura Epigraf, 2000.

A

ADAM, Grigore (7.04.1914, Bălănești, Chișinău - 22.06.1946, Bălănești). Prozator și publicist. Își face studiile la Școala Normală „Mihai Viteazul” (1932-1934) și la Institutul Pedagogic Moldovenesc „Ion Creangă” din Chișinău. A activat ca învățător în mai multe sate și a publicat eseuri în revistele „Școala basarabeană”, „Revista Asociației învățătorilor din județul Bălți”, „Speranța” ș.a.

A. G. este autorul mai multor proze scurte: *Hartene, Ion al Măriei, Șipotul lui Nicandru, Maiorul Nicolae Căruntu, Cu tractoarele, Întoarcerea, O serbare*. De la A. G. a rămas și o piesă neterminată - *Când negurenii trăiesc*. În scrierile sale A. G. „zugrăvește veridic stările sufletești ale personajelor. Limba povestirilor este bogată în expresii populare și detalii semnificative” (*Literatura și Arta Moldovei, Enciclopedie*)

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie, vol. 1, Ch., 1985; *Grigore Adam (1914-1946). Bibliografie*, Ch., 1995; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*, Editura Prut Internațional, 2007.

ADAMOVICI, Eugen (11.06.1876, Lipcani, Hotin — ?). Om politic, militar, autor al mai multor lucrări pe teme militare, religioase și filosofice, notar public. Studiază la Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din România, fiind avansat la gradul de sublocotenent (1901).

În 1910 este trimis de regele Carol I într-o misiune militară română la împăratul rus Nikolai al II-lea. În 1912 obține brevetul de pilot și este numit profesor la Școala de Aviație din București. Participă la al doilea război balcanic (1913) și la Primul Război Mondial. În 1918 revine în

Basarabia și este numit prefect de Tighina, apoi de Cetatea Albă și apoi director la Directoratul de Interne al Basarabiei.

În lucrările publicate s-a inspirat din realitatea românească din acea perioadă.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie. - Chișinău, 1939; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997.

AFANASIU (Athanasiu), Gavriil (Gabrielli) (1879/1878, Chișinău - 30.11.1946, Chișinău). Cântăreț de operă (bariton), oratoriu, lied și profesor. Reprezentant de seamă al culturii muzicale basarabene. Format în mediul muzical basarabean, A. G. și-a perfecționat măiestria în prestigioase centre muzicale europene, devenind un renumit mesager al patriei sale.

Studiază la Seminarul Teologic din Chișinău (1889-1899); în perioada aceasta urmează și studiile muzicale în calitate de discipol al lui Mihail Berezovschi. Stagiare la Conservatorul din Sankt-Petersburg (1899-1901) în clasa lui Antonio Cottogni (canto). Sub îndrumarea acestuia studiază și la Academia de Muzică „Santa Cecilia” din Roma.

A debutat cu mare rezonanță în Italia cu rolul lui Escamillo din opera „Carmen”. După 1908 concertează pe scenele mai multor orașe italiene: Roma, Padova, Bologna, Milano.

A cântat pe scenele celor mai prestigioase teatre de operă din America, Spania, Franța, Germania, Argentina, Anglia, Austria, Polonia, Rusia, Ungaria.

Este apreciat mult de publicul meloman pentru concertele prezentate în Teatrul Mariinski din Sankt-Petersburg și Teatrul Mare din Moscova, unde pe parcursul anilor 1909-1917 cântă alături de cei mai de seamă interpreți, printre care și Fiodor Șaleapin.

În 1917 abandonează cariera de cântăreț, consacându-se ulterior muzicii camerale, având în repertoriu creații de Bach, Händel, Schubert, Ceaikovski, Rahmaninov. Întors la Chișinău, desfășoară activități pedagogice la Școala de Muzică și Conservatorul „Unirea” din Chișinău. Acceptă apoi invitația pentru suplinirea funcției de profesor de canto la Conservatorul privat „Egizio Massini” de la București (1932-1936).

În 1936 A. G. se angajează în calitate de profesor de canto la Conservatorul Municipal din Chișinău, pregătind o pleiadă de renumiți cântăreți: Maria Cebotari, Maria Boxan, Tamara Ciobanu, Nicolae Chiosa, Nicolae Arnăut ș.a. În 1940 a continuat activitatea sa pedagogică la Catedra de canto a Conservatorului de Stat din Chișinău. În cariera muzicală și interpretativă A. G. a avut un mare succes „datorită timbrului său deosebit și jocului dramatic” (Buzilă Serafim. *Interpreți din Moldova*).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie, V.1., Chișinău, 1985; Arabagiu, Radion. *Un basarabean la Buenos-Aires // „Basarabia”*, 1993, nr.7; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999; *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*. V.1. Chișinău, 1970; Ceaicovski, Gleb. *Maestro Gabrielli // Cântăreți celebri*. Chișinău, 1973. Cosma, Viorel. *Interpreți din România. Lexicon*. București, Galaxia, 1996.

ALEXANDRI, Nicolae (17.05.1859, Chișinău - 17.11.1931, Chișinău). Om politic, jurist și publicist. A contribuit la mișcarea națională din Basarabia. Studii liceale la Chișinău și superioare, în drept, la Sankt-Petersburg. Rudă cu V. Alecsandri.

Din 1903, la îndemnul lui Pan. Halippa, frecventează cursurile Universității din Iași, Facultatea de drept. În 1913 fondează și editează, în colaborare cu Pan. Halippa, cu ajutorul financiar dat de Vasile Stroescu, revista „Cuvânt moldovenesc”. Din 1914, A. N. și Pan. Halippa scot și un ziar cu același nume.

La 21 martie 1914 este judecat de Tribunalul Regional din Chișinău pentru tipărirea poeziei lui Alexandru Vlahuță *La icoană*. A participat la ședința de constituire a Partidului Național Moldovenesc (3 aprilie 1917), fiind ales membru al Comitetului provizoriu. A fost membru al biroului de organizare al Sfatului Țării și președinte de vârstă al acestui organ legislativ. Director al cotidianului „Sfatul Țării”. La 27 martie 1918 votează pentru Unirea Basarabiei cu România.

A fost vicepreședinte al Senatului în Parlamentul României (1921), senator (1925). Se retrage apoi din viața socială. Autor a numeroase articole în diverse reviste și a unor traduceri din opera lui Lev Tolstoi. A întreținut

contacte cu acesta fiind un adept al viziunilor lui filosofice. „... Patriot, a rămas până la moarte un idealist și un filantrop până la abnegație” (Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării*)

Bibliografie:

Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar. București, Editura Fundației Culturale Române*, 2001. Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; 3. Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998.

ALEXINSCHI, Alexei (07.11.1899, Iaroslav, Rusia - 29.04.1966, Iași). Cercetător științific, entomolog, pedagog. S-a născut într-o familie de mici funcționari. Rămânând orfan de tată la vârsta de 5 ani, a fost crescut de bunicul său, medicul Alexei S. Alexinschi în orașul Hotin.

A.A. a urmat cursurile liceului din Hotin, apoi Facultatea de științe naturale din Cernăuți, obținând licența în 1925. În 1929 a absolvit Seminarul pedagogic universitar din Cernăuți și a susținut examenul de capacitate la București pentru profesor secundar la obiectul științe naturale, iar în 1930, la Iași, și-a aprobat specialitatea secundară în geografie și igienă.

Activitatea didactică A. A. și-a desfășurat-o între anii 1927-1954, în învățământul liceal, predând obiectul științe naturale la Hotin, Tecuci și Iași. În această perioadă a primit diferite titluri: profesor suplinitor (1927-1930), profesor titular provizoriu (1930-1936) și profesor definitiv (1936-1954).

Cariera didactică nu l-a îndepărtat de știință, devenind un specialist consacrat în studiul lepidopterelor. În anul 1950 a fost numit referent științific pentru redactarea lucrării *Fauna R. P. R.*, ca unul dintre puținii specialiști în domeniul lepidopterelor. În 1954-1964 a fost cercetător principal la Laboratorul de sistematică animală a Filialei Iași a Academiei R. S. România.

A.A. s-a remarcat, în special, prin cercetările pe teren. În perioada 1928-1952 a explorat sudul Moldovei; în vara anilor 1951-1954 a studiat zona alpină din Parâng; în anii 1950-1952 studiază fauna lepidopterelor din Măgura Odobeștilor; între anii 1957-1962 colectează un bogat material din masivul Rodna; în perioada 1956-1963 cercetează nordul Dobrogei și litoralul Mării Negre.

Între 1955-1963 A. A. cercetează Cheile Bicazului, Hăghimașul, masivul Ciucaș și împrejurimile Iașului (Pădurea Bârnova, Valea lui David,

Repedea etc.). Acestea au avut drept rezultat studierea, împreună cu alți naturaliști, a peste 500 specii de macrolepidoptere și unele tortricide din microlepidoptere. A. A. a alcătuit o vastă colecție de lepidoptere - peste 2600 specii în circa 30000 de exemplare.

Pe baza acestui material a publicat circa 45 de lucrări originale de entomologie, apărute între anii 1927-1964. Lucrările sale au fost remarcate de specialiști din țară și de peste hotare. A. A. a fost membrul mai multor societăți științifice, între care Societatea română de științe, Societatea de geografie, Societatea naturaliștilor din România, Societatea de științe naturale și geografie din R. S. România, Societatea de entomologie din Polonia (1936), Societatea de botanică și zoologie din Viena.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006.

ALISTAR, Elena (mai 1875, Vaisal, Ismail – 1955, Pucioasa, Dâmbovița). Medic, pedagog, om politic. Animatoare a vieții publice din Basarabia. S-a născut în familia preotului Vasile Bălan, rămas din perioada guvernării românești în Sudul Basarabiei, din timpul aflării acestuia în componența Principatului Moldova, apoi a României (1856-1878). Școala primară a urmat-o în satul Congaz, Cahul, apoi și-a continuat studiile la Școala Eparhială de Fete din Chișinău (1882-1890), după absolvirea căreia E. A. devine învățătoare, activând în mai multe sate din sudul și centrul Basarabiei. Între anii 1909-1916 urmează Facultatea de Medicină a Universității din Iași, în baza unei burse oferite de Liga Națională pentru unirea tuturor românilor (Iași), finanțată de Vasile Stroescu. În memoriile sale, E. A. aduce omagii profesorilor care au îndrumat-o în acea perioadă: N. Stere, M. Manicattide și N. Bacaloglu, pentru încurajarea în momentele grele pentru Basarabia. În mod deosebit este relevat sprijinul profesorului C. Parhon, îndrumătorul lucrării de licență a E. A. privind mișcarea sectei religioase inochentiste din Basarabia care revendica folosirea limbii române în biserică.

Lucrarea E. A. aduce dovezi concludente din mai multe ținuturi ale Basarabiei despre protestele populare care revendicau, în principal, ca serviciile religioase să fie îndeplinite în limba română.

La 19 august 1914, E. A. este arestată la Chișinău, fiind acuzată de agitație proromânească și supusă unui sever regim de penitenciar, până la 5 octombrie, este eliberată din lipsă de probe și se retrage la Iași.

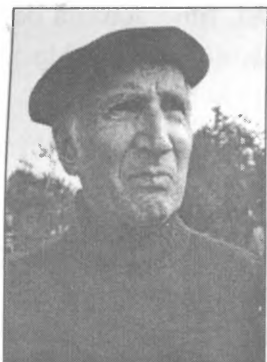
La 16 august 1916, în perioada Primului Război Mondial, E. A. a fost mobilizată ca medic militar.

În toamna aceluiași an se angajează ca medic la Spitalul de la Costiujeni din apropierea Chișinăului (1916-1918). Este una dintre personalitățile cele mai proeminente care au militat, au organizat și realizat actul istoric din 27 martie 1918 al Unirii Basarabiei cu România. E. A. este membru fondator al Partidului Național Moldovenesc și al Ligii Culturale a Femeilor din Basarabia, din partea căreia a fost aleasă deputat în Sfatul Țării. După Unire, E. A. devine directoarea Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău (1918-1938). La ocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, în 1940, E. A. se refugiază în România, la Iași, apoi la Pucioasa, Dâmbovița. Scrierile lăsate de E. A. înfățișează, în modul cel mai veridic, una din cele mai impresionante etape din istoria Basarabiei: „*Mișcarea națională în Basarabia*” (Chișinău, 1930), „*Amintiri din anul 1917-1918*” („Patrimoniul”, 1991, nr.3, p.97-117) „*Fizionomia socială și politică a Sfatului Țării*” („Viața Basarabiei”, 1933, nr.4-5, p.39-49); reeditare: „Cugetul”, 2006, nr.1, p.3-8; „*Memorii*”. Scrierile E. A. au o deosebită importanță documentară, deoarece reflectă veridic o perioadă de răscruce din istoria Basarabiei.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maștei, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918)*. Dicționar. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Ch., Editura Museum, 2000; Mihai Tașcă *Precizări la biografiile deputaților Sfatului Țării*; Ion Inculeț, Dumitru Groapă și Elena Alistar-Romanescu // “Destin Românesc”, nr. 1-2/2007, p. 119-129.

ALUPI, Călin (CALINIC) (20.07.1906, Văncicăuți, Hotin – 20.09.1988, Iași). Pictor, reprezentant renumit al școlii ieșene de arte plastice. A. C. și-a făcut studiile în satul natal, Văncicăuți, Hotin, apoi la Șendriceni, același județ. În 1925-1932 a urmat cursurile Academiei de Arte Frumoase din Iași (1925-1932), îndrumat de profesorii și pictorii Ștefan Dimitrescu, N. Tonitza, Octav Băncilă, Jean Cosmovici. Coleg cu

Corneliu Baba, Mihai Cămăruț și Costache Agafiței, A. C. a făcut parte din *Grupul plastic ieșean* (1938) și *Grupul plastic moldovean* (1946). Un timp a fost custode la Pinacoteca din Iași și profesor la Academia de Arte Frumoase din Iași.

Format și integrat organic în cadrul mișcării plastice de la Iași, A. C. a debutat în anul 1932 și a rămas fidel acestei pasiuni până la sfârșitul vieții.

Analist al fizionomiilor, A. C. a lăsat o galerie de portrete de certă valoare: Mihail Sadoveanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Miluță Gheorghiu ș.a. A. C. a fost și un strălucit componist în tablourile cu flori sau cu naturi statice. Peisagistica sa evocă priveliști pitorești, vestigii ale trecutului și imagini contemporane. Pictura lui A. C. se impune mai întâi prin stăpânirea deplină a măiestriei artistice. El a realizat o sinteză originală între tehnica uleiului și a pastelului.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Barbosa, Octavian, *Dicționarul artiștilor români contemporani*. București, Editura Meridiane, 1976.

ANDRONIC, Ion (6.09.1875, Vadul-Rașcov - ? Soroca). Preot și publicist, reprezentant al spiritualității eclesiastice basarabene. Și-a făcut studiile la Școala Duhovnicească din Edineț (1892) și la Seminarul Teologic din Chișinău (1898).

Hirotonisit preot la 30 noiembrie 1898 în parohia Jora de Jos, Orhei, unde a păstorit până în septembrie 1916. În 1916 a fost transferat la Catedrala din Bolgrad și totodată numit protopop al circumscripției Ismail.

În 1917 este protoiereu și misionar eparhial la Chișinău. Între 1920-1925 deține funcții administrative la Consistoriul Eparhial din Chișinău.

A. I. a fost preot la *Seminarul Teologic din Chișinău* (1920-1926), apoi la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926-1929). Din 1924 și până în 1932 exercită și funcția de președinte al Eforiei Averilor Eparhiale din Basarabia.

Ca publicist s-a manifestat în paginile „Buletinului eparhial” din Chișinău, ale revistei „Luminătorul” și în ziarul „Brazda”, editat de Nicolae Iorga, abordând teme moral-religioase și educaționale.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie*. Chișinău, 1939; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

ANNENKOV, Vasili (29.12.1867, Sankt-Petersburg - 24.09.1918, Chișinău). Cântăreț (bariton) și profesor. A contribuit la promovarea culturii muzicale din Basarabia. A absolvit Conservatorul Imperial din Sankt-Petersburg (1894-1897) în clasa de canto a lui Antonio Cotogni.

A. V. a desfășurat, împreună cu Vasili Gutor, o amplă activitate pedagogică la Chișinău (1898-1906). A deschis aici prima școală de muzică, fiind profesor de canto (1898-1905).

Bibliografie:

Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

ANTONOVSKI, Alexandru (22.08.1863, Chișinău - 13.03.1939, Chișinău). Cântăreț de operă (bas profund), pedagog. A contribuit la pregătirea unei pleade de cântăreți de operă autohtoni.

A absolvit Liceul de băieți nr.1 din Chișinău (1882) și Conservatorul din Moscova (1886) sub îndrumarea profesorilor G. Galvani (canto), I. V. Samarkin și I. A. Budkin (arta dramatică).

A debutat în 1885 pe scena Teatrului *Mariinski* în rolul Morarului din opera „Rusalka” de A. Dargomâjski. A cântat pe scena Teatrului Mare din Moscova până în 1890, după care a evoluat pe scenele din Kiev, Harkov, Odessa etc. În 1901-1904 evoluează pe scena Teatrului *Mariinski* din Sankt-Petersburg, a interpretat roluri principale în operele: „Ivan Susanin”, „Ruslan și Ludmila”, „Faust”, „Bărbierul din Sevilla”, „Mireasa țarului”, „Sadco” ș.a. În 1904 părăsește scena și se stabilește la Chișinău. A activat ca profesor de canto la Conservatorul Anastasiei Dicescu, avându-i discipoli pe P. Căldăraru (bariton), E. Ureche (bas) ș.a. Între 1921-1928 este director al Conservatorului „Unirea” din Chișinău.

Bibliografie:

Ceaicovschi, G. *Fundamentalul bas // Cântăreți celebri*. Chișinău, 1973; Levic, S. I. *Зануцки оперного невуа*. M., 1962; *Literatura și Arta*

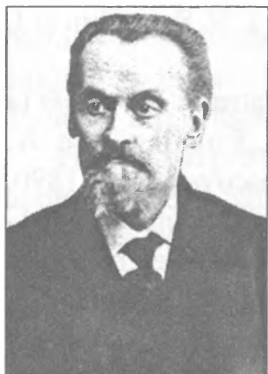
Moldovei: Enciclopedie. Vol. 1. Chișinău, 1985; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

ARBORE, Nina (08.10.1890, Tecuci – 07.03.1942, București). Pictoriță și graficiană. A contribuit la dezvoltarea artelor plastice din România, inclusiv Basarabia interbelică. Studii artistice la München (profesor Angelo Jank), (1908-1911), apoi la Paris, la Academia *Henri Matisse*. Revenind în România, după 1914, participă cu desene și gravuri cu tematică socială la expozițiile grupărilor artistice „Arta Română” și „Grupul nostru”. Expune la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia în anii 1927 și 1930, apoi la expoziția „Arta futuristă mondială” organizată de E. T. Marinetti la Roma (1933). În anii 1936-1938, împreună cu V. Ivanov și I. Filatiev, realizează pictura murală a interiorului bisericii „Sfinții Constantin și Elena” din Constanța.

Bibliografie:

E. Costescu. *Nina Arbore* // „Arta”, 1971, nr.9; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

ARBORE-RALLI, Zamfir (14.11.1848, Cernăuți - 04.04.1933, București). Publicist, prozator, om politic. Descendent dintr-o veche familie de boieri moldoveni. Studii liceale la Chișinău (1858), apoi la Nikolaev și Moscova. În 1867 se înscrie la Universitatea din Moscova, trecând apoi la Academia Militară de Medicină din Sankt-Petersburg. Implicat în mișcarea revoluționară studențească, este arestat și întemnițat în fortăreața Petropavlovsk, de unde, după mai bine de doi ani de detenție, este trimis în exil. În 1871 evadează și pleacă în Europa, mai întâi în Italia, apoi în Elveția, unde între anii 1871-1873 își continuă studiile la Universitatea din Zürich. Sub influența anarhistului M. A. Bakunin se include în mișcarea socialistă europeană, devine membru al Internaționalei I, colaborează cu revoluționarii ruși Gh. Plehanov, P. Axelrod ș. a., este redactor al unor publicații periodice și a unor broșuri cu tematică politică. În 1878 se

stabilește în România, întreține relații strânse cu adepții mișcării socialiste N. Zubcu-Codreanu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Russel ș. a. A colaborat la ziarele „Românul”, „Telegraful”, „Telegraful român”, „Corespondența română”, a activat la Arhivele Statului, a condus serviciul statistic al primăriei București. După 1900 este profesor la Școala Superioară de Război. Publică în periodicele lui B. P. Hasdeu și C. Dobrogeanu-Gherea, editează împreună cu V. Crărescu revista „Amicii copiilor” (1891-1894). A.– R. Z. este autorul monografiei istorico-geografice „Basarabia în secolul XIX” (1898), premiată de Academia Română, a unor lucrări publicistice de memorialistică „Comuna din Paris” (1874), „Sătui și flămânzi” (1875), „Temniță și exil” (1894), „În exil” (1896) ș. a. A redactat „Dicționarul geografic al Basarabiei” (1904), a elaborat o gramatică a limbii ruse și un dicționar bulgar-român.

Bibliografie:

Kidel, A., *Zamfir C. Arbore. Bibliografia scrierilor sale*. Chișinău, 1936; Haneș P. V. *Zamfir C. Arbore, în Scriitorii basarabeni*, București, 1942; Tulbure Gh. *Zamfir Ralli-Arbore*. Chișinău, 1983; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, 1979; *Literatura și Arta Moldovei: Enciclopedie*. Vol. 1. Chișinău, 1985; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Scriitori români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, *Prut Internațional* 2007.

ARIONESCU-BAILLAYRE, Lidia (22.03.1880, Chișinău - 1923, Chișinău). Pictoriță. Formată în mediul artistic basarabean și rus, a fost adeptă a curentelor impresioniste și neoimpresioniste. Și-a făcut studiile la Școala de desen din Chișinău (atelierul lui V. Okușko) și Academia de Arte din Sankt-Petersburg (1907) avându-i colegi pe V. Doncev și A. Baillayre. A participat la expoziții în Sankt-Petersburg și Vilno (1903-1910), Chișinău (1908, 1920, 1923). S-a remarcat prin picturi cu

naturi statice și portrete.

Bibliografie:

Adiasevici, B., *Бессарабский энциклопедический словарь*, vol. IV, Chișinău, 1931; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

ATANASIU-ZLATOV, Simion (31.03.1893, Chișinău - 23.10.1969, Chișinău). Dirijor de orchestră, profesor și compozitor. A contribuit la instruirea muzicienilor basarabeni. Și-a făcut studiile la Școala de Muzică a Societății Muzicale Ruse din Chișinău (1908-1912) cu A. Stoikin (corn), apoi în 1912-1916 la Conservatorul Imperial din Sankt-Petersburg, avându-i profesori pe B. Pojarov (corn), V.P. Kalafati (armonie), L. Sacchetti (istoria muzicii, estetica muzicală), N. Cerepnin (orchestrație), I. Vitols (forme muzicale) și A. Petrov (dirijat orchestră). **A.-Z. S.** activează ca instrumentist în diferite orchestre din Chișinău (1916-1919); cornist în Orchestra simfonică din București, condusă de G. Georgescu (1919-1927); inspector general al fanfarelor Armatei și Flotei Române (1927-1928); cornist în orchestre de salon, operete, teatre din București (1929-1940); profesor de corn la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1928-1929); capelmaistru al fanfarelor de la Constanța și București (1929-1940); dirijor al orchestrei Teatrului din Chișinău (1940-1941), profesor la Conservatorul din Chișinău (1944-1953), unde a predat armonia și teoria muzicii. Autor de creații scenice, simfonice, corale, vocale.

Bibliografie:

Beilina, A. *Simion Volkovici Zlatov* // Композиторы М.С.С.Р. Chișinău, 1960; *Compozitori și muzicologi din Moldova*. Chișinău, 1992; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

B

BABICI, Lidia (24.09.1897, Artiomovsk, gub. Bahmut, Ekaterinoslavsk, Rusia - 7.08.1970, Chișinău). Soprană lirică. Reprezentantă de vază a culturii muzicale din Basarabia. Studii la Școala de Muzică din Chișinău (1910-1915, profesor de canto Iakob Gorski), la Institutul Muzical-Dramatic „L. Beethoven” din Odessa (1918) și la Conservatorul „G. Verdi” din Milano (1922- 1925) cu Vittorio Vanzo (canto). În anul 1918 a luat lecții

de canto la Lidia Lipkovski. Debutează în 1925 pe scena Operei Române din București în rolul Violettei din opera „Traviata” de G. Verdi (1925).

B. L. a fost prima solistă la Opera din București (1926-1985); coristă în capela Societății „Cântarea României” din București (1939). Turnee artistice la Paris, Berlin, Stuttgart, Varșovia. Între anii 1940-1941 a fost solistă la Filarmonica din Chișinău, apoi în Ansamblul de cântece și dansuri „Doina” (1941-1944). În perioada postbelică – profesoară de canto la Conservatorul din Chișinău (1944-1957); preparatoare în Capela corală „Doina” (1958-1961).

Bibliografie:

Alexandrescu, R. *Spicuri critice din trecut*. București, 1970; Literatura și Arta Moldovei. Vol. I, Enciclopedie, Chișinău, 1985; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

BAIDAN, Boris (21.10.1912, Vulcănești, Ismail – 08.05.1984, Chișinău). Poet, publicist, traducător. Studii la Liceul „Sf. Dumitru” din Ismail (1934).

Studii superioare la Universitatea din Iași, Facultatea de Filologie (1939). S-a specializat în domeniul literaturilor și limbilor slave, avându-i

profesori pe Ilie Bărbulescu, academician, titularul Catedrei limbi și literaturi slave, și pe renumitul slavist Petru Caraman.

După absolvirea universității, a fost pedagog la Liceul „Ștefan cel Mare” din Tighina (1939-1940).

Concomitent cu activitatea pedagogică **B. B.** s-a afirmat ca cercetător literar, traducător, publicist și poet. A colaborat la revistele ieșene: „Însemnări ieșene” (1937-1938), „Arhiva” (1938-1939), „Pleiada”, „Glasul studențimii”; în Basarabia – la revistele: „Bugeacul”, „Viața Basarabiei”, „Itinerar”, precum și la „România nouă” (Sibiu), „Orientări” (Moinești), „Glasul Nistrului” (Odessa) ș.a.

În 1940 a debutat cu volumul de versuri *Invitație la melancolie*, conținând 34 de poezii, tipărit la Editura „Itinerar”. În 1945 **B. B.** își susține doctoratul în limbi slave, etnografie și folclor cu teza *Substratul folcloric în tematica și compoziția poemului medieval rus „Slovo o polku Igoreve”*. Asistent la Catedra de slavistică a Universității din Cluj. În timpul războiului este translator la București și Sibiu (1944-1949). Ca și mulți alți basarabeni a fost arestat și deportat în Siberia (1950-1968). Întors pe meleagul natal, **B. B.** se angajează în calitate de colaborator științific la Muzeul Literar „Dimitrie Cantemir” din Chișinău (1968), apoi traducător la cotidianul „Chișinău. Gazetă de seară” (1968-1970), redactor la „Enciclopedia Sovietică Moldovenească”.

Poezia lui **B. B.** „prezintă o gamă picturală a priveliștilor ținutului natal, evocă mirajul depărtărilor bântuite de fulgere și furtuni, exprimând o neliniște generată de curgerea timpului. În versurile sale se resimt influențe bacoviene” (*Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*).

Bibliografie:

Bezviconi Gh., *Dintr-un sfert de veac de scris moldovenesc* // Basarabia, 1991, nr. 4; Colesnic I., *Basarabia necunoscută*, Chișinău, 1997; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

BAILLAYRE, Auguste (1879, Vernet le Bains, Franța - 16.12.1961, București). Pictor, grafician, scenograf și pedagog. Contribuții la pregătirea profesională a artiștilor plasticieni basarabeni. Studii la Universitatea din Grenoble, la Academia Regală de Arte din Amsterdam (1902), Academia

de Arte din Sankt-Petersburg (1907, atelierul lui I. Șubinovski și L. Dmitriev-Kavkazski).

Expoziții personale la Amsterdam (1902) și București (1945, împreună cu fiica sa T. Baillayre). Participă la expoziții colective la Sankt-Petersburg (1903, 1906, 1907, 1910, 1911, 1912), Chișinău (1908), Vilno (1909-1910) și Moscova (1914). Din 1919 expune la Saloanele Oficiale de Artă din Chișinău și București.

Este fondatorul Asociației „Treugolnik” („Triunghiul”) din Sankt-Petersburg (1910-1912), iar din 1921 - fondator al Societății de Arte Frumoase din Basarabia (vicepreședinte). Între anii 1919-1940 – profesor de arte decorative la Școala de Arte și scenograf-șef la Teatrul Național din Chișinău (1924-1929). Custode-șef și director al Pinacotecii Municipale din Chișinău (1939 -1943). I-a cunoscut pe P. Picasso, A. Matisse, O. Renoir, V. Maiakovski, V. Tatlin, M. Chagall etc. A pictat peisaje basarabene, naturi statice, portrete de contemporani („Natură statică cu struguri”, „Cap de țaran”, „Portretul fiicei” etc.)

După 1943 se stabilește la București. A donat arhiva sa și colecția de arte orașului Chișinău (1962). „Operele sale au cunoscut influențe ale constructivismului, impresionismului, postimpresionismului”. (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Literatura și Artă Moldovei. Vol. I, Enciclopedie, Chișinău, 1985; Stăvilă, Tudor. *Artă plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BAILLAYRE, Tania (13.12.1916, Sankt-Petersburg – 1.01.1991, București). Grafician. A studiat la Facultatea de Litere de la Sorbona (1932), Școala de Arte Plastice din Chișinău (1934) și Academia de Arte Frumoase din București (1936).

În anii 1931 și 1932 participă la expoziții colective în Franța. Expune în saloanele Societății de Arte Frumoase din Basarabia, începând cu anul 1934. Din 1937 participă la Saloanele Oficiale de Artă din București. Expoziții personale - 1945, 1957, 1964, 1967 și 1971 la București; 1958 - Reșița și Bocșa-Montana. Între 1959 și

1969 expune în cadrul unor manifestări de artă românească din diferite țări.

Lucrările **B. T.** (portrete, peisaje, subiecte de gen) reflectă „continuitatea unor procedee plastice tradiționale și influențe de factură postimpresionistă. Pictura și grafica este susținută de o adâncime afectivă, transpusă în peisaje și portrete cu delicatețe lirică” (Octavian Barbosa).

Bibliografie:

Octavian Barbosa, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, Editura Meridiane, 1976; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BALICA, Dimitrie (mijlocul sec. al XIX-lea). Poet, traducător și editor. În 1831 se stabilește în Basarabia, probabil la Bălți. A editat poemul lui Alexandru Beldiman „Eterie” (Iași, 1861). În anul 1843 traduce din limba greacă romanul istoric *Polidor și Hariti*.

O altă traducere, intitulată *Oareșcare anegdoteuri folositoare pentru giunime*, reprezintă o culegere de maxime și istorioare cu caracter moralizator: „*Aste anegdote le-am găsit în Basarabia, orașul Bălților și spre a nu fi [pierdute] după trecirea timpului urma lor le-am prescris aice. Dimitrii Balica, comis, 1848 anul, luna mart 15*”.

Manuscrisul acestei culegeri, precum și cel al romanului istoric *Polidor și Hariti*, se păstrează la Biblioteca Academiei Române. Cercetările istoricilor literari din ultimii ani au stabilit că **B. D.** este și autorul pamfletului *Favorul diplomat al Norocului sau a lui Jucărie* (1848), publicat pentru prima dată integral de către Ion Pelivan în revista „Viața Basarabiei”. A tipărit în 1847 o „*Rugăciune pentru ferire de tunet*”. A copiat câteva dintre traduceriile manuscrise care circulau în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Bibliografie:

Pelivan I., *Favorul diplomat al Norocului sau a lui Jucărie (Pamfletul unui autor necunoscut)* // „Viața Basarabiei”, IX, 1940, nr.7-8; Bogaci Gh., *Pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1970; Ciocanu V., *Un scriitor basarabean: Dimitrie Balica* // „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1996, nr.2; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București. Editura Academiei RSR. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

BALTAGA, Alexandru (14.04.1861, Lozova, Chișinău – 07.08.1941, Kazan). Preot, pedagog, activist al vieții publice din Basarabia. Animator al spiritualității românilor basarabeni. Provine dintr-o familie de intelectuali ce a numărat printre generațiile sale slujitori de cult, învățători care și-au adus aportul la prosperarea neamului. Pentru contribuțiile aduse operei de prosperare a culturii și bisericii Gala Galaction îl considera „patriarh al preoțimii basarabene”.

Studii la Seminarul Teologic din Chișinău (1874-1883). Se angajează pedagog la Școala Duhovnicească de băieți din Chișinău în calitate de pedagog (1883-1885).

Munca pedagogică nu l-a determinat pe **B. A.** să negligeze și menirea sa de păstor al sufletelor omenești. În 1886 este hirotonit ca diacon, ulterior preot pentru parohia Călărași, jud. Chișinău.

Participă activ la majoritatea forurilor clerului ortodox. Este ales președinte al Epitropiei și al Sfatului Parohial (1899-1929); cercetător de instrucție în protopopia din cercul 5, județul Orhei (1890-1905); președinte a douăsprezece congrese școlare (1893-1925); președinte a 27 congrese eparhiale generale (1903-1923); membru al Sfatului Frățimii Nașterii lui Hristos (1906-1917); membru al Comitetului Tipografiei Eparhiale (1906-1917); membru al Sfatului Eparhial – Misionarul (1909-1918) ș.a. A participat activ la Unirea Basarabiei cu România.

A fost deputat al Sfatului Țării și la 27 martie 1918 a votat Unirea. Mandatat din partea preoțimii basarabene (21 noiembrie 1917 - 27 noiembrie 1918); membru al Comitetului de Unificare a Bisericii din întreaga Românie (1917-1919), apoi Președinte al Consiliului de administrare a „Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia” (1922-1935) ș.a. După anexarea Basarabiei la URSS, la 31 august 1940 **B. A.**, la vârsta de 79 de ani, este arestat de organele N.K.V.D. în parohia pe care o păstorea. Este dus la Chișinău, anchetat, imputându-i-se participarea activă în Sfatul Țării și alte activități neloiale față de U.R.S.S. Este deportat în Kazan, unde moare.

Este autorul lucrării *Situația catastrofală a Băncii Clerului Ortodox din Basarabia* (Chișinău, 1921), operă care materializează tribulațiile talentatului paroh și patriot pentru nevoile și problemele celor din breaslă.

B. A. s-a distins printr-o reală și profundă erudiție, iar pledoariile și profundul atașament față de opera de valorificare a tezaurului național-cultural, de promovare a idealurilor spirituale, sociale și politice ale basarabenilor, munca consecventă pentru transpunerea în realitate a unor

obiective care, din circumstanțe cunoscute pe parcursul a mai mult de un secol (1812-1918), constituiau impedimente serioase pentru o dezvoltare liberă, democratică a basarabenilor, iar idealurile promovate de B. A. i-au adus recunoștința contemporanilor (*Iu. Colesnic*).

Bibliografie:

Popovschi, Nicolae. *Istoria Bisericii în Basarabia în veacul XIX, sub ruși*. Chișinău, 1931; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Museum, 2000; O. Александръ Балтага // Raza/Свет. 1931, n.34.; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BARDIERU, Alexandru (12.03.1913, Nesfoia, Hotin - 22.09.1994, Botoșani). Poet și prozator, preot, profesor de religie, promotor al spiritualității eclesiastice din Basarabia. Studiază la Seminarul Teologic și Facultatea de Teologie din Chișinău. Își continuă studiile la Seminarul Pedagogic Universitar din Cernăuți. Participă la viața literară din acest oraș. A colaborat mai târziu la ziarul „Cuvânt moldovenesc”, la revistele „Pagini Basarabene”, „Viața Basarabiei”, „Itinerar”, „Raza”, „Cetatea Moldovei”, „Luminătorul”, „Izvorașul”. În perioada studiilor la Seminarul Teologic din Chișinău a condus revista elevilor „Limba română”, iar mai târziu, în anii studenției, conduce, împreună cu Sergiu Matei Nica și Sergiu Roșea, publicația „Tribuna tinerimii”. S-a dedicat literaturii pentru copii.

Debutază editorial cu volumul *Mreană, mreană năzdrăvană* (1972) la editura „Ion Creangă” din București. A publicat lucrări cu tentă educativă pentru copii, articole cu caracter moralizator.

Bibliografie:

Darie Al., *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*, Buc, 1994; Păcurariu M., *Dicționarul teologilor români*, Buc, 1996; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., 1997; Burlacu A., *Literatura română din Basarabia. Anii '20- '30*, Ch., 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*, Ch., 2007.

BARDU, Valentina (01.11.1915, Chișinău — ?). Grafician și scenograf. Studii la Academia de Arte Frumoase din București (1939); bursieră la Școala română din Paris (1939-1943). Cursuri în Italia (1939) și Ungaria (1945, 1948).

În 1945, la Salonul de toamnă, este premiată pentru ilustrații la cartea *Omul profilat pe cer* de I. Caraion. Participă la expoziții colective la Paris

în 1968 și la Roma în 1970. Este premiată în 1971 la Expoziția Internațională de Grafică de Carte „Figura” de la Leipzig. A activat ca grafician la edituri bucureștene.

Bibliografie:

Barbosa, Octavian. *Dicționarul artiștilor români contemporani*. București, Editura Meridiane, 1976; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BASARAB (Berezovschi-Steiner), Elena (2.05.1902, Chișinău - 01.06.1981, București). Soprană dramatică, reprezentantă a culturii muzicale din Basarabia. Studii muzicale la Conservatorul „Unirea” (1923-1927) din Chișinău cu Lidia Lipkovski (canto) și cu părintele său Mihail Berezovschi (teorie-solfegiu).

Și-a perfecționat studiile la Conservatorul din București, cu profesori de canto Elena Teodorini și Dimitrie Onofrei. La 6 decembrie 1925 debutează în rolul Santuzza din opera „Cavalleria rusticana” de P. Mascagni pe scena Operei Române din București. În anii 1925-1946 este solistă la Opera Română din București, fiind admirată de publicul bucureștean.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie. Chișinău, 1939; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BĂDĂRĂU, Eugen (17.10.1887, Ismail – 11.03.1975, București). Om de știință, profesor universitar. Membru titular al Academiei Române (1948). Fondatorul primei școli românești de descărcări în gaze. A absolvit școala primară și Liceul din Ismail (1905). Student la Școala Tehnică Superioară din Gratz (1905-1907), apoi la Școala Normală superioară din Pisa (1907-1911). În 1912 susține doctoratul cu teza „Constanta dielectrică a gazelor și amestecurilor gazoase”, devenind ulterior asistent la Institutul de fizică experimentală din aceeași localitate (1913-1914). Cu un an mai târziu, în 1915, este angajat în calitate de asistent la Institutul de fizică al Universității din Petrograd, suplinește funcția de profesor de

fizică la Facultatea de Științe a Universității din Petrograd (1916 - 1918), șef al secției științifice a Institutului Superior Optic de Stat, din 1917 profesor titular la Institutul Fototehnic Superior.

Revenit în Basarabia, este ales deputat în Sfatul Țării (mai 1918), iar în 1920-1921 - deputat în Parlamentul României. Din 1921 îndeplinește funcția de profesor la Universitatea din Cernăuți. Cinci ani mai târziu este numit director al Institutului de fizică experimentală și decan al Facultății de Științe (1926-1928) din același oraș. Cercetările lui **B. E.** din perioada bucovineană sunt legate de electronică, descărcări în gaze. Se transferă la București (1927).

Continuă munca științifică și administrativă, devenind membru al Societății Italiene și al celei Franceze de Fizică, președinte al Societății Române de Fizică. În perioada 1940-1944 este director tehnic al Radiodifuziunii Române. Între 1944-1956 a condus Laboratorul de optică al Institutului de optică al Institutului de Fizică al Academiei Române, iar între 1956-1970 este director al acestui Institut.

Autor a peste 120 de lucrări științifice originale și mai multe cursuri universitare. Opera principală: *Gaze ionizate*.

Bibliografie:

Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului. Coordonator general Ion Văduvă-Poenaru, București, Editura Geneze, Vol.1, 1999; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. - București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

BĂLĂȘESCU, Maria (născută Eliade) (20.01.1892, Chișinău — ?). Medic, traducător. A activat în domeniul social. A absolvit Liceul de Fete din Odessa și Conservatorul din Dresda. Fiind soră de caritate la un spital militar din Odessa, în decembrie 1917 a luat parte activă la o adunare a proprietarilor care a avut loc la Odessa, unde s-a votat o rezoluție de unire a Basarabiei cu România. Apoi a semnat manifestul de Unire trimis regelui Ferdinand I. A tradus în rusește din memoriile reginei Maria la îndemnul acesteia.

A exercitat diverse activități obștești: a fost președinte al Societății „Principele Mircea” din Chișinău, vicepreședinte al Societății Orfanilor de Război din Chișinău, membru al Societății Ortodoxe, a activat în Societățile „Principele Mircea” și „Crucea Roșie” din București.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie, Chișinău, 1939.
Chișinău. Enciclopedie. - Chișinău, Editura Museum, 1997.

BĂNULESCU-BODONI Gavriil (1746, Bistrița, Cluj – 30.03.1821, Chișinău). Mitropolit. Se naște într-o familie de țărani-răzeși originară din Câmplung-Moldovenesc. Numele din naștere - Grigore. Primele studii le capătă la o școală elementară din Bistrița, de unde este transferat la o Școală Normală din Budapesta.

În 1771 se înscrie la Academia Teologică din Kiev, după absolvirea căreia (1773) revine în Moldova. Un aport deosebit în formarea spirituală a viitorului mitropolit au avut și studiile obținute în cadrul celor câteva școli eline din Patmos, Smirna și mănăstirea Vatopedu de pe Muntele Athos (1773-1776).

La reîntoarcerea în țară acceptă funcția de învățător în Năsăud, Transilvania (1776), însă în scurt timp se angajează ca profesor de latină la Școala Domnească din Iași (1777). Se călugărește la Constantinopol (1779) cu numele de Gavriil. Următorii doi ani îi consacră studiilor cărților vechi și limbii franceze în localitatea Patmos, Grecia (1779-1780).

Revenit în țară, este hirotonit ieromonah (1791), fiind numit propovăduitor al cuvântului Domnului în greacă și română la Mitropolia din Iași (1781-1782). Suspectat de răspândirea ideilor francmasonice, se refugiază la Poltava (Ukraina), unde predă filosofia la Seminarul Teologic (1782-1784).

După doi ani revine în Moldova, fiind hirotonit arhimandrit (1784); candidează la funcția de episcop de Roman (1786), însă este respins de domnii fanarioți.

Acutizarea conflictului ruso-turc îl determină să se reîntoarcă la Poltava împreună cu domnul Moldovei Alexandru Mavrocordat. Aici, la Seminarul Teologic, suplinește funcțiile de rector și profesor de greacă.

Este numit Episcop de Cetatea Albă (Akkerman) și Bender (1791) de către Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse la indicația Ecaterinei a II-a, care miza pe ajutorul lui în rezolvarea unor probleme politice. Războiul Ruso-Turc a fost favorabil pentru ascendență în cariera a lui **B. B. G.**, astfel în mai puțin de două luni este numit mitropolit al Moldovei și Munteniei (1792).

Când armatele ruse se retrag, **B.-B. G.** este forțat de noul domnitor Alexandru Moruzzi să plece din scaunul Mitropoliei. Refuză, fapt pentru care este arestat și escortat la Constantinopol, unde se află închis timp de patru luni. **B.-B. G.** este eliberat la intervenția Ecaterinei a II-a și numit mitropolit al Poltavei (1793-1799), ulterior cârmuiește Mitropolia Kievului (1799-1803), unde acordă atenție deosebită Academiei Teologice, instituție în care la sugestia lui sunt introduse cursuri de muzică și medicină.

În 1801, prin ucazul lui Alexandru I, devine membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse. Se pensionează (1803), părăsește Kievul pentru a se stabili la Odessa (1803-1805).

Nesiguranța vremurilor îl determină să se mute la Dubăsari, unde a trăit aproape patru ani. Printr-un ordin al lui Alexandru I este numit exarh al Bisericii din Moldova și Valahia, în scaunul mitropolitan se instalează la Iași, la 22 mai 1808.

Se află în fruntea Mitropoliei Moldovei până după Pacea de la București (1812). Noul exarh întreprinde o serioasă activitate organizatorică și administrativă: pregătește terenul pentru reformarea bisericii moldovenești după modelul celei ruse; introduce condici pentru necesitățile statistice; transformă școala de la Socola în Seminar; recomandă argumentat necesitatea deschiderii în țară și a altor școli de preoți.

În urma evenimentelor de la 1812 se retrage la Chișinău pentru a începe organizarea Eparhiei Basarabiei. Este numit de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse Exarh și Mitropolit al Chișinăului și Hotinului (1813).

Prin aportul său direct, la Chișinău este înființat Seminarul Teologic (1813); sunt deschise clase de studii pentru copiii de nobili; sunt reconstruite și redeschise mai multe biserici; este înființată Tipografia Eparhială (1814). Aici au fost tipărite mai multe cărți în limba română cu caracter bisericesc și laic solicitate atât pe teritoriul Basarabiei, cât și în Principate: *Liturghierul* (1815), *Ceaslovul* (1817), *Noul Testament* (1817), *Psaltirea* (1818), *Mineiele* (1819), *Biblia* (1819), *Molitfenicul* (1820) ș.a. Este înmormântat la mănăstirea Căpriana.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Chișinău, Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Vol.1, 1985; Haneș, Petre. *Scriitorii Basarabeni*. Ediția a II-a, București, Editura Casei Școalelor, 1936; Fuștei N. *Gavriil Bănulescu-Bodoni // Revista de*

Istorie. 1997 N 3-4; Colesnic Iu. *Gavriil Bănulescu-Bodoni // Basarabia necunoscută*. Chișinău 1993; Galaction G. *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. Zile basarabene*. Chișinău. 1993; Nistor I. *Mitropolitul Gavriil Bănulescu // Politica*. 1991. N4; Mateevici A. *Mitropolitul Gavriil – întemeietorul și orânduitorul eparhiei Chișinău și Hotin // Literatura și Arta*. 1990. 29 noiembrie; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992.

BÂRCĂ, Ioan (21.08.1898, Chișinău — ?). Medic, publicist. Studiază la Liceul „Al. Donici” din Chișinău și la Universitatea din Iași.

A absolvit Facultatea de Medicină. A activat ca medic, iar apoi director al Spitalului „Șimleu Silvaniei”. Revenind la Iași în calitate de asistent universitar, organizează Uniunea Elevilor Moldoveni, ulterior devenind președinte al acesteia. Deputat al Eparhiei Ortodoxe, vicepreședinte al Ligii Antirevizioniste (secția Șimleu Silvaniei), director al gazetei „Tribuna Silvaniei”.

Autor a mai multe lucrări de specialitate și publicistice, printre care: *Istoricul unirii elevilor moldoveni din Basarabia* (1938).

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BÂRCĂ, Mihail (15.11.1888, Mileștii Mici, Chișinău - 01.10.1973, Craiova). Compozitor, dirijor, pedagog. A studiat muzica la Școala Societății Filarmonice din Moscova și la Conservatorul din Iași, a compus muzică corală și vocal-simfonică (cantatele *Muzica, Cântați pământul drag*). Împreună cu V. Popovici, a prelucrat pentru cor „a capella” cântece populare moldovenești. A publicat culegerea *Cântece basarabene*, armonizate pe 2 și 3 voci.

B. M. a fost director al Conservatorului Municipal din Chișinău, profesor de muzică la școli secundare din unele orașe din Basarabia, a condus coruri și orchestre simfonice.

Bibliografie:

Cosma, Viorel. *Muzicieni din România*. Vol. I., București, 1989; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 1, Chișinău, 1985. Ceaicovschi-Mereșanu, Gleb. *Mihail Bârcă - compozitor și dirijor*.

Chișinău, Editura Știința, 1995; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

BÂRCĂ, Vasile (02.01.1884 – 1949, București). Om politic, jurist. Studii la Universitatea din Sankt-Petersburg. Deputat în Sfatul Țării din partea Zemstvei jud. Soroca la 18 martie 1918, însă nu reușește să participe la ședința din 27 martie 1918. După Unire aderă la Partidul Național Liberal (1918-1919); este vicepreședinte al Comisiei Constituționale și membru al Comisiei Juridice.

Director general la Departamentul Interne, ad-interim la Domenii Agricultură și la Directoratul Justiției (1920-1921). În 1922-1923 și 1924-1925 este primar al municipiului Chișinău (1923, 1925-1926), președinte al Comisiei de unificare, ministru subsecretar de stat la Ministerul de Interne și subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri (1936-1937); director al cotidianului „Basarabia”.

Deputat de Orhei în 10 legislaturi. A fost ales senator pe listele partidului Liberal.

Bibliografie:

Predeseu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie*. Chișinău, 1939; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

BÂRLĂDEANU, Alexei (06.03.1883, Comrat, Tighina - 11.05.1960, Chișinău). Agronom, biolog. Unul dintre exponenții de seamă ai școlii naturaliste din Basarabia.

Studii la Liceul real din Comrat (1899). Pleacă în Elveția unde audiază un curs de lecții ținut de savanți din Germania și Elveția. Urmează studiile la Academia Agricolă din Berlin. În 1912 absolveste Facultatea de Agronomie din Leipzig și este angajat la Institutul Botanic al Universității din Berna.

Publică articole în reviste de specialitate din Zürich consacrate problemelor biologice ale eredității. În 1916 editează lucrarea *Bazele experimentale ale darwinismului* (revista „Ejemeseacinii Jurnal” din Petrograd). Tot aici vede lumina tiparului și articolul *Teoria mutației* (1916). În anul 1925, după câțiva ani petrecuți la Berlin, **B.A.**, se întoarce în Basarabia, unde continuă să se ocupe de activitatea științifică.

În anul 1928 devine președinte al Camerei Agricole din Tighina. În această funcție organizează o expediție de cercetări științifice în județele Tighina, Cetatea Albă și Lăpușna, colectând semințe rezistente la secetă. La Tighina fondează prima stațiune experimentală și de selecționare a plantelor agricole din Basarabia, unde sunt aplicate în practică principiile științifice ale geneticii.

B.A. participă la lucrările Congresului agronomilor din Basarabia din ianuarie 1929, prezentând studiul *Lupta biologică contra secetei*, publicat în același an în „Analele Academiei Române”. Colaborează activ la revista „Viața Basarabiei” cu o serie de articole: *Bazele științifice ale îmbunătățirii recoltelor* (1932), *China și Europa* (1933), *Bazele științifice moderne pentru îmbunătățirea plantelor* (1922), *Soiurile locale ale plantelor agricole, rolul și soarta lor în Basarabia* (1934).

În anul 1934, odată cu fondarea Facultății de Agronomie de la Chișinău, devine profesor, continuând munca de agronom și selecționar în laboratorul de ameliorare a plantelor al noii instituții. Cercetările științifice începute la Tighina le transferă pe câmpul de experiențe din Valea Buiucanilor Mari, contribuind la cercetarea problemelor agriculturii din Basarabia.

B.A. a fost primul genetician din Basarabia care a promovat această direcție nouă a științei biologice în cercurile largi și a aplicat în practică principiile ei științifice.

În anul 1941 este angajat în calitate de agronom la Stația de selecție a plantelor de lângă Tiraspol. Între 1949-1956 este deportat în Siberia.

Bibliografie:

Surugiu, L., *Alexei Bârlădeanu – un răsărit promițător și un apus dramatic* // „Destin Românesc”, 1994, nr. 3; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova*, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1970.

BEJAN, Serghie (25.09.1879, Bravicea, Orhei – 12.12.1954, București). Profesor de teologie, preot. Promotor al valorilor spirituale naționale.

Studii la Școala Duhovnicească (1890-1894) și, ulterior, la Seminarul Teologic din Chișinău (1894-1900). După absolvirea Seminarului este hirotonisit (1917), devenind preot în parohia Crăsnășeni, Orhei (1901-1907). În anul 1907 se înscrie la Academia Teologică din Kiev (1907), instituție pe care a absolvit-o (1911), susținând teza *Bazele dogmatice ale credinței în teologia rusă*, obținând titlul de magistru în științele teologice.

Revenit în Basarabia, se consacră muncii pedagogice, activează în calitate de profesor de religie la Liceul nr. 1 din Chișinău (1911-1914), apoi în aceeași funcție la Școala Duhovnicească (Seminarul inferior, 1914-1927). În 1927 devine director și profesor la Seminarul Teologic din Chișinău (1927-1939). Deopotrivă cu activitatea pedagogică **B. S.** a desfășurat o multitudine de activități de ordin public și organizatoric: membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Chișinăului; membru al Congresului Național Bisericesc, vicepreședinte al Societății Istorice Arheologice Bisericești din Chișinău (1934-1940). **B. S.** a fost reafirmat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1941-1942) în funcția de profesor suplinitor de dogmatică la Facultatea de Teologie din Chișinău.

Un alt capitol important al vieții pedagogului și omului public **B. S.** este activitatea publicistică și științifică desfășurată în cadrul publicațiilor de specialitate la care a fost și membru în comitetul de redacție: „Luminătorul” (1920-1940) și „Biserica Ortodoxă Română” (1921-1933). Publică și în revista „Misionarul”.

Lucrări selective: *0 pagină din istoria Bisericii ortodoxe basarabene; Suferințele omenirii și ideea creștinismului despre dreptatea supremă și providența dumnezeiască; Noțiuni istorice despre starobreadți (creștinii de veche credință sau cum greșit se spune „lipoveni”); Universalitatea religiei ca fapt istoric în viața omenirii; Scriitori ruși despre cauzele răscolului în Biserica rusă; Canonizarea sfinților în Biserica greacă; Priviri generale despre canonizarea sfinților în Biserica rusă (după E. Golubinki); Dogma Sfintei Treimi în concepția creștinismului. Studiu dogmatico-istoric; Psihologia budistă.*

În lucrările sale **B. S.** analizează o impunătoare galerie de probleme de religie, exegeză dogmatică, teologie destinate atât pentru slujitorii de cult, cât și pentru cei interesați de arealul ideatic nuanțat, probleme eclesiastice și filosofico-morale.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Basarabia Necunoscută*. Chișinău. Editura Museum, 2000; Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, Univers Enciclopedic, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BEIDEMAN, Alexandru (1826, Chișinău – 27.02.1869, Sankt-Petersburg). Pictor și sculptor. A studiat la Academia de Arte din Sankt-Petersburg (1855) în clasa profesorilor A. Markov și K. Briullov. În 1850-1851 vizitează Basarabia oprindu-se la Tighina.

Între (1855-1860) activează în Italia, Germania și Franța. Decorează la Paris interiorul bisericii ambasadei ruse. În această perioadă creează tablourile „Petrecere”, „Bodegă rurală”, „Fetiță la izvor”, „Autoportret cu soția și copilul” și altele. În 1861 i se conferă titlul de academician.

Este autor consacrat al unor portrete, scene de gen cu subiecte istorice. În ultimii ani de viață a pictat interiorul Catedralei Isaakievsk din Sankt-Petersburg.

Bibliografie:

Iova, Ion. *Pictorul A. Beideman* // Literatura și Arta, 1978, 20 iulie; Literatura și Arta Moldovei. Enciclopediei. Vol. 1., Ch., 1985. *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura *Știința*, 2000.

BEIN, Isac (1896, Chișinău – 1990, Moscova). Pianist și dirijor. A studiat pianul la Chișinău cu C. Schelezinger (1904), apoi la Viena, la Academia de Muzică și Artă Dramatică cu Paul de Konn (1912-1915). Între 1918-1924 este dirijor la Opera particulară din Chișinău. A dirijat la Chișinău, ca șef de orchestră în trupa lui Jean Bobescu, mai multe spectacole. Între 1924-1940 este asistent de dirijor la Opera Română și organist la Sinagoga din București, în 1940 – șef de orchestră la Filarmonica din Chișinău. Din 1942 se stabilește la Moscova.

Bibliografie:

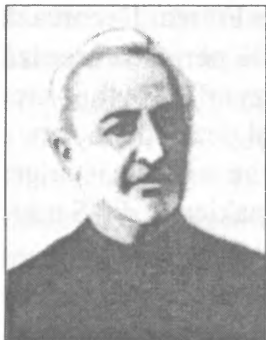
Buzilă, Serafim, *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Ch., Editura ARC, 1999; *Chișinău. Enciclopedie*. Ch., Editura *Muzeum*, 1997.

BEREZOVSKI, Dumitru (28.11.1890, Chișinău —?). Cântăreț de operă (bas cantabil). Animator al Teatrului de Operă din Basarabia. Studii muzicale la Școala de muzică din Chișinău cu Al. Antonovschi (canto).

Debutează la Opera Basarabeană din Chișinău în rolul lui Mefisto din opera „*Faust*” de Ch. Gounod (1919). A interpretat rolurile lui Gremin („*Evgheni Oneghin*” de P. I. Ceaikovski), Kuno („*Arcașul fermecat*” de C. Weber), Gudal („*Demonul*” de A. Rubinștein), Ramfis („*Aida*” de G. Verdi), Morarul („*Rusalka*” de A. S. Dargomâjski), Farlaf („*Ruslan și Ludmila*” de M. I. Glinka), Kociubei („*Mazepa*” de P.I. Ceaikovski), Don Babilio („*Bărbierul din Sevilla*” de G. Rossini) ș. a. A colaborat cu renumiți muzicieni basarabeni și de peste hotare.

Bibliografie:

Dănilă, A. *Opera basarabeană*. Chișinău, 1995; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

BEREZOVSKI, Mihail (20.02.1868, Caplani, Akkerman (Cetatea Albă) – 05.11.1940, Chișinău). Compozitor, dirijor de cor, profesor și pictor autodidact. Animator al artei corale din Basarabia.

Studii la Școala Duhovnicească și Seminarul Teologic din Chișinău (1880-1890). Studii de perfecționare muzicală la Conservatorul din Sankt-Petersburg și de compoziție cu A. Leadov. În 1890-1892 este organizator și dirijor al prestigiosului cor al Catedralei din Chișinău, din 1892 – dirijor al corului Catedralei Arhiepiscopale, apoi dirijor prim (1904-1938).

Director și profesor la școala de cântăreți bisericești și profesor de muzică la școala eparhială (1907-1913). După 1918, profesor titular la Conservatorul de Muzică și la Liceul nr. 2 din Chișinău.

Printre evoluțiile corului Catedralei se evidențiază cel de la Congresul Învățătorilor Moldoveni din mai 1917, de la serbarea prilejuită de Congresul Militar Moldovenesc și cel de la Concertul festiv consacrat Actului Unirii Basarabiei cu România la 27 martie 1918. De mare succes s-a bucurat compoziția „*Cine va sui în Muntele Domnului*”.

Membru fondator și vicepreședinte al Asociației „Cântecul Basarabiei”, vicepreședinte al „Astrei basarabene”, timp de 10 ani profesor și director al Școlii de Cântăreți din Chișinău și concomitent profesor la Conservator. Printre discipoli a avut-o pe celebra cântăreață și artistă Maria Cebotari. Membru fondator al Societății Compozitorilor Români, membru și vicepreședinte al Comitetului Asociației Muzicale „Cântecul Basarabiei”. Corul lui **B. M.** a avut un rol însemnat în propagarea limbii române.

A publicat la Chișinău în șase volume creațiile sale muzicale. Apreciat pictor, a participat cu lucrări personale la numeroase expoziții, obținând la una din ele Medalia de Aur. A fost unul dintre cei mai activi participanți la expozițiile chișinăuene între anii 1909-1939. Expozițiile personale la Chișinău au avut loc în anii 1935, 1938 și 1940.

Opera muzicală: *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, aranjată la 3 voci, Moscova-Leipzig, 32 p. (în rusește); *Nu mă lăsa la vremea bătrâneții*. Concert pentru 4 voci, cu aranjament pentru pian, 16 p. (în rusește); *Doamne strigat-am, Dumnezeu este Domnul*, cu Troparele Învierii pe 8 glasuri, Chișinău, 1921, 24 p. (ed. a II-a, 1940); *Imnele Sfintei Liturghii*, pentru cor mixt, bărbătesc și pentru 3 voci egale, Chișinău, 1922.; *Imnele*

Vecerniei și Utreniei, pentru cor mixt, bărbătesc și pentru 3 voci egale, Chișinău, 1927.

Bibliografie:

V. Adiasevici. *Bessarabskii ențiclopediceskii slovari*. V. 6, Chișinău, 1931; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. I. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Vol.1, 1985, p.88; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000, p.139; Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, *Univers enciclopedic*, 1996; Nagacevschi Elena, *Mihail Berezovschi – dirijor de cor și compozitor*. Chișinău, Editura Epigraf, 2002; Cunescu, Gh., *Protoiereul Mihail M. Berezovschi // „Patrimoniul”*, 1993, nr. 1.; Bordeianu, T. *Preotul Mihail M Berezovschi // „Luminătorul”*, 1943, nr. 7-8; Bezviconi, G., *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, Editura ARC, 1996.

BERNARDAZZI, Alexandru (2.07.1831, Sankt-Petersburg – 26.08.1907, Fastov, Ucraina). Arhitect. Născut în familia plasticianului italian Giuuseppe Bernardazzi.

În 1850 se stabilește la Chișinău, devenind angajatul Comisiei de arhitectură și drumuri din Basarabia, în funcție de ajutor de arhitect. Devine arhitect principal al Chișinăului (1856), funcție pe care o suplinește pe parcursul a 28 de ani, conducând diverse proiecte de arhitectură și inginerie: construiește și reconstruiește case de locuit, de menire socială, proiectează două apeducte; inițiază reconstrucția grădinii publice, participă la construcția căii ferate Tighina, proiectează câteva poduri.

Pentru activitate fructuoasă și succese remarcabile este distins cu Ordinul „Sfântul Stanislav” (1868) și Ordinul „Sfânta Ana” (1872). La 25 de ani de activitate profesională îi este conferit titlul de cetățean de onoare al Chișinăului (1 decembrie 1875). Devine membru al secției din Odessa a Societății Imperiale Tehnice Ruse (1881), în 1891 este ales vicepreședinte al acesteia. În 1893 este numit arhitect pe lângă Guvernatorul din Odessa, oraș în care pe parcursul aflării proiectează și construiește peste 40 de edificii, printre care Hotelul Bristol, Bursa Nouă ș.a.

Aflat la Odessa, menține relații profesionale cu specialiștii din domeniu din Chișinău, este expert în unele proiecte. Colaborează la proiectul clădirii Dumei orașenești (actualmente Primăria municipiului Chișinău).

Cu ocazia celor 50 de ani de activitate, fiind în viață, i se instalează bustul de bronz pe frontispiciul clădirii Bursei Noi, iar Societatea Inginerilor Civili din Sankt-Petersburg emite o medalie de aur în cinstea lui. Moare în timpul unei deplasări de serviciu, în orașelul Fastov, regiunea Kiev.

Este înmormântat, conform testamentului, la Chișinău. **B. A.** a construit în Basarabia peste 50 de edificii: fost Tribunal Regional (1887, azi Direcția Căi Ferate); Conacul și Biserica lui Manuc-Bey din Hâncești (1881); Biserica Armeană Nouă (1874); Biserica Greacă în stil bizantin (1893, azi Sfântul Pantelimon); Capela Liceului de Fete (1895, azi Biserica Sfânta Teodora de la Sihla); Duma Orașănească (azi Primăria) din Chișinău, Bursa nouă (azi Filarmonica) din Chișinău; Complexul sanitar de la Costiujeni ș.a.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1. - Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. 1985; Remenco, G. *Arhitectul Bernardazzi* // Cultura, 1976, 27 mai; Borovschi, V. M. *Istoria moldavskoi arhitecturî*. Chișinău, 1987; *Calendarul bibliotecarului*, 1997. - Chișinău, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Năstase, Ludmila. *Arhitectul Alexandru Bernardazzi* // Destin Românesc, 1998, nr.1.

BESPOIASNĂI, Pavel (03.06.1907, Chișinău – 18.12.1984, Chișinău). Grafician, artist decorator. A promovat artele frumoase în Basarabia. A studiat la Școala de Arte Frumoase din Chișinău (profesor Ș. Kogan, 1925). A expus în cadrul expozițiilor colective la Chișinău (1927, 1928, 1929, 1931, 1934), București (1927, 1939) și Moscova (1941, 1951).

Membru al Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1926-1940). În perioada 1927-1940 activează la București și Sinaia. A realizat o frescă pe plafonul Teatrului Municipal din București (1939). După 1945 realizează lucrări de ceramică.

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000, p.139.

BEZVICONI, Gheorghe G. (14.06.1910 (1916), Ismail (după alte date – Jitomir) – 30.04.1966, București). Istoric-medievist, publicist, genealogist.

Prin contribuția financiară a familiei sale editează revista „Din trecutul nostru” la care colaborează mai multe personalități marcante ale culturii românești: Aurel George-Stino, Artur Gorovei, Sergiu Matei Nica. Cea mai mare parte a articolelor erau semnate de **B. G.**, care de multe ori apela la pseudonime ca: Nicolae Păduraru, Nicolae Strajă, G. Moldovan, G. B., G. Bohuș, Alexis Gurji.

În scurt timp revista devine una dintre cele mai apreciate din spațiul românesc, având abonați chiar și în afara hotarelor României. Prima lucrare de proporții semnată de **B. G.** a fost *Educație și cercetășie* (1932).

Contribuția lui **B. G.** în opera de valorificare a istoriei culturii românești înregistrează lucrări realizate atât în timpul aflării în Basarabia, cât și la București, unde se stabilește după 1938, fiind angajat la Institutul pentru Studiul Istoriei Universale. **B. G.**, discipol al ilustrului istoric Nicolae Iorga, publică peste 200 de lucrări: *Profiluri de ieri și de azi* (București, 1943); *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru* (Vol.1, București, 1940; Vol.2, București, 1943); *Cărturari basarabeni* (Chișinău, 1940); *Din alte vremi* (București, 1940); *Călători ruși în Moldova și Muntenia* (1947), *Pușkin în exil* (în colaborare cu Scarlat Callimachi, 1947). *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse* (1948), *Manuscrisele rusești ale Academiei RPR* (1949), *Bibliografia analitică a periodicelor (1859-1865)*. În literatură rămâne prezent prin romanul *Ultimul om de prisos*, scris în rusește, operă care vede lumina tiparului abia după trei decenii de la elaborare, în revista „Kodri” (Chișinău, 1990). Romanul deconspiră problema destinului omului în contextul sistemului comunist: suspectarea permanentă, marginalizarea, încălcarea drepturilor și libertăților, disconfortul spiritual și psihologic. Datorită aportului istorico-științific al lui **B. G.** a fost scos din anonimat un impresionant număr de personalități reprezentative pentru spiritualitatea românească și universală.

B. G. desfășoară și o prodigioasă activitate publicistică pe paginile publicațiilor „Viața Basarabiei”, „Cuvânt moldovenesc”, „Neamul românesc”, „Convorbiri literare”, „Revista istorică”, „Arhivele Basarabiei”, „Analele Moldovei”, „Revista Fundațiilor regale” ș.a.

B. G. realizează și o amplă activitate socială: a fost membru fondator al Societății scriitorilor și publiciștilor din Basarabia și reprezentantul ei la București, a făcut parte din Comitetul de conducere al Cercului

genealogic român (1943), din Asociația Slaviștilor din România. Meritele sale deosebite în domeniul istoriei, genealogiei, heraldicii au fost apreciate înalt atât în spațiul românesc, cât și de comunitatea științifică europeană prin titluri și medalii: Marea Medalie de Aur a Institutului de Istorie și Heraldică din Franța (1935); Crucea Ligii Republicane Franceze a Binelui Public, clasa a III-a (1936); Medalia de onoare „Vermeil” a Societății Academice „Arte-Sciences-Lettres” (Franța, 1936). Premiul „La hanul Ancuței” (1938); Premiul „Udriște Năsturel” al Academiei Române (1948).

B. G. a fost membru-corespondent al mai multor instituții științifice europene: Institutul de Istorie din Franța; Institutul de Istorie din Belgia; membru onorific al Publiciștilor și scriitorilor străini din Bulgaria. Academia Internațională „Di Pontzen” din Neapole îl alege academician post-mortem (1974). În anii postbelici (1953-1954), fiind concediat din Institutul de Istorie, este persecutat. Pentru a supraviețui, se angajează portar, apoi paznic la Cimitirul Bellu. Dar și aici **B. G.** lucrează asupra a două prețioase lucrări documentare: *Cimitirul Bellu – muzeu de sculptură și arhitectură* (1954) și *Necropola Capitalei* (1962).

Bibliografie:

Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Chișinău, Editura *Tehnica-Info*, 2002; Colesnic Iurie. *Gheorghe Bevizconi. Bibliografie*. Chișinău, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Colesnic Iurie, *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.)*. Библиографический словарь-справочник. Кишинев, 2003; Фомин С. В., «Пером и мечом сотруждамся...». Chișinău, Editura *Știința*, 1990; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. - Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

BIVOL, Nicolae (n. 01.06.1881, Ialoveni - ?). Om politic, editor.

Studii la Seminarul Teologic din Chișinău (1902). Și-a continuat studiile la Universitatea din Dorpat (Tartu, Estonia). Deputat în Sfatul Țării. În perioada interbelică a fost primar al Chișinăului (1923-1924 și 1925-1926), director al săptămânalului chișinăuian „Viața noastră” din 1935.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie. Chișinău, 1939; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

BLOK, Heinrich (1890, Heilbronn, Crimeea - 1956, București). Scriitor, publicist, traducător. Studii la Școala Normală Superioară din Sankt-Petersburg. Debutază cu articole publicistice în 1910. Din 1919 se stabilește în România. A condus Biroul presei de pe lângă Directoratul Ministerial din Chișinău.

A fost redactor al publicațiilor de limbă rusă: „Novoe slovo”, „Bessarabskoe slovo”, „Svobodnoe slovo”, „Golos Bessarabii”, editate la Chișinău, al ziarului „Nașa reci” (București) ș.a. A colaborat și la publicațiile: „Prager Presse” (Praga), „Les Dernieres Nouvelles” (Paris), „Kronstädter Zeitung” (Brașov). Corespondent în România al Agenției Telegrafice Slovace, cercetător la Biblioteca Academiei Române.

A publicat studiul *Siebenburgisch Deutsches Tageblatt* și traduceri în limba germană din poezii români Eminescu, Minulescu, Arghezi ș. a.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; Bezviconi, Gh. *Necropola Capitalei*. București, 1972; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997. Cimpoi, Mihai. O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. Ch., Editura *ARC*, 1997.

BLINOV, Vasile (1865, Chișinău - 1944, Chișinău). Pictor, pedagog. A absolvit Școala de Arte „Stroganov” din Moscova (1887). Din 1893 predă desenul la diverse gimnazii din Chișinău.

Membru fondator al Societății Amatorilor de Arte Frumoase din Basarabia (1903) și al Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1921). Participă la expozițiile ambelor societăți cu naturi statice, portrete și marine. A publicat un manual de caligrafie pentru școlile populare și clasele inferioare ale gimnaziilor, editat la Odessa, în anii 1896 și 1918. Adept al tradițiilor picturii realiste, **B. V.** a creat pânze ce reflectă natura pitorească a meleagului basarabean, priveliști de la periferiile Chișinăului, din Valea Prutului, Nistrului etc.

Bibliografie:

Adiasevici V. *Bessarabskii ențiclopediceskii slovari*. Vol. 6, Chișinău, 1931; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. - Chișinău, Editura *Știința*, 2000; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. - Chișinău, *Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești*. Vol.1, 1985.

BLUMENFELD, Mihail (24.09.1842, Chișinău - 15.06.1900, Chișinău). Medic, a activat pe tărâm social. Șeful Secției de chirurgie a

Spitalului Gubernial de Zemstvă din Basarabia, doctor în medicină (1870), participant la Războiul Ruso-Turc din 1877-1878.

S-a născut în familia unor intelectuali de origine evreiască. Studii la Gimnaziul din Chișinău (1854-1861), apoi la Universitatea din Moscova, pe care a absolvit-o cu diplomă *magna cum laude*.

Medic militar (1867-1871), șeful Secției de combatere a holerei din Chișinău, șef de secție la un spital din Moscova.

Își continuă studiile în Germania și în Franța. În timpul Războiului Ruso-Turc din 1877-1878 este chirurg de campanie pe lângă Direcția medico-militară a armatei ruse. Distins cu mai multe ordine ale Imperiului Rus pentru participarea la bătăliile de la Plevna și Târnovo.

După război activează ca șef al Secției de chirurgie și boli de ochi a Spitalului de Zemstvă din Chișinău. Concomitent, din 1872 predă chirurgia la Școala de Felceri și la cea de Moașe, activează ca medic al Casei de Zemstvă pentru Copiii Orfani, medic și profesor de igienă la Gimnaziul de Zemstvă pentru Fete (1871-1889), (din 1889), (din 1884) chirurg-consultant la Spitalul de Copii din Chișinău, apoi la Gimnaziul de Fete, membru al Consiliului de tutelă al Spitalului Evreiesc din Chișinău. Participă la mai multe congrese internaționale ale medicilor. Din 1875 este ales în trei rânduri judecător de pace la Chișinău, iar din 1897 este ales în unanimitate deputat (consilier) al Dumei (Primăriei) Chișinăului. Moare la Berlin, în urma unei operații chirurgicale.

A publicat lucrările *Cu privire la tumorile coloide*. M., 1867 (în l. rusă); *Cu privire la cataracta traumatică*. M., 1870 (în l. rusă).

Bibliografie:

Vengherov, S. A. *Surse pentru dicționarul scriitorilor ruși*. Sankt-Petersburg, 1900 (în l. rusă); Ivanov, I. S. *Cu privire la unele evenimente de seamă din viața bulgarilor moderni*. Chișinău, 1900 (în l. rusă); *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BODESCU, Vladimir (04.03.1868, Durlești, Lăpușna - 28.10.1941, Gulag). Jurist. Studii la Facultatea de drept a Universității din Harkov.

A fost ales delegat în Sfatul Țării din partea Societății Juriștilor Moldoveni (21 februarie - 27 noiembrie 1918). În Sfatul Țării a activat ca membru în Comisia Constituțională, membru în Comisia Juridică.

La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România. Activează în calitate de procuror la Curtea de Apel Chișinău, un timp ca

director general al justiției din Basarabia, până în 1938, când s-a pensionat, stabilindu-se cu traiul în satul natal, unde se ocupă de horticultură și viticultură. Este arestat de organele N.K.V.D. în vara anului 1940 și după un an de detenție la Chișinău este plasat în penitenciarul din Kazan.

Bibliografie:

Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997. Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1998.

BOGA, Leon (15.01.1880(1886), Vales, Macedonia – 23.01.1974, Vaslui, România). Profesor, istoric, publicist și arhivist. Descendent dintr-o familie aromână. Studiază la Liceul de băieți din Bitalia, Macedonia. La 1908 se stabilește la București, unde urmează Facultatea de istorie și geografie. După absolvire este încadrat la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București. În timpul Primului Război Mondial se înrolează în armata română în calitate de voluntar (1917-1918); anume în această perioadă **B. L.** obține cetățenia română.

La 14 ianuarie 1918 vine în Basarabia, ținut de care își va lega destinul și va încerca pe toate căile să-și aducă aportul la prosperarea lui social-culturală. Activitățile culturale ale lui **B. L.** au ca rezultat formarea Asociației Corpului Didactic Moldovenesc, pregătirea Congresului Învățătorilor din județul Tighina.

B. L. este inițiatorul ideii de editare a revistei cu caracter metodologic-instructiv și didactic „Școala”, se ocupă de organizarea Direcției Regionale a Arhivelor Statului din Chișinău (1918-1920). După 1920 îmbină activitățile de pe tărâmul cultural de director al regionalei din Basarabia a Fundației Culturale „Regele Mihai I”, membru, ulterior director (1939) al Secției din Basarabia a Comisiunii Monumentelor Istorice, cu cele de ordin pedagogic, activând până la 1939 și în funcție de profesor, apoi director al Liceului „Alexandru Donici”.

B. L. aduce un aport deosebit la ridicarea statutului arhivisticii, creșterii prestigiului și importanței ei nu numai în Basarabia, ci și în întreaga Românie. Se manifestă ca adept consecvent al necesității studierii, mediatizării tezaurului spiritual păstrat în actele și documentele din instituțiile de acest gen.

Ca rezultat, publică un impresionant număr (20 de volume) de *Documente basarabene: Foi de zestre (1734-1884)*. Vol.1-2, Chișinău,

1928; *Testamente și danii (1672-1858)*. Vol.3, Chișinău, 1929; *Hrisoave și cărți domnești (1732-1738)*. Vol.13, Chișinău, 1931; *Hrisoave și cărți domnești (1607-1806)*. Vol. 14, Chișinău, 1931; *Zapise (1593-1656)*. Vol.15, Chișinău, 1933; *Mărturii hotarnice (1602-1814)*, Vol. 20, Chișinău, 1938. Predilecțiile lui **B. L.** pentru istoria și cultura Basarabiei sunt reflectate în monografiile *Populația Basarabiei* (Chișinău, 1926); *Lupta pentru limba românească și ideea unirii la românii din Basarabia din 1812* (Chișinău, 1932).

Din inițiativa lui **B. L.** sunt puse în circuitul valoric basarabeian creațiile lui A. Donici, I. Sârbu și A. Mateevici. Un alt domeniu al activității îl constituie publicistica: editează ziarul „Aromânul” (1911); este redactor pentru Basarabia la publicația „România”; colaborator la „Școala Basarabiei”, „Viața Basarabiei” și „Arhivele Basarabiei; director la „Cuvânt Moldovenesc”, „Unirea”, „Pagini basarabene”.

B. L. a fost unul dintre redactorii ziarului „Sfatul Țării” (1918). În urma evenimentelor din iunie 1940 se refugiază în România, unde se află până în 1941, când Basarabia este eliberată. În timpul războiului, revenit la Chișinău, **B. L.** își continuă activitatea în arhive, fiind totodată deziluzionat de faptul că multe din manuscrisele lăsate la 1940 au dispărut fără urmă. Împreună cu Arhivele Statului din Chișinău se evacuează la Bibești, Olt (1944).

Se pensionează în 1945. Activează un timp în calitate de traducător la editura bucureșteană „Mecu”. După terminarea războiului, **B. L.** abandonează o bună parte din activitățile și preocupările sale, demonstrând un interes special doar pentru literatura maghiară. După moartea soției locuiește la Pitești (1965-1972), ultimii doi ani din viață și-i petrece la Vaslui.

Bibliografie:

Enciclopedia istoriografiei românești. București, 1978; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1997; Poștarencu, D. *O istorie a Basarabiei în date și documente: 1812 -1940*. Chișinău, 1998; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, 1997; Țepordei, Vasile. *Amintiri din Gulag*. București, 1992; *Calendar Național.2006*. Chișinău, 2005; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

BOGOS, Dimitrie (14.06.1889, Grozești, Lăpușna - 14.05.1946, București). Jurist, om politic. Studii primare la Boldurești, Chișinău. Urmează apoi Seminarul Teologic din Chișinău și Facultatea de Drept a Universității din Varșovia (1914).

Numele lui **B. D.** a fost înscris pe lista celor mai merituoși absolvenți ai Universității din Varșovia pentru teza *Statele Unite ale Europei*. Aflându-se pe front, în Primul Război Mondial, ca ofițer în armata țaristă, participă la lucrările Congresului Militarilor Moldoveni (1917). Revenit în Basarabia, este desemnat de Sfatul Țării în funcția de șef de Stat-Major al Armatei Moldovenești.

După Unire a fost prefect de Lăpușna (1918-1920), director la Interne pentru Basarabia și ministru al Basarabiei în guvernul Take Ionescu (1922). A fost primar al Chișinăului (1931-1933), deputat în trei legislaturi din partea Partidului Național Țărănesc, președinte al Societății Ofițerilor din fosta Armată a Republicii Democratice Moldovenești, președinte al Ligii Cetățenești, președinte al Societății Ziariștilor Profesioniști.

A colaborat la ziarul „România nouă”, la revista „Viața Basarabiei”, precum și la alte publicații. Autor al unor studii cu caracter istoric: *La răspântie, Moldova de la Nistru în anii 1917—1918*. (Chișinău, 1924) lucrare elogiată de Nicolae Iorga; *Să pășim pe calea înaintașilor* // „Viața Basarabiei”, 1932, nr.3; *Basarabia și negocierile de la Riga* // „Viața Basarabiei”, 1932, nr.1.

Bibliografie:

Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997. Cimpoi, Mihai. *O istorie descrisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura *ARC*, 1997.

BOGOS, Sergiu (1891, Boldurești - 1976, București). Economist, profesor. A studiat la Seminarul Teologic din Chișinău. În 1912 se înscrie la Institutul Comercial din Kiev. Participă activ, alături de fratele său Vlad Bogos, la activitățile Societății Culturale „Deșteptarea”.

Revenit la Chișinău, a îndeplinit funcția de curier ce asigura legătura dintre Sfatul Țării și Guvernul României, aflat pe atunci la Iași. După Unire a predat economia politică și sociologia la licee din Chișinău și mai apoi din București.

A participat la recensământul din Basarabia. Redactează o monografie despre comuna Nișcani, Orhei. În publicistică preferă tematica economică, punând la baza analizelor sistemele statistice. Publică studiul *Inflația: Cronică financiară* // „Viața Basarabiei”, 1932, nr.6.

Bibliografie:

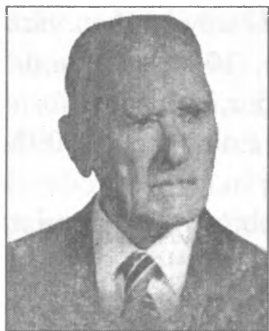
Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

BOGOS, Vlad (Vladimir) (01.04.1893, Boldurești, Chișinău – 25.05.1950, București). Medic, om politic. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău și la Institutul de Medicină din Kiev. Împreună cu alți studenți moldoveni reactivează Societatea Culturală „Deșteptarea”, înființată încă în 1909 de Șt. Ciobanu, Al. Mateevici ș.a. Participă, în 1917, la Congresul studenților moldoveni de la Kiev.

Participă activ la evenimentele Unirii, aducând de la Kiev un program politic concret privitor la Unirea Basarabiei cu România. Deputat în Sfatul Țării, a votat la 27 martie 1918 Unirea Basarabiei cu România. Studiază medicina la Cluj, apoi după absolvire revine în Basarabia, activând ca medic primar în județul Hotin. Deputat în Parlamentul României, prefect al județului Hotin (1931). Colaborator la ziarul „România nouă”. La 28 iunie 1940 s-a refugiat în România, iar în 1941 revine la Hotin, în 1944 se refugiază din nou în România.

Bibliografie:

Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

BOLDUR, Alexandru (09.03.1886, Chișinău – 18.10.1982, București). Istoric, jurist, publicist, profesor universitar. Autor a peste 150 de lucrări de o incontestabilă valoare științifică și a numeroase articole publicistice. **B. A.** studiază la Școala Eparhială, apoi la Seminarul Teologic din Chișinău, pe care l-a absolvit în 1906. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Sankt-Petersburg (1910) și obține licența în drept.

Simultan, își înaintează dosarul pentru admiterea la Institutul Superior de Arheologie din același oraș, pe care l-a absolvit cu succes în 1912. Debutază, în 1916, în domeniul învățământului universitar, la Universitatea din Sankt-Petersburg în calitate de asistent, avansând apoi în conferențiar.

În 1918 este angajat profesor la Institutul Superior Juridic din Sevastopol (1918-1921). În 1922 este angajat la Comisariatul Poporului pentru Comerț Exterior (Moscova) în funcția de consilier. După jumătate de deceniu de activitate în capitala URSS se transferă la Chișinău, profesor la Seminarul Teologic (1927- 1938).

Din 1938 se stabilește la Iași, în calitate de conferențiar la Catedra de istorie a românilor la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza”. Între 1943-1947 suplinește funcția de director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași. Cunoscător al izvoarelor narative slave, **B. A.** a cercetat datele oferite de aceste surse, fiind printre primii savanți care le introduce în circuit în istoriografia românească.

Prezintă interes analiza și interpretarea de către **B. A.** a evenimentelor referitoare la perioada de apogeu a statului moldovean în studiul de istorie socială și politică *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457-1504)* (Madrid, 1970). Cea mai mare parte a studiilor și monografiilor sale **B. A.** le consacră problemei Basarabiei: *Istoria relațiilor politice ruso-române și istoricul Basarabiei* (Chișinău, 1928); *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812 -1828. Studiu istoric* (Chișinău, 1929); *Unirea. Analiza psihologică a evenimentelor* (Chișinău, 1928); *Dreptul local al Basarabiei* (Chișinău, 1932); *Introducere în istoria Basarabiei sub ruși* („Viața Basarabiei”, 1932, nr. 2) ș.a.

B. A. a deschis noi perspective în cercetarea diverselor probleme: politica de marginalizare a culturii naționale a basarabenilor promovată de Imperiul Rus; modificările survenite în identitatea națională a băștinașilor sub influența culturii ruse; circumstanțele ce au determinat actul Unirii; perspectivele dezvoltării Basarabiei după Unirea din 1918; rolul intelectualității basarabene în viața politică, publică și culturală a României reintegrate etc.

Dimensiuni definitorii ale operei lui **B. A.** constituie: imparțialitatea susținută de o temeinică informație; consecvența în depistarea durabilului; reflectarea asupra unor valori majore, toate aceste calități fiind afirmate în lucrările: *Problema pactului de neagresiune sovieto-român* (Chișinău, 1933); *Stat țărănesc* (Chișinău, 1934); *Scurtă istorie a nobilimii din Basarabia* (Chișinău, 1935); *Imperialismul rusesc în Balcani. Schiță de istorie* (Chișinău, 1937) ș.a. În *Istoria Basarabiei* **B. A.** urmărește evoluția culturii românești în spațiul temporal 1812-1918, realizând concomitent și o analiză temeinică a scrierilor unor cercetători care (opinia lui **B. A.**) în mod eronat, tendențios și unilateral au elucidat evenimentele acestui veac: A. Nacco, I. Bromberg, P. Batiuşkov.

Bazat pe o complexă documentare, în lucrările *Istoria Basarabiei* și *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească. 1812-1818*, **B. A.** demonstrează argumentat că cultura basarabeană a suferit modificări specifice ce corespund evoluției istorice generale a Rusiei, delimitând

trei etape concrete: 1812-1856 - perioada unor sensibile eforturi de a-și păstra caracterul special de organizare autonomă; 1856-1905 - realizarea unui șir de reforme sociale, administrative, provocate de declinul absolutismului; 1905-1917 - etapă în care are loc delimitarea puterii țariste ce provoacă avântul mișcării naționale românești. Fidel idealurilor și tradițiilor naționale, **B. A.** a fost străin de intenția stabilirii unei aprecieri de nonvaloare a culturii basarabene din secolul al XIX-lea. O sută de ani de ocupație, postula **B. A.** în studiul *Basarabia rusească* (București, 1943), n-au putut schimba radical provincia, ea și-a păstrat caracterul său specific în relațiile claselor sociale; cultura și limba poporului; viața bisericească și ortodoxă; dreptul public și privat.

B. A. s-a manifestă și ca un talentat publicist, colaborând la „Raza”, „Timpul”, „Dreptatea”, „Viața Basarabiei”, „Cuvântul” cu cronici politice și economice, schițe, editoriale, articole de analiză și sinteză care te surprind prin finețea și abilitatea raționamentelor, prin ajustarea concluziilor și temerara promovare a opiniilor. Predilecție pentru comentariul politic **B. A.** manifestă în special în ziarul „Raza” – Organul Independent al Clerului Ortodox din Basarabia, în publicațiile *Momentul potrivit*, *Pactul de neagresiune*, *În ajunul alegerilor*, *Rolul Basarabiei în Statul Român*. Complexa operă a lui **B. A.** a fost editată și apreciată nu numai în spațiul românesc, dar și în multe țări, ca Turcia, Grecia, Spania, Italia, Franța, SUA.

Bibliografie:

Spinei V., *Alexandru Boldur în contextul istoriografiei interbelice* / Revistă de istorie a Moldovei, 1992, nr. 3; Roman Al., *Istoria Transnistriei în opera lui Alexandru Boldur* // Revistă de istorie a Moldovei, 1992, nr.3; Petrencu A., *Alexandru Boldur —profund cunoscător al istoriei neamului* // Revistă de istorie a Moldovei, 1992, nr.3; Grati N., *Contribuții la cunoașterea vieții și activității istoricului Al. Boldur (1927-1938)* // Revistă de istorie a Moldovei, 1995, nr.3-4; *Dicționar Enciclopedic*. Chișinău, Editura Cartier, 2001; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. - Chișinău, Editura Universitas, 1993; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Museum, 2000; *Chișinău. Enciclopedie*. - Chișinău, Editura Museum, 1997; Troianowski L., *Basarabia – o temă intens colorată în creația lui Alexandru Boldur* // Idei și valori perene în științele socio-umane, Cluj-Napoca, 2002; *Idem*. A. Boldur: absorbit de problema națională // Cugetul, Chișinău, 2003, nr. 1.

BORȘ, Gheorghe (18.04./01.05./1898, Molovata, Orhei - 25.06.1984, Chișinău). Cântăreț de operă (tenor), corist, compozitor, profesor. Reprezentant proeminent al culturii muzicale din Basarabia. Studii muzicale la Școala de Muzică din Chișinău (1924-1928) și la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică „Unirea” din Chișinău (1928-1930) cu Gheorghe Iațentcovich (compoziție, teorie). Între anii 1919-1928 a fost corist în diferite formații corale din Chișinău; profesor de canto la unele școli medii din Chișinău (1927-1940); profesor de canto la Liceul de Fete „Principesa Dadiani” din Chișinău (1930-1940); dirijor al corului arhieresc din Chișinău (1935-1937); conducătorul Cvartetului vocal de bărbați „Lira” din Chișinău (1935-1940); corist în Capela „Doina” a Filarmonicii din Chișinău (1940-1944); conducătorul cvartetului vocal de bărbați din cadrul Capelei corale „Doina” (1944-1945); dirijor al Capelei „Doina” (1945-1946); director al Școlii de Muzică „Șt. Neaga” (1952-1953); profesor de teorie la aceeași școală (1952-1959); conferențiar la Conservatorul din Chișinău (1946-1961) la Catedra teorie, compoziție, muzicologie. A realizat prelucrări de melodii populare moldovenești pentru cor. A compus muzică vocal-simfonică, corală, romane pentru voce și pian.

Bibliografie:

Композиторы М.С.С.Р. Chișinău, 1955; Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1, 1988. Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic (1460-1960). Chișinău, Editura ARC, 1996.

BRAGALIA, Natalia (04.02.1906, Geneva – 20.06.1972, București). Scenograf. Studii la Școala de Arte din Chișinău, la București și la Școala Superioară de Arte Decorative din Paris (1928-1931). Debutază la Saloanele Societății de Arte Frumoase din Chișinău, în 1930, cu schițe de costume pentru spectacolul „Negustorul din Veneția” de W. Shakespeare, înregistrând apoi o consecventă activitate în domeniul scenografiei. În anii postbelici a activat la Teatrul Tineretului din București.

Bibliografie:

Octavian Barbosa. *Dicționarul artiștilor români contemporani*. - București, 1976; Tatiana Sinchevici-Bulavițchi. *Autobiografie*. - Canada, Brossar, 28 iunie 1990; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. - Chișinău, Editura Știință, 2000.

BUCEVSCHI, Epaminonda (19.02.1843, Iacobeni, Cernăuți – 13.02.1891, Cernăuți). Pictor. Studii de specialitate la Academia de Arte Frumoase din Viena (în atelierul pictorului A. Feuerbach). A creat decorul pentru serbarea de la Putna (1871) consacrată comemorării lui Ștefan cel Mare. Autoare a unor tablouri cu subiect mitologic („*Moartea Cleopatrei*”, „*Otilia*” ș.a.), al unor pânze cu scene de gen rustice („*Ascultă*”, „*Doina*”) și a portretului domnitorului Ștefan cel Mare (1884).

Bibliografie:

Eusebie Sorocean. *Pictorul academician Epaminonda Bucevschi*. Cernăuți, 1920; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

BUCOV, Emilian (08.08.1909, Chilia-Nouă, Ismail - 17.10.1984, Chișinău). Poet, prozator, dramaturg, publicist. A absolvit Liceul „B. P. Hașdeu” din Chișinău (1930). Își continuă studiile la Universitatea din București, Facultatea de Litere și Filosofie (1936), unde îl are ca profesor pe Tudor Vianu. **B. E.** a fost activist al mișcării tineretului comunist (UTC) din România. Primele versuri ale lui **B. E.** datează de pe băncile liceului. Debutează editorial cu volumul *Clocotul muncii* (1932), urmat de *Discursul soarelui* (1937) și *China* (1938), pătrunse de retorica și simbolica revoluționară. Colaborează la revistele de stânga „*Bluze albastre*”, „*Societatea de mâine*”, „*Șantier*”, „*Cuvântul liber*”, „*Adevărul literar și artistic*”. Semnează pe parcurs Radu Bucov, Radu Emilian, Radu Bucov Emilian. Poezia lui **B. E.** denotă patetism și vădite influențe din creația poetului proletar rus Vladimir Maiakovski, din care traduce. A scris și editat circa 100 de titluri de carte: versuri, poeme, cărți pentru copii, romane în versuri și proză, piese de teatru. **E. B.** „a însușit caricatural mai multe modele efective ale poeziei moderne dându-ne fie o variantă autohtonă a „poeziei genuine și necizelate”, fie al unui futurism întârziat”. (Alexandru Burlacu).

Bibliografie:

Cibotaru S., *Emilian Bucov*. - Chișinău, 1958; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. I, Chișinău, 1985; *Istoria literaturii moldovenești*. Vol. III, partea I. Chișinău, 1989; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut

Internațional, 2007. Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia*. Anii 20-30. Ch., Editura Tehnic – INFO, 2002.

BUJOREANU, Gheorghe (14.10.1900, Țuțcani-Covurlui – 28.05.1990, Galați). Poet, publicist, editor. Studiază la Școala Normală din Galați (1921), susține bacalaureatul la Școala Pedagogică din București (1926), iar licența în Litere la Universitatea din București (1930). Activează ca profesor la liceul din Bolgrad (1935); inspector școlar primar pentru județele Cetatea Albă și Ismail (1932-1938). A debutat cu poezii, colaborând cu schițe și nuvele la „Licăriri și Luminișuri” (Galați), „Ramuri”, „Freamătul literar”, „Răsăritul”, „Convorbiri Critice”, „Cetatea Albă”, „Cultura Poporului”, „Colinda” ș.a. Este printre fondatorii revistelor „Bugeacul” (1935-1941) și „Familia Noastră” (1935-1937), reușind să atragă în jurul său cele mai talentate și viguroase forțe literare tinere. A transformat Bolgradul într-un al doilea centru cultural al Basarabiei. În 1936 îi apare la Bolgrad volumul de proză scurtă *Demonul*, apreciat de Nicolae Iorga, Camil Petrescu ș. a. A contribuit la promovarea spiritualității românești în sudul Basarabiei.

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. București, Editura Fundației Culturale Române, 1996; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

BULAT, Ștefan (1892, Doroțkaia, Tiraspol – 1963). Om politic, editor. Studiază la Seminarul Pedagogic din Bairamcea, iar după Unire studiază la Universitatea din Iași. A fost deputat în Sfatul Țării din partea moldovenilor din stânga Nistrului (între 21 noiembrie și 4 decembrie 1917). În perioada interbelică a fost profesor secundar de gimnaziu și editor al revistei „Tribuna românilor transnistreni”. Din 1940 se stabilește la București.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

BULGĂRE, Ana (prima jumătate a sec. al XX-lea). Prozatoare. Născută în sudul Basarabiei, s-a stabilit la București, unde editează o carte de proză scurtă intitulată *Din viața telefonistelor* (1927) cu subtitlul *Și noi suntem oameni*. În prefața volumului, Gala Galaction menționează aptitudinile scriitoricești ale autoarei și importanța temei alese, specifică că e prima lucrare de acest gen din România, ceea ce o face interesantă și utilă. Colaborează apoi cu schițe beletristice și publicistice în paginile revistei „Bugeacul” din Bolgrad.

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. București, Editura Fundației Culturale Române, 1996; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997.

BUZDUGAN, Ion (9.03.1887, Brânceni Vechi, Bălți – 27.01.1967, București). Poet, publicist și folclorist. Numele la naștere: Ivan Buzdâga. A absolvit școala primară în satul natal, iar pe cea secundară la Bairamcea. A urmat cursuri de agricultură la Gore-Gorki în Belarus și Seminarul pedagogic din Camenița. A studiat Literele și Dreptul la Moscova și Iași, unde-și ia și licența în drept. Titlul de doctor în științe economice îl obține la Cernăuți. A activat un timp agronom și profesor.

A desfășurat o intensă activitate în sprijinul ideii naționale. Membru al Comitetului Central al Frontului Român și al Comitetului Central Ostășesc Moldovenesc. A fost ales deputat în Sfatul Țării de către Congresul Militarilor Moldoveni și a aderat la Frațiunea Blocul Socialist Moldovenesc. În 1917 este ales secretar al Sfatului Țării, calitate în care a redactat și a citit, în Sfatul Țării la 27 martie 1918 Declarația de Unire cu România. În 1918 este deputat de Bălți în Parlamentul României, păstrându-și mandatul pe durata a opt legislaturi (1918-1932). A fost membru al Comisiilor: Școlară, de Declarații și Statute, de Regulamente, Agrară, a 2-a de redactare; subsecretar de Stat la Industrie și Comerț (1932).

Încă din 1913-1914, sub pseudonimul Nică Românaș, colaborează cu versuri originale și traduceri din scriitorii ruși la „Cuvânt Moldovenesc” din Chișinău. Creații lirice și publicistică îi vor apărea în multe alte periodice („Răsăritul”, „Viața Basarabiei”, „Bugeacul”, „Pagini basarabene”, „Sburătorul” (apare și cu titlul „Sburătorul literar”), „Luceafărul”, „Viața Românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Ramuri”

ș.a.), unde mai semna: B. I. Alion, Ion Câmpeanu, B. Cogâlnic, I. Dumbrăveanu etc. În 1921 tipărește la Chișinău un volum de *Cântece din Basarabia*, căruia îi urmează un al doilea, apărut la Craiova, în 1928, și care cuprind material folcloric cules încă din timpul adolescenței. Și-a tipărit lirica în câteva volume: *Miresme de stepă* (1922, cu o prefață semnată de Nicolae Iorga), *Țara mea* (1928), *Păstori de timpuri* (1937, distins în 1940 cu un premiu academic), *Metanii de luceferi* (1942, menționat cu Premiul Societății Scriitorilor Români).

A lăsat și câteva sinteze privitoare la literatura rusă și reprezentanții ei de seamă, precum și tălmăciri din romanticii, realiștii și modernii ruși (A. Pușkin, M. Lermontov, K. Balmont, Maxim Gorki, I. Bunin, Al. Blok ș.a.), fiind și primul traducător al lui S. Esenin în limba română. Membru al Societății Scriitorilor Români (1921) și membru al Asociației Scriitorilor din Basarabia (1939).

Bibliografie:

Lovinescu E., *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, 1937; Iorga N., *Istoria literaturii contemporane*. Vol. II, București, 1939; Haneș D., *Scriitorii basarabeni. 1850-1940*. București, 1942; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Colesnic I., *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Chișinău, Editura Museum, 1998; Burlacu A., *Literatura română din Basarabia. Anii '20 - '30*. Chișinău, 2002; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

C

CAHULEANU, Robert (Ciurunga, Andrei) (28.10.1920, Cahul - 07.08.2004, București). Poet. Pseudonimul literar din perioada interbelică a lui Robert Eisenbraun. Începând cu 1946 își atribuie pseudonimul *Andrei Ciurunga*. A fost fiul unui profesor de limba germană, dintr-o familie de coloniști germani din sudul Basarabiei.

A studiat la școala primară din Cahul și la liceul din Bolgrad (1939). Fiind încă elev, debutează cu versuri în publicația „Îndrumarea tinerimii”, foaia elevilor din Liceul „Ion Voievod” din Cahul (1932). Publică apoi placheta *Melancolie* (1936), urmată de cărțile: *În zodia cumpenei* (1939), *Poemul dezrobirii* (1943), *Cântece de dor și de război* (1944). Până în 1940 a colaborat la revista „Bugeacul”, a activat ca învățător într-un sat din județul Cahul (1939-1940). După 28 iunie 1940 rămâne în Basarabia. În 1941-1944 activează ca pedagog la liceul „Ion Voievod” din Cahul, apoi la liceul „B. P. Hașdeu” din Chișinău. După 1944 se stabilește la Brăila, unde colaborează la publicațiile din localitate, editează placheta de versuri *Poeme de dincoace* (1947).

În 1943 se transferă la București, aici fiind angajat la revista „Flacăra”. În 1950 este arestat pentru volumele *Cântece de dor și de război* și *Poeme de dincoace*, este trimis la muncă forțată la Canal (1950-1954). I se permite reîntoarcerea la București, dar cu interdicție de semnătură. Publică sub diferite pseudonime în revistele „Rebus” și „Urzica”. În 1958 este identificat ca autor al versurilor *De la Canal*, aflate în circulație orală, arestat și condamnat. Este eliberat în 1964. Colaborează la „Flacăra”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Vatra”, „Cronica” ș.a. Publică volumele *Decastihuri* (1968), *Vinovat pentru aceste cuvinte*

(1972), *Argumente împotriva nopții* (1976), *Micul meu atlas* (1976), *Echivalențe* (1978), *Gestul împăcării* (1983), *Memorii optimiste* (1992), *Poezele cumplitelui Canal* (1992), *Lacrimi pentru Basarabia* (1995) ș.a. Poezia lui **C. R.** „comportă expresia unui eminescianism care-și caută puncte de reper în sfera experienței senzoriale, specifică unei alte epoci (Al. Burlacu)

Bibliografie:

Piru Al., *Poezia românească contemporană* București, 1975; Cioculescu Ș., *Literatura română contemporană*, Vol. I. București, 1980; Rotaru I., *O istorie a literaturii române*. Vol. III. București, 1987; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu Alexandru. *Literatura română din Basarabia*. Anii '20-'30. Chișinău. Editura „Tehnica - INFO”, 2003; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

CASSO, Leon (8.06.1865, Paris – 26.11.1914, Sankt-Petersburg, înmormântat la Ciutulești). Jurist, profesor, ministru al Instrucțiunii din Rusia. Studiază la Facultatea de Filologie și Istorie a Universității Sorbona, apoi se transferă în Germania, pentru a studia jurisprudența la Universitățile din Heidelberg și Berlin.

În 1889 susține teza de doctor în drept. Urmează magistratura la Universitatea Imperială de Drept din Dorpat (Tartu, Estonia).

I se conferă titlul de docent, în specialitatea dreptul bisericesc (1892); profesor, în specialitatea dreptul baltic (1893). Publică lucrările *Privire generală asupra dreptului (Dorpat, 1894)*, *Ordinea succesorială a moștenitorului în obligațiile succedatului (Dorpat, 1895)*. Activează apoi la catedra de drept civil din Harcov, dar inspector, ulterior director al Colegiului „Principele Nikolai” din Moscova. Pentru erudiția deosebită (cunoștea șapte limbi), onestitate, profesionalism și capacitățile organizatorice era considerat unul dintre cei mai de seamă specialiști în domeniul dreptului civil, ostzeic și financiar din Imperiul Rus.

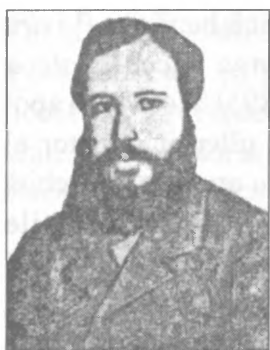
C. L. s-a implicat activ în opera de culturalizare a basarabenilor. Grație eforturilor lui **C. L.**, Senatul rus (1909) adoptă o decizie, care prevedea o procedură specială, menită de a stopa introducerea bruscă a legislației ruse pe teritoriul Basarabiei. Problemei basarabene îi este consacrată lucrarea *Rusia la Dunăre și formarea guberniei Basarabia* (1913), lucrare care, în 1940, va fi tradusă și editată de Ștefan Berechet sub titlul *Basarabia*

și *bazinul dunărean*. Lucrarea constituie o substanțială cercetare din mai multe perspective: militară, politică, documentară a numeroase acte și evenimente din istoria relațiilor moldo-ruse. Ea reprezintă o viziune originală, deși tendențioasă, scrisă de pe pozițiile intereselor Rusiei la Dunăre, la începutul secolului al XIX-lea care au anticipat anexarea Basarabiei la Rusia. O altă lucrare consacrată istoriei dreptului în Basarabia a fost *Dreptul bizantin în Basarabia*. Deși depășit, dreptul bizantin era considerat de autor la acel moment mai adecvat pentru situația din Basarabia. Cercetarea lui C. L. a fost înalt apreciată de istoricii dreptului bizantin din spațiul locuit de români.

În 1910 C. L. este numit în funcția de ministru al Învățământului Public din Rusia, pe care o deține până în 1914, când se stinge din viață în urma unei boli incurabile. C. L. rămâne în istoriografia națională ca o figură controversată, deoarece pe de o parte a susținut drepturile basarabenilor, iar pe de altă parte nu s-a pronunțat pentru cauza națională a moldovenilor de a avea o școală și o biserică națională.

Bibliografie:

Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi*. București, 1943;
Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Museum, 1997;
Poștarencu, D. *O istorie a Basarabiei în date și documente 1812-1940*. Chișinău, 1998; Tașcă, M. *Leon Casso – eminent jurist basarabean* // Revista de drept privat, 2003, nr. 3; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CASSO, Nicolae (10 mai 1839, Ciutulești, Soroca – Paris, 1904). Om politic, activist pe țărâm obștesc și național din Basarabia. S-a născut într-o familie de nobili. Studii la un liceu din Odessa, apoi la facultatea de medicină la Paris. A activat în zemstva de la Bălți, contribuind la dezvoltarea instituțiilor culturale locale. A înființat în satul Chișcăreni, unde se afla conacul său, o școală primară numită de el „moldo-valahă” (adică românească), unde învățau circa 100 de copii din sat. Înființează încă 5 școli moldovenești, care, după doi ani de activitate, au fost închise de către autoritățile țariste. A acordat burse unor elevi pentru continuarea studiilor la Iași și Paris. A condus grupul de boieri moldoveni („Partidul Moldovenesc”) care pledau pentru eliberarea Basarabiei de sub dominația

țaristă și unirea ei cu România. Membru al societății literare „Junimea” (Iași). Procură pentru această societate o tipografie și acordă susținere materială librăriei „Junimea”. „S-a aflat totdeauna în opoziție față de guvernul țarist. La Chișcăreni păstra în permanență simbolul național – tricolorul. Deviza urmată de el era „Unirea basarabenilor la muncă pentru Basarabia”.

Bibliografie:

Bezviconi, Gheorghe, *Fapte trecute și basarabeni uitați*, Chișinău, Universitas 1992; A. Moraru. *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993*. Chișinău, 1995.

CATARGI, Mihail (24.07.1878, Chișinău - 3.02.1958, București). Publicist, filosof și om politic. Mare proprietar funciar. Studii la liceul din Chișinău (1896), la Colegiul „Principele Nikolai” din Moscova (1900) și la Universități din Berlin, Heidelberg și Strasbourg, obținând titlul de doctor în filosofie (1910). În 1911 este numit secretar al Consulatului rus de la Roma, iar în 1913 devine atașat la Ambasadei Rusiei din Germania. În 1914 – aprilie 1917 activează la Ministerul de Externe. După lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917 se refugiază la Odessa, apoi la începutul anului 1918 revine la Chișinău.

A fost ales președinte al Asociației Proprietarilor de Pământ din Basarabia. A contribuit la procurarea unei tipografii cu litere românești și la editarea ziarului „Dezrobirea”, apoi se retrage din viața politică.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CATARGI, Victor (22.12.1882, Odessa - 22.10.1936, Chișinău). Jurist, om politic, fratele lui Mihail Catargi. Mare proprietar funciar. Studii la Liceul Clasic nr. 1 și la Colegiul „Principele Nikolai” din Moscova, susține apoi examenele la Facultatea de Drept. Devine ofițer al gărzii imperiale în regimentul imperial de husari (1904-1908).

Revenit în 1908 în Basarabia, a pus împreună cu alți fruntași ai vieții publice bazele Partidului Basarabean al Zemstvei (președinte – Mihail Teodosiu). În timpul Primului Război Mondial a fost înrolat în armata rusă, participând la luptele din Galiția, pe Frontul de Nord și pe Frontul Românesc.

Îndată după lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917 a fost arestat la Odessa și deportat la Sâzran, pe Volga, apoi la Penza. Reușește să se

refugieze la Odessa, de unde ajunge în Basarabia, apoi se stabilește cu familia la Galați (1920). În 1931 a fost ales senator în Parlamentul României.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CATELI (Catelly), Emanoil (25.01.1883, Zgărdești, Bălți – 18.11.1943 GULAG, Sverdlovsk). Militar, om politic. A absolvit școala de ofițeri din Odessa. Ulterior devine ofițer al Statului-Major al unei unități militare ruse. Este mobilizat la Odessa, cu gradul de căpitan (1917). Președinte provizoriu al Partidului Progresist Moldovenesc din Basarabia (secția Odessa), care apoi se contopește cu Comitetul Moldovenesc al regimentului 40 de infanterie. A colaborat cu Partidul Național Moldovenesc din Chișinău. Este ales membru al Comitetul Executiv al Partidului Național Moldovenesc (secția Odessa). La 1 mai 1917, C.E., împreună cu Ion Pelivan și Pan Halippa, propun înființarea Sfatului Țării și declararea autonomiei Basarabiei.

C.E. este membru al celui de-al treilea guvern al Republicii Democratice Moldovenești – director general (ministru) al „Trebilor Pământului” (Agriculturii). A contribuit la organizarea unităților militare (cohortelor) moldovenești. În perioada interbelică este numit prefect de Bălți, iar mai apoi ales senator în Parlamentul României. Nu părăsește Basarabia în 1940, în consecință fiind represat.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar.* București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

CAVARNALI, Ecaterina (20.11.1918, Bolgrad, Ismail - ?). Poetă. Sora mai mică a poetului Vladimir Cavarnali. Studii la Liceul de fete din orașul Bolgrad. De la vârsta de 15 ani publică versuri în revistele „Generația Nouă” și „Bugeacul”.

În 1940 devine membru al Societății Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni. Frecventează cenaclul literar de la Bolgrad condus de T. Nencev. În 1944 se stabilește la București. Aici susține examenele la Facultatea de Drept a Universității din București, frecventează Școala pentru literatura rusă și franceză „M. Gorki”, transformată apoi în Școala de literatură „M. Eminescu”.

Împreună cu Paul Niculescu-Mizil editează revista „Colocvii”. În 1998 publică la București volumul de poezii *Cântece târzii*. „A scris versuri în registru mărunț feminist” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Colesnic I., *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 2006; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

CAVARNALI, Vladimir (10.08.1910, Bolgrad - 20.07.1966, București). Poet, publicist, traducător. A activat în calitate de profesor în școlile din Cahul și Bolgrad. Debutază cu volumul de versuri *Poezii* (1934), pentru care este distins cu Premiul Scriitorilor Tineri al Fundației Regale „Carol II”.

Contribuie la editarea revistei „Bugeacul”, împreună cu Iacob Slavov și Teodor Nencev (1935-1940). Colaborează la revistele „Familia noastră”, „Moldavia”, „Viața Basarabiei”, „Poetul”, „Generația nouă”, „Pagini basarabene”. În 1939 tipărește culegerea de versuri: *Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă*.

Este apreciat de criticii Eugen Lovinescu și George Călinescu. După 1940 este angajat ca pedagog la București, traduce din literatura rusă (M. Saltîkov-Șcedrin, M. Gorki, M. Bulgakov, N. Aseev), precum și epopeea finlandeză *Kalevala*. „Poetul basarabeian cântă la o liră nebună sau „snobă”, dar pusă oricum să vibreze în ritmurile cosmosului, ale viforelor răscolite și pornirilor sabatice” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Costenco N., *Vladimir Cavarnali. Poezii* // „Viața Basarabiei”, 1934, nr.7-8; Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1982; Lovinescu E., *Istoria literaturii române contemporane*, București, 1989; Burlacu Al., Ciobanu A., *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, Chișinău, 1990; Darie Al., *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeiană. 1936-1944*, București, 1994; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20- '30*, Chișinău, 2002; Ciocanu I., *Poezia lui Vladimir Cavarnali*, în vol.: Ciocanu I., *Scriitori de ieri și de azi*, Chișinău, 2004.

CAZACLIU, Vlad (Vladimir) (1890, Slobozia Cușălăuca, Soroca - 1950, București). Om politic, inginer. Studii secundare la Soroca, urmează

apoi cursurile Institutului Politehnic din Kiev și secția agricolă a Universității din Kiev. Obține specialitatea de inginer. Din anii studenției se include în mișcarea națională, participând activ la formarea Cercului studențesc moldovenesc din Kiev. La 26 aprilie 1917, împreună cu Vlad Bogos și alți studenți moldoveni, reorganizează Cercul studențesc moldovenesc în organizația „Deșteptarea”, care optează pentru utilizarea limbii române în școli, biserici, locuri publice. Membru al grupului de conducere a Partidului Național Moldovenesc.

În septembrie 1917 C. V. face parte dintr-o delegație care reprezenta Partidul Național Moldovenesc la Congresul Naționalităților din Rusia, eveniment desfășurat la Kiev. Deputat în Sfatul Țării (31 ianuarie - 25 noiembrie 1918).

Votează la 27 martie 1918 actul Unirii. În cadrul Sfatului Țării a fost membru în Comisia de Interpelări. Colaborează la ziarele și revistele medicale din țară.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917—1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

CAZACU, Boris (15.01.1919, Chișinău – 1987, București). Lingvist. Membru corespondent al Academiei Române (1963). Studii la școala primară din Chișinău (clasa I și a II-a) și la cea din Galați (clasa a III-a și a IV-a). Studiază apoi la Liceul „Al. Donici” din Chișinău (1928-1937). În 1937 devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București.

După terminarea studiilor (1943) este profesor la Colegiul „Sf. Sava” din București. Activează la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1947-1961). A fost decan al Facultății de Filologie (1958-1960), director al învățământului universitar (1959-1961), a doua oară decan al Facultății de Filologie (1962-1963), profesor la Institutul de Limbi și Literaturi Străine (1963-1966), prorector al Universității din București.

În 1970-1974 a fost director al Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei Române, redactor responsabil adjunct la „Revue roumaine de linguistique” (1964), membru al comitetului de redacție la revista „Lingua e stile” (Bologna, Italia). A fost secretar general al Societății Române de Lingvistică Romanică (1959), președinte al Societății de Științe

Filologice (1968), secretar, apoi vicepreședinte al Federației Internaționale de Limbi și Literaturi Moderne (1975), membru al Societății de Lingvistică Romanică din Strasbourg (1979), Société de linguistique din Paris (1963), Societas linguistica Europea (1968), al redacției pentru „*Atlas linguarum Europea*” (1968), director al cursurilor de vară și al colocviilor științifice organizate de Universitatea din București la Sinaia (1960-1972).

Participă la realizarea manualului de limbă română *Cours de langue roumaine a l'usage des etudiants etrangers* (București, 1969), destinat să propage limba română în țările din Europa de Vest. A editat monumentală lucrare *Istoria limbii române literare* (Vol. I. *De la origini până la începutul sec. al XIX-lea*. Coautori Al. Rosetii și Liviu Onu. Ed. I. București, 1959; ed. a II-a, București, 1971). Coordonator al „Noului atlas lingvistic pe regiuni – Oltenia”.

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1993; *Dicționar Enciclopedic. Chișinău*. Chișinău, Editura Cartier, 1999; *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CAZACU, Petru (06.10.1871, Chișinău - 07.08.1956, București) Medic, om politic, publicist. Animator al mișcării naționale din Basarabia. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău. Urmărit pentru activitate revoluționară, se refugiază în România. Aici stabilește legături de prietenie cu C. Dobrogeanu-Gherea, Z. Ralli-Arbore și C. Stere.

În 1900 a absolvit Facultatea de Medicină a Universității din București, iar doctoratul și-l ia la Facultatea de Medicină din Iași. Printre primele realizări publicistice este articolul *O sută de ani de robie* („Viața românească”, 1912). La 2 aprilie 1918 este cooptat ca membru în Sfatul Țării de către Consiliul Central Executiv al Sfatului delegaților soldați și ofițeri. A fost președinte al Consiliului Directorilor Generali al Basarabiei (09.04.1918-13-01.1918), director general al Serviciului Sanitar din Iași și secretar general în Ministerul Sănătății. În 1931 și 1933 a fost deputat de Bălți în Parlamentul României.

Este membru fondator și colaborator la revista „Viața Românească”, „Viața Basarabiei”, calendarele, almanahurile care apăreau în Basarabia, fiind unul dintre decanii de vârstă și de spirit, cu „judecata lui atât de

limpede”, cum avea să scrie despre el Demostene Botez, în evocările sale din 1956. Scrie numeroase studii de politică, sociologie și de specialitate: *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918*; *Zece ani de la Unire: Moldova dintre Prut și Nistru, 1918-1928*; *Instituția publică Zemstva* (1921); *Leninism și troțkism* (1928); *Notes sur la Bessarabie* (1926), *The truth about the question of Bessarabia* (1926); *La verita storica sulla questione della Bessarabia* (1926); *A XV-a aniversare a unirii Basarabiei* (1933) ș.a.

Pentru lucrarea *Istoria farmaciilor din România* a primit premiul Academiei Române.

Bibliografie:

Grom, L. *Doctorul P. Cazacu, medic și cetățean* // *Viața medicală*, 1974, nr.13; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917—1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

CĂRĂUȘ, Dumitru (05.10.1890/1892, Sevirova, Soroca - 1955, Timișoara). Agronom, jurist, om politic. Studii la Facultatea de Agronomie (1922) și la Facultatea de Drept (1927) a Universității din Iași.

În 1917, prin dispoziția Statului-Major rus din Odessa cu privire la formarea de cohorte cu efective de soldați basarabeni pentru paza depozitelor militare de pe teritoriul Basarabiei, **C.D.**, în calitate de membru al Comitetului Ostășesc din Odessa, se ocupă de formarea acestora. Împreună cu D. Dragomir fondează Comitetul Ostășesc Moldovenesc din Tighina.

Organizează în acest oraș un miting (14 iulie 1917) în semn de protest față de pretențiile Radei ucrainene de anexare a Basarabiei. A fost ales deputat în Sfatul Țării din partea Comitetului Executiv al Sfatului Ostașilor Moldoveni din Tighina. În cadrul Sfatului Țării este membru în comisiile Școlare și de Mandate (21 noiembrie 1917 - 27 noiembrie 1918). Votează actul Unirii Basarabiei cu România.

După 1918 activează în calitate de președinte al Sindicatului Agricol și al Sindicatului pentru organizarea exportului de animale din Basarabia. A fost președintele Asociației Inginerilor Agronomi care reunea

absolvenții instituțiilor de învățământ de la Iași, vicepreședinte al Uniunii Producătorilor și Exportatorilor din Basarabia, apoi președinte al Camerei de Agricultură din județul Lăpușna. A fost deputat și senator în Parlamentul României. Din 1944 se stabilește în România, unde se angajează ca profesor secundar la Caransebeș. Activează la Facultatea de Agronomie din Timișoara (din 1947), la Liceul Industrial din Timișoara (din 1949).

Autor al monografiilor: *Cultura porumbului* și *Cultura fasolei soia*. Aceste studii au devenit, în timp, un suport metodologic și didactic pentru instituțiile de profil agricol.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917—1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001.

CEACHIR, Mihail (27.04.1861, Ceadâr-Lunga, Tighina - 08.09.1938, Chișinău). Preot, istoric, scriitor. Animator al vieții spirituale din Basarabia, îndeosebi în mediul găgăuzilor și bulgarilor. Studii la școala primară din Ceadâr-Lunga, la un gimnaziu din Chișinău și la Seminarul Teologic din Chișinău (1871-1881).

După absolvirea Seminarului predă în cadrul aceleiași instituții: profesor de limbă rusă și slavonă (1881-1907), de geografie și istorie a religiilor, științe naturale și matematici (1914 -1919). Hirotonisit ca preot (1884) slujește la Biserica Seminarului Teologic (1884-1919), ulterior – la Biserica Mazarachi. Preocupat de istoria, folclorul, tradițiile bulgarilor și găgăuzilor contribuie la dezvoltarea scrisului și limbii lor literare; elaborează și publică studiul *Cântece de Crăciun ale bulgarilor din satul Iserlia* (1894).

Colaborează la mai multe periodice rusești: „Kișinevskie eparhialinîe vedomosti”; „Istoriceskie vedomosti”; „Bessarabskii vestnic”. Scrie monografia *Istoria satului Iserlia din județul Akkerman* (1892), publică în culegerea întocmită de P. N. Batiuşkov: *Basarabia* (Sankt-Petersburg, 1892) articolele *Armeanskaia țerkovi v Akkermane*; *Predanie kișinevskih starojilov o stareișei mestnoi țerkvi Rojdestvo Bogorodiți, Mazarakievskoi țerkvi toje*.

Promovează consecvent ideea introducerii în școli a limbii materne „moldoveneasca” și respectiv în școlile din teritoriul găgăuz - găgăuza. În 1896 obține consimțământul Ministerului Învățământului din Rusia de

a edita manuale în „moldovenească” și găgăuză care ar servi suport didactic și metodologic pentru școlile bisericești. Ca urmare, editează în română: *Cărtică de rugăciuni* (1897); *Bucoavna moldovenească* (1898); *Carte de citire* (1898); *Manual de limba moldovenească* (1900); *Carte de rugăciuni* (1901); în găgăuză: *Rusesc și moldovenesc cuvântelnic* (1907); *Evangheliul bisericesc* (1909). Deputat al Adunării Zemstvei Guberniale (1905-1908).

Colaborează la revista „Luminătorul” cu materiale de diverse genuri. Este membru al colegiului redacțional al revistei, editează cartea *Ajutorul moldovenilor în vremea învățării limbei rusească* (Chișinău, 1911); traduce mai multe cărți bisericești în găgăuză – *Sfânta Liturghie* (1911), *Ceasurile* (1911), *Acatistele Maicii Domnului* (1911), *Istoria Noului Testament* (1912), *Istoria bisericii* (1912). Salută cu entuziasm actul Unirii (1918).

La începutul anilor '20 devine cunoscut în cercurile intelectuale românești prin studiul științific: *Explicația numirilor turco-tătare ale orașelor, comunelor, cătunelor și fermelor din Moldova dintre Prut și Nistru și unele tradiții păstrate în legătură cu aceste nume*, pe care-l publică în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești” din Chișinău (vol.13, 1921; vol.14, 1923). În perioada anilor 1930-1936 traduce în găgăuză: *Evanghelia de la Matei*; *Evanghelia de la Marcu*; *Carte de rugăciuni*; *Psaltirea*. Tot atunci publică în revista „Viața Basarabiei” studiile *Originea găgăuzilor* (1933;1934); *Istoria găgăuzilor din Basarabia* (1934); *Moravurile găgăuzilor* (1935).

În 1938 C. M. întreprinde o primă încercare de a întocmi un vocabular alfabetic găgăuz, ulterior apărut cu titlul *Dicționarul găgăuz (turco)-român* (1938). Exerciță funcțiile de președinte al Comisiei Speciale de traduceri și iluminare pentru găgăuzii din Basarabia; președinte al Consiliului județean al școlilor eparhiale (pe parcursul a 20 de ani); membru al Consistoriului și traducător la Curtea de Juri din Chișinău; coordonator al Tipografiei Eparhiale; revizor al școlilor bisericești.

Bibliografie:

Costenco, N. *Figuri basarabene* // „Viața Basarabiei”. 1934, nr.4; Costenco, N. *Apostolul: Protoiereul Mihail Ciachir. Necrolog* // „Viața Basarabiei”, 1938, nr.10; *Literatura și Arta Moldovei: Enciclopedie*. Vol.2. Chișinău, 1986; Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă*. Chișinău, 1992; *Calendarul bibliotecarului*, 1998. Chișinău, 1997; Draganov, P. D. *Bessarabiana: ucennaia, literaturnaia i*

hudojestvennaia Bessarabia. Kișinev, 1993; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CEBOTARI, (Cebotariu, Cebotaru, Cibotari)

Maria (10.02.1910, Chișinău - 09.06.1949, Viena). Cântăreață de operă. Soprână lirico-dramatică, actriță de film. Originară dintr-o familie de intelectuali. Studii la Școala normală de fete "Florica Niță" și Capela Mitropolitană din Chișinău condusă de M. Berezovschi. În 1924-1929 a studiat la Conservatorul „Unirea” din Chișinău cu Maria Zlatov, Gavriil Afanasiu și Anastasia Dicescu (canto). S-a perfecționat cu Oskar Daniel (canto) la Școala Superioară de Muzică din Berlin (1929-1931).

A debutat cu mare succes la 15 aprilie 1931 pe scena operei din Drezda în rolul Mimi din opera „Boema” de G. Puccini. Între anii 1935-1946 solistă a operelor din Berlin, iar între 1947-1949 a Operei din Viena.

A susținut numeroase turnee în Anglia, Franța, Italia, Suedia, Danemarca, Belgia, Elveția. A interpretat circa 60 de roluri în opere, a cântat în spectacole de operetă, a interpretat roluri principale în filmele: *Fata în alb* (1934), *Inimi tari* (1937), *Cântec de leagăn* (1937), *Visul doamnei Butterfly* (1939), *Maria Malibran* (1943) ș.a.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 2, Ch., 1986; Cosma, Viorel. *Interpreți din România*. Lexicon. Vol. I, București, Ed. Galaxia, 1996. Dănilă, Aurelian. *Maria Cebotari în amintiri, cronici și imagini*. Chișinău, Baștina-RADOG, 1999; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Lexicon enciclopedic. (1460-1960). Chișinău, Editura ARC, 1996.

CEGLOCOFF, Gheorghe (15.06.1904, Chișinău - 05.07.1964, București). Grafician. A posedat o măiestrie deosebită a desenului și tehnicilor grafice. A absolvit Școala de Arte din Chișinău (1922) cu Ș. Cogan și A. Baillayre și Academia de Arte din Drezda (1923-1928). A debutat în anii de studii în Germania (1923). Maestru al diverselor tehnici grafice (litografia, linogravura, acvaforte, xilografia).

În creația sa dominantă este tema muncii. La expozițiile Societății de Arte Frumoase din Chișinău expune din 1933. Expoziții personale: Anina

(1928, 1945); Timișoara (1929, 1930, 1931); Sibiu (1931); Cetatea Albă (1934); București (1945). A participat la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1933, 1938, 1939), la Saloanele Oficiale din București (1936-1947) la Anualele de Stat (1954-1961).

C.G. a participat cu lucrări la expoziții din Germania (1936), China (1954), Rusia (1961). Este unul dintre membrii fondatori ai Grupului Artistic, expunând în cadrul acestei Asociații în anii 1939-1943.

După 1940 activează la București. **C. G.** s-a manifestat în abordarea unor subiecte consacrate vieții muncitorești, a creat cicluri de lucrări consacrate peisajului rural. Premiul *Simu* pentru grafică (1939).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000; Chișinău. Enciclopedie, Ch. Ed. *Museum*, 1987.

CERKEZ, Ecaterina (1894, Cricova, Chișinău - 1948, București). Poet, dramaturg, traducător. Animatoare a unor activități sociale din Basarabia. Studiile secundare le-a făcut la Chișinău. Colaborează la „Gazeta Basarabiei”, „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Neamul românesc” (București) ș.a.

Este autoarea-cătorva cărți tipărite în limba rusă. În 1928 la Teatrul Național din Chișinău este montată piesa ei *Accidentul*. Este autorul unei *Antologii a poeziei contemporane românești*, tradusă în limba rusă, lucrare rămasă în manuscris.

Lucrări ale **E.C.** au fost tipărite în Cehia și Germania. A participat la activitatea Societății Femeilor Basarabene și a unor societăți filantropice din Chișinău.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*, Editor Iurie Colesnic, Ch., Editura *Museum*, 2000.

CHIORESCU, Vlad (08.02.1888, Chișinău - 29.06.1969, București). Om politic. Studii medii la Seminarul Teologic din Kamenet-Podolsk și la Școala de Comerț din Kiev. Inspector la Băncile Populare de pe lângă Banca Statului, director al sucursalei Băncii Basarabiei. Președinte al Uniunii Cooperativelor și Creditelor. Membru al Partidului Social-Revoluționar din Rusia (fracțiunea Blocului Moldovenesc), delegat în Sfatul Țării din partea Uniunii Coperativelor și Creditelor.

Deputat în Sfatul Țării. Votează pentru Unirea Basarabiei cu România. În 1918 este director general al Industriei și Comerțului în guvernul condus de Petru Cazacu. După dizolvarea Consiliului este deputat în legislaturile 1920-1921 și 1926-1927, vicepreședinte al Camerei Deputaților, director general al Băncii Chișinău, președinte al Camerei de Industrie și Comerț din Chișinău.

Din 1939 este deputat în adunarea legislativă a Frontului Renașterii Naționale. Responsabil de industrie și comerț al ținutului Nistru. În 1941 este director general al industriei alimentare din Transnistria. În 1944 se refugiază în România.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, A. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CIJEVSCHI, Vasile (17.10.1880, Zaim, Tighina - 14.07.1931, Chișinău). Publicist, om politic. Studii superioare în orientalistică. Participant al mișcării naționale.

Președinte al Congresului Ostașilor Moldoveni care și-a ținut lucrările între 20 și 27 octombrie 1917 la Chișinău. Deputat în Sfatul Țării. A votat pentru Unirea Basarabiei cu România. În Sfatul Țării a fost membru în comisiile de Drept și de Redactare. După Unire, C. V. a activat în Primăria Chișinăului, șeful secției învățământ.

A colaborat fiind și redactor la ziarul de limbă rusă (1920) „Nașe slovo”; director al cotidianului „Gazeta-lei” (1923); director la „Bessarabskaia mîsli” (1923); prim-redactor la „România nouă”, al cărei director era Onisifor Ghibu (1926). A publicat în „Viața Basarabiei” studiile *Strigățul vieții: Moment psihologic; Unei prietene!*

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*, Chișinău, 1993; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, A. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura „Museum”, 1997.

CIOBANU, Ștefan C. (11.11.1883, Talmaz, Tighina - 28.02.1950, București). Istoric, pedagog, om politic, militant al mișcării naționale.

Membru titular al Academiei Române (1918). Animator al spiritualității românești din Basarabia.

C. Ș. a învățat la școala parohială, apoi la Seminarul de învățători din Bairamcea. În 1907 a susținut examenele pentru absolvirea Gimnaziului nr. 1 de băieți din Chișinău și s-a înscris la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității din Kiev, pe care a absolvit-o în 1911 cu mențiune.

Îl are ca îndrumător pe acad. Vl. Peretz, care-l îndemna să studieze actele și documentele vechi românești. A rămas la Universitate pentru o specializare mai aprofundată (1911-1912), luându-și licența la litere.

Absolvește concomitent și Cursurile pedagogice superioare de la Kiev. Este unul dintre fondatorii Societății naționale de cultură „Deșteptarea” de la Kiev (1908). Publică diverse materiale în ziarele românești ce luptau pentru cauza națională - „Basarabia” (1906-1907), „Viața Basarabiei”, revista „Cuvânt Moldovenesc” (semnând S. N. Ceban, S-Ce-an, Silvan) manifestându-se ca adept înflăcărat al introducerii limbii române în școala basarabeană.

După absolvirea Universității predă limba și literatura rusă în gimnaziile din Jitomir și Bolgrad. În 1911 publică într-o revistă de etnografie din Moscova un articol de istorie a literaturii religioase, iar în 1915 tipărește un studiu fundamental despre viața și creația mitropolitului Moldovei și Sucevei, Dosoftei.

Studiul a fost deosebit de apreciat de lumea științifică, și nu și-a pierdut valoarea nici astăzi. În anul 1917 se încadrează activ în mișcarea națională. Membru al Guvernului Republicii Democratice Moldovenești în funcția de Director general al instrucțiunii publice.

După Unire deține funcția de director și secretar al învățământului public din Basarabia (1918-1921). Din 1918 până în 1928 este director al Gimnaziului real „Alec Russo” din Chișinău, contribuie la românizarea învățământului mediu, editând cărți pentru școală (*Carte de citire pentru școlile primare*. Chișinău, 1918, ș.a.).

La 10 octombrie 1918 este ales membru titular al Academiei Române, ocupând ulterior, în anii 1942-1948, postul de vicepreședinte al înaltului for științific. În 1948 a fost exclus din rândurile ei și a fost restabilit, post-mortem, în 1990. În perioada 1919-1927 este membru, iar din 1927 președinte al Comisiei pentru monumente istorice, secția Basarabiei.

Din anul 1919 editează revista „Școala Basarabiei”, redactează ediția periodică „*Anuarul Comisiei monumentelor istorice din Basarabia*”. În 1926 devine profesor titular al Catedrei Istoria literaturii române vechi și literaturii religioase noi la Facultatea de Teologie a Universității din Iași, cu sediul la Chișinău. Din 1938 este profesor de istorie a literaturii române la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. A fost senator și membru al Consiliului de Coroană, unde s-a opus deciziei de a evacua Basarabia în 1940.

A deținut postul de Ministru al Cultelor și Artei, demisionând la 27 iunie 1940. A cercetat istoria culturii române din sec. XVII-XIX, viața și activitatea mitropolitului Dosoftei, a lui Dimitrie Cantemir, monumentele istorice ale Basarabiei; a editat documente istorice și de arhivă, a publicat cercetări privind istoria orașului Chișinău, a Cetății Tighina.

A editat manuale de limbă și literatură română, a scris un manual de istorie a literaturii române vechi. Este autorul unor lucrări științifice de prestigiu: *Dosoftei, mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară: Contribuție la istoria literaturii românești și a legăturilor române-ruse literare din sec. al 17-lea* (trad. din ediția rusă din 1915 de Șt. Berechet, Iași, 1918); *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, Asociația Uniunii culturale bisericești, 1923; *Dimitrie Cantemir în Rusia*. Chișinău, 1924. *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia din anii 1917-1918*. București, 1929; *Din istoria mișcării naționale în Basarabia*. Chișinău, 1933; *Începuturile scrisului în limba românească*. București, 1941; *La Bassarabie, sa population, son passé, sa culture*. București, 1941; (în românește: *Basarabia, Populația, Istoria, Cultura*. Chișinău, 1992); *Domnitorul Moldovei Petru Rareș în literatura rusă*. București, 1945; *Istoria literaturii române vechi*. București, 1947.

Bibliografie:

Bezviconi Gh., *Cărturari basarabeni*. Ch., 1940; Haneș P. V., *Scritorii basarabeni*. Buc., 1942; Popovschi, Valeriu, *Însemnări despre viața și activitatea lui Ștefan Ciobanu // Destin Românesc*, 1995, nr.3; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Chișinău, CETINI, 1996; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Cimpoi M., *O istorie deschisă a*

literaturii române din Basarabia, Ch., 1997; *Антология педагогической мысли Молдовы*. Кишинев, «Штиинца», 1992.

CIOFLEC, Romulus (25.03.1882, Araci, Covasna - 13.11.1955, București). Scriitor, publicist. Participant la mișcarea națională din Basarabia.

Studii la Școala Normală din Câmpulung-Muscel (1893-1900). A fost angajat ca învățător (1901-1903), apoi ca funcționar la Biblioteca Academiei Române (1905-1910). Primele lucrări de proză și versuri au fost publicate în 1903 în „Gazeta Transilvaniei”.

Între 1908-1909 studiază la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde susține și licența în litere și filosofie (1914). Publică volumul *Doamne, ajută-ne* (1907). Colaborează la ziare și reviste: „Adevărul literar”, „Universul literar”, „Acțiunea”, „Flacăra”, „Adevărul”, „Dimineța”, „Viața românească”, „Ramuri”, „Convorbiri literare”, „Lupta” ș.a. În 1913 este prim-redactor al publicației „Românul” din Arad. Rămâne aici puțin timp, fiindcă la începutul Primului Război Mondial îl găsim ca profesor în preajma Botoșanilor. După retragerea armatelor române ajunge la Iași, iar de aici face o călătorie la Petrograd, unde e martorul revoluției din februarie 1917.

În martie 1917 sosește în Basarabia, unde participă la întemeierea Partidului Național Moldovenesc și la tipărirea ziarului „Cuvânt moldovenesc”. Este invitat ca pedagog la cursurile de vară ale învățătorilor moldoveni. În 1918 este prim-redactor al gazetei „Sfatul Țării” și profesor la Liceul „Alecru Russo” din Chișinău.

În 1925 participă la Congresul Internațional al Lucrătorilor din Învățământ, care a avut loc la Paris, iar în anul următor la lucrările cursurilor de vară de la Centrul de Studii Istorice din Madrid.

Publică câteva volume de nuvele, romane, impresii de călătorie: *Pe urmele Basarabiei* (București, 1927), lucrare inspirată de evenimentele revoluției ruse din 1917, care conține însemnări de călătorie ale autorului; *Cutreierând Spania* (București, 1927); *Sub soarele polar* (București, 1929); romanul *Vârtejul* (București, 1937), distins de Academia Română cu premiul „Ion Heliade Rădulescu”; *Românii din secuime* (nuvele, 1942); *Pe urmele destinului* (1942).

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940;
Dicționar Enciclopedic, Vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1993;

Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1993; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CIOKOLOV, Serghei (17.09.1892, Moscova - 21.09.1977, Chișinău). Artist plastic decorator. A studiat la Școala Superioară de Arte Industriale „Stroganov” din Moscova (1908-1914). A fost adept al curentului artistic, împărtășit de pictorii din grupul de la Abramțevo (atelierul de arte decorative fondat de mecenatul Sava Mamontov). Din 1918 se stabilește la Chișinău și practică pictura de șevalet. În perioada interbelică participă la expozițiile Societății de Arte din Basarabia cu pasteluri reprezentând priveliști din București. În anii 1940-1950 practică țesutul covoarelor cu elemente populare moldovenești. Din deceniul șase al secolului al XX-lea practică prelucrarea ceramicii. Lucrările sale s-au bucurat de o înaltă apreciere la expozițiile naționale și internaționale. Este apreciat pentru ceramica nesmălțuită cu structura asimetrică, forme sculpturale și factura puternic reliefată.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.2. Chișinău, 1986; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

CIORBĂ, Toma (15.01.1864, Chișinău – 30.12.1936, Chișinău). Medic. Reprezentant de seamă al vieții sociale din Basarabia, organizator al ocrotirii sănătății, promotor al regulamentelor ce stipulau profilaxia drept o măsură importantă de protejare a sănătății publice.

Studiază la Gimnaziul nr. 1 de băieți din Chișinău (1875-1885); a absolvit ulterior Facultatea de Medicină a Universității din Kiev (1885-1893). Este angajat în calitate de medic sanitar al orașului Chișinău. Activează ca medic curant în secția de psihiatrie a Spitalului Gubernial de Zemstvă. Simultan, predă și la Școala de felceri și moașe din Chișinău (1883).

Tot în acest timp se numără printre entuziaștii care aspirau la organizarea unui birou de producere a vaccinului antivariolic. Prin aportul său direct se deschide în Basarabia Spitalul de Boli Infecțioase, prima instituție specializată de acest gen, unde C. T. activează în calitate de medic-șef pe parcursul a 36 de ani (1896 -1932).

După pensionare (1932) va activa în cadrul aceluiași spital doar în calitate de consultant. C. T. este animatorul și realizatorul unui șir de

proiecte de importanță majoră pentru sfera sănătății din Basarabia: elaborează și implementează Regulamentul pentru vaccinarea obligatorie a copiilor, utilizează serul antidifteric în tratarea difteriei. Eforturile sale au vizat nu numai sănătatea populației, ci și monitorizarea stării sanitare a orașului, amenajarea cât mai reușită a acestuia.

A fost omul care, într-o perioadă complicată, nu a tăinuit problemele de ordin medical cu care se confrunta țara, ci s-a implicat activ în informarea populației privind riscul anumitor afecțiuni, pledând totodată pentru o colaborare strânsă cu mass-media – o verigă importantă, în opinia lui, pentru transferul de cunoștințe medicale către publicul larg.

Mai mult, a contribuit la editarea Buletinului Sindicatului Medicilor din orașul Chișinău (1925 -1930), publicație care încuraja schimbul de experiență între medici, informa despre starea de lucruri în domeniu și despre ultimele descoperiri în medicină etc. A susținut crearea mai multor instituții, societăți, organizații medicale: Filiala Crucii Roșii din Basarabia (1905), Societatea Surorilor de Caritate, Ambulatorul de Psihiatrie. Pe lângă practica medicală, care reprezenta scopul lui primar, a pregătit o pleiadă de doctori și surori medicale care l-au urmat în aspirațiile lui.

Bibliografie:

Păpușoi, Eugen. *Doctorul Toma Ciorbă*. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1974; *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*. Vol.7. Chișinău, 1977; Păpușoi, Eugen. *Medicul umanist Toma Ciorbă* // *Literatura și Arta*, 1984, 2 februarie.

CIUGUREANU, Daniel (9 decembrie, 1885, Șirăuți, Hotin - 5.05.1950, Sighetul Marmăției). Om politic, medic. Animator al mișcării naționale din Basarabia. S-a născut în familia unor slujitori de cult. Studii la Liceul din Bălți și la Seminarul Teologic din Chișinău.

În 1908 se înscrie la Facultatea de Medicină din Kiev. Împreună cu Simion Murafa, Alexei Mateevici, D. Bogos, Gr. Cazacliu, Șt. Ciobanu ș.a. înființează Cercul literar al studenților moldoveni „Deșteptarea”, devenind președintele acestuia. Pentru activitatea sa național-politică este arestat și exilat în Siberia (mai 1912). La expirarea sentinței, **C. D.** revine la Kiev, unde-și finalizează studiile și este numit

în calitate de medic-șef al Spitalului de boli contagioase din Vorniceni, Chișinău (1913).

Este urmărit de autoritățile țariste, fiind considerat promotor al mișcării naționale românești din Basarabia. Este nevoit să se ascundă până în 1917. Odată cu începutul revoluției ruse, participă activ la mișcarea națională: organizează o mare întrunire populară la Lăpușna (mai 1917), unde crează secția de plasă a Partidului Național Moldovenesc.

La 16 ianuarie, este desemnat în calitate de Președinte al Consiliului Directorilor Generali al Republicii Democratice Moldovenești, iar la 25 ianuarie 1918, în calitate de președinte al Directorilor Generali, publică actul diplomatic semnat și de Ambasadorul Franței în România, Saint Aulaire, prin care se declara oficial că intrarea armatelor române în Basarabia este o măsură exclusivă de război.

După actul Unirii, **C. D.** este numit ministru secretar de stat în guvernul român. Ulterior a mai fost ministru în câteva rânduri, vicepreședinte al Camerei Deputaților în repetate rânduri, senator de drept și președinte al Senatului.

Se transferă la București în 1939, unde un an mai târziu înființează Cercul basarabenilor (1940), prin care acordă sprijin moral și material refugiaților de după 28 iunie 1940. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial este mobilizat ca medic. În 1946 se pensionează. La 5 mai 1950, **C. D.** este arestat de către organele securității române și trimis în închisoarea din Sighetul Marmăției. Conform actelor de deces, moare în aceeași zi.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CIURUNGA Andrei – vezi CAHULEANU Robert.

CLIMAȘEVSKI, Alexandru (26.09.1878, Jitomir, Ucraina – 08.06.1971, Chișinău). Pictor. Studii la școala reală din Chișinău (1898) și la Academia de Arte din Sankt-Petersburg, pe care n-a absolvit-o, fiind înrolat în armată. În 1906 se înscrie la Școala de Arte Plastice din Kiev, Facultatea de Pictură, apoi se transferă la Moscova, perfecționându-și măiestria în studioul pictorului S. Jukovski.

Concomitent studiază dreptul, obținând specialitatea de notar. În 1909-1915 activează în această funcție la Cahul. În 1921 susține extern examenele la Școala de Arte din Chișinău, câpătând dreptul la activitate pedagogică. Între anii 1923-1940 a activat notar la Lipcani. Participă activ la Saloanele Societății de Arte Frumoase din Chișinău, expunând peisaje. **C. A.** manifestă interes pentru pictura plein-air-ului și sonoritatea coloristică, pasiunea pentru peisaj” (*Tudor Stăvilă*)

Bibliografie:

Lev Cezza. *Climașevschi A. V.*, Chișinău, 1969; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

COBAN, Nicolae (1.10.1915, Sudarca, Soroca - 17.05.1996, București). Poet. Și-a făcut studiile la liceele din Soroca și Bălți (1927-1934), apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1937). A activat ca redactor și secretar la diverse publicații.

Publică poezii pe paginile ziarelor și revistelor „Raza”, „Chemarea”, „Cuget clar”, „Flori de stepă”, „Luptătorul”, „Basarabia”, „Cuvânt moldovenesc”, „Viața Basarabiei”, „Bucovina”, „Basarabia literară”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Convorbiri literare”. Debutază cu volumul *Carte de început* (1935), apoi editează volumele: *Casa de pe Prut* (1939), *Cântece de-acasă* (1941), *Sfârșitul Nord* (1944). După război s-a stabilit la București, unde a activat la mai multe publicații. După o întrerupere de peste două decenii publică cărțile *Proteus la mal* (1969), *În memoria substanței* (1972), *Eka* (1995). A scris și pentru copii: *Craiul Criș* (1985), *Întoarcerea cerbilor* (1986) ș.a. „Argheziană, barocă, poezia lui C. N. conturează un univrs de o materialitate grea, de plumb, ce se instalează în stânci, aer, ierburi și fântâni, un univers de răsfrângeri metalice și reci de arcuri trosnitoare ce se întind prin spațiu” (*M. Cimpoi*).

Bibliografie:

Burlacu A. *Literatura română din Basarabia*. Anii '20-'30. Chișinău, Editura „Tehnica-INFO”, 2003; Gherman N., *Dicționarul scriitorilor români*. București, 1995; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău. Editura ARC, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

COBIZEV, Claudia (20.03.1905, Chișinău - 28.04.1995, Chișinău). Sculptor. A absolvit Școala de arte plastice din Chișinău, atelierul lui A.

Plămădeală (1931), apoi și-a continuat studiile la Academia de Arte din Bruxelles (1931-1934) și la Academia de Arte din București. După absolvire activează la București în atelierul sculptorului Corneliu Medrea (până în 1936). Începând cu 1930 participă la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia. Debutază cu sculptura în piatră *Adormirea Maicii Domnului*, situându-se pe coordonatele tradițiilor naționale românești. Genul portretistic îl promovează în sculpturile *Ana-Maria* (1937), *Portretul unei tinere* (1939). C. C. a continuat să creeze în acest gen și după război.

„În toate genurile profesate, C. C. demonstrează o angajare civică, definitoriu, pentru viziunea sa artistică rămânând cultul pentru formele simple, armonia și echilibrul, pentru descoperirea valorilor spirituale ale omului”. (T. Stăvilă)

Bibliografie:

Toma, Ludmila. *Claudia Cobizeva*. Chișinău, 1978; *Literatura și Artă Moldovei. Enciclopedie*, Vol. I, Chișinău, 1985; Stăvilă, Tudor. *Artă plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

COCA, Eugeniu (15.04.1893, Cureșnița, Soroca - 09.01.1954, Chișinău). Compozitor, violonist, dirijor. Provine dintr-o familie de vestiți lăutari de prin părțile Sorociei.

Studiază la Școala de Muzică din Chișinău (1908-1909) vioara cu I. Finkel. Este angajat în diferite orchestre simfonice și de operă din Rusia. (1909-1915). Debutază cu primele sale compoziții: poemul simfonic *Noaptea în Crimeea* și valsul *Dragostea de viață*. Între 1915-1917 se află la Moscova, apoi la Odessa, unde ia lecții particulare de vioară.

Revine la Chișinău în 1917, unde evoluează în diferite orchestre, apoi ca violonist în orchestra simfonică „George Enescu” din Iași (1919-1925). În 1926 a absolvit Conservatorul „Unirea” din Chișinău, clasa compoziție. Lucrează în calitate de pedagog, violonist și dirijor la Chișinău, Cetatea Albă și în alte orașe. Compune un *Concerto grosso*, două suite pe motive populare moldovenești, opera *Pasărea măiastră* sau *Prințul Ionel și Lupul năzdrăvan*, tabloul simfonic *Balalaica*, *Cuartetul de coarde nr. 1. ș. a.*

Profesor de armonie, teorie și compoziție. Violonist în orchestra Radio București (1934-1940), membru al Societății Compozitorilor Români. Mențiunea II pentru „Tabloul simfonic” și premiul I pentru „Capriciu român” la concursul pentru premii de compoziție „George Enescu” (1937). Compune *Simfoniile nr.1 și nr.2*, baletul *Florile micuței Ida*, comediile

muzicale *Semnalele de pe planeta Marte* și *În țara canibalilor*. În anii postbelici creează lucrări de inspirație folclorică: suita corală *Doina* pe versuri de Em. Bucov (1949), *Simfonia de primăvară* (pentru vioară și orchestră, 1949), poemul simfonic *Codrul* (1950), *Cuartetul de coarde nr.2*, (1949) compune romane, coruri, lieduri, piese pentru pian, pentru vioară și pian, pentru voce și pian, muzică pentru spectacole și film, prelucurează melodii folclorice.

Bibliografie:

M. Manuilov M. *Eugen Coca*. Chișinău, 1959 (în limba rusă); Literatură și Artă Moldovei. Enciclopedie. Vol. I, Chișinău, Redacția Principală a ESM, 1985; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. (1460-1960). Chișinău, Editura ARC, 1996.

CODREANU, Gheorghe (23.04.1866, Buiucani, Chișinău – 1911, Chișinău). Autor de manuale în limba română. Studii la Școala Normală din Bairamcea, județul Alba Iulia. A activat ca învățător în județul Chișinău, în ultimii ani stabilindu-se în Buiucani. A optat pentru învățământul în limba română. Debutază cu lucrarea *Abecedar rusesc pentru moldoveni* (1897). Publică lucrarea *Dicționar în scurt pentru convorbiri ruso-moldovenești* (1899), reeditată în 1904 și 1912. Dicționarul a fost apreciat de cercurile intelectuale, mai ales pentru faptul că, deși a fost scris în grafie chirilică, era expus într-o limbă română perfectă din punct de vedere stilistic.

Pe parcursul anilor 1904-1906 scrie și editează încă trei lucrări: *Abecedar nou pentru a învăța carte pe moldoveni și pe ruși la un loc* (1904); *Proverbe (Zicători) moldovenești cu tălmăcire pe limba românească* (1906); *Pilde și anecdote, tălmăcite pe limba moldovenească* (1906).

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum 1997; Predescu, Lucian. *Enciclopedia „Cugetarea”*, Vol.1. București, 1940; *Calendar Național*. 2006. Chișinău, 2005; Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, Editura Enciclopedică Gheorghe Asachi, 1992.

COSMACEVSCHI, Maria (1.10.1894, Chișinău - ?, Pitești, România). Actriță, regizor, pedagog. Studii la Liceul de Fete din Chișinău.

A absolvit Școala Teatrală a Societății de Literatură și Artă „A. Suvorindin” din Sankt-Petersburg.

În perioada interbelică s-a inclus activ în viața teatrală de la Chișinău. A participat la diferite festivaluri și concursuri artistice. A regizat la Conservatorul „Unirea” spectacolele: „Coroana” de V. Eftimiu, „Un leu și un zlot” de R. Rosetti, „Ursul” de A. Cehov, „Maestrul Bolbec” de Louis de Verneil, opereta „Bastonul fermecat” de I. Kulughin (în colaborare cu A. Dicescu) ș.a. A tradus piese din autori ruși și francezi pentru repertoriul Teatrului Național din Chișinău (1918-1935).

C. M. a activat și ca pedagog. Ea a predat arta dramatică la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1935-1940). Director artistic la Teatrul românesc din Tiraspol (1941-1944). În anii postbelici se stabilește în România, la Pitești.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Cemortan L., *Teatrul Național din Chișinău (1920-1935)*. Schiță istorică, Ch., Editura Epigraf, 2001.

COSTENCO, Nicolai(e) (21.12.1913, Chișinău - 29.7.1993, Chișinău). Poet, prozator, dramaturg, traducător. Membru de Onoare al Academiei de Științe din Moldova (1990). Studii la Liceul „B. P. Hasdeu” din Chișinău și la Universitatea din Iași, Facultatea de Litere (limbi străine). A debutat în anii studenției (1932), publicând versuri.

Din martie 1934 activează la Chișinău în calitate de redactor-șef la revista „Viața Basarabiei”, devenită centrul mișcării literare din Basarabia. Publică aici versuri, publicistică, proză, numeroase cronică de carte și de teatru, editoriale, eseuri, fragmente din romanele în manuscris: „Unirea”, „Viața fără istorie”, „Brutu se amuzează”. C. N. traduce din Baudelaire, Pușkin, Lermontov, Blok, Esenin, Andrici.

Până în 1940 publică volumele *Poezii* (1937), *Cleopatra* (1939), *Ore* (1939), *Elegii păgâne* (1940). În contextul literaturii interbelice C. N. pledează pentru tradiționalismul autohton basarabean. În 1941 este deportat în Siberia, unde se află timp de 15 ani. Revine la Chișinău în 1956. Volumele de versuri, editate în această perioadă, îl prezintă drept un poet cu înclinație pentru meditație filosofică. C. N. editează și proză.

În anii '60 publică romanul *Severograd*, inspirat de perioada deportării. Postum este publicat volumul *Povestea vulturului* (1968).

Poezia lui C. N: din anii '20-'30 este în cea mai mare parte de natură bucolică, semănătoristă, infuzată cu esențe expresioniste sau simboliste, interiorizată. „Unui timp îndepărtat i se opune un timp apropiat, unor protagoniști lineari li se aduc în prim plan contemporani cu suflete complexe. Eul poetic dionisiac ia locul eului apolinic” (*Alexandru Burlacu*).

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1993; Coroban V., *Romanul moldovenesc contemporan*. Chișinău, 1974; Burlacu Al., Ciobanu I., *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, 1990; Darie Al., *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabească. 1936-1944*. Buc., 1994; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

COSTIN, ION T. (1887, Ghidighici, Chișinău - 14.01.1940, București). Om politic, avocat. Studii la Liceul din Chișinău și la Universitatea din Iași cu licența în drept (1911), apoi ziarist și profesor școlar la București. Un timp s-a aflat în Elveția. Avocat la Tulcea. În 1917 revine în Basarabia, se înscrie în Partidul Național Moldovenesc, a fost deputat în Sfatul Țării. La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România.

După Unire a fost deputat și senator de Lăpușna, vicepreședinte al Senatului, în Parlamentul României viceprimar și apoi primar al Chișinăului (1933-1937). În 1935 a întemeiat la Chișinău cotidianul „Gazeta Basarabiei” și a fost directorul acestei publicații. A mai fost director al ziarelor „Sfatul Țării” și „Dreptatea”.

A colaborat la publicația „Foaia Plugarilor”. În 1911 a tipărit o broșură despre situația Basarabiei sub regim țarist, pe care a semnat-o cu pseudonimul Gh. P. Ghici.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

COȘERIU, (Coseriu) Eugen (27.07.1921, Mihăileni, Bălți - 07.09.2002, Tübingen, Germania). Lingvist de talie mondială. Poet și prozator. Membru de onoare al Academiei Române (1992). Și-a făcut studiile liceale la Bălți, cele superioare la Iași, în cadrul Facultății de Litere și Filosofie (1938-1940), apoi la Roma (1940-1944), continuându-și specializarea la Padova (1944-1945) și Milano (1945-1949).

Își începe activitatea literară încă de pe băncile liceului „Ion Creangă”, ca membru al Societății culturale „Unirea”, inaugurată în 1932 de către inspectorul general Constantin Holban, reînființată în 1935 sub numele de „G. Coșbuc”, de către fiul acestuia Miron Holban, profesor de română. În „Crenguța”, revista acestui cerc, publică primele sale creații literare, dar și studii de limbă, istorie literară, morală.

În revista „Moldavia” din 1939-1940, redactată de Vladimir Cavarnali, îl găsim prezent cu epică poetică, motiv care va face mai târziu subiectul primei sale teze de doctorat (despre influența poeziei epice medievale franceze și italiene asupra poeziei epice slave meridionale, teză susținută la Roma, în 1944). În poezia sa din perioada interbelică C. E.” promovează un „dadaism poporan”, insistând asupra unor surprinzătoare metafore, raporturi cauzale false, bufonerii, umor popular, cuvinte inventate, sonorități etc (*Al Burlacu*).

A publicat în „Viața Basarabiei”, „Cuget Moldovenesc”, „Arhiva”, „Revista Critică”, „Jurnal Literar”. În 1993 își adună toată proza scurtă scrisă în străinătate într-un volum apărut la Cluj și intitulat *Anotimpul ploilor*. A fost lector de limba română la Universitatea din Milano, profesor de lingvistică generală și indoeuropeană la Universitatea din Montevideo, director al Institutului de Lingvistică din Montevideo. Din 1963 – titular al Seminarului de filologie romanică și lingvistică generală al Universității din Tübingen. Autor al unor opere de referință în domeniul lingvisticii. A creat o nouă direcție în filosofia limbajului, în geografia lingvistică și semantică, în sociolingvistică și etno-lingvistică, opere în domeniul lingvisticii: „*Sistem normă și vorbire*” (1952); „*Sincronie, diacronie și istorie*” (1958); „*Limba română în raport cu limbile romanice*” (1994) etc.

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației*

Culturale Române, București, 1996; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, Editura Tehnica-INFO, 2002; *Basarabeni în lume*. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002, Vol.2; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

COȚOVSCI (KOȚOVSKI), Anatolie (19.06.1864, Târnova, Soroca - 27.11.1937, Chișinău) Neurolog și psihiatru. Doctor în medicină. Activist pe tărâm social. Provine dintr-o familie de nobili. Studii la Gimnaziul Gubernial din Chișinău (1874-1879) și la Școala Reală din Odessa (1881). Absolvent al Facultății de Fizică și Matematică a Universității din Odessa (1888), după care urmează Facultatea de Medicină a Universității din Harkov, pe care o absolveste cu mențiune (1891). Susține doctoratul în medicină la Academia Medico-Militară din Sankt-Petersburg (1894).

Activează ca medic la Institutul Clinic „Principesa Elena Pavlovna” (1894-1895) din Sankt-Petersburg, apoi la secția de psihiatrie a Spitalului Municipal din Odessa, unde se ocupă de anatomia patologică (1895-1898). În 1898 a fost numit director al Spitalului de Psihiatrie din Costiujeni. În această perioadă și-a scris lucrările științifice cele mai importante.

Între anii 1915-1919 activează la Odessa: medic la Spitalul Municipal de Psihiatrie (1915), profesor de psihiatrie la Universitate (1916), director al Institutului pentru copii cu boli mintale (1919). În 1920 revine la Chișinău și deschide un sanatoriu pentru tratarea afecțiunilor neurologice.

Membru al Societății Basarabene a Naturaliștilor (1904), președinte al Societății de Arte Frumoase din Basarabia. A publicat peste 20 de studii științifice, printre care *Schiță despre asistența medicală a alienaților mintali în Rusia*, în 2 volume (Kiev, 1902, în l. rusă); *Pelagra. Studiu de anatomie pedologică* (Moscova, 1910); *Pelagra în Basarabia în lumina datelor statistice*” (Ch., 1910); *Cu privire la răspunderea penală* (Ch. 1913-1914).

Prin cercetările sale privind anatomia patologică și morfologia sângelui, modificările din celulele nervoase în timpul bolilor psihice, etiologia pelagrei ș. a. C. A. a adus importante contribuții la studiul unor probleme de medicină.

Bibliografie:

Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova. Chișinău, Editura *Cartea Moldovenească*, 1970; Testemițanu, N., Popușoi, E., Iova, V. *Medici de seamă ai Moldovei*. Chișinău, 1985 (în l. rusă); *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

CRĂȘESCU, Victor (Ștefan Basarabeanu), (16.10.1850, Chișinău -1917, România). Prozator. Tatăl scriitorului Sergiu Victor Cujbă. Studiază la Gimnaziul nr.1 din Chișinău, (1862-1866), apoi la Seminarul Teologic din Chișinău, pe care apoi îl abandonează, urmând studiile la Universitatea din Odessa, unde aderă la mișcarea narodnicistă. Urmărit de poliție, emigrează în străinătate. Un timp se află în Elveția, apoi în America de Nord. În 1878 revine în Basarabia și ia parte, alături de A. Frunză, N. Ursu

ș.a., la crearea cercului narodnicist din Chișinău.

Urmărit de poliție, emigrează în Elveția (1879), apoi se stabilește la Tulcea, în Dobrogea (1881), unde face cunoștință cu diferiți emigranți politici. Se înscrie la Facultatea de Medicină a Universității din București. În 1895 își ia doctoratul cu teza *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credinți și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea*. A activat ca medic la Sfântul Gheorghe (jud. Tulcea), Buftea, Fierbinți și Slănic (jud. Prahova). A murit în anii Primului Război Mondial, îngrijind bolnavii de tifos.

C. V. debutează în 1884 în revista „Contemporanul”, cu schița *Legea lui Lynch*, împărtășind ideile socialiste ale scriitorilor reuniți în jurul acestei publicații: N. Dobrogeanu-Gherea, I. Nădejde, A. Bacalbașa, N. Mille, N. Beldiceanu ș.a. Publică și în alte periodice: „Drepturile omului” (1885 -1889); „Revista nouă” a lui B. P. Hasdeu (1890-1895), *Adevărul*” (1892 -1893), „Vatra” (1894-1895), „Adevărul ilustrat” (1895-1896), „Povestea vorbei” (1896-1897), *Pagini literare*” (1899-1900), „Noua revistă română” (1900-1901), „Șezătoarea săteanului” (1901); „Sămănătorul” (1902), „Viața literară” (1906-1907) ș.a.

Împreună cu B. P. Hașdeu și Arbore-Ralli Zamfir editează revista „Amicul copiilor”(1891-1895). Cele mai importante lucrări i-au apărut în „Contemporanul”: *Fugarul de la seminar, Hotărârea lui Ion Butuc și a bogoslovilor, Botezul, Despărțire, Examenul*.

C. V. este autor de „schite dintr-o trăsură de condei care reproduc fidel o întâmplare, „scene” și „tablouri”, studii și moravuri sau mici studii psihologice (mai rar întâlnite), note și impresiuni, fiziologii din viața seminarilor și a clerului” (Mihai Cimpoi).

Bibliografie:

Cardas Gh., *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812-1918)*. București, 1937; Haneș P. V., *Scriitorii basarabeni*. Ediția a II-a, București, 1942; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, 1979; *Dicționarul scriitorilor români. A-C*. București, 1995; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Poștarencu, D. *Completări și precizări la biografiile lui Victor Crășescu și Sergiu Victor Cujbă // „Viața Basarabiei”, 2002, nr.4; Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional 2007.

CRIHAN, Anton (10.07.1893, Sângerei, Bălți – 09.01.1993, Saint Louis, S.U.A.). Economist, om politic. Participant la mișcarea națională din Basarabia. Studii la liceul din orașul Bălți, apoi la Facultatea de Științe Economice de la Odessa și Facultatea de Drept din București, iar doctoratul l-a susținut la Sorbona. În 1917 s-a aflat pe Frontul Român, unde organizează basarabenii care optează pentru formarea Partidului Național Moldovenesc.

În mai 1917 participă la înființarea Comitetul Național Ostășesc din Odessa care a stat la baza primelor regimente moldovenești din Basarabia. C. A. a făcut parte din Biroul de Organizare a Sfatului Țării. Deputat în Sfatul Țării. La Chișinău, este arestat de militari ruși bolșevici, evadează și ajunge la Iași, cerând ajutorul guvernului român C. A. a fost o personalitate cu o însemnată contribuție în perioada Unirii Basarabiei cu România, impunându-se prin pregătirea sa solidă de economist, autoritatea sa politică și consecvența în lupta pentru Unire.

La 27 martie votează pentru Unirea Basarabiei cu România, rolul său fiind de mare însemnătate în redactarea primelor articole legislative și a măsurilor de ordine. În cadrul Sfatului Țării a fost vicepreședinte al Comisiei Agrare și membru în comisiile: Școlară, de Redactare, Aprovizionare, Combatere a Anarhiei, Declarații și Statute. În anul 1924 participă, la Viena, delegat din partea României, la negocierile în vederea

reglementării litigiului basarabeian. C. A. a fost deputat în Parlamentul României, în patru legislaturi și a îndeplinit funcția de subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii. A contribuit la deschiderea la Chișinău a Facultății de Agronomie, unde a predat ca profesor, începând cu anul 1933.

La venirea sovieticilor în Basarabia se refugiază la Iași, unde este profesor titular la Facultatea de Agronomie. În 1950 este arestat și deținut la închisoarea de la Văcărești. Reușește să iasă din închisoare și emigrează. După un timp oarecare de rezidență în Franța se stabilește definitiv în Statele Unite ale Americii. La propunerea Regelui Mihai I, aflat și el peste hotare, devine membru al Comitetului Național Român în exil. C. A. a încetat din viață în 1993, la Saint Louis, S.U.A.

Printre principalele opere rămase de la C. A. menționăm: *Capitalul străin în Rusia; Unirea Basarabiei, Drepturile României asupra Basarabiei văzute de istorici ruși și streini* (1986, în limba engleză, Canada), *Chestiunea agrară în Basarabia până la revoluția din 1917*.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maței, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Cepoi, Ion. *Pe urmele mele*. Chișinău, Editura Pontos, 2007.

CRISTEA, Alexandru (13.12.1890, Chișinău - 1942, Chișinău). Preot, profesor, dirigor de cor, compozitor, maestru al muzicii vocale, autorul muzicii renumitului imn *Limba noastră*. Se naște în familia cântărețului de biserică Ștefan Cristea, care i-a alături fiului dragostea pentru muzica populară și religioasă. La vârsta de șapte ani, datorită excelentelor calități vocale, devine discipolul lui Mihail Berezovschi.

Din 1897 cântă în corul condus de acesta. Face studii la Școala Duhovnicească din Chișinău (1900-1907). Se înscrie la Seminarul Teologic, însă în urma conflictului dintre seminariști și autoritățile instituției care cereau drepturi egale cu elevii din licee și libertatea de a studia limba română în cadrul orelor de curs ș.a. este nevoit

să abandoneze studiile, obținând un certificat ce-i permitea să predea în școală ore de cânt bisericesc. În baza acestui document este angajat în funcție de pedagog în școala din Otaci, Soroca (1909-1911). Cântă în corul bisericii din localitate.

În 1911 se transferă la Tatarbunar pentru a suplini funcția de maestru titular la catedra de muzică a școlii bisericești. Pe parcursul următorilor zece ani C. A. îndeplinește mai multe funcții legate de sfera pedagogică și muzicală: maestru de muzică la școala medie din Tatarbunar (1912), dirijor al corului episcopal din Ismail (1915), profesor de muzică bisericească la Seminarul Duhovnicesc Inferior „Melhisedec Episcopul” (1915-1918); maestru de muzică la liceele de fete și de băieți din Ismail (1918-1919). Pentru meritele sale în organizarea activității corului Catedralei din această localitate este apreciat de episcopul Dionisie (Erhan), care în semn de recunoștință îl hirotonește diacon, iar mai târziu îi facilitează transferul la Chișinău, unde, din 1920, va fi angajat maestru de muzică la Școala Eparhială de Fete, instituție în care cu mici pauze va activa până la sfârșitul vieții. Pentru devotament și profesionalism, obține mai multe titluri și mențiuni: diacon supranumerar la Catedrala din Chișinău (1925); Ordinul „Răsplata muncii” pentru biserică, clasa a II-a (1925). Împreună cu discipolii săi participă la mai multe concursuri muzicale în țară și peste hotare, unde obține premii și mențiuni: Premiul I la concursul organizat de Societatea Tinerimea României (1926, 1928); Premiul Excepțional Onorific pe țară (1938) pentru piesa *Limba noastră* (autorul muzicii). Activitatea pedagogică și muzicală este împletită cu studii la Școala de Muzică „Vasili Cormilov” (1928) și Conservatorul „Unirea” (1927-1929).

În urma evenimentelor din 1940, eminentul dirijor se retrage în România, la Caracal, ulterior la București, unde profesează muzica la Gimnaziul de băieți „Ion Heliade Rădulescu” (1940); la Liceul de băieți „Titu Maiorescu”. Se află un timp scurt în fruntea Capelei Ortodoxe Române din Berlin (1942). Revine în același an la Chișinău, unde în august 1942 este hirotonit și numit în funcție de preot la Capela Școlii Eparhiale de fete. Ultimul concert dirijat de C. A. a avut loc la 21 noiembrie 1942. Moare în urma unui atac de cord. Lasă posterității, alături de imnul *Limba noastră*, bucăți muzicale cu caracter ecleziastic: *Heruvic*, *Răspunsurile*, *Suflete al meu*, *Acum slobozește*, și lucrări laice: *Fa leliță, fa tu fa*, *Bat-o focul*.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. Vol.1, 1985; Țepordei, Vasile. *Alexandru Cristea* // Luminătorul, 1998, nr.1; Vieru, Maria. *Prin ceața vremii răzbătând* // Luminătorul, 1995, nr.6; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova.* Chișinău, 1996; Buzilă, Serafim. *Graiul neamului.* Chișinău, 1991; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută.* Vol.1. Chișinău, 1993; Isaiev, Maria. *Alexandru Cristea* // Revista de pedagogie și psihologie, 1995, nr.6; Isaev, Maria. *O viață trăită în fața altarului* // Luminătorul, 1995, nr.6; Telembici, Anatol. *Alexandru Cristea - Omul care ardea* // Luminătorul, 1996, nr.6; *Calendarul bibliotecarului*, 2000. Chișinău, 1999, Vieru-Isaev, Maria. *Alexandru Cristea. Viața și activitatea reflectate în timp.* Chișinău, Editura Civitas, 2001.

CRISTI, Vladimir (04.07.1882, Uskova, Moscova – 1956, București, închisoarea Văcărești). Publicist, om politic. Participant la mișcarea națională din Basarabia. Moșier. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din Moscova și Facultatea de Agronomie la o Universitate din Paris. În 1917 a fost comisar gubernial provizoriu al Basarabiei, contribuind la crearea Comitetului Central Ostășesc Moldovenesc.

Exercita funcția de adjunct al comisarului gubernial al Guvernului Provizoriu în gubernia Basarabia (martie 1917), în cazul când comisarul gubernial C. Mimi lipsea, C. V. exercita provizoriu funcția lui. În exercițiul de funcție C. V. prezidează Congresul comisarilor județeni din Basarabia (iunie, 1917). Devine membru și responsabil de funcțiile administrativ-executive al Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia (aprilie, 1917). Se pronunță categoric împotriva intențiilor Radei ucrainene de a îngloba Basarabia în hotarele ei. Face parte din delegația pentru soluționarea acestui litigiu. La 25 iunie 1917 aduce la cunoștința oficialităților ucrainene protestul basarabenilor, de care nu s-a ținut cont. O zi mai târziu Consiliul de Miniștri de la Petrograd ia o decizie despre includerea Basarabiei în hotarele Ucrainei. C. V. prezintă un memoriu întocmit împreună cu Paul Gore și V. Herța șefului cabinetului provizoriu al Rusiei – A. Kerenski. Acesta, în urma argumentelor aduse de delegația basarabească este nevoit să ia decizia cu privire la recunoașterea dreptului la autonomie federală și autodeterminare a Basarabiei.

La Congresul Ostașilor Moldoveni (octombrie 1917) este ales în Comitetul Executiv Gubernial al Consiliului Deputaților Țărani.

În cel de-al doilea guvern al Republicii Democractice Moldovenești devine Director General al Internelor și Comerțului. În calitate de delegați ai Consiliului Directorilor Generali C. V., împreună cu Ion Pelivan, negociază la Iași (decembrie 1917) cu reprezentanții Antantei, apoi cu prim-ministrul României I. I. C. Brătianu posibilitatea unui ajutor armat care ar stabiliza situația din Basarabia. În ianuarie 1918 repeta vizita la Iași, care avea drept scop urgentarea ajutorului militar pentru luptă împotriva anarhiei promovate de soldații ruși bolșevizați.

Deputat în Sfatul Țării, fiind propus de Congresul Deputaților Țărani, a votat Unirea Basarabiei cu România. Deputat în Parlamentul României și ministru pentru Basarabia în guvernul lui N. Iorga (1931-1932). Primar al Chișinăului în perioada 1938-1940. În 1944 se refugiază în Austria, însă este arestat de N.K.V.D., dus în U.R.S.S și condamnat. Predat autorităților române, este reînțemnițat în închisoarea Văcăreștii.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie. Chișinău, 1939; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. (1917-1918). Dicționar.* București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1998.

CRUȘEVAN-FLORESCU, Olga (Cantacuzino Olga) (05.06.1896, Plosca-Pistrueni, Orhei – 1975, București). Poetă, publicistă, traducătoare. Provine dintr-o familie de nobili basarabeni. Studiază la Gimnaziul „Mariinski” din Odessa. Își ia licența în litere la Universitatea din Odessa. Susține doctoratul la Lausanne (Elveția) cu o teză despre originea și evoluția claselor sociale.

Traduce în franceză versuri de Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Vlahuță, Goga, Macedonsky, Minulescu, Arghezi ș.a. Tipărește poezii și articole de publicistică în „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene”. Membră fondatoare a Societății Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni din martie 1940.

Publică volumele de versuri cu tematică rurală, semnate Olga Cantacuzino: *Crugul anului Suită bucolică* (1971) și *Roata anului. Altă suită bucolică* (1973). La începutul activității sale a publicat versuri ce „cultivă miniaturalul, ca să recurgă mai apoi la o viziune arcadică a lumii rurale, văzută prin prisma copilăriei” (*M. Cimpoi*)

Bibliografie:

Buzilă Â., *Amintiri din amurg*. Cluj, 1973; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum.2000; Colesnic I., *Basarabia necunoscută*. Vol. IV, Chișinău, Editura Museum, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

CUDINOFF, Anatolie (27.01.1910, Chișinău - 06.02.1964, București). Grafician. Absolvește Școala de Arte Frumoase din Chișinău (1931). Își continuă studiile la București în atelierul pictorului Camil Rusu. Din 1934 participă la Saloanele Societății de Arte Frumoase din Chișinău. În 1935 prezintă o expoziție personală la Chișinău. În 1936 participă (împreună cu B. Nesvedov) la zugrăvirea interioarelor bisericii Mazarachi (Chișinău) și a celei din Țipala (Lăpușna). După război participă la expoziții colective la Viena (1950) și București (1969). „Posedând un colorit sonor, decorativ, iar în grafică linia **C. A.** a practicat peisajul, portretul, tablouri și stampe cu subiecte din viața cotidiană” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Luțcan, V. *Pictura lui Anatolie Cudinoff* // “Viața Basarabiei”, 1935, nr.6; Rod, R. *Note plastice* // “Viața Basarabiei”, 1938, nr.4-5; Barbosa, Octavian. *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, Editura Meridiane, 1976; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

CUJBĂ, Sergiu Victor (1877, Chișinău - 7.04.1937, Tighina). Poet, prozator, dramaturg, publicist, animator al mișcării naționale din Basarabia. Fiul scriitorului Victor Crărescu. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. În 1900 își ia licența cu teza *Morala omului politic*. Din 1906 activează la Chișinău ca redactor la „Basarabia”, primul ziar tipărit în limba română. Pentru activitatea sa în apărarea intereselor naționale este expulzat din Imperiul Rus. La București preia conducerea publicației „Curierul băncilor populare și al cooperativelor sătești”.

După 1917 reîncepe activitatea culturală și economică în Basarabia, participând la organizarea Universității populare, a unui teatru pentru săteni, fiind de asemenea inițiatorul multor altor manifestări culturale românești. Face parte, alături de I. Pelivan și Gh. Năstase, din delegația trimisă la Paris, în 1919, pentru informarea Marilor Puteri despre Unirea

Basarabiei cu România. Debutază în 1884 cu povestirea *Fluierul fermecat*, în „Amicul Copiilor”.

Prima sa carte îi apare în 1896, purtând titlul *Amintiri din copilărie*, prefăcută de George Coșbuc. Au urmat *Încoronarea* (1901), *Florin* - basm versificat în formă populară (1902), *Viața și luptele lui Ștefan cel Mare* (1904), *Patrie și libertate - cântecele întregirii* (1916), *Cântări basarabene* (1919), *Chemarea lui Ștefan cel Mare* (f. a.).

A publicat mai multe lucrări cu privire la cooperatie. Împreună cu L. T. Boga, N. Dăscălescu, I. Inculeț, A. Murafa, N. Murea, I. Tudor, N. Tului îl aflăm, în 1920, în comitetul de conducere al revistei „Moldova de la Nistru”. A colaborat la „Correspondența Română”, „Epoca”, „Vatra”, „Viața Basarabiei”, „Cuvânt Moldovenesc” ș.a.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. Vol. 1, 1985; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefăcută și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998.

CULEA, Apostol (15.08.1882, Sudeți, Ialomița - 1949). Pedagog, publicist. Studii la Școala Normală din Galați, apoi în Italia. Între 1918-1922 participă activ la crearea școlii naționale din Basarabia, organizează în 1917-1918 cursuri pedagogice, împreună cu O. Ghibu, L. Marian, N. Dunăreanu, Gh. Tofan, T. Pamfile.

Este fondatorul și primul redactor al revistei „Școala Basarabiei”, care apare din noiembrie 1918. Redactor la publicațiile „Cuvânt moldovenesc”, „Sfatul Țării” și „România Nouă”. Participă la întemeierea secției Societății Scriitorilor Români din Basarabia, făcând parte din Comitetul de conducere alături de M. Sadoveanu, Ștefan Ciobanu, Tudor Pamfile, N. Dunăreanu, N. N. Beldiceanu. Revine la București, unde este angajat inspector cultural la Casa Școalelor, apoi subdirector general în Ministerul Instrucțiunii, director la Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Este autor a unor cărți pentru copii: *Daruri pentru copii* (1927), *Suspinele stejarului* (1924), *Povești cu animale și păsări* (1925), *Șezătorile*

copiilor (1923) etc. A elaborat lucrări metodice și manuale, mai multe volume de studii despre școală și bibliotecă: *Învățământul de pe natură* (1910), *Literatura copilului* (1923), *Cartea adultului* (1925) etc., numeroase broșuri de popularizare: *Cetățile moldovenești de pe Nistru*, *Istoria românilor în ilustrații* (1926), *Câte trebuie să știe oricine despre Dobrogea* (1928), *Șezători de flori* (1935), *Când moldovenii țineau strajă la Nistru* (1942) ș.a.

Bibliografie:

Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Museum 1993; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997. Cimpoi, Mihai, *O istorie a literaturii române din Basarabia*, Ch. ARC, 1997.

CUPCEA, Pimen (27.08.1896, Lalova, Orhei - 14.03.1964, Chișinău). Inginer-agronom, vinificator, profesor. Studii medii la Seminarul Pedagogic din Ekaterinodar, studii universitare la Facultatea de Agronomie a Universității din Iași (1931). În 1928-1934 - director al Școlii de Agricultură din Cahul. Din 1934 profesor la Școala de Viticultură din Chișinău, iar între 1937-1939 - director al școlii. Din 1939 - inspector al școlilor de viticultură din Basarabia. Autor al tehnologiei vinurilor *Negru de Purcari* (1960) și *Roșu de Purcari* (1964), vinuri ce au obținut medalii de aur și de argint la diverse expoziții internaționale.

Bibliografie:

Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

CURICHERU, Mihail (12.09.1910, Negrești, Lăpușna – 1943, Taișet, Rusia). Prozator, publicist. După absolvirea Școlii Normale din Chișinău (1930) este înrolat în armată (1930-1932). După eliberarea din rândurile armatei activează în domeniul pedagogiei în calitate de învățător în mai multe sate: Curluceni, Cimișeni, Grătiești (1932-1940). Ia parte activă la mișcarea social-politică din țară: este membru al Partidului Național Liberal (1934-1938); membru al Partidului Frontului Renașterii Naționale. Debutază în revista „Școala basarabeană” cu două articole publicistice: *Grădina școlară* (1936, nr. 2) și *Învățătorul-jertfă* (1936, nr.4), apoi scrie romanul *În deal la cruce* (1938), al cărui manuscris nu s-a păstrat. În 1940 prezintă spre publicare al doilea roman, *Fundul negru*, operă cu context epic. C. M. devine membru al Societății Scriitorilor din Basarabia. Este arestat în prima zi de război (22 iunie 1941), fiind învinuit de atitudine

neloială față de puterea sovietică. Este condamnat la 10 ani de închisoare. Moare în GULAG.

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC 1997; Donos, A. *Când a murit scriitorul M. Curicheru?* // *Literatura și Arta*, 1992, 10 septembrie; Șpac, I. *Scriitori și publiciști de la „Școala basarabeană”: Mihail Curicheru, învățător de frunte și scriitor* // *Limba Română*, 1995, nr. 6; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale române*, București, 1996; *Calendarul bibliotecarului 2000*. Chișinău, 1999; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

CUZA, Valentina (Eufrosinia) (1856, Târnova, Soroca - 15.05.1910, Sankt-Petersburg). Cântăreață de operă (soprană lirico-dramatică). Studii la Școala Populară și Gimnaziul de Fete din Soroca, urmează Școala de Felceri de Zemstvă din Chișinău și Conservatorul din Sankt-Petersburg (1878-1880) cu Stanislav Gabel (canto). A luat lecții particulare sub îndrumarea Nataliei Irețkaia (canto). În anii 1891-1892 studiază la Paris cu Marie-Constance Lassi (canto). Debutează la 23 februarie 1894 pe scena Teatrului Mariinski din Sankt-Petersburg în rolul Valentinei din Opera „Hughenoții” de G. Meyerbeer. A colaborat cu mari interpreți ai vremii, printre care F. Șaliapin, L. Sabinov, F. Stravinski ș. a.

Bibliografie:

Kotlearov, B. *Valentina (Eufrosinia) Cuza, 1868-1910* // *Calendar de masă*. Chișinău, 1968; Ceaicovschi, G. *Cântăreața Valentina Cuza* // „Cultura”, 1968, 30 noiembrie; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura „Museum”, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*. 2000; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Chișinău, Editura ARC, 1996;

D

DAUȘ, Ludovic (19.09.1873, Botoșani- 1953, București). Prozator, dramaturg, poet, traducător. Figură remarcabilă a culturii și spiritualității basarabene, **D. L.** își ia bacalaureatul la București, tot aici își ia și licența în drept.

A deținut funcțiile de director al „Bibliotecii pentru toți” la Editura *Alcalay*, director al Imprimeriei statului, Președinte al Ateneului Român și al Asociației presei din Basarabia și de director al Teatrului Național din Chișinău. A fost deputat și senator în Parlamentul României. Colaborează la publicațiile: „Astra”, „Literatorul”, „Familia”, „Epoca”, „Adevărul”, „Dreptatea”, „Vulturul Basarabiei”, „Sămănătorul”. Debutează cu volumul de versuri *Spre moarte* (1897). Piese sale *Cumpăna* și *Vlad Țepeș* au fost montate pe scena Teatrului Național din Chișinău (1930-1931).

Publică romanele *Asfințit de oameni* (1932) și *O jumătate de om* (1937), romane „de o forță epică remarcabilă ce au tendințe evidente cu proza română din Basarabia, cel puțin prin felul în care explorează procesul de înstrăinare a provincialilor orășenizați și prin vigoarea prezentării faptului de viață frust” (*M. Cimpoi*).

Bibliografie:

Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*. București, 1982; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români*. Vol. II, București, 1998; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007; Cemortan L., *Teatrul Național din Chișinău (1920-1935)*. Schiță istorică, Chișinău, Editura Epigraf, 2001.

DAVID, Alexandru (aprilie, 1910, Bardar, Chișinău – 8.04.1935, Chișinău). Bibliograf, publicist, istoric literar. După absolvirea școlii

primare din satul natal își continuă studiile la Liceul „Alexandru Donici” din Chișinău.

Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, specializându-se în problemele artei și culturii basarabene. Elaborează *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia, apărute de la 1918 încoace*, lucrare care va fi publicată peste doi ani la Chișinău. După examenul de licență, revine la Chișinău (1931). Activează la ziarul „Cuvânt moldovenesc”, simultan colaborează la revistele „Viața Basarabiei”, „Cultura poporului”, „Basarabia” (1931-1933).

În 1934 publică primul volum bibliografic *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă. 1812-1918*. În același an publică și studiul critic *Contribuții la vechea lirică românească* și lucrarea *Teatrul Național*. Este înrolat în armată. Determinat de presingul psihologic al unuia dintre șefii militari, se sinucide.

Bibliografie:

Boldișor, V. *Alexandru David* // Patrimoniul, 1993, nr.1; Colesnic, Iurie. *Basarabia Necunoscută*. Vol. 1. Chișinău, 1993; Madan, I. *Alexandru David* // Orizontul, 1989, nr. 8; Ștefănuță, P. *Folclor și tradiții populare*. Vol.2. Chișinău, 1991; *Calendarul bibliotecarului*. 1995. Chișinău, 1994; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DAYN, Ehezchel (Oscar) (06.01.1912, Bălți - 16.09.1984, Chișinău). Violonist. Studii la Gimnaziul evreiesc de băieți din Bălți (1929) și la Liceul articular de băieți din Chișinău (1929), apoi la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1925-1930) cu Mark Pester (vioară). Și-a perfecționat studiile la Conservatorul din Bruxelles (1931) cu Alfred Dubois (vioară), la Praga (1932-1934) cu Carl Hoffmann (vioară), la Paris (1937 -1938) cu Ernest Legen (vioară) și G. Enescu (vioară).

Între anii 1930-1937 este violonist în Orchestra simfonică a Armatei Române, condusă de Egizio Massini; violonist în Cvartetul de coarde al Filarmonicii din București (1938-1940); violonist în Orchestra de estradă a Moldovei (1941-1944) și în Orchestra simfonică a Filarmonicii din Chișinău.

Profesor la Catedra muzică de cameră a Conservatorului „G. Musicescu” din Chișinău (1945-1976).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.1. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. 1985; *Chișinău*.

Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Chișinău, Editura *ARC*, 1996.

DĂSCĂLESCU, Hristea (mai, 1890, Boroșești, Vaslui - ?). Om politic, publicist, pedagog. Licențiat în litere și filosofie la Universitatea din Iași. Sosește în Basarabia la invitația lui Pan Halippa pentru a participa la mișcarea națională. Profesor la Seminarul Teologic, la Liceul Militar, a predat la Universitatea Populară din Chișinău. De trei ori deputat de Lăpușna. A activat la ziarele „Cuvânt moldovenesc”, „Sfatul Țării” și „Dreptatea”, revista „Tribuna școlii” ș. a. Autor al monografiei *Revoluția de la 1917 în Basarabia. Lupta moldovenilor pentru limbă, școală, cultură națională* (Chișinău, 1938).

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

DELEANU, Liviu (08.02.1911, Iași - 12.05.1967, Chișinău). Poet și dramaturg. Studii liceale la Iași. Lucrează litograf și corector la o tipografie din București. La vârsta de 16 ani redactează revistele literare „Prospect” și „Vitrina literară”. A debutat editorial cu volumul de versuri *Oglinzi fermecate* (1927).

Publică volumele de versuri *Ceasul de veghe* (1937), carte apreciată de George Călinescu, și *Glod alb* (1940). Poezia de început a lui D.L. „este influențată de literatura modernistă a timpului, caracterizându-se printr-o nostalgică adâncire în sine, un acut sentiment al deznădejdiei” (*Literatura și Arta Moldovei*. Enciclopedie. Vol. I, 1985). În anii postbelici s-a conformat rigorilor ideologiei comuniste, publicând mai multe opere în spiritul timpului poemul „Krasnodon”, basmul dramatic „Buzduganul fermecat” ș. a. A scris de asemenea versuri pentru copii, traduceri din literatura rusă clasică (Krîlov, Pușkin, Lermontov ș. a.).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1. Ch., 1985. Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura *ARC*, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

DENGHINK, Alexandru D. (Riga? – 27.02.1887, Elenendorf, azi - Ghendja, Azerbaidjan). Pomicultor, fenolog, meteorolog, pedagog. Membru corespondent al Academiei de Științe din Sankt-Petersburg (1875).

În 1843 se stabilește la Chișinău, unde activează ca director al Grădinii Botanice și al Școlii de Pomicultură și Viticultură, fiind fondatorul acestor instituții (1844). A pus bazele Parcului „englez” din apropierea Chișinăului (astăzi sectorul Botanica) **D. A.** a fost director al Școlii basarabene de pomicultură timp de 36 de ani. A aclimatizat o serie de plante exotice, a elaborat metode de altoire a plantelor, noi metode de creștere a viermilor de mătase în aer liber, a cercetat noi metode de luptă contra insectelor dăunătoare, a formulat recomandări în domeniul pomiculturii, a realizat colecții de semințe, a organizat o stațiune meteo. **D. A.** a elaborat circa 30 de lucrări științifice.

Meritul principal al lui **D. A.** îl constituie observațiile anuale meteorologice și observațiile sincronice asupra schimbărilor sezoniere în viața plantelor și animalelor, precum și observațiile privind influența climei asupra productivității culturilor (fenologia). **D. A.** a fost membru al multor societăți științifice - Societatea imperială agricolă din sudul Rusiei (1850), Societatea cercetătorilor naturii din Moscova (1850), Comitetul de sericicultură (1852), Societatea rusă de pomicultură din Sankt-Petersburg (1859), Comitetul aclimatizării animalelor și plantelor din Moscova (1860), Societatea entomologică din Rusia (1862), Societatea agricolă din Moscova (1864). În 1875 este ales membru corespondent al Academiei de Științe din Sankt-Petersburg în domeniul meteorologiei.

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea). Chișinău, Editura CETINI, 1996; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova.* Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970.

DICESCU, Anastasia (27.02.1887, Gălești, Chișinău - 1945, Bucerdea-Găvănoasa, jud. Alba). Cântăreață de operă (soprană) și profesoară. Studii la Conservatorul din Odessa, apoi la Academia de Muzică din Roma cu Antonio Cottogni (canto).

Directoare a Operei Basarabene din Chișinău (1919-1923), directoare și profesoară (clasa de operă) la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1919-1936), profesoară de canto la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București (1936-1942), solistă a Operei Basarabene din Chișinău (1918-1922) și a Operei din Cluj (1923-1935).

Bibliografie:

Poslușnicu, M. Gr. *Istoria muzicii la români*. București, 1928; Dănilă, Aurel. *Opera Basarabeană*. Chișinău, 1995; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Chișinău, Editura ARC, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

DIMITRIU (DIMITROV), Liuba (1.01.1901, Ciucur Mingir, Tighina - 22.03.1930, Chișinău). Poetă. Absolvește liceul din Comrat. Se stabilește la Chișinău unde se angajează ca funcționară la Arhiepiscopie (1917), apoi activează în diferite funcții la Primăria Chișinău (1919-1923), la Procuratura Poliției (1923-1930) etc. Se stinge din viață la mănăstirea Văratcă la doar 29 de ani. Un an mai târziu apare placheta de versuri *Crinii Basarabiei* (Chișinău, 1931).

D. L.., a scris o poezie ce a conjugat în chip ciudat un pilon eminescian, un altul mesianic a lui Goga și un al treilea simbolist de finețuri plastice, profunzimi de sunete, parfumuri, irizări solare și gingășii florale” (Mihai Cimpoi).

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; *Calendar Național, 2001*. Chișinău, 2000; Colesnic, Iurie. *Un crin al Basarabiei // Caiete critice*, 1994, nr.1-3; Iorga, Nicolae. *Oameni care au fost*. Chișinău, 1990; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DISCONTI, Angelo (14.12.1863, Londra - 07.01.1931, Chișinău). Cântăreț de operă (tenor) și pedagog. Studii muzicale la Conservatorul din Milano (1881-1884).

A făcut parte din trupa Operei Basarabene (1918-1922), evoluând alături de Anastasia Dicescu, Jean Bobescu, Lidia Babici ș.a. Profesor de canto la Școala de Muzică din Chișinău (1903-1918) și la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1919-1928), avându-i colegi pe Eugeniu Coca, Mihail Bârcă, Iuliy Guz, Gavriil Afanasiiu ș.a.

Bibliografie:

Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Chișinău, Editura ARC, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

DOBROȘINSCHI-MALAI, Elena (1898-?). Poetă, prozatoare, publicistă. A promovat valori spirituale naționale. A absolvit Școala Eparhială din Chișinău.

Elaborează la gazetele „România Nouă”, „Răsăritul”, „Moldova de la Nistru”, „Școala Basarabeană”, „Sfatul Țării”, „Cuvânt Moldovenesc”, „Dreptatea”, precum și la revistele „Viața Basarabiei”, „Cosânzeana”, „Societatea de mâine” din Cluj, „Învățătorul” din București ș.a.

Autoare a două cărți de versuri: *Picături de rouă* (1921) și *Murmur de izvoare* (1940); în 1939 se mai aflau pregătite pentru tipar volumele: *Pe treptele visării* (poeme), *Melodia mahnirii și Câmpia durerii* (nuvele), despre care nu se știe dacă au apărut. Versurile **D. – M. E.** „denotă un simț acut al trecerii timpului ce generează o infuzie de melancolie subțire sugerată de umbrele toamnei, de amurguri, neguri de iarnă și mrejele de eter pe care le țese în jurul poeziei gândirea omenirii...” (Mihai Cimpoi)

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; Burlacu Al., Ciobanu A., *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, Chișinău, 1990; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura *ARC*, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

DOLËNGA, Lotis (Elisabeta Eliade) (1905, Bălți -1961, București). Poetă. Profesoară de limba franceză la Liceul de fete din Bălți. A scris în limbile română și franceză. Publică proză și versuri în revistele: „Poetul”, „Moldova de la Nistru”, „Itinerar”, „Flori de stepă”, „Bugeacul”, „Viața Basarabiei”.

A editat la București volumele: *Simfonia amurgului* (1937), *Cartea ultimelor vise* (1940), *Picături de tristețe* (1940), *Slove de jar* (1941). A mai tipărit volumul de proză *În ghearele vulturului* (Bălți, 1937) și câteva cărți în limba franceză: *Le luth brise*, *L'idylle d'un poete*, *A l'Inconnu* (Buc., 1929). În romanele **D. L.** „protagonistul are sentimentul acut al trăirii prezente, încercând voluptatea scrierii. Anume scrierea este acel mod al trăirii autentice” (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura *ARC*, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din*

Basarabia. Anii '20- '30. Chișinău, Editura Tehnica-INFO, 2002;
Dicționarul scriitorilor români din Basarabia.1 812-2006. Chișinău,
 Editura Prut Internațional, 2007.

DONCEV, Ioan (1821, Chișinău – 1.04.1885, Chișinău). Pedagog, cărturar. Autor de manuale, promotor al limbii române în școala basarabeană. După absolvirea Liceului regional din Chișinău se angajează profesor de istorie și geografie la Școala Județeană din Tighina (1839-1847).

Se transferă la Școala medie ținută din Chișinău în postul de profesor de limba română, din acest an suplinește simultan și funcția de secretar la Azilul Balș (1847-1853). Este destituit din funcția de profesor în legătură cu încetarea activității catedrei

de limba română.

Face mai multe tentative de a se angaja în sfera învățământului, dar ele nu se soldează cu succes. Căuză a nereușitelor sale este politica rusească de suprimare a limbii române. **D. I.** propagă necesitatea studierii limbii române în școli, tipărirea manualelor și deschiderea școlilor cu predare exclusivă în limba română.

Refuzul Ministerului Învățământului de a edita manualele necesare îl face pe **D. I.** să realizeze acest proiect pe cont propriu, tipărind două manuale cu un tiraj de 2400 de exemplare: *Cursul primitiv de limbă română compus pentru școlile elementare și IV clase gimnaziale* (Chișinău, 1865); *Abecedă română compusă pentru școlile elementare* (Chișinău, 1865).

Cărțile editate le-a donat școlilor și bibliotecilor din teritoriu care, pentru aproape un secol, rămân a fi unicele în limba română. Concepțiile sale despre adevărata stare de lucruri din învățământul basarabean le expune în presa locală.

Rămâne în istoria Basarabiei ca primul care a utilizat în literatura didactică alfabetul latin și ca deschizătorul de căi în tradiția de luptă pentru școala națională. Se stinge din viață în urma febrei tifoide.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.1. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. *Istoria învățământului și a gândirii pedagogice în Moldova.* Chișinău, 1991; Cibotaru, T. *Luptător*

pentru școala națională în Basarabia // Revista de pedagogie și psihologie, 1992, nr.1; Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1992; Iova, I. I. *Doncev și istoria apariției manualelor lui* // Revistă de lingvistică și știință literară, 1993, nr.1; *Calendarul bibliotecarului*. 1995. Chișinău, 1994; *Антология педагогической мысли Молдовы*. Кишинев, «Штиинца», 1992; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DONCEV, Vladimir (1876, Cureni-Chișinău - 1941, Chișinău). Pictor. Și-a făcut studiile la Academia de Arte din Sankt-Petersburg, atelierul lui I. Dimitriev-Kavkazski, împreună cu L. Arionescu-Baillayre și A. Baillayre (1904-1906).

După studii pleacă la Paris, împrietenindu-se cu mexicanul Diego Rivera (1908). La Chișinău se află din 1916.

Este unul dintre membrii fondatori ai Societății de Arte Frumoase din Chișinău (1921) și participant cu opere la Saloanele din 1927, 1930, 1933, 1934, 1938, 1939.

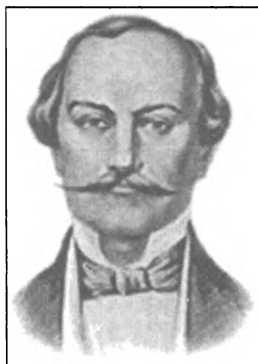
D. V. pictează într-un stil apropiat postimpresioniștilor. „*Monumentalismul arhitecturii și argumentarea compozițională (formele arhitecturale sunt mărginite părți) frapează prin măreție și este pătrunsă de liniște și de veșnicie... Taina sensului imaginii și simplitatea sunt momentele principale dezvăluite în motivul său de către pictor*” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Nicolae Costenco. *Al X-lea Salon de pictură* // Viața Basarabiei, 1938, nr. 12; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

DONICI, Alexandru (Alec), (19.01.1806, Bezeni (azi Donici), Orhei – 21.01.1865, Piatra-Neamț). Fabulist și traducător. **D. A.**, primul dintre cei patru fii ai clucerului Dimitrie Donici, la vârsta de 12 ani este trimis la Sankt-Petersburg într-un institut particular de educație. După ce capătă aici cunoștințele elementare, este înscris la liceul militar din același oraș, unde capătă gradul de ofițer.

A devenit ofițer și a servit în această calitate câțva timp în armata rusă. În 1826 demisionează din armată și se angajează slujbaş în

administrația civilă din Basarabia. Participă la combaterea epidemiei de ciumă din regiune. În 1835, se stabilește la Iași, unde intră în magistratură și se include plenar în activitatea literară. Colaborează la periodicele: „Dacia literară”, „Albina românească”, „Propășirea”, „Zimbrul”, „România literară”, „Curierul românesc” etc.

În anul 1837 tipărește traducerea poemului *Țigani* de A. Pușkin, iar în 1840 și 1842 adună în două plachete fabulele pe care le publicase în diferite reviste ale vremii. În anul 1844 publică, împreună cu Nonstantin Negruzzi, volumul de *Satire și alte poetice compuneri*, traduse din opera poetul rus Antioh Cantemir, fiul lui Dimitrie Cantemir.

Deși se consacră tot mai mult carierei sale juridice, **D. A.** continuă să „viseze la poezie”, publicând în revistele vremii noi fabule, dovadă a atașamentului său pentru această specie literară care, de altfel, l-a consacrat.

În pofida faptului că majoritatea celor 87 de fabule apărute sub numele poetului își găsesc punctul de plecare în opera marelui fabulist rus I. Krîlov și apoi în ale altora, totuși, când **D. A.** traduce, ajunge să realizeze, în multe privințe, o operă nouă. Meritul scriitorului constă, mai ales, în grija deosebită de a adapta conținutul fabulei la realitățile românești ale timpului. **D. A.** a reușit să adapteze modelele la realitățile sociale românești ale vremii, impunându-se ca un autor merituos în ansamblul literaturii pașoptiste. Eminescu a putut descoperi în **D. A.** un adevărat *cuib de înțelepciune*. La **D. A.** „jocul carnavalesc are o semnificație universală și democratică, afirmând și negând în mod ambivalent, în el ești subiect și în același timp obiect al răului” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Bogaci Gh., Grecul I., *Alexandru Donici*. Chișinău, 1966; Cincilei Gh., Ciocanu V., *Donici - cuib de-nțelepciune*. Indice bibliografic, Chișinău, 1968; Ciobanu L., *Creația lui A. Donici în școală*. Chișinău, 1981; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol.1. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. 1985; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DONICI, Alexandru, (15.06.1886, Chișinău – 13.05.1936, Geneva). Antropolog și etnograf. Studii la liceele din Chișinău și Kiev, apoi la Universitățile din Paris și Geneva. Devine Șeful laboratorului de antropologie, profesor al Universității din Geneva. A studiat probleme privind paleontologia, antropologia și etnologia României și Basarabiei. În 1935 publică la Chișinău lucrarea „În negura vremurilor” - o sinteză a cercetărilor sale a epocii preistorice, înalt apreciată de specialiști. Autor a circa 50 de lucrări științifice, inclusiv monografia „cronica Scythică” (manuscris, trimis spre publicare Academiei Române în 1934). A făcut donații de materiale arheologice Secției de Arheologie a Muzeului de Istorie Naturală din Chișinău.

Bibliografie:

Bezviconi, Gheorghe, *Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, „Universitas”, 1992; Moroșan, N., Alexandru Donici (1886-1936), Chișinău, 1936; Chișinău. Enciclopedie, Chișinău, 1997.

DONICI, Elena (1883, Chișinău - ? Paris). Poetă și publicistă de limbă franceză. Studii la Iași. Se stabilește la Paris unde scrie poezii și studii despre istoria, cultura și tradițiile populare ale românilor basarabeni. Editează volumul *Chanté Roumaine* (Paris, 1922). Volumul include compartimentele *Poesies populaires de Bessarabie* și *Poesies diverses*, adaptări și poezii originale (*Au paysan Roumain*); o scurtă prezentare a istoricului Basarabiei, traduceri din colecția de cântece ale lui Gh. V. Madan; din poezia lui Vasile Alecsandri, Eminescu, Bolintineanu, Cezar Boliac ș. a. În poeziile originale poeta invocă cu o vădită notă de nostalgie imagini și tablouri din Basarabia.

În anii 1919-1920, **D. E.** publică în revistele pariziene o serie de articole în apărarea drepturilor României asupra Basarabiei.

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Ciocanu V., *O poetesă basarabeiană de limbă franceză: Elena Donici*, în vol.: Ciocanu V., *Contribuții istorico-literare*. București, 2001; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DONICI-DOBRONRAVOV, Leon (1887, Chișinău -1926, Paris). Prozator, publicist, dramaturg, actor, pianist, cântăreț de operă (bariton), regizor. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, după care la Seminarul

Teologic din Sankt-Petersburg, absolvindu-l în 1914. Frecventează lecții particulare de pian la Chișinău (1897-1901) și la Sankt Petersburg (1908-1910).

A scris în limbile rusă, română și franceză. Debutează, în 1909, la revista „Svetoci”, cu proza *În căutarea veșnicului adevăr*, scrisă în limba rusă, urmată în 1910 de *Mon plaisir* („Curierul istoric”), tradusă în același an în germană pentru „Berliner Kreuz Zeitung”, apoi de *Bolnavii* (1911), sub care semnează Dobronravov (numele bunicului său). Atras de literații ruși, colaborează la revista „Soarele

Rusiei” (1912).

Devine un apropiat al reprezentanților „veacului de argint” al literaturii ruse de la începutul secolului al XX-lea L. Andreev, I. Bunin, D. Șmeliov, D. Merejkovski, Z. Ghippius, F. Sologub. Primul său roman, *Noul seminar*, îl publică în 1914, cunoscând șapte ediții, fiind tradus în germană, franceză, engleză și, abia în 1929, în română.

Al doilea roman, *Apele mici*, apare în același an și în aceeași revistă, dar este interzis, revista confiscată, iar autorul arestat pentru câteva săptămâni, experiență care-i va inspira volumul de nuvele *Floare amară* (1915). Va mai scrie în rusă romanul *Cneazul* (1916), *Funigine și fum* (1917), iar mai târziu în română *Revoluția rusă* (1928) și un roman neterminat, *Azbuka*.

A condus, cu G. Alexinschi, revista săptămânală „Fără cuvinte de prisos”, interzisă și confiscată. În 1920 vine la Chișinău, unde colaborează la revistele „Viața Românească”, „Hiena”, „Gândirea”, „Cuvântul”, „Limba Română”, „Flacăra”, „Renașterea Moldovei” și la ziarele „Țara Noastră”, „Universul”, „Lupta”, „Dreptatea”, „Adevărul”, „Pagini Basarabene” cu lucrări de ficțiune, dramatice și publicistice, scrise în limba română.

D.-D.L. Se manifestă și ca regizor în trupa de operă din Chișinău (1911), profesor de estetică, istoria operei, machiaj, costume în Studioul de Operă (1920) și în Asociația de Operă din Chișinău (1921) A evoluat ca solist în câteva spectacole. A montat la Opera Basarabeană spectacolele „Traviata”, „Faust” etc.

În 1924 pleacă la Paris, unde, împreună cu G. Alexinschi, organizează „Cercul basarabenilor” și fondează ziarul „Le Pays Natal”. În franceză a scris și romanul *Calea Griviței*, pierdut în manuscris. Moare de tuberculoză

la Paris, fiind înhumat la Chișinău, unde i-a fost adus corpul neînsuflețit prin străduința lui O. Goga, N. Crainic și a gazetarului E. Titeanu.

D.-D.L. este „*un adevărat corifeu al genului memorialistic ..., mișcare caleidoscopică, energică a faptelor, radiografie sumară dar sugestivă a tipurilor sociale și moravurilor poetizate prin date fiziologice exacte, psihologice sau prin exagerare grotescă și diminuare litotică, surprinderea în câteva linii a stării de spirit dominante*” (M. Cimpoi)

Bibliografie:

Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Chișinău, Editura ARC 1996.
Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale române, București, 1996, p.139-140; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Editura Universitas, 1992, p.206-208; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a, p.89-91; Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*. Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002, p.152-161; *Basarabeni în lume*. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002, Vol.2, p.203-207; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia.1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DONICI, Matei (1847, Brănești, Orhei - 26.11.1921, Tighina). Militar, poet, om politic. Ofițer în armata rusă în Războiul Ruso-Român-turc din 1877-1878. În războiul ruso-japonez din 1904-1905 avea gradul de general. Pensionându-se, s-a stabilit la Tighina. A participat activ la mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni în anii 1917-1918. Este primul președinte al Partidului Național Moldovenesc.

A scris versuri conform unei tradiții cărturărești de familie. Primele sale încercări poetice sunt datate cu anul 1869. La vârsta de 22 de ani, la Odessa a compus prima poezie – *Soarta*, urmată de *Pentru alta*, *Cugetul*, *Satul nou ori Pepenești*.

„*Mai mult general decât poet, totuși D. M. devine pentru noi un simbol al aspirațiilor de libertate, un fel de semn de eliberare prin mijloace militare și tendința de a ne izbăvi prin mijlocirea fanteziei, prin plasma spiritului*” (N. Iorga. *Oameni care au fost*).

Bibliografie:

Haneș P. V., *Scriitorii basarabeni*. Buc., 1942; Ciobanu Șt., *Matei Donici*, în vol. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*.

Ch., 1992; Colesnic I., *Basarabia necunoscută*. Ch., 1993; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch., 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

DONICI, Nicolae N. (01.09.1874, Petricani, Chișinău - 1956, Franța). Astrofizician. Membru de onoare al Academiei Române (1922). **D. N.** este unul dintre primii cercetători ai spectrului Solar, cometelor, stelelor, planetei Saturn, luminiscenței zodiacale. **D. N.** a absolvit, în 1893, Gimnaziul nr.1 din Odessa (Ruchelieu) și secția matematică a Facultății de fizică și matematică a Universității Novorosiisk din Odessa (1897), fiind menționat cu Diploma de gradul 1. I-a avut ca profesori universitari

pe fizicianul F.N. Șvedov (1840-1905, de asemenea basarabean de origine), astronomul A. Rononovici (1850-1910). Funcționar al Cancelariei de Stat din Sankt Petresburg în secțiile: codul legilor industriei, științei și comerțului; finanțe; personal și probleme generale (1898-1918).

În același timp face cercetări științifice la Observatorul din Pulkovo, unde cu mijloacele proprii și-a amenajat un laborator personal. Este desemnat de către Academia de Științe din Sanct-Petersburg pentru observarea eclipselor de Soare.

În 1908 a construit pe moșia sa din Dubăsarii Vechi un observator și o stație meteo, unde executa observații cu ajutorul spectroheliografului și al altor aparate. În 1918 revine în Basarabia și continuă cercetările.

Doctor de onoare al Institutului Coimbria (Portugalia), din 1912.

Din 1913 devine membru al Uniunii internaționale pentru cercetarea Soarelui, iar în 1913-1916 a reprezentat Rusia în Comisia pentru eclipse; a fost ales membru al Comisiei de Spectroheliografie, membru al Uniunii Internaționale a Astronomilor, iar din anul 1922 a fost membru al Comisiei pentru fizica Soarelui și al Comisiei pentru planete, comete și sateliți.

În 1922 este ales membru de onoare al Academiei Române și membru al Comitetului Național pentru Astronomie.

A cercetat spectrele meteoriților, cometelor, Soarelui, a obținut fotografii unice ale protuberanțelor solare; a urmărit fenomenul creșterii umbrei Pământului pe Lună în timpul eclipselor solare; a cercetat deplasarea stelei Cefeide; a fotografiat spectrul stelelor, inclusiv Tauri

Orions; a examinat luminescența anomală a planetei Saturn; a măsurat luminescența zodiacală pentru confirmarea teoriei probabilității; a demonstrat că lumina zodiacală nu este o continuare a coroanei solare.

Autor a circa 60 de lucrări științifice în aceste domenii: *Veber des Spectrum des Meteoriten von Grosslibenthal* // *Astronomische Nachrichten*, 1898. B.147.; *O metodă nouă pentru studiul fenomenelor solare* // Biblioteca „Astrei” Basarabene, nr.9, Chișinău, 1927; *Nouvelles etudes sur la position de la lumiere zodiacale dans l'espace* // *Bulletin Astronomique*, 1955, T.20, nr.1. ș. a.

Bibliografie:

Enciclopedia Sovietică Moldovenească. Vol. 2, Redacția Principală a ESM, Chișinău, 1971; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea*. Chișinău, CETINI, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

DRAGANOV, Petre (14.10.1857, Comrat - 7.02.1928, Comrat). Istoric, etnograf, bibliograf, pedagog. Nume de referință în cultura românească și cultura popoarelor slave din Europa de Sud-Est. Studii secundare la liceele nr.1 și nr.2 din Chișinău, superioare la Universitatea din Harkov, transferându-se apoi la Universitatea din Sankt-Petersburg, unde a absolvit Facultatea istorico-filologică, cu specializare în filologia slavonă (1885). Angajându-se profesor la gimnaziul bulgar

din Salonic (1885-1887), **D. P.** a peregrinat prin orașele și satele Peninsulei Balcanice, a vizitat Plovdivul și Constantinopolul, un șir de sate macedonene, adunând material folcloric și etnografic pentru o monografie despre Macedonia. Revenit în Rusia, **D. P.** se lovește de dificultăți materiale. Activează pe rând profesor în școlile reale din Comrat (1888-1890) și Sevastopol (1890-1893), la Gimnaziul de fete nr.1 din Chișinău (1893-1895), apoi iarăși la Comrat (1906-1912). Ca să-și poată continua munca științifică se angajează, în anii 1896-1904, ca ajutor de bibliotecar la Biblioteca Publică din Sankt-Petersburg, secția de manuscrise slave. Cunoștea în mod practic majoritatea limbilor europene, inclusiv limbile și dialectele slavone.

În anii Primului Război Mondial, **D. P.** a activat ca director al gimnaziului din Cahul, apoi profesor la gimnaziul de băieți din Comrat (1918-1922), la gimnaziul din Bolgrad (1922-1926).

În cercetările sale savantul a abordat cele mai variate probleme ale științei: limbile și literaturile slave, istoria popoarelor balcanice, istoria Rusiei, etnografia și istoria Basarabiei. Lucrările lui **D. P.** apar în revistele de prestigiu „Russkij filologiceskii jurnal”, „Zapiski Imperatorskogo russkogo geograficeskogo obșcestva”, „Izvestia Sankt-Peterburgskogo blagotvoritelinogo obșcestva”, „Istoriceskij vestnik”, „Sankt-Peterburgskie vedomosti” ș.a. În total, în preajma anului 1911, P. Draganov a publicat peste o sută de studii, recenzii, cronici. A scris un șir de lucrări privitor la traducerea, editarea și difuzarea operelor lui A. Pușkin. În 1899 a apărut lucrarea sa istorico-bibliografică *Pușkin*, tradusă mai târziu în 50 de limbi. În același an a văzut lumina tiparului cartea *Literatura despre aflarea lui A.S. Pușkin în regiunea Basarabiei*. Cea mai importantă operă a lui **D. P.** o constituie *Bessarabiana: Ucenaia, literaturnaia i hudozestvennaia Bessarabiia*, apărută în tipografia lui F. Kașevski din Chișinău, în 1911, și reeditată în 1993. Lucrarea își păstrează și astăzi importanța istorico-cognitivă pentru cercetători și bibliografi.

Bibliografia cuprinde informații valoroase despre autori, tipărituri și manuscrise cu privire la Basarabia. Sunt și unele date neprecise, ceea ce poate fi explicat prin faptul că autorul n-a avut posibilitatea să corecteze textul cules. **D. P.** a fost membru al Institutului Arheologic din Sankt-Petersburg (1898), membru al Societății bibliografice din Rusia (1900) și membru al Societății istorico-arheologice bisericești din Basarabia (1911). După instaurarea regimului sovietic în 1940, biblioteca și arhiva lui **D. P.** au fost naționalizate și împrăștiate. **D. P.** este un nume de referință în cultura română și în cultura popoarelor slave din Balcani.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.1; Chișinău, Editura principală a Enciclopediei sovietice moldovenești, *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Calendar Național*, 2007. Chișinău, 2006; *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.)*. Биобиблиографический словарь-справочник. Кишинев, 2003; Colesnic, Iu., *Enigma Petre Draganov*, Ch., Ed. Museum, 2005.

DRUȚA, Gheorghe, (22.05.1881, Tătărușii-Vechi, Soroca – GULAG, Rusia). Om politic, pedagog, deputat în Sfatului Țării. Luptător

pentru școala națională românească. Studii la Școala Normală din Cetatea Albă, după care urmează Facultatea de Teologie din Chișinău, apoi Școala Militară din Vilnius. În 1902-1918 activează în calitate de profesor, ulterior ca director de școală în satele Băcioi, Ialoveni din ținutul Ghișinău. Colaborează la publicația „Basarabia”(1907-1908). În timpul Primului Război Mondial este mobilizat, din 1915 se află pe frontul românesc.

A fost delegat la Congresul Militar Moldovenesc (octombrie, 1917). Ales în Sfatul Țării, **D.G.** se preocupă de problema naționalizării școlilor basarabene. După Unire suplinește mai multe funcții în sfera învățământului public. Publică în ziarul „Basarabia”, apoi în revistele „Viața Basarabiei” și „Școala Basarabească” materiale cu problematică privind diverse aspecte ale culturii naționale, a învățământului basarabean. **D.G.** a fost membru în Comitetul de conducere al „Astrei basarabene”. În 1940, împreună cu multe alte personalități de seamă ale culturii românești din Basarabia care au promovat idealurile naționale, a fost arestat și condamnat la opt ani de închisoare (7 martie 1941). Dispare fără urmă în Siberia.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Generația Unirii*. Chișinău, 2004; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării: Enciclopedie*. Chișinău, 1998; Ciopraga, Constantin. *Literatura românească între 1900-1919*. București, *Junimea*. 1970; *Calendar Național*, 2006. Chișinău, 2005; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

DUBINOVSKI, Lazăr (1.05.1910, Fălești - 29.02.1982, Chișinău). Sculptor. A absolvit Academia de Arte din București în atelierul lui Oscar Han (1930), perfecționându-și apoi măiestria la Paris, în atelierul lui A. Bourdelle (1932). În 1939 a inaugurat la Iași o expoziție personală. Este autorul unei galerii de portrete, monumente și compoziții sculpturale, printre care și busturile lui D. Cantemir, M. Eminescu, M. Costin.

În operele lui **D. L.** există „o anumită practică în prelucrarea materialului, care nu salvează însă compozițiile de elemente pur declarative (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Evgheni Barașkov. *L. Dubinovski*, Chișinău, 1980; *Literatura și Artă Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 1, Ch., 1985. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

DUMITRESCU, George-Dorul (numele la naștere: *Gheorghe Dumitrescu*). (14.02.1904, Ceptura, Prahova - 1985, București). Scriitor. Profesor la Liceul Militar din Chișinău. În 1933 publică la București volumul de povestiri *La fetița dulce*, pentru care i se acordă premiul Societății Scriitorilor Români (1933). Redactor al revistei „Pagini basarabene” (1936). Este autorul câtorva volume despre Basarabia: *Jurnal basarabean*. (1933); *Viața și opera lui Leon Donici*. (1936); *Orașul din amintire*. (1944) ș. a.

Bibliografie:

Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, București, 1985; Chișinău. Enciclopedie. Ch., Ed. Museum, 1997. Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

DUNĂREANU (Ionescu), Nicolae (29.08.1881, Galați - 17.10.1973, București). Prozator, publicist, ziarist. A activat ca învățător la Huși și Dorohoi, apoi ca profesor la Liceul Militar din Chișinău. Din 1920, este șef al Serviciului extrașcolar al Directoratului Instrucțiunii Publice din Basarabia, a fost unul dintre cei mai energici propagatori ai ideii naționale în primii ani de după Unire. Publică în ziarul „Rampa” din București impresii dintr-o călătorie de studii, în 1912, în Basarabia aflată sub regim țarist. A mai colaborat la revista „Sămănătorul”, „Făt-Frumos” ș.a. A editat la Chișinău, în 1920, împreună cu Tudor Pamfile, Dumitru Iov, Liviu Marian și Alexandru Terziman, revista „Renașterea Moldovei”. Alcătuiește împreună cu Șt. Ciobanu o *Carte de citire* pentru clasele a II-a și a III-a (1921), îngrijește și prefătează în colaborare cu L. Marian crestomația *Prozatorii noștri* (2 vol., 1921), enciclopedia *Figuri contemporane din Basarabia* (1939). Autor a numeroase volume de proză: *Chinușii*, 1907, *Nuvele*, 1908, *Răsplata*, 1909, *Din negura vieții*, 1911, *Din împărăția stufului*, 1912, *Vremuri cernite*; 1920, *Nădejdi spulberate*, 1928. A tradus din rusește lucrări de N. Gogol, A. Cehov și V. Korolenko. Președinte al Secției literare a Societății Scriitorilor din Basarabia.

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1996; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a*

literaturii române din Basarabia, Ch., Editura ARC, 1997; Sadoveanu M., *Anii de ucenicie*, București, 1944; Colesnic Iu., *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

E

ERHAN, Dionisie, (02.11.1868, Bardar, Chișinău – 17.09.1943, Chișinău). Promotor al valorilor naționale și creștine. Episcop, **E. D.** a fost frate la mănăstirea Suruceni (1883), rasofor (1890), ierodiacon (1900), ieromonah (1904), stareț al mănăstirii (1906), egumen (1915), arhimandrit (1918). În 1918, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales arhiereu cu titlul „al Ismailului” (vicar al Arhiepiscopiei Basarabiei).

Locțiitor de episcop al Cetății Albe - Ismailului (1932-1933), apoi ales episcop eparhiot (20 octombrie 1933, înscăunat la 15 mai 1934), păstorind până în 1940; locțiitor de episcop la Argeș (1940-1941). **E. D.** a fost unul dintre cei mai consecvenți luptători pentru realizarea unității naționale a românilor.

În perioada 1932-1940 s-a manifestat ca mentor în activitatea misionară și culturală. Prin străduințele sale în eparhia Cetății Albe – Ismailului, pe care o păstorea, a fost înființată o tipografie și un orfelinat. A publicat diferite articole în periodicele basarabene.

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1996. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1993; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997. Păcuraru, M. *Dicționarul teologilor români*. București, Univers Enciclopedic, 1996.

ERHAN, Pantelimon (27.06.1884, Tănătari, Tighina - 1971, București). Om politic, profesor. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, Facultatea de Litere a Universității din Petrograd. După absolvire a fost angajat profesor la un liceu din Petrograd, apoi asistent universitar. După revoluția rusă din februarie 1917 se întoarce, împreună cu Ion Inuleț, în Basarabia în fruntea unui grup de activiști revoluționari.

Este ales Președinte al Sovietului deputaților țărani din Basarabia, susține inițiativa de formare a unui comitet pentru organizarea Sfatului Țării și pentru elaborarea unui proiect privind autonomia Basarabiei. În noiembrie 1917 este propus candidat pentru Adunarea Constituantă din Rusia din partea deputaților țărani din Basarabia. Deputat în Sfatului Țării propus de Consiliul Deputaților Țărani. Președinte al Consiliului Directorilor Generali al Republicii Democratice Moldovenești (7/8 decembrie 1917 - 16 ianuarie 1918), director general la Instrucție (19 ianuarie – martie 1918). La 27 martie 1918 votează pentru unirea Basarabiei cu România. După unire a fost Director general al învățământului din Basarabia, senator în Parlamentul României. În 1940 s-a refugiat în România.

Bibliografie:

Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Colesnic I., *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Ch., Editura *Museum*, 1998; Chiriac, Al., *Membrii Sfatului Țării. Dicționar*. Ed. Fundației Culturale Române, 2001.

F

FILATOV, Apolinarie (28.10.1844, Galați - ?). Folclorist basarabean. Studii la gimnaziul regional din Chișinău (1854-1861). A publicat în 1861 în „Bessarabskie oblastnâe vedomosti” un ciclu de articole despre poezia populară, un grupaj de zicători și câteva povești populare moldovenești (*Schițe despre Basarabia. Poezia populară și literatura la moldoveni*). Realizează o expunere comprimată în limba rusă a nuvelei lui Gh. Asachi „Mazepa în Moldova”, traduce din poezia lui Vasile Alecsandri.

Bibliografie:

Osadcenko I., *Literații basarabeni, I. Tanschi și A. Filatov* // Limba și literatura moldovenească, 1966, nr. 1; *Literatura și Arta Moldovei*, Enciclopedie. Vol. 2, Ch., 1986.

FILATOV, Grigore (20.11.1888, Chișinău - 15.01.1973, Chișinău). Pictor. A absolvit, în 1910, Școala de desen din Chișinău (atelierul lui V. Okușko). Activează apoi în atelierul de icoane al lui P. Piskariov (1910-1912). A realizat picturi de șevalet și monumentele: *Mahalaua Melestiu toamna târziu*, 1920; *Colț de curte vara*, 1922-26, *Autoportret*, 1939 etc. Participă la realizarea picturii din interiorul Catedralei de la Tighina (1934-1936) și a Catedralei Ciuflea din Chișinău (1937). După 1945 abandonează pictura și elaborează schițe pentru covoare.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Ch., Ed. Muzeum, 1997. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000.

FILIP-LUPU, Grigore (22.1.1911, Pănășești, Chișinău - 28.3.1997, București). Pedagog și publicist. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău și la Universitatea din București, Facultatea de Filologie. Profesor de română la diferite licee din Chișinău.

A colaborat la publicațiile „România creștină”, „Raza”, „Cuvânt moldovenesc”, „Basarabia”, „Gazeta Basarabiei”, „Basarabia literară”. S-a aflat în relații de prietenie cu Vasile Țepordei, Iorgu Tudor, Pan Halippa. În anii 1940-1941 editează ziarul „Gând basarabean”. Este autorul unei cărți rămasă în manuscris - *Gânduri și impresii despre Basarabia*, a unor articole despre Alexei Mateevici.

În perioada postbelică F.-L. G. a publicat cărțile *Interferențe* (București, 1975, 1979), *Să nu te naști la margine de țară* (București, 1995). După 1989 a participat la fondarea și activitatea Asociației culturale „Pro Basarabia și Bucovina”.

Bibliografie:

Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., Ed. ARC, 1997. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007; Poștarencu, Dinu. *Pănășești. File de istorie*. Ch. 2002.

FIURER, Grigore (1886, Odessa - 1962, Chișinău). Pictor, grafician. A frecventat doi ani Școala de arte plastice din Kiev, activând apoi la Harkov (1906-1908) și la Moscova (1911-1912). La Chișinău se stabilește în 1913.

F. G. participă activ la expozițiile Societăților de pictură basarabene (1915-1939) și la Saloanele Oficiale din București (1928-1931) cu pictură și grafică de șevalet. S-a manifestat mai mult în domeniul portretului. Cel mai reprezentativ dintre tablourile de la începutul sec. al XX-lea este *Femeia cu trandafiri* (1910). În anii postbelici ocupă funcții administrative, fiind preocupat și de problemele de instruire a elevilor la Școala de arte plastice din Chișinău.

„Contrastele coloristice (roșu, negru) pe un fundal deschis, statica figurii evidențiază lucrările lui F. G.” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000.

FLOROV, Nicolae, (19.12.1876, Cornești, Bălți - 1.01.1948, Iași). Pedolog. Specialist în problemele agrogeologiei. Profesor. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău (1899), licențiat în științe la Dorpat (1904). Activează în calitate de asistent la Institutul Zootehnic din Sankt-Petersburg (1909), asistent la Catedra de agronomie din Kiev (1914-1915),

profesor la Institutul Geografic din Kiev (1918-1920), șef al expediției agrogeologice la Institutul Geografic din Kiev (1910-1921), profesor la Catedra agronomie la Institutul Agronomic din Odessa (1920).

În 1924, F. N. a fost desemnat conferențiar la Catedra de agrogeologie și profesor de pedologie la institutul Agronomic „Ion Ionescu de la Brad” din Iași, funcție deținută din 1924 până în 1945. Doctoratul în științe l-a susținut în 1926, la Iași. În 1930 a fost numit profesor suplinitor, iar peste un an titularizat la aceeași catedră.

Cursul de pedologie predat de F. N. reprezintă primul de acest fel susținut în România. A desfășurat o bogată activitate științifică. Publică peste 60 de lucrări științifice.

Problemele abordate și rezolvarea lor relevă o vastă și multilaterală pregătire de specialitate și o gândire avansată. În cadrul activității științifice a lui F. N. un loc important îl ocupă studiul solului din punct de vedere genetic, probleme de practică agricolă, precum și studii asupra cuaternarului. Prin lucrările sale a adus contribuții importante la studiul cernoziomurilor.

De o deosebită importanță sunt operele lui F. N. în acest domeniu: *Degradarea cernoziomului de antestepă* (1927); *Cuaternarul în Basarabia* (1930); *Date asupra apelor subterane în Basarabia și în special în Chișinău*; *Cuaternarul în stepele Mării Negre*; *Câteva note în legătură cu cercetările agrogeologice în Basarabia* (1930); *Date asupra hidrologiei Basarabiei*; (1930); *Organizarea cercetării solurilor brune* (1933). F. N. se află printre cadrele didactice care au contribuit la dezvoltarea învățământului agronomic superior în Iași și Chișinău. Referindu-se la metodică predării în învățământul agrar F. N. se pronunța pentru o legătură strânsă a teoriei cu practica, pentru o simbioză a empirismului și raționalismului (*Unele premise în chestia organizării învățământului agricol superior în țară* // *Viața Basarabiei*, 1937, nr. 1-2).

A fost profesor de agrogeologie la Facultatea de Științe Agricole din Chișinău, director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău (1922-1931), comisar al guvernului pe lângă Camera Agricolă Lăpușna (1926), a fondat revista *Buletinul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău*. F. N. a fost membru al Societății Regale Române de Geografie, al Societății Internaționale de Agrogeologie, președinte al Comisiei pentru Cercetarea bogățiilor istorico-naturale din Ucraina și șef al Secției agrogeologice de pe lângă Comitetul Științific al Ucrainei, a participat la Congresele Asociației Internaționale pentru știința solului (Praga, Roma, Washington, Leningrad).

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; Chișinău. Enciclopedie. Ch., Ed. Museum, 1997. Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006.

FRĂȚIMAN, Iustin (1.06.1870, Cuhureștii de Sus, Soroca - 23.09.1927, Cuhureștii de Sus, Soroca). Istoric, pedagog și teolog. Animator al mișcării naționale a românilor basarabeni și transnistreni. Membru corespondent al Academiei Române (1919). **F. I.** și-a făcut studiile la Școala Duhovnicească din Edineț, Seminarul Teologic din Chișinău (1892), Academia Teologică din Kazan (1897), Institutul de Arheologie din Sankt-Petersburg (în 1907 devine membru activ al acestei instituții), Universitatea din Sankt-Petersburg, secția istorico-filologică a Facultății de litere (1910).

A debutat ca pedagog repetitor, apoi profesor la Școala Duhovnicească din Chișinău (1897-1899). După ce în anii 1899-1912 activează în câteva seminare teologice din Rusia (Pskov, Oloneț, Lîscov, Pinsk) revine în Basarabia, fiind numit profesor de istorie și geografie la școala normală din Soroca, unde își concentrează toate eforturile fizice și spirituale asupra realizării idealului național. S-a pronunțat pentru introducerea limbii materne în școală, utilizând-o în procesul de instruire.

Prin toate mijloacele posibile căuta să educe în rândul elevilor băștinași patriotismul și demnitatea națională, folosind în acest scop vastele sale cunoștințe despre trecutul istoric și geografic al Basarabiei și al locuitorilor săi. Această activitate n-a trecut neobservată și în vara anului 1916, fiind declarat om periculos pentru orânduirea de stat și acuzat de separatism, este exilat în Siberia.

Eliberat după revoluția din februarie 1917, **F. I.** revine în Basarabia, unde a luat parte activă la mișcarea națională și culturală din ținut. Colaborează la ziarul „*Cuvântul Moldovenesc*”, participă la organizarea primului congres al învățătorilor, a fost printre lectorii cursurilor învățătoresți. **F. I.** s-a prezentat ca unul dintre cei mai documentați susținători ai introducerii limbii române și alfabetului latin în Basarabia.

După anul 1918 activează ca profesor la Școala normală de fete din Chișinău. Scrie o serie de articole publicistice și lucrări științifice pe diverse probleme. Primele sale lucrări, publicate între anii 1901-1903 în *Analele*

Eparhiei Chișinăului, cuprindeau tematica ce ține de istoria bisericii naționale. Una din preocupările sale principale a fost studierea destinului românilor din fostul Imperiu Rus, în special al celor din Transnistria, publicând un șir de lucrări pe această temă, inclusiv: *Românii de peste Nistru; Cu ce se nutreau sufletește românii din Transnistria; Administrarea bisericească la românii transnistrieni, între Âĉg și Nistru* etc., în care analizează istoricul moldovenilor de peste Nistru, legăturile lor cu Basarabia, vorbește despre personalități remarcabile din ținut.

Era preocupat, de asemenea, de studierea istoriei culturii și a spiritualității naționale, publicând la acest capitol lucrările: *Monumentele noastre istorice; Mănăstirile Basarabiei; Studiul privind contribuția la istoricul Mitropoliei Proilavia (Brăila)*. A fondat, la 1 aprilie 1918, Societatea istorică literară „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău, al cărei președinte a fost ales.

Bibliografie:

Ciobanu, Ștefan, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, Editura Enciclopedică *Gheorghe Asachi*, 1992, p.252; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Chișinău, *CETINI*, 1996, p.60-62; Vicol, Petru, *Iustin Frățiman - un cărturar al Basarabiei* // Pergament. Anuarul arhivelor Republicii Moldova, 2006, IX, p. 58-64.

FRUNTE, B. (Bubă, Ion) (25.06.1914, Fruntești, com. Filipeni – ? Bacău). Studii la Școala Normală din Bârlad. Încă din timpul studiilor frecventează cenacul literar „Academia bârlădeană”, condus de poetul G. Tutoveanu. Debutează cu versuri în revista bucureșteană „Crizantema”. Din 1934 activează ca învățător în comuna Horăști, Lăpușna, unde desfășoară o însemnată activitate literară. Colaborează la publicațiile „Cuget clar”, „Gazeta Basarabiei”, „Școala basarabeană”, „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene” ș. a. A fost redactor la revista „Apostolul” din Piatra Neamț. În 1943 publică la Cernăuți volumul *Ogoare și luceferi*, distins cu premiul „Grupării învățătorilor scriitori”. Poezia lui F. B. este a unui „dezhădăcinat într-o țară paradisiacă” (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Cimpoi, M., *O istorie a literaturii române în Basarabia*. Ch., Ed. ARC, 1997; Burlacu Al., *Literatura română în Basarabia*. Anii '20-'30. Ch., Ed. „Tehnica-INFO”, 2002.

FRUNZĂ, Axinte (13.02.1859, Scorțeni-Orhei – mai 1933, București). Profesor, militant revoluționar, scriitor. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, la Harkov, Odessa și Kiev. Încă de pe băncile liceului se remarcă înclinația lui F. A. pentru studiul limbilor clasice. Stabilit în România, F. A. a lucrat, mai întâi, într-o mică întreprindere agricolă din Dobrogea, iar apoi la o fabrică din București.

În această perioadă devine simpatizant al ideilor socialiste, îl cunoaște pe Dobrogeanu-Gherea, cu care va întreține o statornică prietenie. În anul 1890 este numit profesor suplinitor la gimnaziul clasic din Tulcea, unde va predă până în 1894, ocupând, temporar, și funcția de director. Între anii 1894 și 1897 a predat limbile clasice la liceul din Buzău.

În 1896 devine licențiat în științe istorice și filologice, iar în anul următor se mută la Iași și este numit profesor de latină la Liceul Internat. La Iași a activat în învățământul secundar timp de peste trei decenii (1897-1931). Calitățile deosebite de pedagog, cultura vastă pe care o dobândise, convingerile înaintate îl vor impune în fața corpului profesoral și a elevilor. B.P. Hasdeu și Al. Philippide îl considerau pe F. A. ca fiind unul dintre cei mai buni latiniști români.

În preajma Primului Război Mondial, F. A. a început o prodigioasă colaborare la revista „Viața românească”, în paginile căreia a fost prezent pe tot cursul vieții. A scris nuvele și a făcut traduceri. Beletristica sa este pătrunsă de problematica socială.

Scrierile lui F. A. sunt pline de observații fine, originale. A tradus o seamă de opere ale clasicilor ruși, care au găsit aderență la publicul românesc. Pe paginile revistei „Viața Românească”, la conducerea căreia se afla Garabet Ibrăileanu, au apărut, sub semnătura lui F. A., studii care, prin conținutul lor, au avut un larg răsunet în opinia publică. În ele susține lupta românilor pentru unitate națională și critică, politicianismul unor partide politice.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia*. 1812-2006. Ch., Editura „Pрут Internațional”, 2007.

G

GAŢE, Emil (08.08.1906, Cobâlca, Orhei – 02.05.1966, România). Publicist, om de ştiinţă. Studii liceale la Chişinău, apoi la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi, luându-şi licenţa şi doctoratul în slavistică cu tema: *Motivele moldoveneşti în opera lui A. S. Puşkin*. Activează la Arhivele Statului din Chişinău, secretar General al Regionalei Fundaţiilor Culturale Regale „Principele Carol”, redactor al ziarului „Cuvânt moldovenesc”. A publicat în revistele „Viaţa Basarabiei”, „Arhivele Basarabiei”, „Din trecutul nostru” studii de specialitate, articole, cronici, recenzii, note. Între anii 1940-1955 este deportat.

Bibliografie:

Chişinău. Enciclopedie. Ch., Ed. *Museum*, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia, Anii '20-'30*, Ch., Editura *Tehnica-INFO*, 2002.

GĂLUŞCĂ, Tatiana (31.12.1913, Izvoare, Soroca – 30.04.1993, Bucureşti). Folcloristă, prozatoare, publicistă şi istoric literar. Studii la Liceul de fete din Bălţi, bacalaureatul la Liceul de fete „Doamna Oltea” din Iaşi, în 1930.

Între anii 1934-1939 activează ca profesoară la Liceul de fete din Bălţi, unde conduce revista elevilor „Mugur”, apoi la licee din diferite centre judeţene din România. Colaborează intens la „Cuget Moldovenesc”, scriind schiţe şi nuvele. Împreună cu profesorul D. Caracostea, care i-a deschis cariera de folclorist, publică două volume de *Folclor basarabean* (1938, 1939).

În 1931, alături de Petre Ştefănuţă, a făcut parte din echipele sociologice conduse de profesorul Dimitrie Gusti, adunând folclor din Dâşcova şi Vâprova, Orhei. În afară de „Cuget Moldovenesc”, unde şi-a publicat aproape toată epica de mici proporţii, între anii 1932-1939, a

mai colaborat la „Pagini Basarabene”, „Viața Basarabiei”, „Cetatea Moldovei” (Iași), „Școala Basarabească”, „Moldavia”, „Studentul”, „Bugeacul”.

A publicat de asemenea numeroase studii de folclor în revistele de specialitate, printre care volumul *Miorița la dacoromâni și aromâni* (1992) care conține 50 de variante ale *Mioriței*, culegerea *Folclor din Dobrogea* (1978) sub îndemnarea prof. Constantin Brăiloiu. A scris un roman, *Pământ răzășesc*, definitivat în 1940, cu numeroase ecouri în presa vremii, dar care n-a apărut decât fragmentar, rămânând până astăzi în manuscris.

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.; Datcu I., Stroiescu S., *Dicționarul folcloriștilor români*. București, 1970; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997; *Dicționarul Scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Ch., Ed. Prut Internațional, 2007.

GHEORGHIAN, Petre (26.03.1886, Orhei - mai 1947, Buziaș, România). Poet, prozator, publicist. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi paroh în satul Prajila, Soroca, unde organizează coruri populare și șezători literare (1910).

Fiind student la Seminar, colaborează la primul ziar în limba română „Basarabia” (1906). Din 1908 publică în „Luminătorul”, iar din 1913 în „Cuvânt moldovenesc”, colaborează activ la ziarul lui Onisifor Ghibu „România Nouă”.

După 1918 urmează cursurile Facultății de Drept din Iași. Editează lucrarea *Clerul din Basarabia în raportul lui juridic cu averile eparhiale* (Ch., 1925). Publică proză în volumul *Popasuri sufletești, povestiri cu tâlc din viața poporului basarabean* (1935) și versuri în volumele *De la Basarabia rusească la Basarabia românească* de Onisifor Ghibu (1926) și *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire* (1937). **G. P.** a scris în stil crengian «povestiri cu tâlc din viața poporului din Basarabia», având o nuanță religioasă” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Colesnic Iu., *Basarabia necunoscută*, Chișinău, 2002; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch., 1997. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Prut Internațional, 2007.

GHERBANOVSKI, Nicolae (1815, Chișinău - 1880). Scriitor basarabean de limba rusă. Și-a făcut studiile, probabil, la Odessa, unde se mută cu familia în 1821. Revenind în Basarabia, stabilește relații cu B. P. Hașdeu, Ion Sârbu și alți literați basarabeni. A tradus în colaborare cu C. Stamati-Ciurea, în limba rusă, vodevilul lui V. Alecsandri *Piatra din casă*, rămas nepublicat. Semnează poemul istoric *Valea Albă* (1838), placheta de versuri *Contemporaneitate* (1855), cartea de povești versificate *Poveștile bunicăi Lucherea* (Chișinău, 1869), cartea de versuri *Stereoscop de tipuri excentrice* (Chișinău, 1871).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1, Ch. 1985; *Iz literaturnogo nasledia bessarabskih pisatelei XIX veka* (alcătuitori: S. Pânzaru, V. Ciocanu). Chișinău, 1986; *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.)*. Биобиблиографический словарь-справочник. Кишинев, 2003; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

GHIBU, Onisifor (31.05.1883, Săliște, Sibiu - 31.10.1972, Sibiu). Om de cultură, personalitate proeminentă a vieții publice și științifice românești. Mare animator al vieții culturale românești din Basarabia. Profesor universitar la Cluj. Membru corespondent al Academiei Române (1919). Și-a făcut studiile la Liceul Maghiar din Sibiu (1894-1900), Gimnaziul Românesc din Brașov (1900-1902), Seminarul Teologic din Sibiu (1902-1905).

A studiat apoi la Universitățile din București, Budapesta, Strasbourg. La Viena își susține doctoratul în pedagogie și filosofie. Întors în Transilvania, a activat în calitate de inspector școlar și profesor la Sibiu (1910-1914). Din 1912 este secretar al secției școlare a „ASTREI” (Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român), membru în comitetele de redacție a periodicelor transilvănene: „Luceafărul”, „Transilvania” și „Românul”. În această perioadă publică primele cărți despre școala și biserica românească. A colaborat în cadrul redacției „Gazetei ostașilor” cu N. Iorga, O. Goga, M. Sadoveanu și alți scriitori de seamă. În decembrie 1916, se retrage în Moldova, iar în martie 1917 în Basarabia.

Aici, în colaborare cu Pan Halippa, I. Pelivan, G. Grosu, S. Murafa ș.a., a fost inițiatorul creării Partidului Național Moldovenesc. A contribuit la fondarea Asociației Învățătorilor Moldoveni din Basarabiei, a editat revista acesteia „Școala moldovenească” (1917).

În 1917 a contribuit la introducerea în Basarabia a învățământului în limba română cu grafie latină, instalarea la Chișinău a primei tipografii și editarea primelor manuale școlare cu caractere latine. La 1 octombrie 1917 a scos la Chișinău ziarul „Ardealul”, transformat la 24 ianuarie 1918 în cotidianul „România nouă”. În 1926-1927 se află din nou la Chișinău pentru extinderea în Basarabia a activității organizației ASTRA.

A reînființat cotidianul „România nouă” (1926-1927) și pentru țărani - săptămânalul „Cuvânt moldovenesc”. Este fondator al publicațiilor „Biblioteca națională (1917-1918) „Astra basarabească” (1926) și „Biblioteca Astrei Basarabene” (1927). A publicat un număr considerabil de lucrări publicistice și memorialistice consacrate Basarabiei: *Deșteptarea moldovenilor de peste Nistru* (Chișinău, 1917), *Călătorind prin Basarabia* (Chișinău, 1923), *Cum s-a făcut Unirea Basarabiei* (Sibiu, 1925), *Cu gândul la Basarabia* (Arad, 1926), *O Academie militantă a Basarabiei* (Chișinău, 1926), *De la Basarabia rusească la Basarabia românească* (Chișinău, 1926), *A cincea universitate a României: Universitatea din Chișinău* (Chișinău, 1927), *Trei ani pe frontul basarabean* (Chișinău, 1927), *Câteva cuvinte* (Chișinău, 1927), *Cuvinte către tineretul basarabean* (1927), *Ardealul în Basarabia* (Cluj, 1928), *Basarabia în statistica Universității din Iași* (București, 1932), *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară (1917-1918)*. *Amintiri* (Chișinău, 1992), *În vâltoarea revoluției rusești* (București, 1993). În anii dictaturii comuniste a fost persecutat, iar lucrările lui interzise.

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. II. București, Editura Enciclopedică, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch. Editura ARC, 1997.

GONATA, Ștefan (1.02.1838, Trifănești, Bălți – 18.09.1896, Zberoaia ?). Om politic. Specialist în domeniul viticulturii. Membru de onoare al Academiei Române (1867).

Studii la Gimnaziul regional din Chișinău (1856) și la Liceul Richelieu din Odessa, pe care îl părăsește din anul III și pleacă la Paris, unde studiază filosofia și viticultura.

Revenit în Basarabia, se afla în serviciu pe lângă mareșalul nobilimii basarabene, fiind ulterior ales deputat pentru distribuirea sarcinilor rurale (1863-1865), deputat al nobilimii ținuturilor Akkerman și Bender (1866-1869), apoi al nobilimii ținuturilor Chișinău și Orhei (1870-1872). A exercitat funcțiile de mediator de pace și judecător de pace. Totodată a făcut și cercetări științifice. Pe moșia sa din satul Zberoaia a organizat un sector agricol experimental, a organizat un spital și un muzeu, dispunea de o bibliotecă bogată. A fost unul dintre cei care au aclimatizat în Basarabia vița-de-vie franceză; a încercat să transplanteze și vița-de-vie americană. Era în căutarea metodelor de combatere a filoxerei. Colaborează la mai multe publicații agricole, în special la „Revista Departamentului de Agricultură” din Sankt-Petersburg.

Observațiile sale valoroase erau folosite de cercurile științifice din Rusia, România și din Europa Occidentală. Întreținea corespondență cu Mihail Kogălniceanu și cu alți oameni de știință și de cultură din România. La începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea a lansat ideea pregătirii și publicării *Abecedarului român* și a *Istoriei Naturale*. La 2 iunie 1867 a fost desemnat membru fondator al Societății Literare Române (Academia Română), în locul lui Constantin Stamati, demisionat.

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea). Chișinău, CETINI, 1996; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992.

GORE, Gheorghe (11.IV.1839, Dușmani, Bălți – 1909, Chișinău). Publicist, jurist. Studii la Gimnaziul nr. 1 din Chișinău (1849-1856) și la Universitatea din Moscova, Facultatea de drept (1861). Între anii 1866-1868 este redactor al gazetei „Bessarabskie oblastnîe vedomosti”.

A susținut ideea despre necesitatea introducerii învățământului obligatoriu la sate, a înaintat un program realist de ameliorare a agriculturii. A publicat î serie de materiale despre obiceiurile și modul de trai ale moldovenilor, despre cultura și literatura română, despre istoria învățământului în Moldova: *Despre începuturile tiparului în Moldova, Școala și învățământul în Basarabia, Obiceiurile de nuntă ale moldovenilor, Despre cântecele moldovenești, Despre superstițiile și prejudecățile moldovenilor* etc. În ultimii ani de viață a fost notar public și a practicat avocatura.

Bibliografie:

Literatura și Artă Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1. Chișinău, 1985;
Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

GORE, Paul (27.07.1875, Chișinău – 8.12.1927, Chișinău). Istoric, heraldist, specialist în domeniul monumentelor istorice, om politic, membru de onoare al Academiei Române (7 iunie 1912). **G. P.**, fiul renumitului publicist basarabean Gheorghe Gore, și-a făcut studiile la Gimnaziul din Nikolaev și la Universitatea din Sankt-Petersburg, unde a absolvit Facultatea de drept (1901).

Revenit în Basarabia, a lucrat un timp judecător de pace în ținutul Orhei, fiind ales deputat al nobilimii ținutale și deputat al Zemstvei guberniale, al cărei președinte a devenit în 1910.

Propagator al culturii naționale, **G. P.** s-a încadrat și în activitatea culturală, devenind președinte al comitetului de redacție al Societății culturale moldovenești (1905). În 1908, a fost numit președinte al Comisiei arhivelor din Basarabia, iar în 1909 director general sanitar și director al Muzeului ținutal. În anul 1912, la o ședință a Zemstvei guberniale, s-a pronunțat pentru introducerea limbii românești („moldovenești”) în școală.

În această perioadă s-au determinat interesele științifice ale lui **G. P.** În 1908 publică lucrarea *Notițe despre mazilii Basarabiei*, demonstrând o bună cunoaștere a legislației vechi moldovenești. Tipărește apoi lucrări în care se interferează știința juridică cu istoria, economia. În același timp se ocupă de cercetarea problemelor de heraldică și genealogie, devenind ulterior membru al Societăților heraldice din Berlin, Roma, Viena și Madrid.

În timpul Primului Război Mondial a condus Societatea Crucea Roșie din Basarabia. O vastă și variată activitate a desfășurat în 1917 și în anii ulteriori.

În 1917 este numit de către Guvernul Provizoriu al Rusiei vicecomisar al Basarabiei. La 20 martie 1917 devine președinte al Partidului Național Moldovenesc, iar la 16 mai este ales președinte al Societății culturale moldovenești. În același an este numit director general al Crucii Roșii pentru Basarabia. Însă, pe la mijlocul anului 1917, din motive puțin cunoscute, **G. P.** se retrage brusc din viața politică activă, concentrându-și toate eforturile asupra activității publice și științifice. În calitate de heraldist a contribuit la elaborarea stemei României. În 1919 publică la Brașov primul său studiu în limba română *Plebiscitul în Basarabia*.

În 1918 este numit director al Muzeului ținutal și președinte al Comisiei Arhivelor Statului din Basarabia. Peste un an este desemnat președinte al Comisiei monumentelor istorice din Basarabia. În 1920 este ales președinte al Ligii culturale, secția Chișinău, și membru al Comitetului central al Crucii Roșii din România. În 1921 este ales membru al Comitetului de conducere și membru de onoare al Societății române de numismatică.

În anul 1922 devine membru al Comitetului Societății Regale Române de Geografie și membru de onoare al Societății istorice bisericești din Chișinău. În 1923 este ales membru al Ateneului român, al Societății „Renașterea Română” și al Fundației „Principele Carol”. A contribuit la apariția „Revistei Arhivelor” (publicație a Comisiei monumentelor istorice din Basarabia). În această perioadă scrie și publică o serie de lucrări: *Populația Basarabiei pe naționalități după izvoarele oficiale ruse* (în colaborare cu P. Cazacu); *Autoadministrarea și Zemstvele*; *Populația Basarabiei. Materiale istorico-statistice*; *Anexarea Basarabiei*. Pe baza acestui studiu a elaborat două articole în limba franceză folosite de I. Brătianu la Conferința de Pace de la Paris în chestiunea Basarabiei.

Proza sa artistică a fost publicată postum în cea mai mare parte în revista „Însemnări ieșene”, între anii 1935-1938. A fost prezent cu articole și studii în „Revista Arhivelor”, „Viața Basarabiei”, „Revista Istorică”, „Convorbiri literare”.

„Prozele lui G. P. atârnă ca niște negative expuse la lumină pe o tramă de mătase: tonurile și laturile subiectului filmat prezintă imagini inverse, siluete. Narațiunea, născută la frontiera dintre notația reportericească și convenția nuvelistică se disipează lesne în fâșie de colaj” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - prima jumătate a secolului al XX-lea). Chișinău, CETINI, 1996; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

GORSKI (Fainberg), Iakob (1866, Lipcani, după alte date - Brațlav, Podolia - 1934, Paris). Cântăreț de operă (tenor, apoi bariton), regizor. Studii la Milano cu profesorul Bradillo (canto), la Conservatorul din Viena (1882-1885) cu Victor Rokitansky (canto) și la Conservatorul din Sankt-Petersburg cu regizorul Mariinski. S-a specializat în regie la Teatrul *Mariinski* din Sankt-Petersburg cu Ioakim Tartakov (1895). Lecții de canto în Italia cu Alice Barbi (1905). Activează ca profesor de canto la Școala de Muzică din Chișinău (1905-1908). Debutează pe scena Teatrului "Mondoni Breo" în rolul *Fra Diavolo* din opera omonimă de F. Auber (1880). La Chișinău a debutat la 15 august 1918 în opera „Rigoletto” de G. Verdi.

A evoluat pe scenele teatrelor din Iași (1891), Moscova (1908), Odessa (1916), Mensk (1917), la Opera din Chișinău (1918-1923), la Paris (1930), Roma (1932), Viena (1934). În anul 1921 a înființat la Chișinău Asociația de Operă. A regizat la Opera din Chișinău (1919-1921) operele *Paiafii*, *Faust*, *Demonul*, *Evgheni Oneghin*, *Aida*, *Traviata*, *Boema*, *Ebreea*, *Trubadurul*.

Bibliografie:

Dănilă, Aurelian. *Opera Basarabeană*. Chișinău, 1995; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Ch., Ed. ARC, 1996.

GROSU, Gurie (nume de botez, Gheorghe) (1.01.1877, Nimoreni, Chișinău – 14.11.1943, București). Animator al spiritualității naționale și religioase. Mitropolit, editor. Studiază la Școala Duhovnicească (1888-1892), apoi la Seminarul Teologic din Chișinău (1892-1898). Titlul de magistru în teologie îl obține după absolvirea Academiei Teologice din Kiev (1898 -1902).

Se hirotonește, la 27 noiembrie 1902, ca ierodiacon la Mănăstirea Noul Neamț, simultan primind numele de Gurie, ulterior devine ieromonah. În același an este numit misionar eparhial. Manifestă interes pentru vechile documente din mănăstire, le sistematizează, le cercetează și în baza lor scrie și tipărește lucrarea *Istoria Mănăstirii Noul Neamț* (1909). A cercetat vechi hrisoave moldovenești la Mănăstirea Neamț din România (1904).

Problema națională a fost una dintre cele mai însemnate preocupări a ierarhului cărturar. Publică în periodicele „Bessarabskaia jizni” și

„Kișinevskie Eparhialinîe Vedomosti” articole în care promovează consecvent ideea introducerii limbii române în uzul școlar și bisericesc. Tocmai sub imboldul acestor aspirații este fondată revista „Luminătorul” (1908), la care G. G. contribuie cu cel mai mare entuziasm.

Problema utilizării limbii române în calitate de instrument de comunicare în școală determină elaborarea și apariția câtorva cărți cu caracter didactic: *Bucovna Moldovenească* (Chișinău, 1909); *Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu*; *Carte de citire cu științe din gramatica moldovenească*. (Chișinău, 1909).

Datorită operei de promovare a valorilor naționale, G. G. devine incomod guvernanților ruși, fapt pentru care este exilat la Mănăstirea Sf. Avram din Smolensk (Rusia), de unde se reîntoarce după 8 ani (1917). Revenit în Basarabia, nu abandonează lupta pentru prosperarea ideii naționale: este printre fondatorii Partidului Național Moldovenesc; publică primul abecedar cu grafie latină, suplinește funcția de Director General al Învățământului și Cultelor în guvernul Republicii Democratice Moldovenești, oficiază solemn în Catedrala din Chișinău actul Unirii (27 martie, 1918). În timpul păstoririi Mitropoliei Basarabiei (1928-1936) continuă consecvent activitatea de iluminare și culturalizare a poporului. A participat la fondarea filialei Societății „ASTRA” la Chișinău. Martor timorat și hiperbolic al unei perioade de mutații istorice și culturale, victimă a unui timp generator de experiențe limită ale secularizării și a unor politici incompetente, G. G. rămâne în istoria neamului ca unul dintre veritabilii și eminenții protagoniști ai actului Unirii.

Bibliografie:

Calendar Național, 2002. Chișinău, 2001; Negrei I., *Mitropolitul Gurie Grosu* // Cugetul, 1995, nr. 1-2; Păcurariu M. *Dicționarul teologilor români*. Buc., 1996; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia: 1812 -2006*. Chișinău, *Pрут Internațional*, 2007.

GROSU, Nicolae (1867, Bujor-Lăpușna – 1944, România). Profesor de teologie. G. N. și-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Chișinău și la Academia Teologică din Kiev (1889-1893), unde în 1907 obține titlul de magistru în teologie. Activează la Seminarul Teologic din același oraș ca profesor de Sfânta Scriptură (1895-1906). În 1906 este angajat în calitate de profesor suplinitor de Omiletică la Academia din Kiev; din 1907 are funcția de profesor titular al aceleiași discipline.

Din 1912 până în 1917 – profesor titular de Istorie bisericească la Academia Teologică din Kiev, profesor de limbi romanice (1919-1924) la Institutul de limbi orientale din Kiev; profesor de Istoria Bizanțului (1919 - 1920) la Universitatea din Odessa. Preot la Catedrala Sf. Vladimir din Kiev, protopresbiter mitrofor. Redactor la revista „Trudî Kievskoi Duhovnoi Akademii” (1912-1917). Toate studiile sale publicate în această revistă sunt scrise în limba rusă: *Prea cuviosul Teodor Studitul. Viața și opera*. (Kiev, 1907, teza de magistru); *Activitatea de predicator a Sf. Ioan Gură de Aur*; *Tipuri istorice ale prediciei bisericești*; *Edictul din Milan și împăratul Constantin cel Mare*; *Relațiile bizantine cu biserica armeană* ș. a. În timpul regimului sovietic a fost deportat.

Bibliografie:

Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, *Univers Enciclopedic*, 1996.

GROSSU, Sergiu (14.11.1920, Cubolta, Bălți). Poet, publicist, activist pe tărâmul culturii. Studiază la Liceul „Ion Creangă” din Bălți. Aici publică primele sale încercări lirice în revista liceului „Crenguța”, redactată de viitoarea somitate lingvistică E. Coșeriu. Întreprinde o tentativă de a edita o revistă sub redacția personală „Flori de stepă” (1938), care, însă apare într-un singur număr. Colaborează cu poezii și publicistică la mai multe ziare și reviste: „Basarabia”, „Transnistria”, „Raza”, „Familia”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Gazeta cărților”, „Epigrama”. Una dintre cele mai reprezentative lucrări din această perioadă o constituie poemul *Îmi bate inima la Bug*. Devine membru activ al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia.

Stabilit după evenimentele din 1940 în România, G. S. activează în calitate de funcționar la Ministerul Propagandei, studiind simultan la Universitatea din București și la Institutul Teologic „Titu Maiorescu” din București. Este membru activ al organizației ortodoxe „Oastea Domnului” în cadrul căreia predică la biserica Sf. Elizaveta. În 1949, organizația „Oastea Domnului” este interzisă, iar membrii ei sunt persecutați de organele de Securitate. G. S. este arestat (1959) și condamnat la 12 ani de închisoare, dintre care se află în detenție 2 ani. Amnistiat (1962), se refugiază la Paris. Fondează și editează revista „Catacombe”, publicație

care devine tribuna de demascare a politicii regimului comunist, a situației bisericii și credincioșilor creștini. Publică poeme religioase în „Buna vestire” (Roma, Italia), „Revista scriitorilor români” (München, Germania), „Cuvânt românesc” (Canada). La Paris, în 1978, va edita trei volume de poeme deosebit de apreciate de publicul cititor și de critică: *Pietre de aducere aminte* – semnate cu pseudonimul Simion Cubolta, *La Chain* (Lanțul), *Un Rayon de soleil* (O rază de soare). Poemele sale *Final*, *Interioră Poem autumnal*, sunt o expresivă ilustrare a convenției poetice simbulate în chee bacoviană. Prin aportul său, la Chișinău se fondează Centrul Internațional de Cultură pentru Copii și Tineret “Sergiu Grossu” (1997), care organizează anual concursul literar „Sergiu Grossu”, unde sunt prezentate și evaluate lucrări cu caracter creștin. Cele mai importante lucrări ale lui G. S.: *Chipul omului dinlăuntru* (București, 1999), *Apocalipsiada* (epopee creștină în 12 cânturi, București, 1999), *Roadă anilor tineri: 1940-1954* (Chișinău, 2000) - antologie a celor mai bune lucrări ale autorului din perioada respectivă, *Evanghelia exilului* (București, 2001), *Mai tare ca moartea* (București, 2002), *Cu gândul la Basarabia* (Chișinău, 2003), *Poezii* (Chișinău, 2005).

În poemele lui G. S. „discursul este evident, iar degajarea verbelor este în buna tradiție simbolistică a unui limbaj sincopat, sugestia este cultivată ca un criteriu suprem al poetului” (Al. Burlacu).

În versurile lui G. S. din perioada interbelică „poetica văzului este substituită de poetica viziunii. Limbajul tranzitiv – prin limbajul reflexiv” (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*. Chișinău, Editura Tehnica-INFO, 2000; *Basarabeni în lume. Vol.2*. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002; *Calendarul bibliotecarului, 1995*. Chișinău, 1994; *Calendarul Național, 2000*. Chișinău, 1999; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Cupcea-Josu, A. *La școala harului ceresc*. Caiete de cultură, 1996; Colesnic, Iurie. *Un poet român din Basarabia stabilit la Paris // Basarabia, 1995, nr. 2-3; Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău, Prut Internațional, 2007.

GUMALIK, Nicolae (13.04.1867, Chișinău – 6.12.1959, București). Pictor. A studiat la Academia de Arte din Sankt-Petersburg în atelierul lui Ilia Repin (1886-1898). Membru al Asociației pictorilor din Sankt-

Petersburg, participant la expoziții din 1896. S-a distins prin tablourile *Pe neașteptate* și *Piața* (1898). Între anii 1909-1920 a predat la Școala de desen și Școala de arte plastice din Chișinău. S-a manifestat ca portretist și autor al unor scene de vânătoare. În anii 1934-1938 este președinte al Grupului pictorilor de „orangerie”. În 1940, în primele luni după instaurarea puterii sovietice, Grupul lui G. N. organizează la Chișinău o expoziție de lucrări realizate în spiritul realismului socialist. Din 1943 se stabilește la București, participă aici la diverse expoziții.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997; Stăvilă Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia.* Ch., Ed. Știința, 2000.

GUTOR, Vasili (14.04.1864, Chișinău - 16.03.1947, Odessa). Violoncelist și profesor. Studii la Gimnaziul nr. 1 din Chișinău (1877-1882), apoi la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității din Novorossiisk (1882-1884). Ia lecții de muzică de la vârsta de 9 ani cu profesorul Austerlitz (pian). Urmează Conservatorul din Sankt-Petersburg (1884-1890), unde a studiat cu Karl Davîdov și Aleksandr Verjbilovici (violoncel), Nikolai Rimski-Korsakov (teorie, armonie, compoziție), Anton Rubinștein (orchestrație). Și-a perfecționat măiestria la München și Berlin (1898). În anul 1893 se reîntoarce la Chișinău, unde fondează și conduce (până în 1906) Școala de muzică, fiind și profesor de pian, violoncel și cânt coral. Invită la această școală, pentru a ține lecții, profesori renumiți din Rusia și Europa. Activează ca profesor de violoncel la Conservatorul din Sankt-Petersburg (1906-1910, 1913-1914), la Herson, Nikolaev (1915-1917), Odessa (1917-1928). G. V. a fost unul dintre organizatorii Filialei din Chișinău a Societății muzicale ruse (1899). Prin organizarea Școlii de muzică și a cursurilor a contribuit la dezvoltarea învățământului muzical în Basarabia.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. I. Redacția Principală ESM, 1985; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon*

enciclopedic. Chișinău, Ed. ARC, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

GUZ, Iodl (Iuli) (28.03.1885, Odessa – 18.09.1971, Chișinău). Pianist, concertist și profesor. Studii la Școala Reală „Sf. Pavel” din Odessa (1895-1905), la Conservatorul din Cracovia (1905-1907) cu I. S. Lelew (pian). Urmează Conservatorul din Sankt-Petersburg (1912-1915) cu Maria Barinova, Arma Esipova și Irina Miklașevskaia (pian). Între anii 1915-1921 activează ca profesor de pian la Școala de muzică din Odessa, la conservatoarele „Unirea” (1921-1936) și Municipal din Chișinău (1936-1940). Membru al Societății Muzicale din Chișinău (din 1922). După război este profesor și șef de catedră la Conservatorul „G. Musicescu” din Chișinău (1944-1957). A efectuat turnee artistice la Berlin, Leipzig, Cracovia ș. a.

Bibliografie:

Kotlearov, B., *Muzîkalinaia juzni dorevoliucionnogo Kișineva*, Chișinău, 1967; Chișinău, *Enciclopedie*, Chișinău, Editura Museum, 1997. Buzilă, Serafim, *Interpreți din Moldova, Lexicon enciclopedic*, Ch., Ed. ARC, 1996.

H

HALIPPA, Ion (1871, Cubolta, Soroca – 1941, represat). Istoric, arheograf, editor. Frate mai mare al lui Pantelimon Halippa. Studii la Școala Duhovnicească din Edineț, Seminarul Teologic din Chișinău, Academia Teologică din Kiev (1895). Revine în Basarabia unde este angajat la Seminarul Teologic din Chișinău.

Contribuie, prin aport personal, la organizarea și inaugurarea la Chișinău a Comisiei Regionale Științifice de Cercetare a Arhivelor din Basarabia (1898), în calitate de președinte al acesteia fiind ales directorul Liceului Real din Chișinău N. Codreanu, iar ca secretar – **H. I.** Prin concursul comisiei au fost pregătite și publicate, sub redacția lui **H. I.**, trei volume intitulate *Trudî Bessarabskoi gubernskoi ucionoi arhivnoi komissii* (1900, 1902, 1907), în care au fost lansate pentru prima dată în circuit științific o mulțime de informații cu caracter istoric, hrisoave domnești și acte istorice adunate din diferite colecții particulare și din fonduri de arhivă. O mare parte dintre aceste documente se referă la istoria Chișinăului și a suburbiilor sale.

Efectuează pe cont propriu săpături arheologice pe moșiile satelor Ciocâlteni (Orhei), Vâlcineț (Călărași), Stohnaia (azi contopit cu orașelul Rezina). Întocmește una din cele mai complete hărți arheologice ale Basarabiei, pe care sunt însemnate 1464 de movile, 132 vetre cu rămășițe de accesorii de bucătărie, 84 de plăci și stâlpi de piatră, 49 îngrădituri, 18 peșteri și 2 ateliere primitive pentru prepararea instrumentelor din piatră.

În 1899, **H. I.** participă la Congresul arheologilor la Kiev. Elaborează Statutul Societății Istorigo-Arheologice Bisericești din Chișinău. Adună folclor în diferite localități din Basarabia. A scris mai multe *Caiete de poezii*, care n-au fost publicate și a căror soartă nu este cunoscută în prezent. Susține, alături de alți români basarabeni, ideile revoluției din 1905,

sperând în eliberarea de sub jugul Rusiei țariste; întreține strânse legături și corespondență cu o seamă de basarabeni stabiliți în România.

În 1905 este învinuit de separatism românesc și deportat. Revine pentru scurt timp în Basarabia (1907), pentru ca la 1910 să fie deportat din aceleași motive. Se află mai mulți ani în regiunea Zaporojie din Ucraina. În iunie 1941, **H. I.** și fiul său Constantin sunt omorâți într-o închisoare sovietică din Zaporojie.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1993; Holban, Eugen. *Figuri basarabene*. Paris, 1990; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

HALIPPA, Pantelimon (Pan) (01.08.1883, Cubolta, Soroca - 30.04.1979, București). Om politic, publicist, poet, militant al mișcării naționale. Membru corespondent al Academiei Române (1918). Studii la Școala Duhovnicească din Edineț și la Seminarul Teologic din Chișinău, după absolvirea căruia (1904) se înscrie la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității din Dorpat (Tartu, Estonia).

Participă la mișcarea revoluționară a studenților. Apoi pleacă ca delegat al țăranimii basarabene la Moscova pentru a participa la Congresul Uniunii Țăranilor din toată Rusia, unde, însă, este arestat și escortat în Basarabia.

La Chișinău este unul dintre fondatorii și colaboratorii principali ai primului ziar românesc din ținut „Basarabia”, prin care se propaga ideea emancipării naționale. După închiderea, în martie 1907, a acestei gazete a colaborat la ziarul „Viața Basarabiei”, fiind editate doar șase numere ale acestuia. Publică lucrările „*Pilde și povețe*”, „*Întâia carte moldovenească de citire*” (1908) și „*Basarabia, schiță geografică*” (1918). În anul 1908, **H. P.** pleacă în România, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Terminându-și studiile, în anul 1912 revine în Basarabia, unde împreună cu Nicolae Alexandri fondează revista „Cuvânt moldovenesc” (primul număr a apărut în 1913), iar în 1914 și o gazetă săptămânală cu același titlu. **H. P.** participă la constituirea Partidului Național Moldovenesc (1917), este ales secretar. Pe parcursul acestui an a participat aproape la toate manifestările politice de prim rang,

la care propune și obține aprobarea rezoluției privind autonomia Basarabiei.

A participat în calitate de delegat din partea Basarabiei la Congresul țăranilor din întreaga Rusie. A fost vicepreședinte și președinte al Sfatului Țării. **H. P.** a contribuit esențial la proclamarea autonomiei Basarabiei (2 decembrie 1917), a Republicii Democratice Moldovenești independente (24 ianuarie 1918), la votarea Unirii Basarabiei cu România (27 martie 1918).

În perioada interbelică a continuat să participe activ în viața politică și publică. A fost ministru de stat, reprezentant al Basarabiei în guvernul român (1919-1920), deputat și senator în Parlamentul României (1918-1934).

Fondator al unor instituții de cultură și de învățământ din Chișinău: Universitatea populară din Chișinău (1918), a organizat Conservatorul din Chișinău, a întemeiat Societatea de editură și librărie „Luceafărul” din Chișinău și Societatea scriitorilor și publiciștilor basarabeni (24 martie 1940), a deținut postul de director al revistei „Viața Basarabiei”. Moștenirea literară a lui **H. P.** cuprinde peste 280 de poezii și traduceri, numeroase articole, schițe și memorii. A colaborat la publicațiile „Basarabia”, „Viața Basarabiei”, „Cuvânt moldovenesc”, „Viața Românească”, „România nouă”, „Ardealul” ș. a.

H. P. a editat volumul *Flori de pârloagă* (Iași, 1921), prefăcut de Mihail Sadoveanu. „*Poeziile de inspirație religioasă ... se înscriu organic în albia profetismului, misticismului și rusticismului basarabean ...*” (M. Cimpoi). Este autor a două volume de poezii: *Cântare omului și Pământul nădejilor mele*, prima distrusă în tipografie în timpul unui bombardament, cea de-a doua arestată în 1940, de armata sovietică. În 1950 este arestat și închis pentru doi ani la închisoarea Sighet, în 1952 este predat Uniunii Sovietice și condamnat la 25 de ani de muncă silnică în Siberia. După trei ani de detenție în lagărele staliniste este amnistiat și revine în România, unde încă doi ani stă la închisoarea Gherla (până în 1957). În perioada totalitarismului comunist în România pledează pentru adevărul istoric despre Basarabia.

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea). Chișinău, CETINI, 1996; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Burlacu,

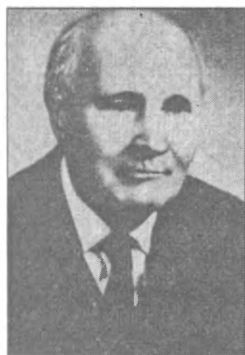
Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, Editura *Tehnica-INFO*, 2002; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1998; *Memoriul lui Pan Halippa // Cugetul*, 2000, nr.1; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001.

HANEȘ, Petre (06.11.1879, Călărași, Ialomița - 17.04.1966, București). Istoric literar. Autor a numeroase studii despre literatura română din Basarabia. Studii la Universitatea din București. Profesor de română la Liceul „Mihai Viteazul” din București. Inspector școlar, membru în Consiliul Permanent și secretar general la Ministerul Instrucțiunii Publice.

A înființat Societatea „Prietenii Istoriei Literare” și revista „Preocupări literare”, pe care a condus-o în anii 1931, 1933-1939, 1942-1943. A tipărit prestigiosul său studiu *Scriitorii basarabeni (1790-1850)*, (București, Vol. I, 1920; Vol. II, 1942). A publicat studiile *Basarabia. Lecțiuni de deschidere (1919)*; *Românii de peste munți, din Basarabia și din Bucovina ș. a.*

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura *ARC*, 1997, ediția a II-a; Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*. Chișinău, Editura *Tehnica-INFO*, 2002; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

HAREA, Vasile, (13.07.1895, Susleni, Orhei – 30.01.1987, Iași). Pedagog, filolog, istoric literar. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi frecventează, cu întreruperi, cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1919-1924), unde și-a luat licența în filosofie, susținând teza: *Raportul dintre judecățile și categoriile kantiene* (1924).

Deputat în Sfatul Țării. Între anii 1927-1929 a predat filosofia la Seminarul Teologic din Huși, la Liceul de fete „Elena Doamna” și apoi la Liceul de băieți „Al. I. Cuza” din aceeași localitate, în ultima perioadă fiind director al acestuia. Susținut de Dimitrie Gusti și Petre Andrei, obține o bursă de studii la Paris, unde, timp de doi ani (1930-1931), urmează cursuri de sociologie la Școala Normală Superioară și la Sorbona. Revenit la Iași, își reia postul de asistent

la Catedra de Sociologie și Etică de la Universitatea „Al. I. Cuza”. Concomitent cu activitatea universitară, între 1932 și 1933, a fost și profesor de pedagogie la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, iar pentru scurt timp și director al acestei prestigioase instituții de învățământ.

În perioada 1934-1944 a activat ca profesor și director la liceele „A. Donici” (1936-1939) și „B. P. Hasdeu” (1939-1940) din Chișinău. În 1942, la Universitatea din București, susține teza de doctorat *Filosofia lui L. N. Tolstoi*.

Tipărită în 1944, această monografie reprezintă una dintre solidele contribuții care au fost aduse cunoașterii metafizicii de „patriarhul literaturii ruse”. În anul 1944 se transferă la București, în calitate de director al liceului din Buftea și profesor de pedagogie la diverse licee din capitală. În 1947, H. V. a fost numit din nou la Universitatea din Iași, în postul de șef de lucrări la Catedra de Pedagogie, iar în 1948 a fost avansat conferențiar, apoi numit profesor suplinitor de limbă și literatură rusă la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”, preluând și șefia Catedrei de Slavistică.

H. V. a devenit cunoscut nu numai ca filosof, pedagog și sociolog, ci și ca istoric și critic literar, unul dintre cei mai buni cunoscători ai limbii și literaturii ruse și slave, în general. Format spiritual în cercul revistei „Viața românească”, H. V. a profesat atât filosofia, critica literară și pedagogia, cât și sociologia, etnografia, etica etc. H. V. a activat în învățământul universitar până în anul 1965. Și-a continuat activitatea științifică și didactică în calitate de profesor consultant și conducător de doctorat. Concomitent cu activitatea didactică, ca și în perioada anterioară, H. V. a desfășurat o vastă și variată muncă științifică și publicistică. Încă din ultimul an de seminar (1916) este colaborator, iar apoi redactor al ziarului „Cuvânt moldovenesc”, la conducerea căruia se afla Pantelimon Halippa. Între anii 1917-1918 devine unul dintre cei mai combativi ziaristi ai presei românești din Chișinău. Atât la „Cuvânt moldovenesc” (ca redactor și apoi prim-redactor), cât și la „România nouă” (1918), publicație editată de Onisifor Ghibu, H. V. a fost o prezență remarcabilă. După Actul Unirii de la 27 martie 1918 a fost redactor la oficiosul „Sfatul Țării”, iar din toamna aceluiași an a devenit deputat în Sfatul Țării de la Chișinău și a votat Unirea Basarabiei cu România.

Între anii 1923-1924, la Iași, participă la redactarea ziarului „Îndrumarea”, alături de Radu Cernătescu, Horia Hulubei, Oscar Franche.

Ștefan Bârsănescu și alții - în cadrul orientării împotriva mișcărilor legionară și cuzistă. Din 1925 începe și colaborarea la prestigioasa revistă ieșeană „Viața românească”, semnând mai ales recenzii și traduceri din limba rusă.

Dintre studiile sale pedagogice menționăm: *Gândirea și formarea ei prin instrucție* (1920), *Avântul învățământului superior în România întregită* (1922), *Rolul cultural al tinerimii basarabene* (1926). După anul 1929 se consacră problemelor filosofice și de știință socială, publicând în revista „Minerva”, condusă de Petre Andrei, studii și articole din care cităm: *Mesianismul rusesc din sec. XV și XVI* (1927), *Ideile gnoseologice ale lui L. N. Tolstoi* (1930), *Metafizica lui Tolstoi* (1930). Din această perioadă se remarcă manualul *Datoriile învățătorului* (1935), singura lucrare de acest gen destinată învățământului pedagogic din România.

A colaborat cu Petre Andrei la elaborarea *Manualului de sociologie* pentru licee și școli normale (1938). Preocupările sale științifice în domeniul filologiei s-au materializat prin studii, dintre care menționăm: *L. N. Tolstoi, despre poporul român* (1960), *Ivan Turgheniev și M. Sadoveanu* (1960), *Influența lui Dimitrie Cantemir asupra lui Antioh Cantemir* (1967), *Ch. de Montesquieu și Antioh Cantemir* (1973). *Dimitrie Cantemir – întemeietor al științei istorice românești* (Cugetul, 2003, nr.4). Între anii 1975 și 1985 și-a redactat memoriile privitoare la evenimentele petrecute în Basarabia anilor 1917-1918 care au culminat cu Unirea. O parte din aceste evocări au văzut lumina tiparului prin volumul *Basarabia pe drumul unirii* (1995).

Totodată, finisează manuscrisul lucrării *Alexei Mateevici*, care se păstrează actualmente în Arhivele Statului din România.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Stan Constantin I. *Activitatea lui Vasile Harea în spiritul înfăptuirii unirii Basarabiei cu România (1917-1918)* // *Destin Românesc*, 1999, nr.1; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch., 1997; Colesnic Iu. *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Ch., 1998; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20- '30*. Ch., 2002; *Basarabenii în lume*. Vol.2. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002; *Calendarul bibliotecarului*, 1997. Chișinău, 1996; *Антология педагогической мысли Молдовы*. Кишинев, «Штиинца», 1992; Bobeica, C. *Un exilat din istorie – Vasile Harea* // *Basarabia*, 1992, nr. 6.

HASDEU, Bogdan Petriceicu (26.02.1838, Cârstinești (Cristinești), Hotin - 25.08.1907, Câmpina, Prahova). Prozator, poet, dramaturg, jurnalist, istoric, lingvist și bibliolog. Spirit enciclopedic, personalitate marcantă a culturii și științei românești. Fiul lui Alexandru Hâjdeu.

Tatăl și bunicul fiind cărturari de seamă, cu aptitudini și preocupări de limbă, istorie și folclor, **H. B. P** crește într-o atmosferă intelectuală cu totul deosebită. Mai târziu își va schimba numele de botez din Tadeu în Bogdan - corespondentul românesc pentru prenumele polonez (grecesc) Tadeu - adăugând la nume (cu timpul va semna *Hasdeu*) și *Petriceicu*, voind să arate înrudirea cu Ștefan Petriceicu, domn al Moldovei (1672-1674).

Pe lângă instruirea primită în casa părintească, având ca manual de căpătâi *Gramatica românească* (1828) a lui I. Heliade Rădulescu, **H. B. P** a urmat clasele elementare la o școală publică. Până la vârsta de 12 ani este elev la diferite școli din Polonia. După ce Alexandru Hâjdău se stabilește la Chișinău, **H. B. P** își face, parțial, studiile la Liceul regional din Chișinău (1850-1852). Continuă să învețe la Universitatea din Harkov (1852), unde face studii de drept, audiind cursuri de istorie și filologie, pe care însă n-o absolvește, deoarece se angajează militar, luând parte, pentru scurt timp, la Războiul din Crimeea (1854-1856).

A demisionat curând din armată. În 1857 se stabilește în România, mai întâi la Iași. Este numit judecător la Tribunalul din Cahul (1858), dar curând este destituit pentru activitatea sa unionistă. Vine la Chișinău pentru a-și transporta biblioteca de familie la Iași și pentru a-și procura cărți noi. Revenind la Iași, inițiază o serie de publicații cu profil filologico-istoric și literar.

Aici scoate prima sa publicație – ziarul unionist „România” (1858-1859), căreia îi va urma „Foaia de istorie română” (1859). Din octombrie 1859 până la începutul anului 1863 este director al Bibliotecii Publice din Iași (azi Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”).

Dăruiește Bibliotecii Școlilor din Iași circa 4000 de volume. Ocupă postul de profesor de istorie, statistică și geografie la Școala Reală din Iași. Editează „Foița de istorie și literatură” (1859-1860), în care publică studiul *Pierit-au dacii?* Face o călătorie la Chișinău, în mod clandestin, pentru a achiziționa cărți și manuscrise. Pleacă în Polonia pentru perfecționare în domeniul filologiei (1861).

În 1869, sfătuit de Al. I. Cuza, de prietenii săi V. Alecsandri și Al. Odobescu, se stabilește la București. În același an este numit membru în Comisia istorică de cercetare a documentelor mănăstirilor închinat. I s-a încredințat editarea „Arhivei istorice a României” (1864-1867). Pledează în presă pentru ideea de unitate a Transilvaniei cu România (după 1859-1860). Deschide cursul public *Despre dreptul constituțional al românilor* (1866). Este fondator și membru în Comitetul Societății Transilvania, care prevede răspândirea literaturii și culturii române în provincia încorporată în Imperiul Austro-Ungar. La Universitatea din București, **H. B. P.** începe cursul *Elemente dacice în limba română* (1869).

Ales deputat, **H. B. P.** desfășoară o variată activitate parlamentară, ține discursuri în Cameră privind Legea organizării armatei (1868).

H. B. P. Inaugurează în 1874 la Universitatea din București cursul de filologie comparată. Este numit director al Arhivelor Statului (1876), apoi profesor titular la Catedra de filologie comparată a Universității din București (1878), secretar general al Academiei Române și secretar al Secției literare (1879). La propunerea Academiei Române începe redactarea *Dicționarului limbei istorice și poporane a românilor* (1884).

A desfășurat o bogată activitate publicistică redactând și editând o serie de publicații: „Din Moldova”, devenită apoi „Lumina” (1862-1863), revista satirică „Aghiuță” (1863-1864), revista „Satyrul” (1866), „Traian” (1869-1870), „Columna lui Traian” (1870-1877); „Revista nouă” (1887-1895). A fost director la “Foaia Societății Românismului”, la “Revista literară și științifică”. A colaborat la numeroase publicații ale vremii: “Trecutul”, “Dacia”, “Tribuna română”, “Sentinela română”, “Familia”, “Buciumul”, “Românul”, “Perseverența”, “Ghimpele” etc.

Dominând prin vocația universalității viața culturală românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **H. B. P.** a lăsat însemnate contribuții în istorie, filologie și literatură. Primele sale încercări literare: *Cântec popular moldovenesc, Ștefan cel Mare, Doina, Moldova, Sunt dac!, Sunt român!, Melodii românești* (1856) - culegere de cântece populare cu note istorice. Au urmat: *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române, Filosofia portretului lui Vlad Țepeș* (1864). Bogatul material adunat din țară și din străinătate l-a folosit în lucrările sale de istorie și de filologie, proiectate la dimensiuni impresionante ca, de exemplu, monografia *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865). Publică volumul *Răzvan Vodă* (1867). Din 1870 abandonează politica, dedicându-se exclusiv științei. Începe epoca marilor lucrări care-i vor aduce notorietate în țară și peste hotare.

Publică două volume din *Istoria critică a românilor* (1873-1875), susținând teza privind substratul dacic al etnogenezei românilor și apărând ideea continuității daco-romane pe teritoriul Daciei. Lui **H. B. P.** îi revine meritul de a fi așezat pe baze științifice filologia românească. A relevat fondul autohton al limbii române: *Principii de lingvistică*, cea dintâi sinteză românească a disciplinei, inițiind pentru prima dată anchetele dialectale în România. Întreprinde o editare a textelor vechi dintre anii 1550-1600 sub titlul *Cuvente den bătrâni* (2 vol., 1878-1881), lucrare distinsă cu Premiul "Ion Heliade-Rădulescu" al Academiei Române (1880).

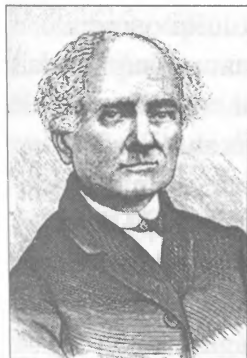
Lucrarea fundamentală a lui **H. B. P.** în domeniul lingvisticii este *Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, *Etymologicum Magnum Romaniae* (4 vol., 1886-1897), pe care a proiectat-o ca un tezaur de cunoștințe lingvistice, filologice, folclorice, istorice, geografice, literare. A lăsat și lucrări în proză: nuvelele *Duduca Mamuca* (1863), *Micuța* (1864), primul roman istoric din literatura română, rămas neterminat, *Ursita* (1876); drama *Răposatul postelnic* (1862); dramele istorice *Domnița Ruxandra* (1866, în același an are loc premiera la Teatrul Național) și *Răzvan și Vidra* (1869); comedia *Trei Crai de la Răsărit* (1879). După moartea fiicei sale a avut și preocupări de filosofie spiritistă: *Sic cogito* (1892); editează volumele lirice *Poezie și Sarcasm și ideal* (1897). Ultima sa publicație, *O nevastă româncă în traiul pământesc și-n viața ei după moarte*, apare în 1903.

H. B. P. a format o adevărată școală românească de cercetare științifică în domeniul filologiei și al istoriei. Printre cei mai apropiați discipoli i-au fost: Lazăr Șăineanu, I. A. Candrea, I. Bianu, Gr. Tocilescu. Întreprinde călătorii de studii în Serbia, Ungaria, Austria, Boemia, Bavaria, Franța (1868), Ungaria (1871). Membru titular al Societății Academice Române (1877). Membru al Academiei Regale din Belgrad (1879), al Societății de Lingvistică din Paris, al Societății Enciclopedice Române din București (1882). Membru al Academiei Imperiale de Științe din Sankt-Petersburg și președinte al Societății Presei Române (1883); vicepreședinte al Academiei Române (18 mart. 1885 - 5 apr. 1886; 28 mart. 1887 - 16 apr. 1888; 1 apr. 1889 - 1 apr. 1892); membru onorific al Academiei de Științe din New York (1895), al Societății Neolingvistice Americane din Baltimore, al Societății Academice din Sofia etc.

H. B. P. este „românul de dincolo de orizontul basarabean și cel românesc mai larg; el se simte, în elementul său, doar în zările și în infinitul cosmic către care trimite mereu gândurile sale nemărginite” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900. București, Editura Academiei, 1979; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea).* Chișinău, CETINI, 1996; *Istoria filosofiei românești.* Vol.1, București, Editura Academiei, 1972; *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.). Библиографический словарь-справочник.* Кишинев, 2003; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie.* vol.2, Chișinău, Redacția Pincipală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova.* Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906.* Chișinău, Prut Internațional, 2007.

HÂJDEU, Alexandru (30.11.1811, Miziurineț, reg. Ternopol, azi Ucraina - 19.11.1872, Cristinești, Hotin). Scriitor, filosof, folclorist. Membru de onoare al Academiei Române (1870). H. A. și-a petrecut copilăria la moșia părintească de la Cristinești, Hotin, și-a făcut studiile la pensionul pentru copii de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău (1822-1828), apoi la Facultatea de Drept a Universității din Harkov (1829-1832). După propriile mărturisiri

a audiat cursuri și la universitățile din München și Heidelberg.

Din aprilie 1833 și până în ianuarie 1834 activează ca funcționar de stat la Chișinău (ajutor de revizor în comitetul pentru sprijinirea coloniștilor din sudul Rusiei, conștopist în cancelaria guvernatorului civil). În anii 1836-1840 este efor al școlii județene și al celei lancasteriene (de instruire reciprocă a elevilor) din Hotin, străduindu-se să extindă cercul disciplinelor predate în școală, să îmbunătățească condițiile pentru desfășurarea procesului instructiv. Aici a rostit renumitele sale discursuri *Cuvânt către elevii școlii ținutului Hotinului, ruși și moldoveni* (1837); *Amintire despre vechea glorie a Moldovei* (1937) și *Suvenire de cele trecute, idee de cele de față și arătare de cele viitoare ale Moldovei* (1840). Ulterior a predat limba și literatura rusă, logica, statistica și alte discipline la gimnaziile din Vinnița (1840-1842) și Kamenet-Podolsk (1842-1843).

În anul 1843 abandonează învățământul, practicând până la finele vieții avocatura. Preocupările științifice ale lui H. A. sunt foarte variate.

A tradus și a publicat în revistele ruse „Vestnik Evropî”, „Teleskop” și „Molva” o serie de cântece populare din spațiul românesc, însoțindu-le cu bogate comentarii de ordin istorico-literar și etnografic. Opera poetică a lui H. A. cuprinde 80 de poezii, sonete, cântece populare prelucrate cu tematică istorico-patriotică, care conține informații inedite sau puțin cunoscute despre C. Stamati, A. Donici, I. Ghinculov (I. Hâncu) și alți autori, precum și succinte caracterizări ale scrierilor lor. O preocupare de mai mulți ani a lui H. A. a constituit-o studierea și propagarea moștenirii filosofului și poetului iluminist ucrainean Grigori Skovoroda, trecut sub tăcere de oficialitățile timpului. La acest capitol a publicat lucrările *Socrate și Skovoroda* („Odesskii vestnic”, 1833), *Grigori Varsava Skovoroda* („Teleskop”, 1835), iar studiul *Problema timpului nostru*, scris în 1842, a fost publicat abia în 1938.

Ultimul studiu constituie principala lucrare filosofică a lui H. A., în care el meditează asupra obiectului istoriei, asupra rolului oamenilor de rând și al personalităților în dezvoltarea societății umane, asupra rolului culturii în societate etc. H. A. este unul dintre primii cugetători români care sunt atrași de probleme de filosofie a istoriei. În studiul *Problema timpului nostru* filosofia e văzută, în spirit iluminist, ca „știință a vieții”, care poate fi pătrunsă prin rațiune și utilizată în progresul umanității. Încercarea lui H. A. de a edita scrierile lui Skovoroda în volume, ultimul cuprinzând studiul său *Skovoroda în societatea contemporană*, nu s-a realizat.

A tradus în rusește o serie de surse și tratate de jurisprudență, istorie, lingvistică, precum și *Istoria legislațiilor slave*, în patru volume, a savantului polonez V.A. Mateiovski, pe care intenționa s-o editeze, anexând la ea și două volume de monumente ale legislațiilor diferitor popoare, intenție care, de asemenea, n-a fost realizată. H. A. era un bun cunoscător al cronicilor moldovenești, care i-au slujit drept izvor de inspirație pentru multe din scrierile sale.

Preocupările lui H. A. erau orientate și spre elaborarea unui studiu *Flora Basarabiei*, care în 1835 se afla în stadiu de finisare și de soarta căruia nu se știe nimic. A publicat doar în Buletinul Societății Agricole din sudul Rusiei (1836), al cărei membru corespondent a fost ales în 1835, articolul *Cu privire la întocmirea clasificării idiomatice a plantelor ce cresc liber și a celor cultivate în regiunea Basarabia*, unde menționează importanța studierii denumirilor populare ale plantelor. H. A. în încercările literare pleacă de la istorie. Principala scriere literară *Domnia Arnăutului*,

publicată în „Columna lui Traian” (1871) și apoi în volum (1872), se sprijină pe tradiții populare și într-o oarecare măsură pe izvoare istorice evocate într-o manieră romantică. La 23 aprilie 1866 a fost desemnat ca membru fondator al Societății Filologice Române, viitoarea Academie Română. Împiedicat să plece la București, e obligat să renunțe la calitatea de membru activ, fiind ales în 1870 membru de onoare. Ultimii ani i-a petrecut în singurătate, cufundat în misticism.

Bibliografie:

Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900. București, Editura Academiei Române, 1979; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*, Chișinău, CETINI, 1996; *Istoria filosofiei românești*. Vol.1, București, Editura Academiei Române, 1972; *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.)*. Библиографический словарь-справочник. Кишинев, 2003; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. Vol.2, 1986; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Prut Internațional, 2007.

HÂJDEU, Boleslav (pseudonim **B. Bessarab**) (20.12.1812, Vjazovetz, reg. Ternopol, Ucraina - 14.03.1886, Hacking, lângă Viena). Prozator, folclorist, traducător. Fiul lui Tadeu Hâjdău. Studii la pensionul nobiliar de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău (1828), după care activează la cancelaria guvernatorului civil din Basarabia (1829-1837), apoi funcționar la vama din Noua-Suliță.

În 1866 se stabilește în Austria, unde a rămas până la sfârșitul vieții. A debutat, în 1835, cu legendele *O judecată la sărdăria din Orhei* și *Comoara lui Petriceicu-Vodă* publicate în revista moscovită „Molva”. În 1838 publică povestirile *Dabija* și *Hâncul*, care evocă unele tradiții legate de ascensiunea la domnie a lui Duca-Vodă și răscoala țăranilor din ținutul Lăpușna – Orhei și slujitorilor în frunte cu Mihalcea Hâncu, împotriva domnului și a anturajului lui fanariot. Alte legende istorice – *Movilă*, *Hatmanul Kunițki*, *Bujor* – au apărut în „Odesskii vestnik” (1844).

A mai publicat povestiri, impresii de călătorie, traduceri, articole: *Nunta la țăranii basarabeni* (1845); *Superstițiile la moldoveni* (1846); *Povești și legende populare moldovenești* (1847). A tradus în limba rusă nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul* de N. Negruzzi. Scrierile lui H. B. se disting printr-un bogat colorit național.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. Vol.2, 1986; *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdău.* Ch., 1984. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906.* Chișinău, *Prut Internațional*, 2007.

HÂJDEU, Tadeu (6.5.1769, Mosciska, ținutul Przemysl, Polonia - 12.10.1835, Cristinești, Hotin). Poet, prozator, istoric, traducător și culegător de folclor. Este tatăl literaților Alexandru (1811-1872) și Boleslav Hâjdău (1812-1886) și bunicul lui B.P. Hasdeu (1838-1907).

Animat de sentimente patriotice, la 19 ani se înrolează în armata austriacă, ce se afla în război cu turcii. În 1795 s-a reîntors în familie.

Peste 10 ani, în 1805, a obținut recunoașterea de către guvernul rus a nobleței familiei sale prin faptul că descinde din domnul Moldovei Ștefan Petriceicu. După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus (1812), H. T. s-a stabilit mai întâi la Hotin, apoi la Cristinești. Inițiază un șir de procese judiciare cu scopul de a recăpăta moșiile ce-au aparținut înaintașilor săi, dar nu obține decât o parte din averea acestora. Absorbit de aceste litigii, H. T. nu uita totuși de preocupările literare și istorice. Învățând limbile italiană, franceză, germană, poloneză, rusă ș.a., a acumulat cunoștințe de istorie a Moldovei și a Poloniei. La vârsta de 15 ani a început să scrie versuri. De la el au rămas în manuscris versuri și proză (ode patriotice, fabule, satire, nuvele).

În Biblioteca Academiei Române se păstrează 7 legende românești, printre care *Traian și Dochia*, *Dragoș*, *Cheile Bâcului* ș.a., toate transpuse în limba polonă. H. T. s-a impus în literatura polonă mai ales ca traducător din germană. Semnează două volume de tălmăcirii din opera dramatică a lui August von Kotzebue (1803). Lui îi aparține versiunea poloneză și rusă a *Legiuirilor moldovenești*, adunate de Andronache Donici.

Este autorul lucrărilor *Istoria pe scurt a Moldovei* și *Considerații despre decăderea Republicii Polone*, rămase în manuscris.

Bibliografie:

Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu. Chișinău, 1984; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie.* Vol.2, Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. 1986; *Pro Fide et*

Patria: contribuții la studierea vieții și activității membrilor familiei Hăjdău-Hasdeu, fasc. I. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

HÂNCU (HÂNCULOV, GHINCULOV), Iacob (1800, Ovidiopol, Tiraspol -1870). Pedagog și lingvist. Studii la Seminarul Teologic din Ekaterinoslav (1811-1813), apoi la Seminarul Teologic din Chișinău (1813-1816). Între 1817-1820 predă în clasele gramaticale ale seminarului limbile română, franceză și rusă. În 1820 pleacă la Sankt-Petersburg să studieze metoda lancasteriană (de instruire reciprocă a elevilor).

În 1821 este numit profesor în clasele inferioare la Pensionul Nobilimii de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău, iar în 1824 – director al primei școli lancasteriene din Chișinău, unde predă limbile franceză, română, latină, rusă. Ia parte la traducerea tabelelor lancasteriene de instruire reciprocă a elevilor. În 1828 demisionează din toate funcțiile pedagogice pe care le deținuse și lucrează la un dicționar moldo-rus, care rămâne în manuscris. În 1830 pleacă la Sankt-Petersburg, unde este angajat ca translator la Ministerul Afacerilor Externe.

În 1839-1858 este profesor de limba română la Universitatea din Sankt-Petersburg. Autor al mai multor lucrări: *Adunare de scrieri și traduceri în proză și versuri pentru exerciții în limba valaho-moldovenească*. Sankt-Petersburg, 1840 (rusește și românește); *Descrierea regulilor gramaticii valaho-moldovenești*. Sankt-Petersburg, 1840 (rusește și românește); *Concluzii pe marginea gramaticii valaho-moldovenești* (Sankt-Petersburg, 1847); *Carte de buzunar pentru militarii ruși din campania prin principatele Valahia și Moldavia* (Sankt-Petersburg, 1854). Crestomația lui H. I. cuprindea, pe lângă materialele din istoria Moldovei și Valahiei, fragmente din *Descrierea Moldovei* de D. Cantemir, versuri de H. Dimaki, Gh. Asachi, C. Negruzzi, H. I. a adus o contribuție considerabilă la dezvoltarea lingvisticii românești. Timp de mai multe decenii lucrările lui au fost singurele manuale după care se studia limba română în școlile din Basarabia.

Bibliografie:

Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1992; David, Al. *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918)*. Chișinău, 1993; *Istoria învățământului și a gândirii pedagogice în Moldova*. Chișinău, 1991. *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 1. Ch., 1985; Chișinău, *Enciclopedie*, Ch. Ed. Museum, 1997.

HERTZA, (Herța) Vladimir (14.05.1868 - 03.08.1924, Chișinău). Om politic, jurist. Fiul lui Constantin Hertza, moșier, fruntaș public. După ce călătorește prin Italia, fiind cântăreț ambulant, se stabilește în România, unde practică avocatura. În 1917 este vicepreședinte al Partidului Național Moldovenesc și al Societății Culturale Moldovenești, jucând un rol important în realizarea Unirii Basarabiei cu România. În 1919, H. V. fondează Liga Românească din Basarabia, în care intrară peste 150 de fruntași pe tărâm social. A început să editeze ziarul Ligii „Dezrobirea”, dar după cinci luni de existență Liga s-a desființat. H. V. a fost președintele Zemstvei din județul Orhei, primul președinte al Comisiei Școlare Moldovenești, primar al Chișinăului în anii 1918-1919.

Bibliografie:

Din trecutul nostru. 1934, nr. 78; Colesnic, I. *Vladimir Hertza* // Curierul cultural. 1996, nr. 1; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997.

HOLBAN, Ștefan (1.08.1886, Cărpineni, Chișinău - 27.08.1961, Botoșani). Avocat, om politic. Deputat în Parlamentul României (1919-1932), prefect de Lăpușna (1928-1931), președinte al Asociației învățătorilor din județul Lăpușna, secretar al Biroului Camerei Deputaților. Studii la Școala primară din satul natal, la Seminarul Pedagogic din Novii Bug (Herson), la Institutul Politehnic din Odessa și un an în Germania, specializându-se în electrodinamică. Activează la Chișinău la Societatea Belgiană de Tramvaie. În timpul Primului Război Mondial este mobilizat pe Frontul românesc (1916). În 1917 este delegat la Congresul Ostașilor Moldoveni din Odessa, care a pus bazele organizării Sfatului Țării. Deputat în Sfatul Țării. Vicepreședinte, secretar general și președinte al secției Lăpușna a Partidului Național Țărănesc. Absolvește în 1926 Facultatea de Drept a Universității din Iași, după care activează ca avocat în Baroul din Chișinău. În 1957 este arestat și condamnat la 15 ani de muncă silnică.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie. Chișinău, 1939; Holban, Eugen. *Figuri basarabene.* Paris, 1990; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar,* Buc., Ed. Fundației Culturale Române, 2001.

HONDRILĂ, Vasile (29.01.1902, Lunca Jurăștilor, Galați - 1974, Galați). Poet, pedagog și folclorist. Studii la Școala Normală „C. Negri”

din Galați (1923). Debutază cu poezii în publicațiile gălățene „Licăriri” și „Luminisuri”, activează ca pedagog în Transilvania (Târgu-Mureș și Năsăud), unde colectează folclor și editează revista „Astra”, în care inserează versuri, cântece populare și articole. În anii 1934-1938 și 1942-1944 se stabilește la Cahul, fiind inspector școlar. H. V. se impune în viața literară și culturală a Basarabiei. Publică poezii în revistele „Bugeacul”, „Familia noastră”, „Itinerar” ș.a. În 1935 îi apare la Galați volumul de poezii *Săbii și epave*, în care „predomină tablouri pastelice în cheie simbolistă” (M. Cimpoi). Elaborează în colaborare cu prozatorul B. Iordan culegerea *Cartea cercurilor culturale*. Este coautor de manuale școlare. Editează la Cahul, pe cont propriu, ziarul „Graiul satelor”. Din inițiativa lui H.V., la 29 iunie 1937 la Cahul are loc inaugurarea monumentului domnitorului Ion Vodă, care a luptat în această zonă în 1574 cu otomanii. În perioada postbelică continuă să activeze la Galați. Colaborează cu versuri și publicistică în periodicile gălățene: „Dunărea”, „Viața nouă”, „Pagini dunărene” ș.a.

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Buc., 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

HOTNOG, Titus (14/28.10.1890, Covasna, comuna Costuleni, Iași - 7.06.1957, Iași). Lingvist, scriitor, publicist, traducător. Studii la Gimnaziul „Ștefan cel Mare” din Iași (1905), la Liceul Național din Iași (1909) și Facultatea de Litere a Universității din Iași. În iunie 1913 își ia licența în filologie. Participă la Primul Război Mondial. După război revine la Iași, activează în postul de custode al Bibliotecii Centrale. La 15 septembrie 1918 vine în Basarabia, unde este numit profesor de limba română la un liceu de băieți din Tighina. Din iunie 1919 este numit profesor la Liceul „Al. Donici” din Chișinău.

În perioada 1920-1925 participă la unele manifestări ale Universității Populare din Chișinău prezentând prelegeri despre istoria limbii române și a poporului român. Publică mai multe articole în ziarul „Viața Basarabiei”, colaborează la revistele „Școala Basarabiei”, „Gândul nostru”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. În august 1926 părăsește Chișinăul și se stabilește la Iași.

Între anii 1941-1944 deține funcția de director al învățământului și cultelor în guvernământul Basarabiei. Între anii 1947-1952 este profesor

la Liceul Național și la diferite școli elementare din Iași. Publică mai multe studii de antroponimie, toponimie și zoonimie, note și articole etimologice și istorico-filologice. Mai multe lucrări ale lui **H. T.** sunt consacrate istoriei și onomasticii Basarabiei (*Basarabeni din Cronicile vechi poloneze* // „Arhiva”, 1927, aprilie; *Numele topic Bender din Basarabia* // Revista istorică română, an.1938, Vol. VIII; *Numele proprii la animalele domestice în Basarabia* // România nouă, 1926, 3 octombrie ș.a.).

Bibliografie:

Holban, Eugen. *Figuri basarabene*. Paris, 1990; Nuță, I. *O figură marcantă uitată: Titus Hotnog (1890-1957)* //Revista, de lingvistică și știință literară.1991, nr.2; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

HRȘANOVSKI, Cleopatra (1861, Chișinău - 15.03.1939, Chișinău). Cântăreață (soprană), profesoară și compozitoare. A absolvit Conservatorul din Moscova (1882-1886) cu Natalia Irețkaia (canto). La Chișinău a organizat și condus Clasa cântului individual la Școala particulară de muzică (1902). Membră a Societății Compozitorilor Români. A compus române, lieduri, opera pentru copii *Greierul și furnica*.

Bibliografie:

Sărbătorirea doamnei Cleopatra Hrșanovschi // „Viața Basarabiei”, 1936; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol.2, Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. 1986; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. (1460-1960). Chișinău, Editura ARC, 1996; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Editor Iurie Colesnic. Ch. Ed. Museum, 2000.

HUDICI, Vera (01.01.1917, Cotileu, Hotin -28.01.1999, București). Scriitoare, prozatoare. Studii la Liceul din Hotin și la cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, avându-i colegi pe N. Labiș, Paul Anghel, Fănuș Neagu, Al. Andrițoiu ș. a. Debutază în revista „Flacăra” cu povestirea *Bernadetta*. Scribe povestirile *Bătrânul basarabean* (1942), *O deplasare în Deltă*, dedicată lui Mihail Sadoveanu, romanul *Spitalul județean*, rămas nedefinitivat. Proza **H. V.** din anii postbelici oglindește destine feminine din Basarabia și este străbătută de dorul de meleagurile natale (*M. Cimpoi*).

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

IAȘCINSCHI, Nina (1904, Ghiliceni, Bălți - 1984, Luxemburg). Sculptor. A absolvit Școala de Arte plastice din Chișinău în atelierul lui A. Plămădeală. În 1936 a absolvit Academia de Arte Frumoase din Bruxelles, atelierul de sculptură.

Fiind deținătoare a Premiului I, i se permite să lucreze timp de trei ani într-un atelier din localul Academiei. Expoziție personală la Bruxelles (1938). În perioada postbelică a profesat portretul sculptural și compoziția. Se stabilește la Luxemburg, devenind sculptor de curte a Marelui Duce de Luxemburg. Operele I. N. „*reflectă căutările tradiționale ale artistei, aflată sub influența sculpturii franceze de la răscrucea secolelor al XIX-lea și al XX-lea*” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Gh. Georgescu. *Un cuvânt de mândrie și de datorie // Viața Basarabiei*, 1938, nr.4-5; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Editor Iurie Colesnic. Ch., Editura Museum, 2000.

IGNĂTESCU, Constantin (1889, Dumbrăveni, jud. Botoșani - ?). Poet. A activat în funcția de președinte al Uniunii Presei Române din Basarabia și subdirector al Teatrului Național din Chișinău.

Redactor al ziarului „Dreptatea”, traducător de piese de teatru. Autorul poemului *Amintirile lui Mogărdici*, jucat pe scena Teatrului Național din Chișinău.

A condus secția literară a revistei „Arhiva C.F.R.” și a Societății literare „Ateneul românilor de la Nistru”. A publicat în „Gazeta Basarabiei” un poem intitulat *Rapsodie basarabească* (1937). A colaborat la revista basarabească „Moldova noastră”.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie. Chișinău, 1939; Chișinău. *Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. Ch., Ed. ARC,* 1997; Cemortan L., *Teatrul Național din Chișinău. Schiță istorică,* Chișinău, 2005.

INCULEȚ, C. Ion (5.04.1884, Rezeni, Chișinău - 19.11.1940, București). Politician, om de știință. Membru titular al Academiei Române (1918). După absolvirea Seminarului Teologic din Chișinău (1905) **I. I.** se înscrie la Facultatea de fizică și matematică a Universității din Dorpat (Tartu, Estonia), dar curând abandonează studiile din cauza închiderii temporare a acestei instituții în urma manifestărilor revoluționare a studenților.

Reîntors la Chișinău, **I. I.** colaborează la primul ziar basarabean în limba română „Basarabia” (1906-1907), în care publică articole despre drepturile cetățenești, administrative, starea locală, reforma funciară ș.a. În 1907, probabil, se înscrie la Facultatea de fizică și matematică a Universității din Sankt-Petersburg, pe care a absolvit-o în 1911.

A activat între anii 1911-1917 ca fizician la Observatorul meteorologic -profesor la instituții de învățământ din capitala rusă, unde a ținut lecții de algebră și geometrie. În anul 1917 participă activ la evenimentele politice din Petrograd, fiind ales membru al Consiliului orășenesc de deputați ai muncitorilor și soldaților din partea Uniunii Profesorilor.

La finele lunii august 1917, **I. I.** este trimis în Basarabia de guvernul Kerenski, împreună cu alți 40 de activiști revoluționari pentru sprijinirea („aprofundarea”) revoluției ruse. Aici se include plenar în mișcarea națională.

Este propus deputat pentru Adunarea Constituantă din Rusia din partea Sovietului Deputaților Țărani, apoi deputat în Sfatul Țării.

La 21 noiembrie 1917, prin votare, la care au luat parte peste 95 de deputați, reprezentând principalele pături sociale ale Basarabiei, **I. I.** a fost ales președinte al Sfatului Țării.

La 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România. Din delegația Sfatului Țării, care a prezentat actul Unirii regelui Ferdinand I (aflat atunci la Iași), a făcut parte și **I.I.**, în calitate de președinte.

În perioada dintre cele două războaie mondiale a ocupat diverse și importante funcții în conducerea României.

A fost ministru în guvernul prezidat de Alexandru Marghiloman ca reprezentant al Basarabiei, apoi în următoarele guverne din anii 1918-1922, ministru al Sănătății Publice, ministru de Interne, ministru al Comunicațiilor. În guvernul prezidat de Gheorghe Tătărescu, a fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Ales membru titular al Academiei Române, la secția științifică, la recomandarea savantului ieșean Petre Poni, I. I. și-a făcut inaugurarea cu un discurs intitulat *Spațiul și timpul în noua lumină științifică*, înfățișând cele mai noi teorii în problema respectivă. Publică de asemenea lucrările: *Ma premiere rencontre avec De Saint-Aulaire* (1930); *S.S.S.R.*, (București, 1932). În anul 1940, s-a retras cu familia la București unde se stinge din viață. Înmormântat în com. Bârnova, jud. Iași în biserica construită de fiii săi.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maței, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Chișinău, CETINI, 1996; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Mihai Tașcă, *Precizări la biografiile deputaților Sfatului Țării*, Ion Inculeț, Dumitru Groapă și Elena Alistar-Romanescu // *Destin Românesc*, an. II, nr. 1-12, Chișinău, 2007, p. 119-129.

IOANICHIE, Arhimandritul (numele de mirean *Ivan Șirokov*), (1777 - 1850). Arhimandrit, arhitect, pedagog. În 1793 s-a călugărit la Mănăstirea Neamț, unde activează în calitate de copist. În 1812 se stabilește la Chișinău. A întocmit proiectele fațadelor Seminarului Teologic și a Mitropoliei din Chișinău.

Sub îndrumarea sa au fost tipărite manuale în limba română pentru seminariști. În anii '20 ai secolului al XIX-lea, după un proiect al I. A., a fost reconstruită vechea biserică din piatră a Mănăstirii Căpriana. Opera arhitectonică de vârf a arhimandritului I. A. o constituie proiectul Catedralei Schimbarea la Față din Tighina (Bender), înălțată în 1827. Între 1830 și 1836 a fost membru al Comitetului Edilitar pentru înălțarea Catedralei din Chișinău.

Predă la Seminarul Teologic din Chișinău, fiind totodată și bibliotecarul Seminarului. După proiectul lui I. A., în 1819 a fost construită Biserica Sf. Gheorghe din Chișinău. În 1822, I. A. a fost ridicat la rangul de arhimandrit și numit responsabil pentru tipografia duhovnicească.

A mai activat ca revizor al școlilor lancasteriene, rector al Seminarului Teologic, stareț al mănăstirilor din Șaba și din Hârbovăț.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

IONCU, Theofil (22.07.1885, Olișcani, Orhei - 16.03.1954, Iași). Economist, om politic. Studii la Institutul Comercial din Moscova și la Școala Superioară Comercială, apoi la Universitatea din Leipzig. A activat în sistemul cooperatist.

În 1913-1914 – colaborator al revistei și gazetei „Cuvânt Moldovenesc”. În aprilie 1917 participă la ședința de constituire a Partidului Național Moldovenesc și face parte din Comitetul de conducere. A participat ca delegat, din partea Partidului Moldovenesc, la Congresul Naționalităților din Rusia (Kiev, 1917). Candidat din partea cooperației moldovenești pentru Adunarea Constituantă din Rusia (1917).

În 1917 – deputat în Sfatul Țării. La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România. A fost director general de finanțe în Guvernul Republicii Moldovenești, deputat în primul Parlament al României Mari, Consilier la Ministerul Finanțelor. Cea mai valoroasă contribuție culturală a lui I.T. a fost fondarea revistei „Basarabia economică” (1919).

A fost organizator al Băncii Basarabiei. Este autorul mai multor scrieri de popularizare: *Autonomia, Ce este slobozenia, Cât pământ va primi țăranul moldovean, Criza agrară* ș.a.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie.* Chișinău, Editura *Museum*, 1998, Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar.* București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

IONESCU-DÂRZEU, Eugen (01.09.1884, Iași - ?). Jurist. Licențiat al Facultății de Drept din Iași. Judecător la Hotin și la Chișinău. În 1924 a exercitat funcția de președinte al Tribunalului Cetatea Albă. În 1924 a

înființat, cu un grup de intelectuali, Filiala județeană „ASTRA” și un muzeu arheologic la Cetatea Albă. În același an este numit prim președinte al Tribunalului Lăpușna, apoi consilier al Curții de Apel Chișinău și procuror general (până în iunie 1938).

Membru în Comisia Româno-Sovietică pentru prevenirea și aplanarea conflictelor la granița de pe Nistru, membru în Comisia de Apel a constatării naționalității de pe lângă Curtea de Apel Chișinău, consilier juridic în Ministerul Basarabiei.

În 1926, împreună cu Onisifor Ghibu, a înființat la Chișinău „Astra Basarabeană”, în care a fost ales secretar al secției juridice, apoi vicepreședinte. În 1932, în calitate de director general al „Astrei Basarabene”, a contribuit la organizarea Căminelor Culturale, publicând săptămânal câte o rubrică în „Cuvânt moldovenesc” cu titlul *Răbojul Căminelor Culturale din Basarabia*. A colaborat la publicațiile „Neamul românesc”, „Adevărul literar”, „Sfatul Țării”, „Dreptatea”, „România Nouă”, „Pagini Basarabene” etc. A tipărit cu C. Mătescu *Manualul legii autentificării actelor*.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie. Chișinău, 1939;
Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

IORDAN (Jordan), Boris (numele adevărat Iordache Bucă) (1903, Jorăști, Covurlui - 30.06.1962). Romancier, publicist. A urmat școala normală la Buzău și la Brăila, unde îl are ca dascăl, în 1921, pe criticul Perpessicius. În 1923 se stabilește ca învățător în Basarabia, la Ismail, unde va activa pe făgașul culturii timp de 13 ani. Din 1935 devine membru al Societății Scriitorilor Români. În toamna lui 1936 se stabilește la București.

Problematica școlară predominantă mai ales în cartea *Antologia învățătorilor în literatură* (1938), ca și în romanele sale de început, i-au adus denumirea de „cântărețul învățătorilor”. Mai târziu se va preocupa de viața rurală, de școlile țărănești. Spre sfârșitul vieții va fi preocupat de istorie.

Epica de mici proporții, pe care nu și-a adunat-o într-o carte separată, rămâne risipită în publicațiile de epocă: „Bugeacul”, „Bilete de Papagal”, „Pagini Basarabene”, „Viața Basarabiei”, „Basarabia Literară”, „Basarabia. Ziarul noii vieți” ș.a.

A publicat volumele *Normaliștii* (1933), *Vitrina cu păpuși de porțelan* (1934), *Învățătorii* (1935), *Pământul ispitelor. Delta* (1935), *Revizori și inspectori* (în colaborare cu V. Munteanu, (1936), *Trenul albastru* (1937), *Satele* (1938), *Greta Garbo* (1938), *Seria Magda Munteanu* (1939), *Caragiale. Tragicul destin al unui scriitor* (1939), *Decebal* (1941), *Zile și nopți în furtună* - 3 volume (1959-1961). S-a stins din viață în timp ce lucra la noul său roman despre Războiul de Independență. **I. B.** „într-un stil reportericesc, ce surprinde sumar conturul și culoarea faptelor, descrie sfera învățământului primar, anturajul ostașilor demobilizați, stabiliți în delta Dunării, și acel sătesc în care se iscă conflicte de clasă” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* Chișinău, Editura *ARC*, 1997, ediția a II-a; Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30.* Chișinău, Editura *Tehnica-INFO*, 2002, *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*, Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

IOV, Dumitru (22.03.1888 Uricani, Flămânzi, Botoșani – 22.08.1959). Prozator, poet, publicist. **I.D.** a studiat la Școala Comercială din Iași. Se stabilește în Basarabia și se angajează în activitatea de culturalizare a provinciei. Este primul director al Teatrului de propagandă din Basarabia (1919); deține, în 1920, funcția de inspector general al Artelor din Basarabia.

Deputat (1926), senator (1931) și prefect de Soroca în două rânduri (1921, 1926), a fost o prezență activă ca prozator, poet, publicist. Debutază, în 1911, în revista „Luceafărul” din Sibiu, iar din 1912 începe cariera de ziarist, semnând și cu diferite pseudonime. Debutază editorial cu volumul de nuvele „*Scrisori către un nepot*” (1915). A condus periodicele: „Renașterea Moldovei”, „Biblioteca copiilor și tinerimii”, „Cuvântul”, „Cuvântul Nostru”, „Basarabia de Sus” (Soroca), colaborând în același timp la: „Flacăra”, „Ramuri”, „Drum Drept”, „Țara Noastră”, „Doina”, „Solia”, „Capitala”, „Viața Literară”, „Văpaia”, „Rampa”, „Facla”, „Cosânzeana”, „Adevărul Literar”, „Gânduri Bune”, „Dacia”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Universul”, „Ordinea”, „Îndreptarea”, „Sfatul

Țării”. A publicat cărțile: *Moartea regelui* (1915), *În lunca Trotușului* (1923), *Amintiri și lacrimi* (1932), *Priveliști basarabene* (1941), *Gospodarul din Orhei* (1942), *Biruatorii de la Țiganca* (1943), *Covor basarabean, versuri* (1943), *D'aia n-are ursul coadă* (1943), *Moldova de la Nistru* (1943), *Duduia Adela* (f.a.) și broșurile semnate D. Pădure, pe care le tipărește la Iași în perioada primului refugiu, *Basarabia și Bucovina de Sus sub noua stăpânire* (1940 și 1941) și *Sub călcâiul comunist. Pagini de crud adevăr* (1941). Avea, în 1942, în manuscris, romanul *Vulpea din baltă*, culegerea de nuvele *Bărbieria din Hârlău* și o trilogie a Basarabiei *Cărți poștale*, care n-au mai apărut.

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996; Străinul M. *Istoria literaturii române de la început până azi*. Buc., 1970; Darie Al. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică Basarabeană. 1936-1944*. Buc., 1944; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

ISANOS, Magda (14.04.1916, Iași – 17.11.1944, București). Poetă, publicistă, prozatoare. Se naște într-o familie de medici care practicau la spitalul Socola. În 1920 părinții I. M. se transferă la spitalul din Costiujeni, Chișinău. Studiază la Liceul Eparhial de fete din Chișinău. În timpul studiilor colaborează la revista „Licurici” (1932), editată de Liceul de băieți, unde publică primele sale poezii: *Primăvara*, *Aș vrea un basm*.

Din inițiativa I. M., pe lângă Liceul Eparhial de fete, se înființează Societatea Culturală „Iulia Hasdeu”. Participă la concursul organizat de Societatea Tinerimea Română, unde obține premiul II pentru prezentarea temei despre drepturile femeilor (1933). Este animatoarea proiectului editării revistei Liceului „Ghiocel” (1934). În toamna anului 1934 se înscrie la Universitatea din Iași, Facultatea de Filosofie și Litere, unde studiază paralel și cursurile Facultății de Drept. Din 1936 este membră a Frontului Democratic Studentesc.

Se decide în favoarea studiilor la Facultatea de Drept. Publică unele poezii (*Grădinile, Toamna, Cuvântul Evei, Jucărie, Ceasul* ș.a.) în „Viața Basarabiei”, „Însemnări ieșene”, „Cuget moldovenesc”, „Pagini basarabene”. Pe parcursul anului 1937 colaborează fructuos la publicația „Însemnări ieșene”, unde poeziile sale apar aproape în fiecare număr: *La marginea cimitirului, Lacul, Blestem, Logodnă de primăvară* etc. În numărul 13 din 1937 al publicației „Însemnări ieșene” talentul I. M. este apreciat, ea fiind desemnată ca o descoperire prețioasă a ziarului. Până la începutul războiului (1941) I. M. publică în „Însemnări ieșene”, „Iașul”, „Jurnalul literar”. La 13 ianuarie 1939 se înscrie ca avocat stagiar în Baroul de Iași. Din inițiativa I. M. începe editarea ziarului de informații „Voința” (aprilie 1941), care în scurt timp își sistează apariția din lipsă de fonduri. Tot în acest an, din cauza unei maladii cardiace, este nevoită să solicite întreruperea activității în Baroul de Iași, apoi și cea de avocat (1943). Editează volumul *Poezii* (1943). Războiul o forțează să se refugieze împreună cu familia la București. În urma unui bombardament sunt distruse toate manuscrisele poetei (1944).

La București boala I. M. se agravează și moare în casa părinților săi. Postum apare volumul *Cântarea munților*, drama *Focurile*, scrisă în colaborare cu Eusebiu Camilar (soțul ei), cât și traducerea din limba rusă a operei lui Leonid Soloviov *Minunata istorie a lui Nostratin Hoge*a. Peste un an apare un alt volum de poezii - *Țara luminii* (1946). Poeziile I. M. au fost traduse în mai multe limbi, creația ei rămânând admirată și apreciată de-a lungul vremii ca una de excepție (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002; *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Coordonator general Ion Văduvă-Poenaru, București, Editura Geneze, Vol.1, 1999; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007; Ciocanu, I. *Întoarcere din uitare* // Moldova, 1990, nr.12; Ciocanu, I. *Dreptul la critică*. Chișinău, 1990; Isanos, E. *Străbunii uitați* // Basarabia, 1991, nr.3; *Calendarul bibliotecarului*, 1994. Chișinău, 1993; Bogușevschi Lenuța, *Magda Isanos. Poezie și destin* // Cugetul, 2001, p.58-61). Bătcă, V. *Ortodoxism și spiritualitate românească în Basarabia interbelică* // Cugetul. 1999, nr. 1-2

ISTRU, Bogdan (numele adevărat Ion Bădăraș) (13.05.1914, Pistruieni, Orhei – 15.03.1993, Chișinău). Poet, publicist, traducător. Studii la Școala Normală din Câmpulung Moldovenesc, apoi la Școala Normală Superioară din Iași (1929-1932), la Universitatea din București. Învățător în județul Orhei. A debutat cu versuri și proză fantastică în ziarul „Cuvânt moldovenesc” (din 1932). Publică versuri, proză, publicistică, recenzii în revistele „Viața Basarabiei”, „Școala basarabească”, „Pagini basarabene”. Debut editorial cu volumul *Blestem* (1937), urmat de *Moartea vulturului* (1938), care poartă amprenta experimentului literar. Abordează probleme de critică și teorie literară în articolele „Militantism poetic”, „Poetul anonim”, „Literatura industrială” ș. a. După 1940 cultivă o poezie ideologizată. **I. B.** s-a manifestat ca un „poet cu o întinsă creație poetică ce a răspuns prompt la comandamentele timpului”, versurile lui **I. B.** „*au toate însemnele poeziei simboliste autohtonizate cu anumite note protestar-sociale și expresioniste, cu o accentuată culoare locală basarabească*” (M. Cimpoi).

Bibliografie

Istoria literaturii moldovenești. Vol. III, partea 1. Chișinău, 1989; Ciocanu I., *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău, 1998; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., Ed. ARC, 1997. Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20- '30*. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

IVANOV, Victor (18.04.1910, Chișinău - ?). Pictor. A absolvit Școala de Arte din Chișinău în atelierele lui A. Baillayre și A. Plămădeală (1929). În anii '40 realizează împreună cu Nina Arbore fresce și mozaicuri la bisericile „Sf. Ilie” din Suceava și „Constantin și Elena” din Constanța. A participat activ la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Chișinău, începând cu anul 1928. Membru al Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1928-1938). Între anii 1946-1953 a fost represat. În anii postbelici practică grafica de șevalet.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. I. Chișinău, Redacția principală a ESM, 1985; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Editura Știința, 2000.

IVANOVSKI, Elizaveta (n. 1910, Chișinău - ?). Pictor, grafician, scenograf. A studiat pictura la Chișinău în atelierul lui A. Baillayre (1930). În anul 1930 obține Premiul I pentru arta grafică la Saloanele Oficiale din București. Urmează studiile la Școala Superioară de Arhitectură și Arte Decorative din Bruxelles (1932-1935). În 1937, la Bienala a VI-a din Milano, schițele ei pentru costumele teatrale sunt menționate cu medalia de aur. Este autoare a peste 200 de cărți ilustrate pentru copii, editate în România, Franța, Olanda, Belgia, Anglia, Spania, Germania, Polonia și Suedia. A participat (1925-1968) cu lucrări de pictură, grafică și de scenografie la diverse expoziții din Chișinău, București, Bruxelles, Milano, New York etc. După 1936 se stabilește în Belgia. În creația I. E. „tradiționalismul și contemporaneitatea sunt sintetizate în numeroase decorații și costume teatrale, unde tratarea și conceperea artistică evoluează în funcție de canavaua subiectului” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Editura Știința, 2000; *Femei din Moldova. Enciclopedie.* Editor Iurie Colesnic. Ch., Ed. Museum, 2000.

K

KIRIACOFF, Teodor (24.05.1900, Chișinău - 28.04.1958, București). Pictor, grafician și scenograf. A absolvit Școala de Arte din Chișinău în atelierele lui A. Baillayre și A. Plămădeală.

Debutează cu lucrări la Expoziția basarabeană din București (1921). Activează în calitate de scenograf la Teatrul Național din Chișinău (1924-1929), Teatrul din Iași și la Opera Română din București (din 1946). Este autorul emblemei Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1921). În schițele pentru spectacole paleta coloristică strălucitoare este accentuată de căutările unor forme constructiviste. Originalitatea tratării și căutărilor plastice în grafica de carte se bazează pe tradițiile gravurii medievale românești, iar în pictură **K. T.** se prezintă ca autor al unor „*subiecte monumentale și panoramice, unde ascensiunea pe verticală a compozițiilor este lipsită de narativism*” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Școala de Belle-Arte din Chișinău // Viața Basarabiei, 1934, nr.6; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000; Stăvilă, Tudor. *Theodor Kiriacoff*. Ch., Editura ARC, 20.

KOGAN, Moisei (24.05.1879, Orhei - 1943, Oswięcim, Polonia). Sculptor, arhitect și grafician, unul dintre puținii plasticieni basarabeni care s-a afirmat în arta europeană din perioada interbelică. În anii 1899-1903 își face studiile la Academia de Arte din Bavaria (München). Debutează cu opere la Cabinetul de stampe din München, figurând mai apoi la expozițiile de la Galeria de Arte din Bremen, în Muzeul din Essen și Muzeul de Stat din Halle, expunând geme, medalii și plachete din bronz,

argint și pietre semiprețioase, reliefuri în teracotă (nuduri feminine). **K. M.** activează împreună cu H. Van de Velde la Weimar (Germania). În 1910 pleacă la Paris, unde colaborează cu Auguste Rodin și Aristide Maillol. În 1914 realizează basoreliefuri pentru arhitectul W. Gropius. Încă din timpul aflării în Germania, **K. M.** participă cu lucrări la Salonul de Toamnă (Paris, 1908), la expozițiile Secession-ului de la Berlin (1909, 1911, 1912, 1926), la Secession-ul din Köbner (1912), Bremer (1912), Goltz (1913), Freie (1923) și Drezda (1926).

Îi cunoaște pe V. Kandinsky, A. Flechtheim ș.a. Expoziții personale la Amsterdam (1934), Paris (postmortem, 1947). Participă la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia din 1933. Lucrări ale lui **K. M.** se află în Muzeul Folkwang din Essen, Muzeul Wallraf-Bichatz din Köln și în colecții din München, Paris, Zürich, Olanda și SUA. A profesat sculptură inspirată din modele antice cu amprente ale stilului postimpresionist.

În operele timpurii, prioritară devine la **K. M.** „*frumusețea nudului feminin, subliniat de plastica melodioasă și proporțiile alungite ale figurilor*” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000.

KOGAN, Șneer (30.05.1875, Orhei - 2.03.1940, Chișinău). Grafician. Fratele lui M. Kogan. După absolvirea gimnaziului din Orhei (1889) studiază pictura la Școala de arte plastice din Odessa (1903). Urmează studiile la Academia Regală din Bavaria (München), în atelierul lui F. Stuch. Din 1914 se află în Basarabia.

În 1915 a fondat o școală particulară, care mai apoi se unește cu Școala de arte plastice (1919). Participă activ la Saloanele de Artă din Chișinău și București. Operele de pictură ale lui **C. S.** „*sunt realizate în tonuri întunecate, cafenii, dominantă fiind monocromatică picturală*”. (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Dunăreanu, N. *Figuri contemporane din Basarabia*. Chișinău, 1939; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. I. Chișinău, 1985; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000.

KRASILȘCIK, Isaak (14.04.1857, Chișinău - 03.11.1920, Chișinău). Microbiolog și entomolog, întemeietorul primei stații entomologice din Chișinău, activist pe tărâm social. Studii la Gimnaziul din Chișinău (1873), apoi la Gimnaziul din Ananiev (1878), pe care l-a absolvit cu diplomă de merit.

A făcut studii la Secția de științe ale naturii a Facultății de Fizică și Matematici a Universității din Odessa (1878-1882), obținând specializarea în zoologia nevertebratelor. A activat ca expert la Comisia pentru combaterea filoxerei de pe lângă Societatea Agricolă din sudul Rusiei. **K. I.** a elaborat un mijloc rațional pentru identificarea filoxerei – principiul patratelor.

A luat măsuri pentru combaterea lăcustei în Ismail. A propus o nouă modalitate de amenajare a șanțurilor de protecție împotriva gândacilor, a cultivat ciuperci muscardine pentru lupta împotriva insectelor vătămătoare, a propus un mod de obținere industrială a muscardinei (1883-1888). A organizat un laborator de entomologie pe lângă Școala Reală din Chișinău.

A studiat metodele de combatere a filoxerei în Franța, Germania, Elveția, Ungaria. Din 1890 este șeful Departamentului de Prelucrare a Solurilor din Sankt-Petersburg, însă își desfășoară activitatea la Chișinău, în Basarabia, examinând, dezinfectând și lichidând mii de tufe de viș-de-vie bolnave. Experimentează preparatele din petrol cu arsenic pentru combaterea gândacilor vătămători. A studiat vătămătorii inului în Caucaz și în alte zone din sudul Rusiei (1900). Organizează Stația bioentomologică din Chișinău (1911), editează broșuri de popularizare a metodelor de combatere a vătămătorilor.

În 1913 a construit un aparat pentru formarea acidului cianhidric, destinat dezinfectării plantelor, dar n-a fost dat în producție. Membru al Secției Basarabene a Societății Tehnice Ruse (1894), al Societății Basarabene a Naturaliștilor (1905). Autor a circa 100 de studii și articole de popularizare a științei. Printre cele mai importante lucrări ale lui **K. I.** sunt: *Contribuții la istoria dezvoltării și la clasificarea familiei „Polytoma Ehr”* (Odessa, 1882); *Materiale privind istoria naturală și clasificarea ordinului flagelatelor* (Odessa, 1884), *Cu privire la micozele insectelor* (Odessa, 1886) ș. a.

Bibliografie:

Исаак Матвеевич Красильщик (некролог) // *Бессарабия*, 1920, nr.245, 5 noiembrie; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în*

Moldova. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1970; Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

KUSMINSKI, Pavel (20.11.1857, Brătușeni, Hotin – 1941, Brătușeni, Edineț). Jurist și publicist. Studii la Liceul Regional din Chișinău (1869-1876) și la Facultatea de Drept a Universității din Sankt-Petersburg (1876-1881). A fost președintele Zemstvei din județul Bălți (1881-1896). Studii muzicale la Sankt-Petersburg (1881-1896). Se manifestă ca publicist, îndeosebi în perioada interbelică. Colaborează cu articole pe teme sociale și economice la revistele „Viața Basarabiei”, „Democrația” etc. Printre cele mai reprezentative articole pot fi numite: *Ancheta în futurum, Rădăcina răului, Încolo mergem, Reverii constituționale, Echilibrul social, Parodii, Creditul și justiția, Constituția sau Țara?*, precum și o suită de amintiri - *Amintirile unui bătrân basarabean*. Președinte onorific al Societății Scriitorilor din Basarabia.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997; Calendar Național, 2007, Chișinău, 2006; Cimpoi, M., O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia, Chișinău, Editura ARC, 1997.

L

LAȘCU, Nicolae (1859, Chiperceni, Orhei - 19.08.1933, Chișinău). Preot, publicist. Studii la Școala Duhovnicească și la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi la Academia Teologică din Kiev, unde a obținut licența de magistru.

A activat ca profesor de istorie și catehism la Școala Duhovnicească din Chișinău. Din 1885 a fost preot la Gimnaziul nr. 1 din Chișinău. Este autorul unor studii monografice consacrate istoriei Basarabiei. La expoziția din 1903 de la București a obținut două medalii de argint pentru scrierile sale. A publicat în revista „Кишиневские епархиальныя ведомости” (1884, nr. 18-20; 1885, nr. 1-8 și 1886, nr. 6-7) teza sa de magistru: *O perioadă sumbră din istoria României. Destinul politico-religios al românilor până la formarea statelor Valah și Moldovenesc*.

Bibliografie:

Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

LAȘCU, Vasile (numele la naștere Vasili Lașcov) (01.01.1861, Chișinău - 01.08.1932, Chișinău). Poet, prozator, publicist, traducător, critic teatral, dramaturg, filosof și teoretician al artei. Om politic. Studii la Școala Duhovnicească și Seminarul Teologic din Chișinău (nu l-a terminat), Școala de subofițeri (iuncheri) din Odessa.

Activează ca funcționar în administrația gubernială din Basarabia. Debutază cu piesa romantică în versuri *Naufragiu pe chei* (Chișinău, 1878). Poeziile sale (scrise în anii 1878-1888) le editează la Odessa (1888), apoi le include în culegerea *Opere*, publicată la Sankt-Petersburg (1891), cuprinzând și un șir de scrieri filosofice, apreciate de filosoful rus V. Soloviev. Printre cele mai importante scrieri din această perioadă sunt eseurile filosofice „*Ce este viața?*”, „*În ce constă creația?*”, „*Reflecții*” ș. a.

În anii '90 L. V. se dedică dramaturgiei. În revista moscovită „Teatralinaia biblioteka” îi apar piesele *Foaia agronomică* (1893), *Struldbrugii* (1894), *Lebăda neagră* (1895), *Teoria* (1896), *Maimuțe literare* (1897), *Cu ocazia unei întâmplări ocazionale* (1898). A întâmpinat cu entuziasm revoluția rusă din februarie 1917, dar a respins categoric lovitura bolșevică de stat din octombrie același an. L. V. se include activ în viața politică. Publică un șir de articole cu problematică socială: „Raționamente”, „Problemele războiului”, „Revoluția și evoluția”, „Primele alegeri în Rusia liberă”, „Violența și socialismul”, „Saltul în întuneric” ș. a. Este ales deputat în Sfatul Țării din partea Uniunii Ziariștilor din Basarabia. A votat pentru unirea Basarabiei cu România. După Unire se dedă activității sociale și politice.

Din august 1918 conduce Directoratul de Control din Basarabia, la alegerile pentru noua Constituantă a României întregite (1919) devine senator, avansând până la funcția de vicepreședinte al Senatului. În 1922 este director la C.F.R. din Chișinău. Editează un volum de traduceri în limba rusă - *Antologia poeziei românești* (Chișinău, 1928), prefătată de Șt. Ciobanu. În politică L. V. s-a manifestat ca un liberal democrat, apreciind valorile societății capitaliste, idealul său politic era republica parlamentară, democratică, o societate civilizată, cultă.

Bibliografie:

Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997. Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1998; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1987; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar.* București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; Juc Victor, *Viața și opera lui Vasile Lașcu* // *Cugetul*, 1999, nr.1-2.

LEONARD, Pavel (1837, Cubolta, Bălți - 1891, Cubolta, Bălți). Sociolog, economist. Mare proprietar funciar. A fost preocupat de situația țăranilor și de problema zemstvelor din Basarabia. Și-a făcut studiile la Odessa. A locuit mulți ani la Sankt-Petersburg.

Și-a adus contribuția considerabilă la construirea liniei de cale ferată Ocnîța-Slobodka, a înființat școli în care a supravegheat nivelul de predare. Majoritatea lucrărilor publicate la Sankt-Petersburg, Odessa, Paris, Leipzig

ori Chișinău au fost scrise la Cubolta, unde avea o bibliotecă bogată cu cărți din diferite domenii (devastată de către sovietici în 1940).

Moștenirea sa literară cuprinde scrieri din domeniul istoriei, filosofiei, sociologiei, economiei. În 1864 L. P. edita la Sankt-Petersburg o lucrare în limba franceză, cu caracter polemic și filosofic, intitulată *Reflexions sur un Grand Regne et sur le catholicisme* (*Reflecții asupra unei Mari Domnii și asupra catolicismului*), după care urmează *Tripla Alianță și Anglia* (1878), *Răzmerița și cauza ei adevărată* (1881), *O durere socială* (1887) etc.

În 1856 publică la Lipsca (Leipzig) o lucrare intitulată *Despre ameliorarea vieții țăranilor în Basarabia*, studiu ce a stârnit discuții și atenția publicului interesat. Urmează studiile *Câteva cuvinte cu privire la Zemstvă în general și cea a Basarabiei îndeosebi* (Odessa 1871). Editează o lucrare consacrată domeniului social: *Călătorie prin Europa a renumitului principiu al naționalității* (Leipzig, 1867). În 1870 apare lucrarea *Schițe din viața Europei din ultimii 20 de ani* (în limba rusă) - o relatare amplă a celor mai importante evenimente din Europa de Vest. Lucrarea *Criza agricolă și industrială* (Paris, în 1883), a însumat reflecțiile autorului asupra acestor fenomene.

Bibliografie:

Calendar Național, 2007, Chișinău, 2006; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1970; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Surugiu, Liliana, *Pavel Leonard publicit și scriitor basarabean* // Basarabenii în lume, Chișinău, 2002. Vol.1. Bobână, Gheorghe, Surugiu, Liliana. *Filosofia socială în opera lui Pavel Leonard* // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 2002, nr. 1-3.

LIPKOVSKI (LIPKOVSKA), Lidia (28.04.1884, Babin, Hotin - 22.03.1958, Beirut, Liban). Cântăreață de operă (soprană de coloratură), profesoară. Studii la Gimnaziul de fete "Mariinski" din Kamenet-Podolsk (1901), apoi la Conservatorul din Sankt-Petersburg (1903-1906), cu Natalia Inețkaia (canto), Andrei Petrovski (arta scenică). Își perfecționează măiestria la Teatrul La Scala din Milano cu profesorul Vittorio Vanzo (1906-1907).

Debutează pe scena Teatrului „Mariinski” din Sankt-Petersburg (aprilie 1906) în rolul Gildei din opera *Rigoletto* de

G. Verdi. În anii 1911-1912 este solistă în trupa Teatrului “Mariinski” din Sankt-Petersburg; solistă la Teatrul Dramatic Muzical din Sankt-Petersburg (1914-1915), fiind angajată concomitent în spectacole de operetă și în teatrul dramatic. Profesoară de canto la Conservatorul „Unirea” și Conservatorul Municipal din Chișinău (1937-1940) și la Conservatorul de Stat din Chișinău (1940-1941); profesoară de canto la Conservatorul din București (1944-1950) și Paris (1950-1953). La Chișinău a cântat în operele *Rigoletto*, *Traviata* de G. Verdi, *Faust* de Ch. Gounod ș. a. Vocea L. L. se distingea printr-o sonoritate caldă și un lirism profund.

Bibliografie:

Literatura și Artă Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1, Ch. 1985. Arabagiu, R. *Судьба примадонны*. Chișinău, 1989; *Dicționar Enciclopedic Moldovenesc*, Chișinău, 1989; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. *Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999 .

LIVESCU, Ion (1873, Ismail -1944, București). Actor de teatru, regizor, dramaturg, publicist. Studii la Colegiul „Sf. Sava” și la liceele „Matei Basarab”, „Sf. Gheorghe” din București, cursuri de artă dramatică la Conservatorul din București, bursier la Viena și Paris.

Se stabilește la București (1899), devine subdirector general al Direcției Teatrelor și profesor al Catedrei de dicțiune și artă dramatică de la Conservator, predă cursuri de dicțiune și artă oratorică la școli și licee.

Între anii 1920-1930 desfășoară o prodigioasă activitate culturală, exercită funcțiile de director al Teatrului Național din Chișinău, președinte al Sindicatului artiștilor dramatici și lirici din România. Montează la Teatrul Național din Chișinău spectacole din dramaturgia națională și universală: *Ovidiu și Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri, *O noapte furtunoasă* și *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, *Revizorul* de N. Gogol, *Crimă și pedeapsă* de F. Dostoievski, *Tartuffe* de Moliere.

L. I. a realizat mai multe roluri de compoziție, interpretate cu mare prestanță, dramaturgia națională și universală (*Apus de soare* și *Vișorul* de B. Șt. Delavrancea, *Răzvan și Vidra* de B. P. Hasdeu, *Hedda* și *Gabler* de H. Ibsen). A scris lucrări privind măiestria artei teatrale: *Din tainele scenei* (1898), *Convenționalul în teatru* (1902), *Politica culturală* (1929) ș.a. A debutat ca poet în „Revista societății” (1888). A colaborat la „România literară”, „Arhiva nouă” și „Revista poporului”, a publicat în

periodicele „Biblioteca familiei”, „Arta”, „Liga literară”, „Literatura și arta română”, Memorialistică: *Treizeci de ani de teatru*.

Bibliografie:

Livescu, Ioan. *Amintiri și scrieri despre teatru*, 1967; Cemortan, Leonid, *Teatrul Național din Chișinău (1920-1935). Schiță istorică*. Chișinău. Editura *Epigraf*, 2000; Dicționar Enciclopedic. Vol. IV, București, Editura Enciclopedică, 2001; Eugen Șt. Holban, *Contribuția Basarabiei la cultura românească. Toponime și identitate națională*, Chișinău, Fundația Grai și Suflet, 1997.

LUCEZARSCHI (Luci), Eugenia (27.11.1881, Chilia - 1955, București). Cântăreață de operă (mezzosoprană). Studii la Gimnaziul de Fete „Principesa Dadiani” (1897-1901) și la Școala de Muzică a lui Vasile Gutor (1900-1902) din Chișinău, apoi la Conservatorul din Sankt-Petersburg (1902-1906) cu Natalia Irețkaia (canto). Debutază la 16 decembrie 1906 pe scena Teatrului „Casa populară împăratul Nikolai al II-lea” din Sankt-Petersburg în rolul Nedda din opera *Paiațe* de R. Leoncavallo.

În anii 1906-1920 - solistă la Teatrul Mare Imperial din Moscova (1906-1920), apoi la Opera din Chișinău (1920-1921), la Cluj (1923-1926) și București (1926-1932), solistă în capela Societății „Cântarea României” din București (1932-1940). Turnee artistice la Napoli, Sankt-Petersburg, Barcelona, Roma, București, Cernăuți.

Bibliografie:

Arabagiu, R. *Basarabia cântă de mult*. // „Basarabia”, 1993. nr.6; Dănilă, A. *Opera basarabească*. Chișinău, 1995; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

LUJANSCHI, Teodor (9.11.1887, Unțești, Bălți - 24.02.1967, Chișinău). Dirijor. Studii la Universitatea din Odessa (1908-1913), Facultatea Fizică și Matematică, Secția Științe naturale. Profesor la liceele de băieți „Mihai Eminescu” (1921-1937) și „Alexandru Donici” (1937-1940) din Chișinău; profesor titular de științe naturale la Școala nr. 13 din Chișinău (1940-1941); director al Școlii medii speciale de Muzică de pe lângă Conservatorul din Chișinău (1944-1952);

În 1924 a organizat și condus (până în 1940) prima Orchestră simfonică din Chișinău (la Liceul nr. 3 de băieți), pe baza căreia s-a format Orchestra simfonică a Filarmonicii din Chișinău.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie, Vol. 1, Chișinău, 1985; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*. Chișinău, Editura ARC, 1999.

LUPAN, Andrei (15.2.1912, Mihuleni, Orhei - 27.8.1992, Chișinău). Poet, dramaturg, eseist. Academician al A.Ș.M. (1961). Studii la Școala agricolă din Cucuruzeni (1929), Școala de Viticultură din Chișinău (1934). În 1935 devine student al Facultății de Agronomie din Chișinău. Este membru al UTC (1934), apoi al PC din România (1936). Absolvește Institutul Agricol „M. V. Frunze” din Chișinău (1941).

Debutază cu poezia *Biografie* în periodicul bucureștean „Adevărul literar și artistic” (1932). Publică poezii și publicistică la „Vița Basarabiei”. Creația timpurie a lui L. A. poartă amprenta lecturilor din Ion Barbu și Tudor Arghezi. În perioada postbelică este Președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1946-1962), secretar al Uniunii Scriitorilor din U. R. S. S. (1954-1971). A publicat piesa *Lumina*, volumele *Intrarea în baladă*, *Meșter faur*, *Legea găzduirii*, *Frate al pământului* etc. Opera lui L. A. este pătrunsă de un profund atașament față de oamenii meleagului natal, dar și ideilor comuniste. A susținut trecerea la alfabetul latin în 1989. Poezia lui L. A. din perioada interbelică este marcată de avangardism „stimulat de poezia extremistă, caracterizată de extrema convenționalitate, de libertate absolută a gestului și limbajului de gratuitate, hazard, artificialitate etc.” (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Portnoi R. *Andrei Lupan*. Chișinău, 1958; Corbu H., *Letopiseț al timpului*. Chișinău, 1982; Burlacu Al., *Andrei Lupan: apologia dogmei și tentația creației* // Revistă de lingvistică și știință literară, 1996, nr.2; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia*, Anii '20-'30, Ch., Ed. „Tehnica-INFO”, 2002. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

LUȚCAN, Antonie (17.01.1903, Cucioaia, Bălți – 24.05-1948, Drăgănești, Olt). Poet, publicist, preot. Reprezentant al vieții spiritual-

artistice basarabene din perioada interbelică, fratele mai mare al poetului Vasile Luțcan. După absolvirea școlii primare din Cucioaia este admis la Seminarul Teologic din Chișinău. Din 1917 debutează la ziarul „Cuvânt Moldovenesc”. Colaborează la mai multe publicații ale timpului: „Viața Basarabiei”, „Luminătorul”, „Raza”, „Moldova de la Nistru”, „Renașterea”, „Deșteptarea”. În 1924 se hirotonește în parohia Cruglic.

L. A. îmbină funcția de preot cu cea de publicist, astfel și tematica abordată denotă în egală măsură atât caracter religios, cât și laic. A lucrat în calitate de preot în mai multe localități din Basarabia și România: Lunga (1925-1928), Ciulucani (1928-1940), Drăgănești (1940-1944), Lungești (1944-1948). Pe lângă scrierile cu caracter bisericesc, religios se manifestă și în calitate de autor de poezii care sunt inspirate din viața cotidiană, din tot ce-l înconjură și-l frământă. Ca rezultat, editează câteva plachete de versuri: *Cuvinte de îndrumare* (1926), *Poezii religioase* (1927), *Poezii religioase și patriotice* (1927), *Zvonuri de clopote* (1930), *Poezii* (1937), *Cântarea cântărilor* (1937).

L.A. își încearcă pana nu numai în domeniul poeziei, dar scrie și proză. Romanul *Valentin și Adina* a fost terminat de autor, fără însă să fie editat. Publică un număr impresionant de cronici, recenzii la operele scriitorilor clasici. Mai reprezentative rămân studiile *Metoda de predare a învățământului religios în școala primară* („Luminătorul”, 1932, nr.18); *Spre o mai bună colaborare a activității extra-bisericești* („Luminătorul”, 1929, nr.1).

Bibliografie:

Ciobanu Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1992; Darie Al. *Mireasa de peste Prut, Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*, București, 1994; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. V. II. Chișinău, 1997; Colesnic, Iurie. *Un preot poet – Antonie Luțcan* // *Literatura și Arta*, 1994, 13 octombrie; Șpac, Ion. *Preot- Poet la Luminătorul* // *Luminătorul*, 1998, nr. 1.

LUȚCAN, Vasile (01.01.1913, Cucioaia, Bălți - 1998, Drăgășani, Vâlcea). Poet, eseist. Studii la Școala normală din Chișinău și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. A debutat în 1933. A publicat versuri, cronici literare, publicistică. Colaborează la revista „Viața Basarabiei”. În 1940 a finisat volumul de poezii *În umbra iubirii*, care s-a pierdut în anii războiului. Volumul *Poemele stepei* (1941) constituie debutul editorial al poetului. După 1945 activează ca profesor de limba română la Drăgășani, România.

Bibliografie:

Istoria literaturii moldovenești. Vol. III, partea I. Chișinău, 1989; Darie Al. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*, București, 1994; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia*. Anii 20-30. Ch., Ed. „Tehnica-INFO”, 2002. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

LVOVSCHI, Grigore (25.01.1830, Lencăuți, Soroca – 5.10.1894, Lencăuți, Soroca). Dirijor de cor, compozitor. Născut în familia unui cântăreț de biserică, face studii muzicale la Seminarul Teologic din Chișinău. La seminar organizează un cor de băieți din rândul colegilor, în repertoriul căruia introduce bucăți muzicale din creațiile celor mai reprezentativi compozitori clasici. În aceeași perioadă compune și câteva compoziții muzicale care s-au bucurat de succes și au fost înalt apreciate de către melomanii basarabeni. Face studii la Școala Capelei Corale din Sankt-Petersburg.

Revenit în Basarabia, activează în calitate de regent al corului arhieresc din Chișinău (1854-1856). Apoi acceptă oferta pentru suplinirea funcției de conducător al corului Catedralei „Sfântul Isaac” din capitala de nord a Rusiei, în fruntea căruia se află practic până la sfârșitul vieții (1858-1894). Simultan (din 1882) predă cursul de cânt la Institutul Smolnăi. Scrie lucrări pentru corul de bărbați, prelucrează și adaptează melodii vechi pentru muzică corală, se lasă animat în special de muzică veche, franceză și rusă. Este autorul mai multor bucăți muzicale gen bisericesc.

Bibliografie:

Bordeianu, Th. *Compozitori basarabeni. Grigore Lvovschi* // Luminătorul, 1943, nr. 10; *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*. Vol. 4. Chișinău, 1974; *Literatura și Arta Moldovei: Enciclopedie*. Vol.1, Chișinău, 1985; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Lexicon enciclopedic, Chișinău, Editura ARC, 1996; *Calendarul Național*. 2005. Chișinău, 2004.

M

MACOVSCI, Eugen (04.02.1906, Chișinău – 03.04.1985, București). Biochimist, membru titular al Academiei Române (1948). Profesor universitar la București. Contribuții importante în domeniile chimiei organice și ale chimiei biologice. Studii la școala primară și la liceul „Mihai Eminescu” din Chișinău. Absolvent al Facultății de științe a Universității din Cluj. Licența în chimie (1928). Doctoratul în chimia organică cu tema *Reacții fotochimice în seria orto-nitro-benzilidenpolilor* (1931). În timpul studiilor universitare a absolvit Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, secția de pian. În perioada 1933-1934 are o bursă la Paris. Profesor la Universitatea din București (1940-1971). **M. E.** are contribuții în cercetarea, elaborarea și fundamentarea unei noi teorii despre natura materiei vii, teoria biostructurală a materiei. Această concepție a deschis perspective noi în domeniul cancerogenezei, în farmacologie, în ecologie și în alte domenii științifice. A formulat, în urma elaborării teoriei biostructurii, o nouă concepție privind structura materiei vii ce oferă o înțelegere cu mult mai largă a genezei și evoluției vieții. A propus o metodă originală de cercetare a membranelor vii, utilizând membrane permeabile artificiale.

Autor al lucrărilor: *Cercetări asupra permeabilității membranelor lichide* (1951). *Biostructura*. București, 1969; *Natura și structura materiei vii*. București, 1972; *Confirmarea teoriei biostructurale prin microscopia de înaltă tensiune*. București, 1981.

Bibliografia:

Personalități ale științei. Mic dicționar. București, 1977; Bălan, Ștefan, Mihăilescu, Nicolae Șt. *Istoria științei și tehnicii în România. Date*

cronologice. București, 1985; *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Vol. 1, București. Editura Geneze, 2000; *Dicționar Enciclopedic*. Vol. IV. București, Editura Enciclopedică, 2001.

MADAN, Gheorghe V. (05.10.1872, Trușeni, Chișinău – 1944, Pitești). Folclorist, prozator, editor de ziar, actor. Născut în familia unui preot. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău pe care nu l-a absolvit. Este prigonitor pentru convingerile sale politice și adeziunea la mișcarea națională. În 1891 pleacă ilegal în România și se stabilește la București, unde este găzduit de Societatea „Milcov” condusă de B.P. Hașdeu. Studiază la Conservatorul de Artă dramatică din București (1891-1897). Colaborează la un șir de publicații bucureștene: „Viața”, „Literatura și arta română”, „Epoca”, „Adevărul”, „Voința națională”, „Conservatorul”.

Publică o antologie de poezii populare culese în Basarabia – *Suspine* (București, 1897), cu o prefață semnată de George Coșbuc și cu o dedicație lui B.P. Hașdeu. Susține proiectul de fondare a revistei literare „Floare albastră”, unde pe parcursul anilor 1898-1899 publică povestiri, articole, schițe și traduceri din creația clasicilor ruși (F. Dostoievski, M. Lermontov) la rubrica „Din caietul meu”. Este recunoscut ca unul dintre cei mai buni talmăcitori ai operei schakespeareiene.

Următorii trei ani (1901-1904) este angajat actor dramatic la Teatrul Național București și, simultan, funcționar la Ministerul de Instrucție. Publică antologia *Cântece și versuri alese din cei mai buni scriitori români* (București, 1904), care va ajunge pe cale ilegală și în Basarabia. Revenit la baștină (1906), ia parte activă la diverse manifestări de ordin național-cultural.

Colaborează însă cu demnitari ai regimului țarist, bucurându-se de susținerea lor la fondarea ziarului „Moldovanul”(14 ianuarie, 1907 - 26 octombrie, 1908). Este directorul primei trupe teatrale românești în Basarabia (1908-1912), care are reprezentații la Chișinău și Orhei. Repertoriul trupei cuprinde comediile lui Costache Negruzzi și Vasile Alecsandri.

În timpul Primului Război Mondial este mobilizat în calitate de translator de limba română pe lângă Comandamentul Armatei a 4-a Ruse. Acolo organizează Comitetul Național al Ofițerilor și Ostașilor din garnizoana Bârlad (1917), grupare care aderă la Programul Partidului Național Moldovenesc și formulează mai multe revendicări de ordin social-național și politic.

În perioada interbelică colaborează la „Viața Basarabiei”, „Cuvânt moldovenesc” și „Din trecutul nostru” cu scrieri care peste două decenii vor fi selectate și editate în două volume aparte - *Răsunete din Basarabia* (București, 1935) și *De la noi din Basarabia* (București, 1938). La începutul celui de-al Doilea Război Mondial se retrage în România, la Pitești, județul Iași (1941). Postum îi apare volumul *Văzute și trăite* (1989, coordonator Vasile Badiu). În arhiva Bibliotecii universitare „Mihai Eminescu” din Iași se păstrează manuscrisul monografiei sale *Un sat basarabean de centru: Trușeni*.

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1997; Ciocanu, V. *Contribuții istorico-literare*. București, 2001; Datcu, I. *Un Creangă basarabean* // *Basarabia*, 1992, nr. 10; Ciocanu, I. *Dreptul la critică*. Chișinău, 1990; Badiu, V. *Gheorghe V. Madan* // *Caiete critice*, 1994, nr.1-3; Badiu, V. *Sinteza activității lui Gheorghe V. Madan* // *Revista de lingvistică și știință literară*. 1992, nr.6; Luțcan, Vasile. *Folcloristul Gheorghe V. Madan (1872 -1944)* // *Basarabia*, 1993, nr. 11-12; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007. *Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Macedonia*, Chișinău, 1991.

MALANEȚCHI, Vasile (1890 ? - 1936 ?). Cântăreț de operă (bas). Solist al trupei Operei Basarabene. Participă la primul spectacol al Operei de la Chișinău cu opera *Faust* de Ch. Gounod din 6 august 1918. În anii 1919 -1930 a cântat alături de Mihail Bârcă, Ștefan Pavlenco și S. Iankovski într-un cvartet vocal.

Bibliografie:

Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusească*. Chișinău, 1923; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Lexicon enciclopedic. Chișinău, Editura ARC, 1996;

MALEȘEVSKI, Eugenia (10.12.1868, Harbuțcani, Soroca - 23.02.1940, Târnova, Dondușeni). Pictor. Studii la Academia de Arte din Sankt-Petersburg (atelierul lui Ilia Repin (1903), se perfecționează la München, Paris și Roma (1903-1906). A predat pictura și istoria artei la Școala de arte plastice din Chișinău și la școli particulare și gimnazii.

Participă la Saloanele Societăților Basarabene de Arte între anii 1910-1928. Influențată la început de curentul realist rus „peredvijniki” și arta impresionistilor francezi, evoluează treptat spre o viziune mai contemporană asupra procedeelor artistice. S-a manifestat în pictură, grafică de carte și de șevalet, în scenografie. Printre lucrările mai reprezentative se remarcă: *Portret de femeie* (1903), *Natură statică* (1906), *Autoportret. Tristețe*, *Primăvara*, *Ahile la fiicele lui Licomede*. (1920-1930), în care M. E. „a încercat să reflecte, prin intermediul unor noțiuni abstracte, atitudinea și viziunea personală despre lume” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. I Chișinău, 1985; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000.

MANEGA, Petru (1784 -1841, Iași). Jurist, eminentă personalitate a vieții juridice și bibliografice din Basarabia. Se naște în familia unui grec aristocrat - Vasile Manega. Primele studii le face în familie cu un profesor particular. Studiază la Facultatea de Drept din Paris (1817), unde își susține licența (1819).

În anul următor susține și teza de doctor în drept (1820). Devine primul cetățean român cu titlul de doctor în drept obținut la Paris. Grație cunoștințelor sale profunde și pregătirii multilaterale (cunoștea 5 limbi: germana, greaca, latina, franceza și româna), cât și protecției diplomatului grec I. Cappel d'Istria, devine angajat al Comisiei pentru sistematizarea legislației din Basarabia.

Prin dispoziția generalului I.N. Inzov, rezident plenipotențiar în Basarabia, M. P. și Brunov Filip, funcționar în Cancelaria guvernatorului civil al Basarabiei, se ocupă de proiectul de „Cod civil” al ținutului. După o muncă tenace și migăloasă la capitolul în cauză, cei doi angajați prezintă la începutul anului 1823 un Memoriu asupra legilor din Basarabia - *Observations preliminaires sur l'etate de la legislation en Bessarabie*, document chemat să elucideze starea veridică a dreptului local, istoricul, izvoarele și evoluția lui.

În martie același an, proiectul este definitiv elaborat și intitulat *Project de Code civil pour Bessarabie* și prezentat cu o notă informativă *Discurs preliminaire de project de Code civil pour la Bessarabie*. Proiectul Codului

civil pentru Basarabia este scris în franceză și deconspiră inspirație din legile romane.

Documentul la care au lucrat cu asiduitate și de care autorii și-au legat atâtea speranțe n-a fost pus în aplicare, din cauză că odată cu venirea pe tron a lui Nicolai I a fost promulgat *Regulamentul pentru administrarea provinciei Basarabia* (februarie 1828), care prevedea aplicarea în justiția basarabeană deopotrivă cu legile locale și a dreptului civil rus.

Actul respectiv abroga complet dispozițiile cu privire la problema în cauză, promulgate de țarul anterior, Alexandru I, și simultan constituia debutul în politica de rusificare a dreptului basarabean. Proiectul *Codul civil pentru Basarabia* va vedea lumina tiparului datorită altui basarabean – Leon Casso, care la 1912, în funcție de Ministru al Instrucției Publice a Rusiei, va da dispoziție pentru publicarea documentului care rămânea actual și valoros.

În 1830, **M. P.** participă la fondarea și completarea fondului de cărți al Bibliotecii Publice din Chișinău (actualmente Biblioteca Națională). Părăsește Basarabia (1840) pentru a se stabili la Iași, unde în scurt timp moare.

Bibliografie:

Boldur, A. *Dreptul local al Basarabiei: schiță de istorie* // Viața Basarabiei, 1932, nr.10; Tașcă, M. *Petru Manega – autorul primului proiect de Cod civil pentru Basarabia* // Revista de Drept Privat, 2001, nr.6; Casso, L. *Petru Manega - un codificator uitat al Basarabiei*. București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1925; Кассо, Леон. *Забывтый кодификатор Бессарабского права*. Санкт Петербург, Сенатская Типография, 1914.; Eliade, P. *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dis-neuvieme siècle*. Paris, 1903; Erbiceanu, V. *Legiuri locale basarabene, istoric, texte, și jurisprudență*. Chișinău, 1921; Егунов, А. *Местные гражданские законы Бессарабии*. Санкт-Петербург. Типография М. Еттингера, 1881.; Angelescu, C. *Cei dintâi români doctori în drept la Paris* // Dreptul, București, 1928, nr.28; Grama, D. *Petru Manega – codificator al dreptului moldovenesc din Basarabia* // Cugetul, 1991, nr.2; Hahman, M. *Petru Manega, primul juristconsult român modern* // Studiu de drept istoric: discurs inaugural al Rectorului pentru anul de studii 1921 -1922. Cernăuți, 1922.

MANGERON, Dumitru Ioan (15.11.1906, Chișinău – 26.02.1991, Iași). Matematician. Membru corespondent al Academiei Române (1990). Studii la Liceul „Alec Russo” din Chișinău (1923), la Universitatea din

Iași. Susține doctoratul la Universitatea din Napoli (1932), din 1937 conferențiar, iar din 1942 profesor titular la Institutul Politehnic din Iași. Cursuri la Universitățile din Canada, SUA, Germania, Franța, Brazilia (1964-1982). Autor a peste 600 de lucrări științifice. A studiat fenomenele șocului produs de accelerațiile cu variații foarte mari asupra organismului uman și asupra materialelor de construcție a navelor cosmice. Membru activ a peste 25 de academii, asociații, societăți științifice din

Europa, America, Asia. Recunoscut ca autoritate în domenii ca mecanica analitică, mecanica vibrațiilor, teoria mecanismelor și mașinilor, biomatematică, istoria matematicii și mecanicii, astronomiei astronauticii.

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic. Vol. IV. București, Editura Enciclopedică, 2001; Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*, Iași, Editura PIM, 2006.

MANUILOV, Anton (01.12.1844). Akkerman (Cetatea Albă, – 21.03.1912, Chișinău). Pedagog, activist pe tărâm social. Studii la Gimnaziul Regional din Chișinău (1838-1864), Universitatea din Sankt-Petersburg, Facultatea de Fizică și Matematici (1869). Profesor de matematici la Gimnaziul Regional din Chișinău (din 1870) și la Gimnaziul de fete (din 1871). Autor a unor manuale de matematică (1876), astronomie (1877, au apărut 3 ediții) a unei monografii despre calculele aproximative (1884). În 1887 propune o metodă originală de măsurare a cantităților de vin după volumul butoaielor, pe care a expus-o în lucrarea *Măsurarea cantității de vin în butoaie*, Ch., 1912 (în l. rusă).

Membru al Consiliului orășenesc Chișinău (1895-1902), epitrop și fondator al Bibliotecii Municipale Chișinău (1896), membru al Societății Basarabene a Naturaliștilor și a Amatorilor de Științe ale Naturii, membru al Secției din Basarabia a Societății Tehnice din Rusia.

Bibliografie:

Недзелски, В. *Антон Михайлович Мануилов // Бессарабское слово*, 1934, 9 dec.; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

MARIAN, Liviu (06.06.1883, Siret, Bucovina - 25.11.1942, Chișinău). Scriitor și pedagog. Studii la liceul din Suceava, la Facultatea

de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți. În 1927 susține teza de doctorat *Contribuții la istoria literaturii românești din sec. al XIX-lea*. Teza a fost publicată la Chișinău în același an.

Profesor la un liceu din Suceava. În 1917 se stabilește la Bălți, apoi se transferă la Chișinău. Director al Liceului „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Inaugurează la Chișinău, împreună cu prozatorul Nicolae Dunăreanu, revista literară „Renașterea Moldovei”. A întreprins numeroase investigații arhivistice privind trecutul cultural al Basarabiei. Debutează cu versuri în revista „Junimea literară” de la Cernăuți (1904). Primul volum de proză, *Suflete stinghere*, îi apare în 1910. Tipărește apoi cartea de poezie *Printre stropi* (Suceava, 1912). Scrie câteva monografii despre B. P. Hasdeu: „B. P. Hasdeu și Rusia”. A colaborat la „Adevărul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Curent nou”, „Deșteptarea”, „Floarea soarelui”, „Gândul neamului”, „Zburătorul”, „Universul literar”, „Viața Basarabiei”.

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia*. Anii '20-'30, Ch., Ed. „Tehnica-INFO”, 2002. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

MATEEVICI, Alexei (28.03.1888 Căinari, Tighina – 26.08.1917, Chișinău). Preot, poet, publicist, etnograf cu preocupări de istorie a filosofiei, filosofia religiei și a culturii. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău (1910) și la Academia Teologică din Kiev (1914). M. A. activează în calitate de profesor de limba greacă în cadrul Seminarului Teologic din Chișinău (1914-1915).

În timpul Primului Război Mondial se află pe fronturile din Galiția și România în funcție de preot militar (1915-1917), unde se molipsește de febră tifoidă și moare.

Debutează ca literat și publicist în 1906 în ziarul „Basarabia” cu corespondența intitulată *Chestia preotească*, articol de critică la adresa unei categorii de slujitori de cult, datorită căruia este remarcat de redacția publicației, primind oferta de a deveni colaborator permanent.

Problemei date M. A. îi consacră și alte materiale, deși mai puțin critice. Manifestând o atitudine mai tolerantă față de cler, M. A. oglindește

o gamă de momente nedemne de identitatea, statutul unui preot, trasând și un șir de datorii obligatorii pentru slujitorii cultului. Probleme de ordin social-politic sunt abordate de M. A. în materialele *Lupta moldovenilor pentru drepturi, Ce ne trebuie nouă, Alegerile*, publicate în 1906-1907 în revista "Basarabia".

M. A. este preocupat și de problema culturii spirituale a basarabenilor la intersecția secolelor XIX-XX. În ziarul "Viața Basarabiei" publică articolul *Unirea culturală* (1906), în care constată că o cauză a crizei social-economice ar fi lipsa de cultură, simultan militând pentru largi reforme culturale. Aceeași tematică o atestăm și în articolele *Spre lumină* (1906), *Tovărășiile culturale* (1907). Debutând în literatură prin traduceri din clasicii ruși (M. Lermontov, A. Pușkin, A. Fet, V. Briusov, G. Derjavin, A. Cehov, F. Tiutcev, C. Batiuşkov), M. A. publică în "Basarabia" și "Luminătorul" (1910-1915) un număr impresionant de lucrări originale: cicluri de versuri lirice și religioase și schița *Toamna*. M. A. rămâne totuși cunoscut publicului larg ca autor al celebrei poezii *Limba noastră*.

Pe parcursul anilor 1910-1914, perioada studenției la Academia Teologică din Kiev, desfășoară o amplă activitate cu caracter științific și religios - elaborează studii științifice, articole moralizatoare, predici: *Cuvânt la botezul Domnului nostru Iisus Hristos* (1910), *Împărăția lui Dumnezeu* (1910), *Credința copilului* (1913), *Crucea și lumină* (1913), *Bucuria sufletească* (1914), *Vămile* (1914) ș.a.

Studiile științifice elaborate de M. A. se caracterizează printr-o vastă paletă tematică: lingvistică (*Momentele influenței bisericești asupra originii și dezvoltării istorice a limbii moldovenești*), etnografie (*Motive religioase în credințele și obiceiurile moldovenilor din Basarabia*), exegeză dogmatică (*Ideile lui L.N. Tolstoi despre religie și aprecierea lor*) și istorie a bisericii (*Când și cum s-au încreștinat moldovenii?*, *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni*). Lucrările sale publicistice din paginile publicațiilor "Luminătorul", "Buletinul Eparhiei Chișinăului", "Cuvânt Moldovenesc", "Basarabia" dovedesc profundul atașament față de problemele social-politice și etnografice.

O latură complementară a creației și concepției lui M. A. reprezintă lucrările cu caracter estetic și filosofic: *Ideile lui L. N. Tolstoi despre religie și aprecierea lor*, *Bocetele de înmormântare moldovenești*, *Momente de influență a bisericii în apariția și evoluția istorică a limbii moldovenești*, *Concepția religioasă și filosofică a lui Fechner despre lume și viață* ș.a. În eseu *Bocetele de înmormântare moldovenești*, alături

de probleme existențiale – viață, moarte, **M. A.** abordează și un șir de categorii estetice, modalități, criterii, principii de creație și apreciere a operelor artistice.

Bocetul este analizat de **M. A.** sub aspect istoric, moral, estetic, etnografic, religios și atribuit creației lirice populare. Eseul *Bocetele de înmormântare moldovenești* prezintă o tipologizare complexă și o analiză comparativă realizată în baza sintezelor ideologiei de bocete păgâne și cele românești.

Categoriile estetice sunt testate de **M. A.** într-o corelație dialectică cu simbolurile. Cercetarea folclorului, în opinia lui **M. A.**, deschide largi orizonturi de pătrundere a parametrilor creației populare orale, cât și a frământărilor, aspirațiilor umanității pe parcursul evoluției istorice. Aprecierea estetică a creației orale este secundată criteriilor originalității, veridicității și individualității. **M. A.** se pronunță explicit pe marginea corelației interferențelor dintre religia păgână și cea creștină.

În articolul *Ideile lui L. N. Tolstoi despre religie și aprecierea lor*, **M. A.** susține că în pofida încercărilor de a înlocui religia prin morală, Tolstoi niciodată nu a încetat să-l caute pe Dumnezeu. *Concepția religioasă și filosofică a lui Fechner despre lume și viață* (*Религиозно-философское мировоззрение Фехнера*, Biblioteca Științifică Centrală a A.Ș. a Ucrainei, fondul de manuscrise nr. 2285) reprezintă teza de licență scrisă de **M. A.** cu ocazia absolvirii Academiei Teologice din Kiev, în care, pe lângă elementele de bază ale filosofiei lui Fechner, cercetează ansamblul ideatic cu privire la caracterul sufletului veșnic sau pieritor, categorii morale și filosofice, problema cosmologico-psihologică, învățătura despre Divinitate în creștinism din perspectivă filosofică. Principalele supoziții ale sistemului filosofic al lui Fechner se reduc, conform aserțiunilor lui **M. A.**, la trei momente de bază:

1. paralelismul (ontologic) universal; 2. unitatea continuității universale și condiționarea reciprocă a șirurilor paralele; 3. primatul realității conștiinței, care realizează această unitate asupra vieții, a spiritului asupra naturii, a psihicului asupra fizicului. În aceeași lucrare, **M. A.** meditează pe marginea caracterului relativ al noțiunilor și categoriilor morale pe care omul le escaladează în permanență în intenția de a le cunoaște esența veridică. Personalitatea umană este interpretată de **M. A.** ca o esență specifică, o substanță individuală cu caracter religios, un sinonim al sufletului nematerial.

Bibliografie:

Levit, Efim, Pânzaru, Sava. *Alexei Mateevici, poetul, cărturarul și profetul Basarabiei* // Alexei Mateevici. *Opere*. Vol.1, Chișinău, Editura Știința, 1993; Levit, Efim, Pânzaru, Sava. *Consacrarea lui Alexei Mateevici* // Basarabia, 1992, august, nr.8; Harea Vasile, *Alexei Mateevici și "Cuvântul Moldovenesc"* // Cuvântul, 1991, 16 martie; *Părinte al limbii noastre. Închinare către Mateevici*. Redacția revistei Basarabia. Chișinău, 1992; Ciobanu, Ștefan, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, Editura Enciclopedică Gheorghe Asachi, 1992; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol.2, Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, Univers Enciclopedic, 1996; *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Coordonator general Ion Văduvă-Poenaru, Vol.2, București, Editura Geneze, 2000.

MENIUC, George (20.05.1918, Chișinău - 08.02.1987, Chișinău).

Poet, prozator, eseist, traducător. Studii la Liceul „M. Eminescu” din Chișinău (1937), la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1937-1940), avându-i ca profesori pe T. Vianu, P.P. Nedelescu, C. Rădulescu-Motru, M. Florian ș.a.

Debutează în 1934 cu poezia *La țară* în revista literar-științifică a Societății „Mihai Eminescu” din Chișinău. Colaborează la revistele de liceu „Licurici”, „Armonia”, „Revista noastră”, publică poezie, proză, critică literară, eseuri în „Cadran”, „Viața Basarabiei”. Scoate de sub tipar volumul de versuri *Interior cosmic* (1939) și altul de eseuri *Imagina în artă* (1940), care poartă amprenta unui spirit elevat. În perioada postbelică publică poezie, proză, eseuri, cărți pentru copii, cum ar fi: *Disc* (1968), *Delfinul* (1969), *Florile dalbe* (1979). Traduce din literatura clasică rusă. În poezia lui **M. G.** „spațiul citadin este unul terifiant, iar din perioada postbelică ipostaza preferată a poetului este cea a călătorului în noapte, în ceață, în neunde” (Al. Burlacu).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 2, Ch., 1986; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu, A., *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, Editura Tehnica-INFO, 2002; Ciocanu, I. *Scriitori de ieri și de*

azi. Chișinău, 2004; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia*, Ch., Editura Prut Internațional, 2007.

MICHONZE, Gregoire (Misonzic, Gregore)

(22.03.1902, Chișinău - 29.12.1982, Paris). Pictor. Studii la Școala de Arte Frumoase din Chișinău (1919-1920), Academia de Arte din București, L'École des Beaux Arts din Paris. Din 1922 s-a stabilit în Franța. Prieten apropiat al reprezentanților curentului suprarealist - André Breton, E. A. Munch, Victor Brauner, apropiat de Soutine și Henry Miller, întreține strânse legături cu artiștii și scriitorii români

stabiliți în Occident: Constantin Brâncuși, Ilarie Voronca, Tristan Tzara ș. a.. Expune anual la Salonul Independenților (1934-1936).

Pictează cu predilecție naturi statice și compoziții suprarealiste. Execută ilustrații pentru plachete de versuri și pentru revista „Unu”.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

MIHAIL, Paul (29.06.1905, Cornova, Orhei -

10.10.1994, București). Istoric, arheograf, teolog.

M. P. a făcut școală la Mănăstirea Hârjauca, iar în 1918 s-a înscris la Seminarul Teologic din Chișinău, pe care l-a absolvit în 1926. În timpul studiilor conduce o secție a Societății Culturale din Seminar „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni”. Între anii

1926-1930 a urmat cursurile Facultății de Teologie din Chișinău și pe cele ale Facultății de Litere, secția Istoria Românilor a Universității din Iași.

În 1932 își susține teza de licență *Legături culturale bisericești dintre români și ruși în secolele XV-XX*, iar în anul 1945 obține titlul de doctor în teologie, specialitatea „Istoria bisericii”, cu lucrarea *Ctitorii românești către locurile sfinte și popoarele vecine*, la Universitatea din Cernăuți. Între anii 1930-1932 a călătorit în Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Turcia, Grecia (Muntele Athos), unde a copiat numeroase documente privitoare la români. Rod al acestor călătorii și cercetări a fost volumul

Mărturii românești din Bulgaria și Grecia, tipărit în 1933, în care a semnalat nenumărate documente și manuscrise românești.

De asemenea, a descris această perioadă în *Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei* (1990). **M. P.** a ocupat diferite funcții la Chișinău: diacon la Catedrala Maicii Domnului și preot la biserica Soborul Vechi (1936-1944), secretar al Secției pentru Basarabia a Comisiunii Monumentelor Istorice, subdirector (1933), apoi director (1941) al Muzeului istoric-bisericesc din Chișinău, director al Școlii de cântăreți bisericești (1941-1944). După anul 1944 a activat ca preot la biserica Buna Vestire din Râmnicu-Vâlcea (1944-1946), apoi la biserica Banu din Iași. A lucrat o vreme ca asistent la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” (1948-1949), apoi conferențiar la Institutul Teologic din București (1949-1950).

Promotor al culturii și spiritualității românești, **M. P.** și-a consacrat întreaga activitate și întreaga viață scopului de a argumenta documentar românitatea Basarabiei.

Din 1928 și până la sfârșitul zilelor a publicat peste 450 de studii, articole, recenzii, note, în volume și în peste 40 de ziare și reviste din România și din străinătate. **M. P.** are meritul de a fi descoperit și publicat un număr imens de documente. Începând din 1933, când a publicat *Opt documente moldovenești înainte de Ștefan de Mare*, și până la sfârșitul vieții, punând în circulație peste 1000 de documente slave și românești. Dintre publicațiile din acest domeniu menționăm volumele: *Album de documente moldovenești din veacul al XV-lea* (1934); *Registrele actelor moldovenești din Arhiva de la Constantinopol a Sfântului Mormânt* (1934), *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol. 1607-1806* (1948). Mai multe studii și articole a dedicat **M. P.** cercetării și descrierii manuscriselor privind circulația lor în Țările Române și dincolo de frontierele lor.

Contribuții la fel de prețioase a adus și la îmbogățirea cunoștințelor despre cartea veche românească. În 1941 a publicat volumul *Tipărituri românești din Basarabia de la 1812 la 1918*, lucrare încununată cu Premiul „Udriște Năsturel” al Academiei Române. Cea mai valoroasă și de proporții lucrare a lui **M. P.** este *Tipăriturile românești din Basarabia de la 1812 la 1918*. Un alt domeniu abordat de **M. P.** a fost cel al relațiilor culturale și bisericești ale poporului român cu lumea ortodoxă: *Legăturile culturale-bisericești dintre români și ruși în secolele XV-XX* (1932), *Relațiile externe bisericești ale lui Ștefan cel Mare* (1957).

O simbioză a activității de istoric și bibliograf a lui **M. P.** este lucrarea *Acte în limba română tipărite în Basarabia (1812-1830)*, precedate de *Bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia* (1933), distinsă de Academia Română cu premiul „Eudoxiu Hurmuzachi”. Ultimul volum publicat de **M. P.** se intitulează *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia* (1993), care cuprinde studii tipărite între 1940-1944 și care se referă la Basarabia, la oamenii și trecutul ei.

Bibliografie:

Caproșu, Ioan, *Paul Mihail la a 70-a aniversare* // Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, 1975; Bejan, Vlad, Maței, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Iași, Editura PIM, 2006; Țurcanu, Ion. *Părintele cărturar Paul Mihail* // Limba Română, 2000, nr. 6-12; David, P. *Cuvânt smerit rostit la căpătâiul vrednicului părinte Paul Mihail* // Luminătorul, 1997, nr.5; Ștefănescu, S. *Paul Mihail – un preot savant basarabean* // Luminătorul, 1997, nr. 5; Malanețchi, Vasile. *Paul Mihail* // Magazin Bibliografic, 1995, nr.1-2; Pelin Valentina. *Paul Mihail. Un onorabil fiu al Basarabiei* // Cugetul, 2005, nr.2; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*, Ch., Ed. Prut Internațional, 2007.

MINCIUNĂ, Mihail (1884, Bogzești, Orhei – 04.02.1935, Bogzești, Orhei). Om politic. Publicist. Din 1913 este colaborator la revista, apoi din 1914 și la gazeta „Cuvânt Moldovenesc”, devenind mai târziu redactor al acestei publicații. În aprilie 1917 participă la reînființarea Partidului Național Moldovenesc și devine membru în Comitetul de conducere. În vara lui 1917 figurează pe lista candidaților de deputați pentru Adunarea Consti-tuanta din Rusia din partea cooperabilor moldoveni.

La deschiderea Sfatului Țării, în ziua de 21 noiembrie 1917, salută pe deputați în numele colaboratorilor ziarului „Soldatul Moldovan”. A fost deputat în Sfatul Țării din partea Blocului Moldovenesc. Prezent la 27 martie 1918, la ședința Sfatului Țării a votat pentru Unirea Basarabiei cu România. În cadrul Sfatului Țării a fost membru în prima Comisie de Redactare. A colaborat la revista literară „Moldova de la Nistru”, a publicat în „Basarabia literară, artistică, politică și socială” studiul *Scriitori și publiciști români basarabeni* (1929).

După Unire a fost deputat în Parlamentul României. S-a ocupat de ziaristică, fiind și un folclorist pasionat.

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*”, Ch. Ed. Prut Internațional”, 1997. Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

MODVAL, Afanasie (22.02.1906, Bulăești, Orhei - 7.01.1980, Chișinău). Sculptor. Studii la Școala de Arte Frumoase din Chișinău cu A. Plămădeală (1929) și Academia de Arte din Bruxelles (1933). Între anii 1944-1949 activează în calitate de sculptor la teatrele din București și la Muzeul Științelor Naturale. În 1934 realizează pictura murală a Catedralei din Tighina, împreună

cu V. Neceaeu, V. Torfescu ș. a.

În 1949 - anii 1957 a fost represat. A expus lucrări la Saloanele Oficiale de la Chișinău (1928, 1929, 1957, 1958) și Moscova (1968).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.

MOGHILEANSCHI, Nicolae (22.03.1877, Priluki, Cernigov – 17.06.1966, Chișinău). Savant viticultor, publicist, bibliograf, întemeietor de publicații periodice. M. N. lansează în 1902 o revistă de specialitate „Listok vinogradarstva, vinodelia i plodovodstva” (1902-1903), ediție care și-a suspendat apariția. În 1907, M. N. a tipărit la Odessa revista de specialitate „Vinogradarstvo i vinodelie”. În 1908 revine la Chișinău, devenind colaborator și membru al redacției ziarului „Bessarabskaia jizni”. Din 1908 începe tipărirea revistei „Bessarabskoie sel’skoe hoziaistvo”, care a apărut până în 1917. Publicația era nu numai o revistă teoretică, ci și una orientată spre propagarea rezultatelor practice. M. N. a organizat tipărirea în anii 1912, 1914 și 1917, ca supliment la revistă, a unor calendare agricole. M. N. este autorul a peste 150 de lucrări științifice și mai bine de 500 de articole publicate în ziare. Membru al Biroului de organizare a Sfatului Țării. Deputat în Sfatul Țării. Membru în Comisia de Redactare a Sfatului Țării (1917).

Savant de formație enciclopedică, **M. N.** nu se limitează la cercetările din domeniul pomiculturii, viticulturii și vinificației, editând și lucrări ce țin de geografia, statistica și istoria Basarabiei: *Gheograficeskii i statisticeskii ocerk Bessarabskoi gubernii* (1912), *Materiali dlea gheografii i statistiki Bessarabii* (1913), *Ocerc istorii teritorii Bessarabii i hronologhia* (1913) ș.a.

Bibliografie:

Kidel, Alexandru. *Nikolai Kirilovici Moghileanski*. Chișinău, 1960; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova*. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Chiriac, Al., *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918*. Buc., Ed. Fundației Culturale Române, 2001.

MOROȘAN, Nicolae (01.07.1902, Cuconeștii Vechi, Bălți – 03.02.1944, Moscova). Geolog, geograf, paleontolog, profesor și publicist. Director al Gimnaziului „M. Eminescu” din Chișinău. Studii de specialitate la Paris, călătorii de documentare în Franța, Anglia, Belgia, Cehoslovacia etc.

Doctor în științele naturii, colaborator științific al Institutului de Geologie din România, delegat al Societății Preistorice Franceze pentru România, membru al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Omului Fossil. A participat la mai multe congrese științifice internaționale. A efectuat cercetări geologice, paleontologice și preistorice în Basarabia, Moldova și Dobrogea. A publicat peste 40 de lucrări științifice în țară și străinătate (Paris, Toulouse, Oslo, Varșovia, Bruxelles, Frankfurt pe Main, Washington): *Contribuțiuni la cunoașterea paleoliticului din Moldova de Nord*. București, 1927; *Noi contribuțiuni preistorice asupra Basarabiei de Nord* (1929); *Contrubution a l'etude du quaternaire de la Moldavie*. (1931); *Existe-t-il du Micoquiene en Béssarabie et quelle serait sa place dans la chronologie du pleistocene*. Paris (1931); *Evoluția cercetărilor preistorice-paleolitice din România și rezultatele obținute*. Chișinău, 1933; *Quelque observations sur le Quaternaire du N. E. de la Moldavie*. București, 1933; *Solutreanul din România extracarpatică*. Chișinău, 1933; *La plus jolie Pointe en feuille de laurier solutreene de la Roumanie*. Le Mans, 1934; *O fibulă particulară germanică din epoca imperialo-română găsită în Basarabia*. Chișinău, 1935; *Effets de quelques Agents physiques*

sur Ies Roches. La Mans, 1931; *Kaiserzeitliche Tibel aus Vasilica*. Berlin, 1935; *Alexandru Donici*. Chișinău, 1936; *Dinotherides de Bessarabie*. Iași, 1936; *Resturile omului fosil din România* (1936); *Geografia satului Nișcani*. Chișinău, 1937; *Al XVII-lea Congres internațional de antropologie și arheologie preistorică* (1938); *Le Pleistocene et le Paleolithique de la Roumanie du Nord-Est*. București, 1938 ș.a. În 1940 devine profesor la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău și e numit director al Muzeului de Etnografie.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; Chettraru, Nicolae. *Din istoria arheologiei Moldovei*. Chișinău, 1994; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

MORUZI, Dumitru (02.07.1850, Iași - 09.10.1914, Tătărești, Iași). Poet, publicist, romancier. Fiul lui Constantin Moruzi, principe grec, și Ecaterina Sturdza, nepoata lui Ioan Sandu Sturdza, fost domn al Moldovei. La vârsta de 4 ani este adus în Basarabia la moșiile părinților din satele Cirpcău și Cosăuți, unde își petrece o bună parte a anilor de copilărie. Primele lecții le-a luat acasă de la un profesor francez. Își continuă studiile la Iași, tot cu un profesor francez. Pleacă la Paris, unde urmează Liceul „St. Louis”, își ia bacalaureatul la Sorbona. Activează funcționar în cancelaria nobilimii din Soroca, translator pentru limba română în cancelaria diplomatică a armatei ruse, administrator de plasă la Constanța, subprefect la Sulina. Prima lucrare intitulată *Basarabia și trecutul ei* (1812-1905) apare în revista „Cronica” din București. L-au încurajat și l-au susținut să scrie istorici de mare prestigiu – Nicolae Iorga și A. D. Xenopol. Autorul unor studii cu tematică socială *Înstrăinații* (1910), *Pribegi în țări răpite* (1912), *Moartea lui Cain* (1914). În 1912 este tipărită la Iași culegerea de versuri *Cântece basarabene*. De la M. D. a mai rămas un manuscris cu mai multe poezii intitulat: *Vetrei luminoase darul unui surd către cei orbi: Poezii populare basarabene*. În scrierile lui M. D. „marea temă a înstrăinării capătă o expresie originală prin proiectarea ei naturalistă pe ecranul mai larg al apusului unei lumi specifice: cea a boierilor de viță veche” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Haneș P.V, *Scriitorii basarabeni. 1850-1940*, București, 1942; Bezviconi, G, *Romancierul din Dănuțeni // „Viața Basarabiei”*,

București, 1943, nr.3-4; Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1982; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

MUNTEANU, C.A. (19.01.1919, Mircești, Chișinău - 03.03.1981, București). Poet și prozator. Studii la Facultatea de Drept a Universității din București. A colaborat la publicațiile: „Cuvânt moldovenesc”, „Raza”, „Basarabia literară”, „Atelier literar”, „Cadran”, „Universul copiilor”, „Pogonici”. Debutează editorial cu volumul de poezii *Decebal la Vadul lui Vodă* (1940). Sunt reprezentative pentru creația lui M. C. A. poeziile *Țara de mucenici*, *Un strigăt peste moarte*, *Pe unde a fost cândva altarul*, *Înviere*, *Pământ românesc*. Autor al volumelor „*Porunci domnești...*” (1941), *Țara de martiri și profeți*, (1942); *Buciumă sângele* (1942), *Coroana luminilor* (1943) ș. a. M. C. A. „este un poet situat polemic față de politicile moderne și față de poezii noi ..., dar deschis în chip romantic spre miracolele naturii, plantând între pământ și cer și sfidând materialitatea grea...” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Burlacu, Al., Ciobanu A. *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*. Chișinău, 1990; Darie, Al. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabească. 1936-1944*, București, 1994; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Burlacu, Al. *Literatura română din Basarabia. Anii '20 - '30*. Chișinău, 2002; *Scriitori români din Basarabia. 1812, 2006*. Ch., Ed. „Prut Internațional”, 2007.

MURAFĂ, Andrei (1874, Hârtop, Soroca - 07.04.1927, Chișinău, Costiujeni). Preot, scriitor, publicist. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău (1898), preot la Spitalul de Psihiatrie din Costiujeni. Redactor la ziarul „România nouă” (Chișinău, 1926), colaborator la publicațiile „Moldova de la Nistru”, „Viața Basarabiei”, „Ardealul” ș.a. Autorul volumului *Doruri sfinte. Pagini din lupta pentru deșteptarea Basarabiei*, apărut în 1918 la Chișinău.

Bibliografie:

Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., Ed. ARC, 1997. Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Editura Museum 1997; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

MURAFĂ, Simion (24.05.1887, Cotiușenii-Mari, Soroca – 20.08.1917, Chișinău). Publicist, poet, jurist. Provine dintr-o familie de răzeși. Studii primare la școala din satul de baștină, pe care le continuă la Școala Duhovnicească din Edineț. Absolvește Liceul nr. 2 din Kiev, secția clasică (1903-1907). La Kiev, împreună cu Ștefan Ciobanu, înființează cercul național al studenților basarabeni „Deșteptarea”. După absolvirea liceului se înscrie la Conservatorul din Kiev (1907-1910) și Facultatea

de Drept a Universității din Kiev (1907-1912). După ce-și ia licența în drept (1912), M. S. depune dosarul la Academia Agricolă din Moscova, pe care după un an de studii o abandonează, stabilindu-se la Chișinău (1913). Pe parcursul anilor 1914-1915 suplinește mai multe funcții: secretar responsabil, redactor, director la ziarul „Cuvânt moldovenesc”. În calitate de avocat facilitează lucrările de autorizare pentru tipărirea publicației „Cuvânt moldovenesc”. Tot atunci se înscrie ca avocat stagiar în Baroul de avocați din Chișinău. La începutul Primului Război Mondial se mobilizează pe frontul românesc, exercitând funcția de șef sanitar al detașamentului Crucii Roșii, timp în care îi cunoaște pe Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Nicolae Iorga, iar la Fălticeni - pe Mihail Sadoveanu. Se demobilizează (1916) și vine la Chișinău.

A luat parte activă la Congresul Militarilor Moldoveni de la Odessa (1917). Prin contribuția lui M. S. este adusă de la Iași o tipografie pentru necesitățile Partidului Național Moldovenesc. M. S. a fost un luptător activ pentru prosperarea cauzei naționale, contribuind la introducerea limbii române ca obiect de studii și comunicare în școli, tipărirea manualelor cu grafie latină, organizarea cursurilor de pregătire a învățătorilor moldoveni pentru clasele primare. M. S. aduce un lot de carte de la București pentru Biblioteca Centrală din Chișinău. Scrie și publică volumul *Cine-s moldovenii: din istoria neamului* (Chișinău, 1917). Pianist și interpret de cântece populare, a fost și animator al vieții muzicale, organizând la Chișinău, în Sala Eparhială, o serată muzicală „Seara cântecului moldovenesc”. A cântat alături de Anastasia Dicescu, Ilie Sibianu s. a. Înainte de moartea sa tragică a fost numit de Zemstva județului Soroca judecător de pace în satul lui de baștină - Costiușenii-Mari. Se stinge din viață fiind împușcat de un grup de soldați ruși dezertori de pe front. M. S. „a luat parte – și o parte hotărâtoare la toate ce s-au făcut în

timpul celui din urmă pentru a lumina acele două milioane de oameni întunecați în singura limbă în care li se poate îmbia cele dintâi cunoștințe ale învățăturilor: limba mamei, strămoșescul grai al moldovenilor” (N. Iorga).

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1993; *Calendarul bibliotecarului*, 1997. Chișinău, 1996; Vataman, Paul. *Figuri sorocene*. Chișinău, 1993; Halippa, Pantelimon. *Amintiri despre Simion Murafa // Viața Basarabiei*, 1938, nr. 2; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Calendar Național*, 2007. Chișinău, 2006.

MUSICESCU, Gavril (20.03.1847, Ismail – 08.12.1903, Iași). Compozitor, dirijor, pedagog. **M. G.** a făcut cursurile primare la Ismail (1859). Între anii 1860 și 1864 este trimis la Huși unde, sub îndrumarea episcopului Melchisedec Ștefănescu, urmează cursurile Seminarului de aici. Și-a făcut studiile la Conservatorul din Iași (1864-1866) cu Pietro Mezzetti (teorie-solfegiu), Gustav Wagner (violă-vioară), Gheorghe Burada (ansamblul coral).

Începe activitatea profesională pe post de corist în Corul Mitropolitan și în cel al Teatrului Național din Iași (1864-1866), apoi activează ca profesor de muzică la Seminarul din Ismail (1866-1870). Aici are ocazia de a cunoaște repertoriul coral bisericesc al clasicilor ruși.

Între anii 1869-1870 apar primele compoziții de muzică bisericească: *Serviciul Liturghiei Sf. Ioan Hrisostom*, *Liturghia la serviciul arhieresc* și *Rânduiala cununiei*. Fiind un iscusit dirijor de cor și având serioase înclinații spre compoziție, a fost trimis la Sankt-Petersburg, unde a urmat cursurile de armonie și polifonie (1870-1872). Întors în România (1872), **M. G.** este numit profesor de armonie la Conservatorul din Iași. Ca director al Conservatorului din Iași (1901-1903), **M. G.** a inițiat acțiuni menite să contribuie la educarea muzicală a publicului larg. Din 15 ianuarie 1876 a devenit și dirijorul Corului Mitropoliei din Iași, pe care-l va conduce până la sfârșitul vieții. **M. G.** a ridicat această formație, în scurt timp, la un nivel necunoscut până atunci. Muzician de înaltă pregătire, dirijor și organizator de talent al uneia dintre cele mai impunătoare formații corale care s-au înființat pe pământul României - Corul Mitropolitan din Iași –

M. G este unul dintre primii muzicologi care a pătruns în esența comorilor folclorului românesc. Excelent pedagog muzician, **M. G.** a desfășurat pe cele mai diverse planuri o largă activitate de promovare a valorilor artistice românești, de educație muzicală. Pentru Corul Mitropolitan din Iași a scris, în afară de lucrări destinate serviciului religios (liturghii, concerte etc.), compoziții corale laice, reprezentând prelucrări de melodii populare.

În afară de muzică corală religioasă și laică, creația sa cuprinde și lucrări ocazionale ca, de pildă, monumentală piesă corală *Cu tărie înaintea*, scrisă în 1885, cu prilejul jubileului de jumătate de veac al Academiei Mihăilene din Iași. În 1883, cu prilejul inaugurării statuii lui Ștefan cel Mare, **M. G.** scrie *Cântecul lui Ștefan cel Mare*. Prin cântecele sale a fost prezent în toate manifestările patriotice și culturale ale României. În septembrie 1877, cu prilejul marii întruniri de la Universitatea din Iași, compune un înaripat „marș eroic” intitulat *Arme, arme*. Sub titlul *Fiii României*, marșul s-a cântat la reprezentațiile de gală în cinstea căderii Plevnei. Soldaților români le-a mai închinat cântecele *Moartea vitează* și *Oșteanul român* pe versuri populare.

O remarcabilă autenticitate artistică o demonstrează *Hora de la Plevna* pe versuri de Vasile Alecsandri, *Stejarul și cornul* pe versuri populare, *Ca un glob de aur* pe versuri de Dimitrie Bolintineanu. **M. G.** a armonizat melodii populare și a publicat recenzii și studii muzicale, articole în legătură cu valoarea folclorului ca bază pentru dezvoltarea muzicii culte. **M. G.** este primul compozitor român care folosește elemente specifice de structură modală proprii cântecului popular românesc în armonizare adecvată.

Capodopera creației sale o constituie ciclul de 12 melodii naționale (culese, armonizate și aranjate pentru cor mixt și pian), care cuprinde cunoscutele cântece *Moș bătrân*, *Stăncuța*, *Răsai, lună*, *Baba și moșneagul*, *Dor, dorule*, *Nevasta care iubește*, *Zis-a badea*, *Haiducul* etc., lucrare distinsă cu Medalia de Aur la Expoziția Internațională de la Paris (1889). Este autor de articole muzicologice și folcloristice apărute în diverse reviste și ziare: „Arhiva Societății științifice și literare” din Iași, „Lyra” (București), „Arta” (Iași), „Epoca”, „Lupta”, „România liberă” ș.a. Autorul tratatului didactic *Curs practic de muzică vocală pentru uzul gimnaziilor, școlilor normale și institut privat* (Leipzig, 1877). Timp de mai bine de trei decenii **M. G.** a îndrumat generații de discipoli, stăruind neîncetat a arăta studenților calea dezvoltării muzicii românești prin axarea ei pe creația populară. La Chișinău a concertat la 8 martie 1898, dirijând

Corul Mitropolitan din Iași alături de cel al Mitropoliei din Chișinău condus de Mihail Berezovschi. Momentul a fost prilejuit de deschiderea Spitalului clinic de boli infecțioase din Chișinău; cu această ocazie, **M. G.** a ținut și o conferință despre muzica românească. Corul lui **M. G.** a interpretat cântecele populare *Foaie verde de hujor, Hai Ileană, la poiană, Dor, dorule, Nevasta care iubește, Răsai, lună ș.a.*

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006, p.70-71; *Антология педагогической мысли Молдовы*. Кишинев, „Штиинца”, 1992, p.377-378; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești. Vol.2, 1986; *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Coordonator general Ion Văduvă-Poenaru. București, Editura Geneze. Vol.1, 1999; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic*, Chișinău, Editura ARC, 1996;

N

NACCO, Alexie (Alexis) (10.08.1832, Bălănești, Nisporeni - 1915, Odessa). Istoric și scriitor basarabean. S-a născut într-o familie de nobili. A făcut studii la Școala de Artilerie din Sankt-Petersburg. În 1858 abandonează activitatea militară și revine în Basarabia. A deținut importante posturi administrative, inclusiv consilier superior al guvernatorului Basarabiei.

N. A. a fost redactor al secției neoficiale a ziarului „Bessarabskie gubernskie vedomosti” (1881-1884), membru al comitetului de conducere al Societății de Artă Dramatică (1884), profesor la Universitatea din Odessa. A manifestat un interes deosebit față de studierea istoriei Basarabiei.

La Biblioteca Științifică Centrală a AȘM se păstrează o carte, scrisă de **N. A.** ce a intrat în colecțiile acesteia din biblioteca lui Ștefan Ciobanu, scrisă de **N. A.** și editată în limba rusă la Odessa cu titlul *Istoria Basarabiei din vremurile cele mai vechi*. Lucrarea e copertată într-un volum ce cuprinde două părți în 4 cărți, apărute pe parcursul anilor 1873-1876. Expunerea istoriei se termină la 1812, anul anexării Moldovei dintre Prut și Nistru la Rusia.

A mai publicat *Schiță despre Conducerea Civilă în Basarabia, Moldova și Valahia în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812* și alte lucrări mai mici. Aceste lucrări sunt elaborate în spiritul ideologiei guvernului țarist rus de anexare a noi teritorii.

N. A. s-a manifestat și ca un dotat scriitor și traducător. A tradus în românește fabule de I. Krjlov, poemul *Demonul* de M. Lermontov; în rusește a tradus poezia lui Vasile Alecsandri *Adio Moldovei*.

Ca scriitor original, e autorul a două poeme și a mai multor poezii scrise în limbile română și rusă, două poeme și o satiră. A cules poezii populare. Parțial, opera literară a lui **N. A.** este prezentată în monografia

lui Ștefan Ciobanu *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă* (Chișinău, 1923 și retipărită în 1992). Deși n-a exprimat sentimente naționale, prin opera sa științifică și artistică a contribuit la cunoașterea istoriei și la dezvoltarea culturii spațiului basarabean în sec. al XIX-lea. „*Traducerile ... și poeziile originale ale lui N. A., fluent folclorice, cu note ironico-sentimentale aduc dovada unui poet cu posibilități reale de expresie lirică*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1992; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 2, Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., 1997.

NACCO, Olga (1840, Odessa - 1919, Odessa). Prozatoare. Soția lui Alexie Nacco. A activat ca învățătoare în școli satești din ținuturile sudului și nordului Basarabiei. A cules și înregistrat datine, obiceiuri, superstiții populare din aceste zone, ceea ce mai târziu a stat la baza creației ei literare. Printre literații basarabeni de limba rusă se evidențiază ca cel mai activ explorator al tematicii sociale. În anii nouăzeci ai sec. al XIX-lea se stabilește la Chișinău, unde colaborează activ la săptămânalul “Bessarabskii vestnik” (1889-1898) cu diverse genuri literar artistice – schițe, povestiri cu subiecte exclusiv de origine locală: *Pășaniile lui badea Ștefan, Mânia Arhanghelului, Cum a devenit bogat Tănase Foaie, Noroc, Bucuria Zinei, Fiica*. Autor al volumelor „*Schițe și povestiri basarabene*, 1900, *Povestiri*, 1912, *Schițe și povestiri basarabene*, 1913. „*Pe fundalul naturalist al unor panorame sociale întretăiate de descrieri etnofolclorice se proiectează destine de oameni după natura lor cinstiți și cu simțul dreptății, aruncați în gunoiul existenței omenești*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Editura Universitas, 1992; Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, Editura Enciclopedică Gheorghe Asachi, 1992; Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 2. Chișinău, Redacția

Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Vol. 2, 1986; Ijboldin Irina, *Considerații inedite privind debutul Olgăi Nacco* // Cugetul, 1999, nr.4.

NAGACEVSCHI, Nicolae (1893, Țibirica, Orhei - 30.11.1941, Odessa). Cântăreț de operă (tenor liric). Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi la Conservatorul din Moscova (1914-1917) cu Varvara Zarudnaia (canto) și la Conservatorul din București (1929) cu maestrul Aurel Eliade. Este solist în trupa de operă condusă de Bojena Belousova din Chișinău (1917).

În anul 1919 organizează la Chișinău o trupă de operă (care a existat un an). A organizat un cvartet de bărbați. A evoluat în spectacole de operă la Chișinău, Viena, Paris, San Sebastian, Belgrad. Este angajat profesor de canto și șef de catedră la Conservatorul din Chișinău (1940). A susținut recitaluri interpretând romanțe de I. Rahmaninov, P. Ciaicovschi, R. Ilieș ș. a.

Bibliografie:

Ceaicovschi-Mereșanu, G. *Nicolae Nagacevschi* // Calendar 1991. Chișinău, 1990. *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. 2, Chișinău, *Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești*. 1986; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Lexicon enciclopedic, Chișinău, Editura ARC, 1996.

NAGACEVSCHI (Ilnițchi, Lâcov), Nina (23.01.1906, Chișinău – 15.12.1963, Chișinău). Pianistă. Studiază la Academia de Muzică din Viena (1926-1927) cu Paul Konn (pian), E. Kastle (armonie), Anna Weisenbach (pedagogie), Andreas Weisenbach (forme muzicale), Wilhelm Fisher (istoria muzicală).

Debutază la București (13 mai 1926) cu un program selectat din creațiile lui A. Rubinștein. După absolvirea Academiei de Muzică din Viena suplinește funcțiile de profesoară de pian la Conservatorul „Unirea” din Chișinău (1930-1940), pianistă-acompaniatoare la Conservatorul de Stat din Chișinău (1940-1941, 1945-1950). A evoluat în ansamblu cu Eduard Seidl, Nicolae Nagacevschi, A. Ciolan, M. Marc-Cesar Scotto ș.a. Cele mai reprezentative turnee artistice le organizează la Paris, Monte-Carlo, București, Cluj,

precum și prin Basarabia – la Bălți, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail ș.a.

Bibliografie:

Nițulescu, P. *Muzica românească de azi*. București, 1939; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. Lexicon enciclopedic, Chișinău, Editura ARC, 1996.

NANIESCU, Iosif (Ioan Mihalache), (15.07.1820, Răzălăi, Soroca -26.01.1902, Iași). Prelat și cărturar. Membru de onoare al Academiei Române (1888).

Rămas orfan de mic, N. I. este luat de unchiul său, arhimandritul Teofilact, spre a fi îngrijit la Mănăstirea Frumușica. În anul 1831 vine la Iași, stabilindu-se la biserica „Sf. Spiridon”, aici asistă la punerea pietrei fundamentale a Mitropoliei de către Veniamin Costachi. În 1833, N. I. se mută la Buzău, unde episcopul Chesarie îl va călugări și hirotonisi diacon în 1835. Elev la Seminarul din Buzău, N. I. l-a avut profesor de muzică pe Macarie Ieromonahul și a legat o strânsă prietenie cu pictorul Gh.M. Tattarescu. Între anii 1840-1847, N. I. și-a continuat studiile la Liceul “Sf. Sava” din București.

N. I. s-a format în epoca premergătoare Revoluției de la 1848 și a fost martor la cele mai de seamă evenimente ale secolului al XIX-lea: Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor și Războiul de Independență, care au contribuit la formarea României moderne.

Datorită modestiei și culturii sale alese, N. I. urcă treptele ierarhiei bisericești. După 1849 a fost ieromonah, protosinghel și arhimandrit la mănăstirile Șerbănești-Morunglavu din județul Vâlcea (1850-1857), apoi la mănăstirea Găiseni din județul Dâmbovița (1857-1862) și la mănăstirea Sărindar din București (1863). Din anul 1864 până în 1866 este profesor de religie la Gimnaziul „Gh. Lazăr” și apoi la Liceul „Matei Basarab” din București, unde va rămâne până în 1873.

Începând cu anul 1867, N. I. este numit profesor la Școala Normală, iar în anul școlar 1871-1872 va ocupa funcția de director al Seminarului central din București. În 1873, N. I. este ales episcop al Argeșului, iar doi ani mai târziu, la 10 iunie 1875, devine mitropolit al Moldovei și Sucevei în locul lui Calinic Miclescu.

Mitropolitului N. I. i se datorează două mari acte: între anii 1880 și 1887 a terminat clădirea Mitropoliei din Iași, a cărei pictură a încredințat-o prietenului său din tinerețe Gh. M. Tattarescu. La străduințele sale a fost cumpărat palatul lui Mihail Sturdza, de lângă Mitropolie, unde a instalat, între anii 1885-1886, Seminarul "Veniamin", cea dintâi școală românească bisericească înființată de mitropolitul Veniamin Costachi în anul 1804.

Tot din inițiativa sa s-a restaurat biserica Trei Ierarhi și biserica Sf. Neculai Domnesc din Iași. Lui N. I. i se datorează și apariția „Revistei teologice”, care a văzut lumina tiparului la Iași, (1883-1887), avându-i ca redactori pe Constantin Erbiceanu și Dragomir Demetrescu. N. I. a donat prin testament Academiei Române biblioteca sa, cuprinzând circa 10.000 volume și numeroase manuscrise și documente istorice. În colaborare cu C. Erbiceanu publică studiul *Viața și traiul Sfinției Sale Părintelui nostru Nifon, Patriarhul Țarigradului* (București, 1888). A avut legături permanente cu Basarabia, întreținând corespondență cu unii oameni de cultură din Basarabia, susține material pe studenții basarabeni care studiau la Iași.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea*, Chișinău, CETINI, 1996; Matei, Nina, *Un basarabean – mitropolit al Moldovei și Sucevei (Iosif Naniescu, 180 ani de la naștere)* // *Basarabenii în lume*. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Vol.1, 2002; Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, *Univers Enciclopedic*, 1996.

NĂSTASE, Gheorghe I. (16.02.1896, Hristici, Soroca – 28.12.1985, Iași). Geograf, profesor, om politic. A contribuit la crearea școlii geografice românești. N. G. a urmat școala primară în satul natal și apoi cursurile gimnaziului din Soroca și ale Școlii Normale din Cetatea Albă. A participat la Primul Război Mondial, având grad de ofițer. În 1917 era învățător. Participă la Congresul studentesc din Chișinău și la Congresul Învățătorilor (1917). Face parte din Partidul Național Moldovenesc. A fost ales deputat în Sfatul Țării din partea ostașilor de pe frontul românesc. În calitate de membru al Sfatului Țării, la 27 martie 1918 votează pentru Unirea Basarabiei cu România, iar în 1919 este

membru al delegației basarabene care a pledat la Conferința de la Paris pentru a demonstra românitatea Basarabiei. În 1919 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, la secția Istorie-Geografie, luându-și licența în 1923.

Încă de când era student a fost numit asistent suplinitor la Catedra de Geografie (1920). În perioada 1924-1926 a fost trimis la specializare la Paris, beneficiind de îndrumarea lui Em. de Martonne și a altor mari geografi ai vremii.

În 1925 a fost numit suplinitor al Conferinței de Antropogeografie și apoi asistent provizoriu la Laboratorul de studii geografice de la Facultatea de Științe din Iași. După întoarcerea de la Paris și-a continuat activitatea didactică și de cercetare științifică, fiind numit asistent definitiv la Laboratorul de studii geografice (1929). În urma unor minuțioase studii de teren și de laborator, a întocmit teza de doctorat *Contribuții la cunoașterea geografică, fizică și omenească a Deltei Dunării în antichitate*, pe care a susținut-o la 24 mai 1932, obținând titlul de doctor în geografie. Este numit conferențiar titular definitiv de Antropogeografie (1 iulie 1932). A condus Catedra de Geografie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

N. G. a colaborat la mai multe ziare și reviste: „România nouă”, „Viața Basarabiei” ș.a. A publicat studii în presa basarabească: *Despre moldovenii înstăriți* // „Cuvânt moldovenesc”. 1917, 23 apr.; *Slavii în sec. XVII-lea la Orhei* // „Arhivele Basarabiei”, 1931, nr.2; *Ungurii din Moldova la 1646 după „Codex Bandinus”* // „Arhivele Basarabiei”, 1934, nr.4.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Poni, N. *Gheorghe Năstase* // “Viața Basarabiei”, 1942, nr.10-11; Donisă, I. *Profesorul Gheorghe I. Năstase* / *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*. 1986. Seria II. E. Geologie-Geografie, tom. XXXII, 1986; Colesnic, Iu. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1993. Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918)*. Dicționar. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

NEAGA, Ștefan (7.12.1900, Chișinău – 29.05.1951, Chișinău). Compozitor, dirijor, pianist și pedagog. Se naște într-o familie cu vechi tradiții lăutărești. De la o vârstă fragedă activează în calitate de viorist și pianist în orchestra tatălui său – Timofei Neaga. Studiază la Școala de

muzică a Societății Muzicale Ruse, clasa pian (1913-1917), Filiala din Chișinău.

Colaborează, în calitate de pianist, cu taraful bucureștean a lui Grigore Dinicu (1919-1940). Activitatea în formația lui Gr. Dinicu o secundează cu ore de curs, clasa pian și clasa compoziție conduse de maestrul G. Saegiu și A. Costaldi de la Academia Regală de Muzică Dramatică din București, pe care a absolvit-o cu mențiune (1920-1922). Scrie compozițiile muzicale pentru orchestră: *Simfonia*

(1922), *Simfonia Nr.1* (1924), *Simfonia Nr.2* (1916).

Primele încercări în domeniul compoziției muzicale îl determină să se înscrie pentru a doua oară la Academia Regală de Muzică în clasa profesorului D. Cuclin (compoziție) pe care o absolvește cu mențiune (1927-1928). În perioada studiilor creează *Sonata pentru pian în do major*. Primii ani după studii sunt destul de productivi, mai ales în domeniul compoziției: *Muzicantul orb* – poem simfonic scris pe un subiect împrumutat dintr-o legendă japoneză (1929-1930); *Sonata pentru vioară și pentru pian în si minor* (1930); *Cvartetul de coarde* (1931); *Dies irae* – schițe simfonice pentru cor, solist și orchestră (1932); *Cântec pentru coarde și pian* (1933). Talentul, capacitățile sale profesionale sunt deosebit de apreciate atât de către specialiștii din domeniu, cât și de admiratorii de muzică.

Devine Membru al Societății Compozitorilor Români (1934). În cadrul unor foruri, concursuri muzicale copozițiile sale sunt premiate. Obține mențiunea I la concursul compozitorilor din România (1934) pentru compoziția *Muzicantul orb*, *Simfonia în do major* și *Sonata pentru vioară*, premiul onorific III în cadrul concursului național de compoziție (1936) pentru *Sonata în do minor* și *Cvartetul pentru coarde*.

Este angajat ca membru al formației lui Gr. Dinicu la Pavilionul României de la Expoziția Internațională de la Paris (1937), unde i se decernează premiul Expoziției. La Paris desfășoară o prodigioasă activitate concertistică, evoluează cu concerte solo (pian) și în comun în mai multe localuri culturale. De acest oraș își leagă soarta pe parcursul a mai bine de doi ani (1937-1939). N. S. concertează, compune – (*Suită franceză pentru pian și vioară*), își aprofundează studiile muzicale – studiază la École normale de musique din Paris (clasa compoziție a lui N. Balanger, clasa dirijare a lui Gh. Munch, clasa pian a lui A. Corteaux).

Revine la baștină, unde suplinește funcția de director de studii și de conferențiar la Conservatorul din Chișinău (1940-1941). Compune: *Doina* (1940) și *Fantezie moldovenească* (1940). Războiul îl determină să se evacueze de la Chișinău la Moscova, unde un timp activează conferențiar la Conservator, atunci când instituția este evacuată, N. S. o urmează la Saratov (1942-1944).

Dorul de baștină, de neam, de valorile autentice naționale reprezintă tema centrală a realizărilor sale din Rusia: simfoniile *Moldova* (1942), *Horodincea* (1942), *Poem simfonic despre Nistru* (1943), *Concert pentru vioară și orchestră* (1943). Se întoarce la Chișinău pentru a-și prelua activitatea de conferențiar la Conservator și de dirijor în Orchestra Simfonică a Filarmonicii de Stat (1945-1951). Printre cele mai reprezentative creații după 1945 semnate de N. S. sunt cantata *Ștefan cel Mare* (1945), balada *M-am născut în furtună* (1946), partitura pentru pian *Voinicul cu stea în frunte* (1946), piesa muzicală *Buzduganul fermecat* (1946), cantata *Basarabeni*.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 2, Ch., 1985. Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova: Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, 1996; Ceaicovschi-Mereșanu, Gleb. *Compozitori și muzicologi din Moldova*. Chișinău, 1992; Ilie, N. *Ștefan Neaga. Viața și opera*. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1966; Rusnac, Constantin. *Ștefan Neaga // Nistru*, 1975, nr. 12; Păcuraru, Ion. *Ștefan Neaga // Calendar* 1985. Chișinău, 1984; *Calendar național 2000*. Chișinău, 1999; Păcuraru, Ion. *Cantata "Ștefan cel Mare" de Șt. Neaga // Arta* '96. Chișinău, 1995.

NECEAEV, Valentina (02.05.1909, Chișinău - 17.01.1977, Chișinău). Pictor. A studiat pictura, iar mai apoi arta decorativă la Școala de Arte plastice din Chișinău în atelierele lui S. Kogan și A. Baillayre (1929-1934).

După absolvire participă împreună cu A. Plămădeală, Gr. Filatov, A. Modval ș.a. la decorarea interiorului Catedralei din Tighina (1934). A participat la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia în anii 1934, 1938. În anii postbelici a activat în domeniul artei decorative, fiind autorul unor covoare și al unor costume pentru colectivele de dansuri populare. A preluat și a dezvoltat tradițiile artei populare în pictura pe ceramică, a folosit desenul cu o linie energică.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.2, Chișinău, 1986; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Știința, 2000.

NEGRESCU, Ion (08.01.1893, Bulboaca, Iași - ?). Istoric literar. A absolvit Facultatea de Litere a Universității din Iași (1919). În 1925 susține teza de doctorat în slavistică (conducător – Garabet Ibrăileanu). Activează ca profesor la Universitatea populară din Chișinău. Secretar general la Ministerul Basarabiei.

N. I. este autorul mai multor studii istorico-literare: *Influențe slave asupra fabulei românești în literatura cultă* (1925); *Figuri culturale din trecutul Basarabiei* (1926), *Mihai Eminescu și Basarabia* (1927), *Studii și comunicări istorico-literare* (1927), *A.S. Pușkin și Basarabia* (1937). După război se stabilește la București, predă la Institutul de Teologie.

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* București, 2002; Burlacu Al. *Literatura română din Basarabia. Anii '20 - '30.* Chișinău, 2002; Colesnic, Iu., *Basarabia necunoscută.* Vol. VI, Chișinău, 2006.

NENCEV, Teodor (09.03.1913, Văleni, Ismail - 03.11.1944, Lieidzelda, Lituania). Poet. În 1918 părinții se mută la Bolgrad. Studii la Școala Primară și la Liceul de băieți din Bolgrad (1924-1931).

Publică primele poezii în revista „Familia noastră” (1935). Tot în acest an, împreună cu poeții Iacob Slavov, Igor Ivanov și Vladimir Cavarnali, înființează la Bolgrad revista literar-culturală „Bugeacul”, al cărei redactor este până în iunie 1936.

După 1936 a activat un timp la București, unde a frecventat cenaclul „Zburătorul”. A debutat editorial cu volumul „Poezii”, suprimat de cenzură. Colaborează la revistele: „Generația nouă”, „Moldavia” (Bolgrad), „Viața literară”, „Universul literar” (București), „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Octombrie” (Chișinău), „Jurnal literar” (Iași). Moare în cel de-al Doilea Război Mondial.

Postum, apar volumele: *Poezii* (1967) și *Predestinare* (1991); este inclus în culegerile colective: *Ani de luptă* (1969), *N-am dovedit să scriu*

(1985), *Scriitori de la „Viața Basarabiei”* (1990) ș.a. N. T. este „un poet al toamnei duse în brațe de Dumnezeu” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 2, Chișinău 1986; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura ARC, 1997; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20- '30.* Ch., Tehnica-INFO, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia.1812-1906.* Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

NESVEDOV, Boris (02.02.1903, Mitki, Poltava, Ucraina - 28.09.1963, Chișinău). Scenograf, pictor și grafician. În Basarabia s-a stabilit în 1912. Studiază la Școala de arte plastice din Chișinău în atelierul lui A. Baillayre (1923).

Din 1924 și până în 1935 activează în calitate de pictor la Teatrul Național din Chișinău. A participat la montarea și realizarea decorului pentru circa 200 de spectacole. Participă împreună cu alți pictori la decorul interiorului bisericii Mazarache (1936), al Teatrului Național din Chișinău. În anii postbelici s-a manifestat ca pictor în domeniul graficii de carte, ilustrând volumul *Andrieș* de Em. Bucov (1949) ș. a. Semnează scenografia filmului *Baladă haiducească* (1958). Monumentalismul compozițional generalizator, finețea picturală și laconismul gamei coloristice, duritatea desenului – totul este utilizat de N. B. pentru „realizarea expresivității convingătoare a chipului” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Rodnin, Kir. *Boris Gheorghievici Nesvedov*, Chișinău, 1963; *Literatura și Arta Moldovei.* Vol. 2. Ch., 1986. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia.1887-1940.* Chișinău, Știința, 2000.

NICA, Sergiu Matei (20.08.1917, Holercani, Orhei – 17.08.1973, București). Poet, prozator și publicist. Se naște în familia unui preot. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău și la Facultatea de Teologie din Chișinău și Cernăuți (1936-1940). Studiile în cadrul Facultății de Teologie le secundează cu o fructuoasă activitate de creație și colaborare la publicațiile din Basarabia și România.

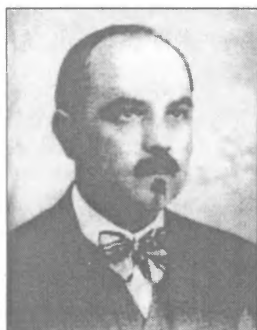
În anii 1933-1935 colaborează la ziarul „Raza” și revistele „Cuvânt moldovenesc” și „Luminătorul”. Activează în calitate de redactor la „Viața Basarabiei”, „Itinerar” și „Gazeta Basarabiei”, periodice ce apăreau la Chișinău. Materiale semnate de N. S. în perioada 1936-1940 depistăm în

„Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale” de la București, „Tribuna” (Brașov), „Însemnări ieșene” și „Iașul literar”. Devine membru fondator al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia. La începutul războiului este înrolat în armată și, în scurt timp, este rănit, ceea ce l-a determinat să se retragă la București (1941).

În timpul războiului își continuă activitatea publicistică; este redactor la „Basarabia literară”, publică în „Ramuri” (Craiova), „Gândirea” și „Convorbiri literare”. Tot atunci editează două volume de versuri - *Furtuni pe Nistru* (Chișinău, 1943) și *Aluviuni* (Chișinău, 1944). După terminarea războiului, activează o perioadă în cadrul Ministerului Transporturilor (1946). Alături de mulți alți intelectuali și neloiali regimului este arestat (1951), imputându-i-se „crimă de război și atentat la pacea lumii”. În următorii 4 ani este deținut în mai multe închisori: Jilava, Aiud, și trimis la muncă silnică la construcția canalului „Dunărea-Marea Neagră”. Este amnistiat în 1955. Se angajează ca muncitor necalificat într-un institut de cercetări în domeniul construcțiilor. N. S. a lăsat posterității (în manuscris) mai multe caiete-jurnal ce cuprind poezii, proză, amintiri ale autorului ce datează cu ultimii cinci ani ai vieții. Se păstrează în arhive două romane – *Țara lui Dragobete* și *Sosipatru*, o culegere de publicistică – *Pământ și graniță* și una de nuvele – *Degetele moarte*.

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Vol. 2. Chișinău, 1997; Darie, A. *Mireasa de peste Prut. Antologie lirică basarabească 1936-1944*. București, 1944; *Calendarul bibliotecarului*, 1997. Chișinău, 1996; Aldea-Cuțarov, Chiril. *Sergiu Matei Nica – poet basarabean // Basarabia*, 1990, nr.12; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

NISTOR, Ion (16.08.1876, Vicovu de Sus, Suceava - 11.11.1962, București). Istoric medievist, literat, publicist și editor. Academician (1915). Studii la Liceul din Rădăuți, apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți (1897-1908). Specializare la Viena, München, Berlin și București. În 1909 a obținut titlul de doctor în istorie la Universitatea din Viena. În 1935 a fost ales membru extern al Academiei Cehe de la Praga. A fost profesor

de istoria românilor și a Sud-estului european la Universitatea din Cernăuți (1912 -1940) și la cea din București (1940-1941).

La începutul anului 1918 sosește la Chișinău. La 27 martie 1918 participă ca invitat la ședința istorică a Sfatului Țării la care s-a votat Unirea Basarabiei cu România.

Întemeiază împreună cu Octavian Goga la Chișinău Comitetul Național al Românilor Ardeleni și Bucovineni aflați în Moldova și Basarabia și al Corpului Ofițeresc de Voluntari. Cercetează materiale documentare în arhiva istorică din Chișinău, pe care le-a utilizat în lucrările sale privind istoria Basarabiei. În 1923 publică lucrarea de sinteză „Istoria Basarabiei” în tipografia Glasul Bucovinei. La 18 decembrie 1918 e numit ministru secretar de stat fără portofoliu în guvernul Ion I. C. Brătianu, reprezentând interesele Bucovinei. Rector al Universității din Cernăuți (1933-1940). Din noiembrie 1939 până în mai 1940 este ministru al Cultelor și Artelor în cabinetul condus de Gh. Tătărescu. Între 1924 și 1935 a editat „Codrul Cosminului”, buletinul Institutului de Istorie și Limbă de pe lângă Universitatea din Cernăuți. A fost director al revistei „Junimea literară”. A luat parte la numeroase congrese internaționale de specialitate. În mai 1950 a fost arestat și s-a aflat în detenție la Sighet până în iulie 1955. Este autorul a circa 300 monografii, studii și articole, culegeri de documente. În lucrările sale a adus contribuții substanțiale privind istoria politică, culturală și bisericească a Bucovinei și Basarabiei, istoria relațiilor politice și comerciale a Moldovei medievale cu vecinii. N. I. era considerat de Nicolae Iorga ca cel mai de seamă istoric român al Bucovinei.

Bibliografie:

Enciclopedia istoriografiei românești. Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978;. Nistor, Ion (1876 -1962). Iași, 1993. (Volum îngrijit de Al. Zub); Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Dicționar Enciclopedic. Vol. IV. București; Editura Enciclopedică, 2001.

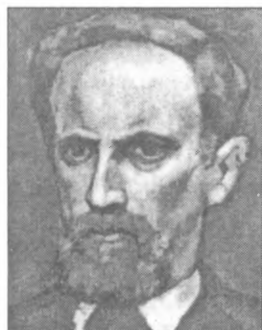
O

OBREJA-IAȘI, Gheorghe (10.05.1889, Galați - ?). Profesor și publicist. După absolvirea Facultății de litere și filosofie a Universității “Al. I. Cuza” din Iași activează în calitate de Director al Serviciului Social din Iași, secretar al Consiliului de administrație al Societății pentru învățătura Poporului Român din Iași, secretar al Societății Amicii Poloniei, secția Iași.

Se stabilește la Chișinău unde suplinește funcțiile de ajutor de primar de Chișinău, director al Teatrului Național Chișinău (1923-1924), apoi inspector general al artelor din Basarabia, prefect. Delegat al primarilor din Basarabia la Congresul Internațional al Orașelor din Paris (1925). A inițiat și condus mai multe societăți chișinăuene: președinte al Ligii Culturale, al Ateneului Român, al Asociației Cultul Patriei din Basarabia. A fost director al ziarului “Dreptatea” din Chișinău. A colaborat activ la publicațiile “Arhiva”, “Atheneum”, “Însemnări ieșene”, “Vremea școlii” etc.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Cemortan L., *Teatrul Național din Chișinău (1920-1935). Schiță istorică*. Ch., Ed. Epigraf, 2000.

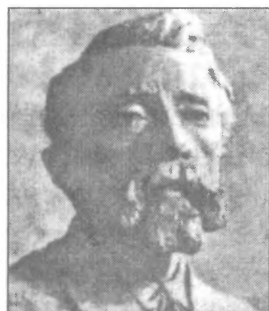
OKUȘKO, Rostislav (27.III.1897, Sankt-Petersburg – 14.I.1966, Chișinău). Pictor, grafician și pedagog. De proveniență nobilă, din viță de lituanieni din regiunea Vilno (azi Vilnius, Lituania). A studiat pictura la Școala de Arte Plastice din Chișinău (1922) și la Academia de Arte Frumoase din Iași, absolvind și Seminarul Pedagogic Universitar din același oraș.

A predat în aproape toate liceele din Chișinău caligrafia și desenul. A participat la expozițiile Societății de Arte Frumoase (1934, 1938). Concomitent, expune și în cercul pictorilor de „orangerie”.

A realizat acuarele, pasteluri, desene, precum și o serie de portrete. S-a dedicat aproape în exclusivitate descoperirii, creșterii și cultivării tinerelor talente. Este părintele de suflet și profesorul unei întregi pleiade de pictori moldoveni contemporani. Printre discipolii săi se numără Mihail Grecu, Igor Vieru, Mihail Petric, Valentina Rusu-Ciobanu, Glebus Sainciuc, Filimon Hămuraru, Emil Childescu, Elena Bontea, Sergiu Cuciuc etc. Până la sfârșitul vieții, **O.R.** a menținut legături strânse cu colegii de la Academia de Arte din Iași.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.2, Chișinău, 1986; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Știința, 2000.

OKUȘKO, Vladimir (07.02.1862, Oșmeanî, Grodno - 01.02.1919, Chișinău). Pictor, pedagog. A studiat pictura la Academia de Arte din Sankt-Petersburg în atelierul lui P. Cistiakov și F. Rubo (1880-1886). La Chișinău s-a stabilit în 1897, activând ca profesor la Școala de desen (1897-1919). Contribuie la înființarea Societății Amatorilor de Arte Frumoase din Basarabia (1903). La începutul secolului al XIX-lea, Școala de desen a lui **O. V.** devine centrul vieții artistice din Basarabia. La expozițiile Societății de Arte Frumoase a participat din 1910. S-a manifestat mai ales în activitatea pedagogică. A pictat peisaje, compoziții, portrete, naturi statice. „*Crochiurile lui O. V. sunt studii minuțios lucrate și creează o dispoziție lirică a peisajului și interiorului*” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Rodnin Kir., Rostislav Okușko. *Vladimir Fulghentievici Okușko, pedagog i hudojnik*, Chișinău, 1963; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie.* Vol. 2, 1986. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Știința, 2000.

OSTERMANN, Franz (1844, Bohemia – 15.11.1905, Chișinău). Naturalist, muzeograf. Custode al Muzeului Agricol al Zemstvei din

Basarabia (1891-1905). Preocupat de arta vestimentară și fotografie, vânător pasionat, **O. F.** a adunat o colecție de animale și păsări împăiate pe care a expus-o într-un stand aparte la Expoziția Agricolă și Industrială din Chișinău (1889). Angajat ca preparator și conservator al Muzeului Zemstvei, prepară mai multe colecții, chiar grupuri biologice întregi. Actualmente, aceste colecții sunt de o mare valoare. În 1894, **O. F.** este menționat cu diplomă de onoare la Expoziția internațională de pomicultură și horticultură din Sankt-Petersburg. În 1901 participă cu un raport apreciat înalt la Congresul naturaliștilor și medicilor din Sankt-Petersburg. Autor al lucrării *Notițe despre păsările din Basarabia*, editată postum de Albina Ostermann, soția acestuia. „În persoana lui **O. F.** am descoperit nu numai un colaborator experimentat, ci și un generator de idei științifice, un naturalist care a contribuit prin cunoștințele sale profunde și experiența acumulată la dezvoltarea muzeului” (Al. Stuart).

Bibliografie:

Dicționar Enciclopedic Moldovenesc. Chișinău, Redacția ESM, 1989; Chetradu, N., Răileanu N., *Baronul Alexandru Stuart*. Ch., Editura Tyragetia, 2006; Chișinău, Enciclopedie, Ch., Ed. *Museum*, 1997.

P

PARHOMOVICI, Andrei (02.10.1836, Homuțî, Poltava - 21.04.1919, Chișinău). Scriitor și profesor, teolog. S-a născut în familia unui preot. Studii la școlile Duhovnicești din Pereiaslavl și Lubensk (1846-1851), Seminarul Teologic din Poltava (1851-1857), apoi la Academia Teologică din Kiev (1859-1863). Angajat în calitate de profesor la Seminarul Teologic din Chișinău. Exerciță funcția de inspector al Seminarului Teologic (1890-1904). Paralel, pe parcursul a 24 de ani, activează profesor la Școala Eparhială de Fete. **P. A.** a fost unul dintre fondatorii și colaboratorii revistei „Kișiniovskie eparhialnîe vedomosti” (1867).

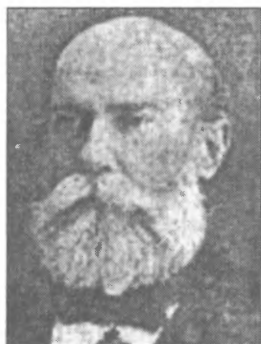
Din 1893 și până în 1897 este membru al Dumei municipale Chișinău. A fost unul dintre fondatorii Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău.

P. A. este autor a numeroase studii istorice publicate în revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău. Nu mai puțin valoroasă rămâne culegerea de versuri *Na dosughe* (Chișinău, 1911) și lucrarea de investigație istorică *Kievskaiia Duhovnaia Akademia dlea Kișiniovskoi eparhii s eio ucebnămi zavedeniami. 1813-1913* (Chișinău, 1914).

Rămâne în istoria culturii basarabene și ca autor a numeroase lucrări cu tematică religioasă: *Ecleziast* (1868), *Explicarea profețiilor despre Mesia cuprinse în Pentateuhul lui Moise și în Psaltire* (1894), *De la Ghetsimani până la Golgota*, lucrare tipărită în două ediții consecutive, ulterior tradusă în limba sârbă și publicată la Belgrad, *Orfanul și mama vitregă* („Luminătorul”, decembrie 1918) în traducerea preotului Ioan Andronic.

Bibliografie:

Kurdinovski, V. G. *Po povodu vâhoda v otstavku inspektora Kișiniovskoi duhovnoi seminarii A. M. Parhomovicea*. Chișinău, 1905; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

PARHOMOVICI, Iosif (19.03.1876, gubernia Poltava – 24.01.1932, Chișinău). Profesor, publicist, bibliograf și om de cultură. Descendent dintr-o familie de preoți.

După absolvirea cu mențiune a Școlii Duhovnicești din Chișinău (1855-1861), se înscrie în clasa I-a a Seminarului Teologic din Chișinău (1861-1867). Pentru succese excepționale obținute pe parcursul studiilor **P. I.** este recomandat pentru studii la Academia Teologică din Kiev, pe care o urmează pe parcursul anilor 1867-1871, la secția Istoria bisericii, și o absolveste cu mențiune, obținând titlul de candidat în teologie.

Revenit la Chișinău, **P. I.** este angajat în calitate de profesor de limba greacă la Școala Duhovnicească (1871-1878), apoi în decembrie 1878 devine profesor al Catedrei de Istorie a Bisericii la Seminarul Teologic, unde pe parcursul a 35 de ani va predă mai multe cursuri.

Profesor talentat, **P. I.** a străduit asupra unor metode și forme novatoare de predare și însușire a materialului. **P. I.** introduce în Seminar dispute publice cu lipovenii din Chișinău, la care era moderator, în fața studenților și publicului numeros interesat de problemele cursului predat.

Din octombrie 1872 până în septembrie 1881, activează în funcția de inspector la Școala Eparhială de fete, instituție unde predă cursul de religie pentru clasele superioare. Anume lui **P. I.** îi aparține ideea de a forma o clasă pedagogică, fapt ce se realizează tocmai în 1906. În același segment temporal suplinește și funcția de inspector-revizor pentru școlile duhovnicești din Chișinău și Edineț (1887-1894).

Cercul de activități ale lui **P. I.** se lărgeste când la Chișinău se înființează Comitetul Misionar și i se propune funcția de casier. Rămâne membru și după reformarea comitetului în Societatea Misionară „Frățimea Nașterii lui Hristos”.

Pe parcursul mai multor ani a fost membru activ al Societății Istorico-Arheologice Bisericești. Un alt domeniu de activitate prodigioasă desfășurată de **P. I.** este publicistica. Colaborează la revistele de cult „Kișiniovskie Eparhialinîe Vedomosti” și „Voskresnoe citenie” cu articole cu conținut teologic.

Vasta sa moștenire publicistică și științifică se bazează pe o complexă activitate de cercetare în arhive. Anume datorită lui **P. I.** au fost scoase din anonimat un număr considerabil de evenimente, nume aproape uitate la

acel moment. **P. I.** a cercetat și pus în circuitul valoric biografiile mai multor personalități de prestigiu din cultura națională și europeană, a studiat și evaluat evenimente din istoria bisericii, culturii naționale și universale.

P. I. poate fi calificat ca unul dintre cei mai de seamă bibliografi ai timpului din Basarabia. Inițiator, fondator și director al Muzeului Bisericesc, unde din nesecatul său entuziasm au fost adunate și sistematizate un număr impresionant de artefacte, relicve, documente de pondere culturală, științifică și istorică.

Stimulat de dragostea intelectuală față de tot ce reprezintă istorie și cultură, **P. I.** cataloghează exponatele în dependență de gen, perioadă, domeniu, simultan descriindu-le foarte amănunțit (Muzeul era divizat în 12 secții). Parte componentă a Muzeului reprezenta biblioteca, de asemenea supravegheată, completată și îngrijită de **P. I.**

În 1925 publică lucrarea bibliografică *Catalogul Bibliotecii Societății Istorico-Arheologice din Chișinău*. Chișinău, Editura Tipografiei Eparhiale, 1925. Alte opere: *Viața și activitatea arhiepiscopului Pavel; Viața și activitatea arhiepiscopului Serafim; Schiță istorică asupra școlilor duhovnicești din Eparhia Chișinăului de la 1812 până în 1913; Scurtă schiță despre viața și activitatea Preasfințitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarh al sf. Sinod, Mitropolit al Chișinăului și Hotinului (1813-1821)*.

Bibliografie:

Popovschi, Nicolae. *Din negura trecutului*. Chișinău, Editura Tiparul Moldovenesc, 1940; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Universitas, 1993, p.100-103; V. P. I. M. Parhomovici // „Raza” 1932, nr.31; Madan, Ion. *Iosif Parhomovici, cărturarul și bibliograful* // Magazin bibliografic, 1994, nr. 2, p.25-26; *Iosif Parhomovici* // Calendar național, 2006, p.92-93. Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

PAUTÂNSCHI, Mihail (24.05.1861, Chișinău - 30.01.1942, Chișinău). Chimist, vinificator, viticultor. Studiază la Universitatea Imperială din Moscova, după absolvirea căreia, în 1886, își susține doctoratul cu tema *Materiale pentru studierea proprietăților chimice ale petrolului caucazian*.

Din august 1886 activează la Chișinău în calitate de farmacist la Direcția Gubernială de Medicină, iar din 1894 – în cadrul nou createi Stațiuni experimentale de pe lângă Școala de Vinificație și Viticultură din

Chișinău. Investigațiile lui **P. M.** privind studierea componenței mustului și a vinului au condus la standardizarea unor indici din ramurile oenologiei.

Lucrările lui **P.M.** prezentate de Școala de Vinificație din Chișinău la Expoziția Mondială de la Paris (1900) au fost distinse cu medalii de aur și argint. De asemenea este menționat cu o diplomă și Medalie de Aur la Expoziția Jubiliară de realizări în pomicultură, viticultură și legumicultură organizată la Sankt-Petersburg (1913). Participă la prima Expoziție Națională de Vinificație, Viticultură și Legumicultura organizată de Ministerul Agriculturii al României și de Directoratul Basarabiei (1924), unde a fost distins cu o diplomă pentru lucrări în domeniul statisticii și ampelografiei. **P. M.** a fost animatorul proiectului primei Grădini Botanice din Basarabia.

Bibliografie:

Evdokimova, M., *Mihail Pautânski – ucionâi vinodel i himic* // Tyragetia, an. III, Chișinău, 1996. Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

PAVELCU, Vasile (04.08.1900, Costuleni, Chișinău - 21.02.1991, Iași). Savant, psiholog. Membru al Academiei Române (1947). După studii la Seminarul din Chișinău, **P. V.**, urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1920-1924), având printre profesori pe Ion Petrovici, Petre Andrei, Ion Găvănescu, Constantin Fedeleș și alții.

Licențiat în Filosofie (1924), a plecat la Paris, unde își continuă studiile la Sorbona și la College de France ca bursier al statului român (1925-1927), audiind cursurile de psihologie ale unor mari personalități din domeniu. Doctor în psihologie pe baza lucrării *Limitele afectivității* (1936), iar în 1955 – titlul de doctor docent în științele filosofice.

Asistent la Catedra de Pedagogie a Universității din Iași (1928), șef de lucrări la Catedra de Psihologie (1939), conferențiar de psihologie aplicată (1942), profesor titular de psihologie și logică (1943). Concomitent, profesor de psihologie la Seminarul Pedagogic Universitar (1928-1936), psihotehnician la Institutul Psihotehnic din Iași, apoi director al acestui institut (1938-1948). A deținut postul de decan al Facultății de Litere și Filosofie (1944-1945), de prodecan al aceleiași facultăți (până în 1949) și decan al Facultăților de Pedagogie-Psihologie și de Filosofie (1948-1951).

Format în spiritul școlii psihologice franceze, **P. V.** a valorificat cele mai importante idei ale psihologiei clasice și moderne, bazându-se și pe

ideile rezistente în timp ale lui N. Rădulescu-Motru, Mihail Ralea, Petre Andrei, Tudor Vianu, Ion Petrovici, Mircea Florian și alții. Psiholog profund și original, a abordat numeroase domenii ale psihologiei teoretice ca și ale celei practic-aplicative.

Cele mai de seamă contribuții științifice ale lui **P. V.** se raportează la studiul personalității și afectivității, domenii în care este considerat întemeietor de școală în psihologia românească. Începând din 1937, a publicat o serie de studii și articole din domeniul filosofiei, al psihologiei generale și aplicate, precum și volume de eseuri, dintre care: *Psihologia personalității* (1935), *Funcția afectivității* (1936). *Caracterele afectivității* (1937), *Conștiință și inconștient* (1941), *Probleme de tipologie* (1957), *Psihologia pedagogică* (1962), *Afectivitatea* (1963), *Drama psihologiei* (1965, ed. a II-a, 1972), *Culmi și abisuri ale personalității* (1974), *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității* (1982). Elaborarea constructivă este caracteristica psihologică a operei lui **P. V.**

Recunoscut ca o autoritate în domeniu, a participat cu comunicări la congrese internaționale de psihologie (Bruxelles, 1957; Roma, 1958; Poznan, 1962; Liublana, 1964; Marsilia, 1965; Moscova, 1966). A fost ales membru titular al Asociației de Psihologie Științifică de Limbă franceză (1965) și vicepreședinte al Asociației Psihologilor din România (1965-1990).

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1977; *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Coordonator general Ion Văduvă-Poenaru, București, Editura Geneze, Vol.1, 1999; Dicționar Enciclopedic. Vol. V. București, Editura Enciclopedică, 2004.

PÂNTEA, Gherman (13.05.1894, Zăicani, Bălți – 03.02.1967, București). Publicist, profesor, om politic. Promotor consecvent al ideii naționale. **P.G.** și-a făcut studiile la școala din localitatea Zăicani, după absolvirea căreia îmbrățișează profesia de învățător. În timpul Primului Război Mondial este mobilizat pe Frontul Român cu gradul de locotenent. În 1917, **P. G.** organizează Comitetul ostășesc din Roman, negociază cu Kerenski, șeful Guvernului Provizoriu al Rusiei, posibilitatea formării Comitetului Militar Central de la Chișinău. La 20 octombrie este ales vicepreședinte al Congresului Militar Moldovenesc. A fost membru al

Biroului de organizare al Sfatului Țării. Este ales deputat în Sfatul Țării din partea județului Bălți. În primul guvern al Basarabiei autonome ocupă funcția de adjunct al Directorului General de Război. În cadrul Sfatului Țării a fost membru în comisiile Școlară și de Lichidare. La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România.

După Unire își continuă studiile la Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. A fost președinte al Camerei Deputaților, președinte al Camerei de Comerț și Industrie din Chișinău, primar al Chișinăului (1928-1930). Anume în timpul mandatului lui **P. G.** a fost ridicat la Chișinău monumentul lui Ștefan cel Mare. Membru fondator al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia. După ocuparea Basarabiei, în iunie 1940, **P. G.** se refugiază în România. În perioada celui de-al Doilea Război Mondial deține funcția de primar al Odesei (1941-1944). După terminarea războiului și instaurarea regimului comunist este arestat de mai multe ori.

P. G. scrie mai multe lucrări de analiză socială și istorică. În lucrarea *Unirea Basarabiei. Acte și documente cu ocazia împlinirii a 25 ani de la săvârșirea marelui act istoric* (Odessa, 1943) cercetează și elucidează cauzele caracterului pasiv al militarilor din județele basarabene în lupta pentru apărarea drepturilor proclamate de revoluția rusă din februarie 1917.

P. G. consideră că, comitetele militare formate în Basarabia cu preponderență dintre reprezentanții etniei ruse rămâneau indiferente la problemele și interesele celor din teritoriu, nu susțineau revindcărilor înaintate de moldoveni, astfel lupta pentru libertățile politice și economice era frânată. În aceeași lucrare, **P. G.** apreciază aportul organizației militare din Iași în frunte cu Vasile Țanțu, Ion Buzdugan, Andrei Scobioală, care au desfășurat o uriașă muncă de iluminare și culturalizare a soldaților pe Frontul Român, organizarea de cursuri de limba română, cu concursul unor profesori precum Ștefan Ciobanu și Teodor Neaga, propagarea idealurilor și valorilor naționale, acte umanitare cu caracter spiritual ș.a. O altă lucrare cu tematică tangențială – *Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul unirii Basarabiei* (1932), – o editează la Chișinău. Mai editează un volum de *Amintiri*, lucrările *Mișcarea ostășească din anii 1917-1918*; *Conferința de la Viena*.

Bibliografie:

In Memoriam. Gherman Pânteă // Cugetul, 2001, nr. 2; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*.

Chișinău, Editura *Museum*, 1998; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001.

PĂUN, Gheorghe (1848, Fălești, Bălți - 19.08.1875, Fălești, Bălți). Poet și protopsalt. Corist și solist în corul Catedralei din Chișinău. Participă la diferite serbări, unde-și pune în valoare vocea sa frumoasă și înclinația de versificator, devenind foarte popular. În 1867 se încadrează ca actor într-o trupă românească cu care trece Prutul și dă reprezentări în diferite localități din Moldova.

La 1870 devine cântăreț, întâi în biserica din Obreja, Iași, iar ulterior la cea din Fălești. **P. G.** a lăsat un carnet cu 166 de poezii, având următorul titlu: *Cartea aceasta este a smeritului scriitor și singur socinitor Gheorghe Teodor Păun, 1868*. Majoritatea sunt imitații după poeziile populare ale lui V. Alecsandri. De la **P. G.** au mai rămas două „acrostihuri”, datate, de asemenea, cu anul 1868. **P. G.** a scris cântece „în cheie alecsandrino-folclorică, sentimental – elegiacă, spre alinarea dorului arzător și al sentimentului de înstrăinare” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Haneș, P.V. *Scriitorii basarabeni*. București, 1942; Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1992; Colesnic, Iu. *Basarabia necunoscută*. Vol. I, Chișinău, 1993; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, București, 2002; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova: Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, Editura *ARC*, 1996.

PELIVAN, Ion (01.04. 1876, Rezeni, Chișinău – 24.01.1954, Sighet). Om politic, scriitor, publicist. Personalitate eminentă a vieții politice și culturale basarabene. Prozator, publicist. Studiază la Seminarul Teologic din Chișinău, instituție unde va avea printre colegi pe N. Murafa, Gurie Grossu – viitorul mitropolit, I. Andronic - viitorul consilier eparhial.

După absolvire (1898), **P. I.** obține o bursă a Zemstvei guberniale pentru continuarea studiilor la Dorpat (Tartu, Estonia). Aici se manifestă ca animator al organizației studențești „Pământenia basarabească”, care avea un pronunțat caracter național-revoluționar. Printre obiectivele trasate de

organizație se evidențiază: introducerea limbii române în uzul oficial, școală, biserică, justiție, administrare; crearea unui statut autonom-administrativ pentru Basarabia. Deoarece aceste imperative contraveneau politicii imperiale, **P. I.**, împreună cu membrii organizației, sunt arestați și închiși la Dorpat, apoi la Wenden (1902-1903).

În 1904 este exilat pe un termen de trei ani în regiunea Arhanghelsk. Printr-un ordin al instanțelor de resort este încadrat în rândurile armatei ca simplu soldat și trimis pe frontul din Manciuria (1904). Boala sa determină autoritățile țariste să-l elibereze în mai puțin de jumătate de an de serviciu militar și să-l transfere în orașul Kazan în funcție de grefier la tribunal. În același an, 1905, obține un concediu pentru o vizită la baștină. Nu se mai reîntoarce în Rusia. Organizează în Basarabia prima grupare democratică cu caracter național revoluționar și editează la Chișinău primul ziar în limba română „Basarabia” (1907), pe care-l va conduce. După 1907 a exercitat funcția de locțiitor de judecător la Bălți.

La începutul Primului Război Mondial este mobilizat și trimis la Kiev, apoi pe frontul românesc la Brăila, Galați, Cahul, Bolgrad, în ultimele două localități organizează primele comitete oficiale ale Partidului Național Moldovenesc din Basarabia. Editează broșura *Adunarea întemeietoare* (1916), prin intermediul căreia lansează apelul de unire a tuturor basarabenilor cu România. Până la evenimentul Unirii convoacă la Bălți prima adunare generală a Partidului Național Moldovenesc. Prin aportul său, mișcarea națională din regiune capătă un caracter nu numai organizat, ci și constant.

Congresul Militar Moldovenesc îl alege deputat în Sfatul Țării. **P. I.** își asumă responsabilitatea și organizează Blocul Moldovenesc, care mai târziu va juca un rol decisiv în actul Unirii. În guvernul Republicii Democratice Moldovenești **P. I.** ocupă postul de Director General de Externe (1917). La începutul anului 1918 este arestat de către autorități militare bolșevice, imputându-i-se intoleranță față de trupele ruse și negocieri cu armata română pentru ocuparea teritoriului Basarabiei. Reușește să evadeze și să treacă Prutul.

La 13 ianuarie 1918 revine la Chișinău cu Divizia I a generalului Broșteanu. În cadrul Sfatului Țării a fost membru în comisiile de Declarații și Statute, Administrativă, de Regulamente. La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România. După Unire a fost deputat în Parlamentul României. Ca delegat din partea Basarabiei participă la lucrările Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920).

La Paris editează ziarul *La Bessarabie* și câteva broșuri în care argumentat demonstrează dreptul României asupra Basarabiei: *La chronologie de la Bessarabie, L'Etat économique de la Bessarabie, Le mouvement et l'accroissement de la population en Bessarabie, L'Union de la Bessarabie a la mere – Partie, La Bessarabie sous le régime russe*. Se numără printre participanții Conferinței de Pace de la Geneva (1922). Pe parcursul anilor 1927-1935 este Președintele Asociației Culturale „Astra Basarabiei”.

La 28 iunie 1940 se refugiază în România, unde în toamna aceluiași an publică în revista „Viața Basarabiei” lucrarea cu caracter biografic *Alexandru Matei Cotruță* (militant al mișcării naționale din Basarabia). Peste doi ani semnează încă două lucrări de gen similar - *Nicolae Ștefan Casso* și *Tadeu Ivanovici Hajdeu*. Este arestat de autoritățile comuniste (4 mai 1951). Moare în închisoarea din Sighet.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998; Bezviconi, Gh. I. *Pelivan și trecutul Basarabiei* // *Viața Basarabiei*, 1936, nr.7-8; Cujbă, Sergiu. I. *Pelivan la Conferința Păcii de la Paris* // *Viața Basarabiei*, 1936, nr.7-8; Gherghian, P. *Pelivan și clerul sub stăpânirea rusească* // *Viața Basarabiei*, 1936, nr.7-8; Chiriac, A. I. *Pelivan* // *Patrimoniu*, 1991, nr.4; Chiriac, Alexandru, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia*. Ch., Ed. Prut Internațional, 2007.

PETRAȘCU, Milița (31.12.1892, Chișinău – 1976, București). Sculptor. Studii la Facultatea de Litere și Filosofie din Sankt-Petersburg (1909) și la Școala de Arte Plastice „Stroganov” din Moscova, perfecționându-se apoi în Germania (München) în atelierile lui W. Kandinsky și A. Jawlenski (1910) și în Franța (Paris) în atelierile lui Matisse, Bourdelle (1910-1914) și Brâncuși (1919-1923, 1927). Debutează în 1930 la București în Saloanele Oficiale. La Saloanele Societății de Arte Frumoase din Chișinău participă cu opere de sculptură (1938).

Stabilită la București, și-a expus operele la Paris (1927), Milano (1940), Londra (1969) și Moscova. Membru a „Societății regale engleze a sculptorilor portrețiști”. Este recunoscută ca autor a unei galerii de portrete ce întruchipează diverse personalități în domeniul artei din România și Europa (*Ion Vinea, Constantin Brâncuși, George Enescu, Liviu*

Rebreanu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu ș. a.). În pictura P. M. „spontaneitatea descrierii se conjugă fericit cu grija pentru elaborarea compozițională coerentă, astfel încât detaliile narrative, valoroase în sine, să fie resimțite ca elemente constitutive ale unui întreg” (O. Barbosa).

Bibliografie:

Nistor, Simona. *Milița Petrașcu*. București, 1973; Plămădeală, Olga. *Cronică plastică // Viața Basarabiei*, 1938, nr.3; Barbosa O., *Dicționarul artiștilor români contemporani*, Buc., Ed. Meridiane, 1976; Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Prut, Constantin, *Dicționar de artă modernă*, București, Editura Albatros, 1982; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000; *Femei din Moldova: Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 2000.

PETRINO, Dimitrie (1838 (36), Rujnița, Soroca - 30.04.1878, București). Poet, publicist, traducător. Studii în familie sub îndrumarea mamei și a fraților mai mari. Moștenind o mare avere, pleacă, în 1859, în străinătate, vizitând principalele țări europene. În 1868 devine membru al Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina, colaborează un timp la revista acestei Societăți. Este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, în locul lui M. Eminescu. Colaborează la „Convorbiri literare”. Între 1876 și 1878 P. D. predă la Catedra de limbă și literatură română a Universității din Iași. Scrie versuri începând cu 1860. În 1867 tipărește volumul *Flori de mormânt* apreciat de V. Alecsandri. În broșura *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina* (1869) recomandă cunoașterea limbii populare, pentru păstrarea caracterului național al limbii literare. A tradus poezii de Ghoețe, Heine, Lenau, Hugo. La P. D. „suflul epopeic se îmbină cu cel erotic sentimental – petrarchist ..., iar meditația sfârșește în jelanie, ofuri și „cugetare nocturnă”, ceea ce îngustează evident diapazonul „confesiunii” sale de fiu al epocii” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Haneș P. V. *Istoria literaturii românești*, București, 1924; Loghin C. *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918)*. Cernăuți, 1926; Lungu E. *Poeți de pe vremea lui Eminescu*. Chișinău, 1975; Literatura română de la origini până la 1900. Buc., Editura Academiei, 1979. Piru Al. *Istoria literaturii române de la început până azi*. București, 1981; *Literatura și Arta Moldovei*. Enciclopedie, vol. II, Ch., 1986. Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* Chișinău, 1997;

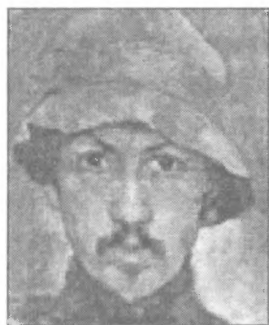
Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

PISCARIOV, Pavel (06.01.1875, Davâdov, Kaluga - 31.10.1949, Chișinău). Pictor. Studii la Școala de arte plastice din Odessa, atelierul lui K. Konstandi (1892). Se stabilește la Chișinău în 1898, angajându-se în calitate de profesor de desen la Seminarul Teologic și la Cursurile pedagogice de pe lângă Seminar. În 1911 editează revista „Lira Basarabiei” (au apărut doar 2 numere). **P. D.** pictează portrete, peisaje, scene istorice și de gen, acordând în egală măsură atenție coloritului și desenului. Realizează comenzi de pictură bisericească.

Pictează interioarele catedralelor din Bolgrad (1912) și Ismail (1914). În 1926-1930 a activat ca scenograf la Teatrul Național din București. Expoziții personale în 1928-1929 (București), 1936 (Chișinău). În anii 1931-1934 realizează decorul interioarelor unor biserici din Târgoviște și Văcăreasca-Nouă, iar la Chișinău - interiorul bisericii “Sf. Vineri” (1936). Participă cu portrete, peisaje și tablouri la expozițiile Societăților de Artă basarabene (1906, 1910, 1919 și 1939).

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940.* Chișinău, Editura Știința, 2000.

PLĂMĂDEALĂ, Alexandru (09.10.1888, Buiucani, Chișinău – 15.06.1940, Chișinău). Sculptor și pictor. Studii la Școala de Desen din Chișinău și la Școala Superioară de Pictură, Sculptură și Arhitectură din Moscova sub îndrumarea profesorilor S. Volnuhin și C. Korovin (1912-1916).

După absolvire lucrează la monetăria din Petrograd (1916-1918). Participă, alături de A. Golubkina și V. Vataghin, la expoziția Societății Amatorilor de Arte din Moscova (1916). Revenit la Chișinău (1918), este numit în funcția de director al Școlii de Desen, ulterior Școala de Arte Plastice (în prezent Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”). Timp de douăzeci de ani **P. A.** desfășoară o amplă activitate cultural-artistică: creează și coordonează Societatea de Arte Frumoase din Basarabia (1921); fondează Pinacoteca Municipală (1939); organizează 11 expoziții în diferite localități ale României. Profesează sculptura monumentală, de șevalet, miniatura și pictura.

Plastica mică este reprezentată de *Atoportret cu soția* (fildes, 1929), *Portretul pictorului Ion Teodorescu-Sion* (fildes, 1932), *Portretul poetului Ion Minulescu* (fildes, 1932), *Portretul cântăreței Lidia Lipkovski* (fildes, 1932); sculptură de postament, ce cuprinde portrete în ronde-bosse și relief, figuri alegorice, nuduri, compoziții de gen: *Femeie cu scoică* (ghips, 1921), *Disperare* (ghips, 1921), *Figură de băiat* (ghips, 1924), *Stâncă* (ghips, 1928), *Mulsul oilor* (lemn, 1928), *Bustul poetului Alexandru Donici* (bronz, 1935); *Portretul scriitorului Bogdan-Petriceicu Hasdeu* (bronz, 1937); picturaă (*Autoportret*, fresce din Catedrala de la Tighina), desen (*Portretul soției*, *Portretul Valentinei Tuf*, *Portretul pictorului Ion Teodorescu-Sion*) ș.a.

Realizează sculptura monumentală *Monumentul lui Ștefan cel Mare* (bronz, piatră, 1927) și bustul poetului Alexei Mateevici (bronz, 1934) și . **P. A.** „se menține în permanență în cadrul orientării figurative a tradițiilor realiste, concentrându-și atenția asupra formei. Promovează direcția figurativă, bazată pe forța expresivă a maselor, pe identitatea fizică a modelului, având grijă de elaborarea compozițională coerentă. Prin calitățile compoziționale și plastice. Monumentul lui Ștefan cel Mare de la Chișinău poate fi considerat drept una dintre cele mai reușite lucrări nu numai a lui **P. A.** ..., dar și a artei basarabene în întregime” (T. Stăvilă).

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol.2, Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000; Bobernaga, Sofia. *Alexandru Plămădeală*, Chișinău, 1981; *Chișinău Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

POLEAC, Manuil (Emanuil) (1890 - 1941, Chișinău). Bibliofil și bibliograf. A adunat o bogată colecție de carte (a doua jumătate a sec. XIX - prima jumătate a sec. XX) și fotografii (peste 7000). Biblioteca sa conține opere valoroase ale lui Onisifor Ghibu, C. Stamati-Ciurea, Al. Boldur, Ion Nistor, Leon Boga, Ștefan Berechet, N. Moroșan, unele purtând și autografele autorilor.

Poseda manuscrise de la poetul rus A. Pușkin, de la Mitropolitul Chișinăului și Hotinului Gavriil Bănulescu-Bodoni, de la generalul Golenișcev-Kutuzov, precum și o mare colecție de ziare. Materialele aranjate în ordine alfabetică, copertate în 23 de volume masive și intitulate *Materiali*

dlea bessarabskogo enċiclopediceskogo slovaria. Pod red. Mamuila Poleaka (Chișinău, 1925) erau preconizate de a se edita după modelul *Dicționarului enciclopedic* al lui V. Adiasevici cu ocazia serbărilor Chișinăului din 1936. Toate volumele se păstrează în manuscris la Arhiva Națională a Moldovei (f.792, inv. I). Până în prezent au fost depistate circa 300 de cărți valoroase și câteva exemplare de unicat din colecția lui **P. M.**

Bibliografie:

Valuță, N. *Bibliografi basarabeni*. București, 1939; Șpitalnic, S. *Evreii în literatura, arta și știința Moldovei: Îndreptar*. Chișinău, 1994; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., 1992.

POPESCU, Constantin (1878, Chiștelnița, Orhei - ?). Publicist. Studii la o școală primară din Chișinău, apoi la Școala medie ținută la Orhei și la Școala Normală din Bairamcea. Activează ca pedagog. Din 1923 suplinește funcția de institutor la Liceul Real din Chișinău.

Publică un manual - *Cartea moldovenească*, (Chișinău, 1910, tipărită cu litere rusești), un *Calendar moldovenesc*. (Chișinău, 1910-1914), poveștile lui Ion Creangă *Ivan Turbincă*, *Povestea lui Stan Pățitul* și *Povestea unui om leneș*, (1910, cu litere rusești).

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1977; Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1992; Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch., Ed. ARC, 1997.

POPOVICI, Constantin (10.10.1860, Rădeni, Bălți - 3.07 1943, Chișinău). Preot, profesor, fondatorul revistei „Luminătorul”. Descendent dintr-o familie de preoți, urmează specialitatea profesată de părintele său. Studiază la Școala Spirituală din Edineț, la Seminarul Teologic din Chișinău și la Academia Teologică din Kiev (1883-1887), unde, după susținerea tezei, obține titlul de magistru.

Revine în Basarabia și se angajează ca profesor de Liturgică Pastorală și Omiletică la Seminarul Teologic din Chișinău, instituție căreia îi va consacra patruzeci de ani de prodigioasă muncă pedagogică (1887-1927).

Dimensiune intrinsecă a activității sale în cadrul Seminarului este și funcția de rector (1921-1927), care în câteva rânduri i-a fost propus s-o suplinească din considerentele că era unul dintre puținii pedagogi care înglobau un arsenal multidimensional de talente, vocație nativă pedagogică, inteligență etalată prin fapte și vorbe, ce-i aduceau admirația și respectul tuturor celor ce-l cunoșteau. **P. C.** și-a structurat munca pedagogică în ambianță deplină cu alte obligații pe care le accepta atunci, când era nevoie de ajutorul său: iconom mitrofor (1923), preot al Catedralei, duhovnic al orașului Chișinău (1910), director al Comisiei pentru revizuirea cărților bisericești în limba română, președinte al Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău.

Un alt domeniu de predilecție al activității lui **P. C.** a fost strâns legat de activitatea de redactor. **P. C.** depune eforturi privind fondarea și editarea în Basarabia a unei publicații în limba română. Prin susținerea mai multor reprezentanți din domeniul culturii și cultelor, în ianuarie 1908 apare primul număr al revistei „Luminătorul”, pe care **P. C.** a dirijat-o ca redactor, publicând simultan în paginile ei și articole, predici, materiale cu caracter moralizator: *Îngrijirea de săraci la vechii creștini* (1926), *Schițe istorice asupra Sf. Liturghii a Bisericii noastre ortodoxe* (1928), *Schițe din viața vechilor creștini. Mamele creștine* (1931), *Despre viața după moarte. Ce ne așteaptă pe noi după moarte?* (1934) ș.a.

Grație redutabilelor capacități ale lui **P. C.** de administrator și organizator, revista „Luminătorul” devine una dintre cele mai căutate și citite printre enoriași. Acceptată de organele de resort ca un simplu instrument de propagare și popularizare a dogmelor creștine, datorită lui **P. C.**, susținut de Mihail Ceachir (preot), Gurie Grosu (arhimandrit), Grigorie Constantinescu (preot, profesor), revista „Luminătorul” devine în preajma anilor 1916-1917 o publicație clericală militantă, cu un pronunțat caracter iluminist-culturalizator. Materiale semnate de **P. C.** depistăm și în publicațiile “Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești”, “Cuvânt Moldovenesc”, „Raza” ș.a.

Bibliografie:

Dicționarul teologilor români. București, Editura Univers Enciclopedic, 1996; Mihailovici, Paul. *Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, 1938; Popovschi, Nicolae. *Istoria bisericii în Basarabia sub ruși*. Chișinău, 1931; Colesnic, Iurie. *Constantin Popovici // Luminătorul*, 2002, nr. 1; Лотоцки, Петр. *Список и краткие биографии окончивших*

полный курс Кишиневской Духовной семинарии. Кишинев, 1913; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, Editura Universitas, 1993; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

POPOVICI, Vasile (21.01.1900, Vărzărești, Orhei – 03.07.1973, Iași). Compozitor, profesor și dirijor de cor. Personalitate marcantă a muzicii naționale. Studii la școala de dirijori de cor din Odessa, la Conservatorul din Iași, cu Antonin Ciolan, și la „Schola Cantorum” din Paris. Revenit în țară, a fost o perioadă profesor de teorie și istorie a muzicii la Conservatorul din Iași, ca și la cel din București, a întemeiat și a fost dirijor al Capelei muzicale Cântarea Moldovei din Iași, consilier muzical la Radiodifuziunea Română, secretar al Uniunii Compozitorilor - Filiala Iași.

P. V. s-a remarcat, prin creațiile sale corale, culegerile și armonizările de folclor, studiile de folclor etc., ca una dintre personalitățile muzicale românești, iar opera sa aduce un prețios aport școlii naționale de compoziție. Coruri precum *Sirena lui Roaită*, *Cântecul plutașilor de pe Bistrița*, *Sub steagul păcii*, *Povestea holdei* sau *Suita de cântece ostășești* ca și numeroase prelucrări de folclor sunt contribuții esențiale la dezvoltarea muzicii corale românești dar, în același timp, exprimă atitudinea angajată a compozitorului, sentimentul responsabilității sociale care a îndrumat întreaga activitate a muzicianului. Autor a numeroase cântece pe versurile poetului Mihai Eminescu (*Sara pe deal buciumpul sună cu jale*; *Când amintirile...*; *Pe aceeași ulicioară*; *Atât de fragedă*) etc.

Bibliografie:

Cosma, V., *Muzicieni români*. Lexicon, București, Editura Muzicală, 1970; Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova: Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, 1996.

POPOVSCHI, Nicolae (1875, Visterniceni, Chișinău – 1948, București). Istoric, publicist, memorialist. Licențiat al Academiei Teologice din Kiev, profesor de liceu în orașul Ostrogorsk, din gubernia Voronej. Revenit la Chișinău, este numit director de liceu, apoi ocupă funcțiile de șef al învățământului secundar în Directoratul Instrucțiunilor Publice din Basarabia și de inspector general al învățământului secundar al regiunii. A desfășurat o activitate publicistică intensă, preocupându-se

de istoria românilor, de personalitățile basarabene care și-au adus contribuția la această istorie, de lingvistică și de viața literară, activitate fructificată și în cărțile: *Dicționar româno-rus* (1920), *Descentralizarea învățământului* (1921), *Abecedar* (1921), *Românismul în Basarabia și Unirea* (1922), *Mișcarea de la Balta sau „Inochentismul” în Basarabia* (1926), *Istoria bisericii din Basarabia în veacul XIX* (1931), *Iosif Mihailovici Parhomovici* (1932, în l. rusă), *Istoria românilor în școala secundară*, *Constantin Stere și Basarabia* etc.

Cea mai semnificativă creație a lui **P. N.** rămâne *Din negura trecutului. Crâmpoie de amintiri*, alcătuită din două părți și tipărită în două locuri: partea I, *Copilăria*, la Chișinău (Editura „Tiparul Moldovenesc”, 1940) și partea a II-a, *Școala*, la București (Editura „Universul”, 1943). După 1941, retras la București, este ales președinte al „Cercului basarabenilor”, aflat sub oblăduirea Î. P. S. Gurie Grosu.

Bibliografie:

Predescu L., *Enciclopedia Cugetarea*. Buc., 1940; Ciobanu Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Ch., 1992; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996. Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, *Univers Enciclopedic*, 1996; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-1906*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

PROTASE-PRUT, David (1900, Smulți, Galați - 1991, Galați). Poet și pedagog, preot. Studii la Școala normală „Costache Negri” din Galați, la Seminarul Teologic de la Huși și Iași, la Facultatea de Teologie din Chișinău, unde scria teza de licență *Viața și opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Activează ca funcționar în organele financiare din Vulcănești; învățător la Dănceni (1933-1936), preot la Cărpineni (1938-1944). A debutat în revista „Bugeacul” cu poezia *Plugarul*. A colaborat la revistele „Itinerar”, „Luminătorul”, „Viața Basarabiei”. Publică placheta *În vuietul anilor* (Chișinău, 1940). A fost elogiat de Sergiu Matei Nica în „Școala basarabească”, 1938, nr. 4. Dedică Basarabiei și strămoșilor săi volumul *Intrare voievodală* (1990). **P. -P.D.** „este un miniaturist ce lucrează cu finețuri și semitonuri, conturând desene imagistice subțiri în stil haiku” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997; *Scriitori români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Prut Internațional, 2007.

PORUCIC, Theodor (1878, Baxani, Soroca - 1954, Chișinău). Hidrogeolog, pedolog, geograf. Studii la școala primară din Edineț și la Seminarul Teologic din Chișinău. În timpul studiilor întreprinde mai multe expediții topografice. În 1895-1900 se încadrează în activitatea revoluționară, colaborând cu L. Veltman, Zamfir Arbore-Ralli ș.a. Pentru a scăpa de urmărirea poliției pleacă la București, unde se înscrie la Facultatea de Fizică și Chimie a Universității din București (1900). După absolvire lucrează la Institutul de Geologie din București (1910). Revine în Basarabia, unde ia parte la ridicări topografice și la o expediție care a executat prospecțiuni hidrologice și pedovegetative în partea centrală a Basarabiei și la care au participat O. Langhe, A. Krasovski, N. Florov, M. Pokora ș.a. Rapoartele expediției respective prezintă interes științific și în zilele noastre. A întocmit harta pedologică a României și cea a Basarabiei. **P.T.** a fost cel dintâi care a stabilit și a descris geneza hârtoapelor și râpelor din Basarabia, modificarea cursurilor inferioare ale afluenților Nistrului și Prutului, „a desemnat principalele cauze ale asimetriei râurilor din ținut, a descoperit proveniența tectonică a 10 depresiuni, principalele cauze ale alunecărilor de teren ș.a.” (*A. Verina*). Colaborează activ la „Viața Basarabiei”.

În 1925-1931 este profesor la Academia Agricolă din Cluj-Napoca, între 1931-1932 este director al Muzeului de Studiere a Ținutului Natal din Chișinău, apoi inginer la instalațiile hidrogeologice din Basarabia. A participat la Congresul al IX-lea Mondial al Pedologilor de la Roma (1923). Spre deosebire de N. Florov, care propunea o „regionalizare” a țării din punct de vedere agronomic, **P. T.** propune o divizare administrativă având în vedere particularitățile naturale ale diferitor regiuni.

După război lucrează în calitate de colaborator științific superior la Filiala din Moldova a A.Ș. a U.R.S.S. și, concomitent, ca lector la Institutul Pedagogic din Chișinău. Este consultant științific la Institutul Agricol, apoi la Uniunea Arhitecților, unde, sub conducerea academicianului A. Șciusev, se elabora Planul general de reconstrucție a Chișinăului și a altor localități din Moldova.

A publicat circa 120 de lucrări științifice consacrate problemelor geologiei și hidrologiei: : *Solurile Basarabiei* (1913), *Geografia Mării Negre* (1914), *Geologia Basarabiei* (1916), *Note despre unele rezultate ale cercetării hidrologice a regiunii Nistrului și despre extinderea orizonturilor acvifere din Basarabia* (1916), *Lacurile sărate din sudul Basarabiei* (1926), *Relieful teritoriului dintre Prut și Nistru* (1929), *Regiunile naturale ale Basarabiei* (1930), *Terminologia geografică în limba română* (1932), *La izvoarele Lăpușnei, Nărnovei și Bâcovățului* (1937) ș.a.

Bibliografie:

Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1977.

R

RĂILEAN, Toma (Foma) (07.07.1870 Chișinău - 1936, Sankt-Petersburg). Pictor. A absolvit Academia de Arte din Sankt-Petersburg (1889). La începutul secolului al XX-lea a pictat interiorul Catedralei Adormirii Maicii Domnului din Chișinău și a unei catedrale din Cracovia (Polonia). La Sankt-Petersburg a fost editorul ziarelor *Protiv tecenia* și *Svobodnâe hudojestva*.

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000.

REMMER, Gavriil (? - ?). Pictor, profesor de desen. În Basarabia se află din 1897, fiind angajat în calitate de profesor de desen la liceele și gimnaziile din Bolgrad și Ismail. A urmat, probabil, cursurile la Academia de Arte din Sankt-Petersburg (anii 1890). Dintre lucrările timpurii s-au păstrat doar două desene academice – *Ermitajul împărătesc* și *Model bărbătesc cu furcă*.

Membru al Societății Amatorilor de Arte Frumoase (1915) și al Societății de Arte din Chișinău (1921), participant la expozițiile „pictorilor de oranjerie” (1934 - 1938). Colaborează la ediția *Colecția de covoare și ornamente vechi moldovenești* (1912), unde desenează mostrele din albume. Publică articole în presa periodică.

Bibliografie:

Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000.

ROBOT, Alexandru (numele adevărat Alter Rotmann) (15.01.1916, București - august 1941). Poet, prozator, eseist. Studii la Liceul „Spiru Haret” din București. Debutează cu volumul de versuri *Apocalips terestru*

(1932), apreciat de criticii și istoricii literari George Călinescu, Eugen Lovinescu, Ion Pillat, Perpessicius.

Colaborează la revistele: „Discobolul”, „Duminica Universului”, „Vremea”, „Floarea de foc”, „Universul literar și artistic”, „Cuvântul liber”, „Azi”, „Rampa” ș.a. Se stabilește la Chișinău (1935), unde desfășoară o rodnică activitate literară și publicistică la „Gazeta Basarabiei”. Tot aici îi cunoaște pe scriitorii G. Meniuc, T. Nencev,

N. Costenco ș.a.

În 1936 publică placheta de versuri *Somnul singurătății*. Practică diverse genuri literar-artistice și publicistice: cronici teatrale, reportaje, tablete, note de călătorie din Sudul Basarabiei, eseuri despre *Ana Pavlova*, *Nijinski*, *Luigi Pirandello*, *B. P. Hasdeu*, *George Topârceanu*, *Panait Istrati*, *Serghei Esenin*, *Liviu Rebreanu*, *Edgar Poe*, interviul cu celebra cântăreață Măria Cebotari. Romanul *Music-holl*, rămas în manuscris, vede lumina tiparului în revistele „Viața românească” (1969) și „Orizontul” (Chișinău, 1988).

R. A. a fost un reprezentant al orientării literare basarabene reformatoare „*ce acumulează curente postromantice de avangardă literară, forme de expresie ale spiritului novator, interferențe expresioniste, dadaiste, suprarealiste, parnasiene etc.*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Lovinescu E. *Istoria literaturii române contemporane*. București, 1938; Perpessicius. *Mențiuni critice*. Vol. IV. București, 1938; Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; *Istoria literaturii moldovenești* Vol.3, partea I. Chișinău, 1989; Negoțescu, I., *Istoria literaturii române*, București, 1991; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău. Editura ARC 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, *Prut Internațional* 2007.

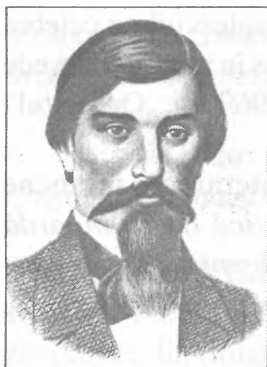
ROMAN, Tudose (05.01.1887, Chiperceni, Orhei - 1921, Step-Soci, Orhei). Poet. S-a născut într-o familie de țărani. Primele studii le face la școala din satul natal. Părăsește casa părintească și se stabilește la Chișinău. Primele poezii le publică în ziarul „Basarabia”, la care a colaborat până în anul 1907. A fost angajat la ziarul „Cuvânt Moldovenesc”, unde și-a tipărit cele mai multe din poeziile sale (1917).

În 1912 tipărește la Chișinău placheta de versuri *Poezii moldovenești*. În 1919, pe când deja suferea de o boală gravă și orbise, cele mai reușite din poeziile sale i-au fost adunate într-un volum apărut cu litere chirilice în Editura Societății de gospodărie modernă și cultură națională „Propășirea”, cu titlul *Cântecul plugarului*. Participant activ la toate manifestările naționale din perioada 1917-1918.

R. T. „*s-a impus în atmosfera culturală basarabeană a începutului de veac ca un poet-țăran mesianic...*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Haneș P.V. *Scriitorii basarabeni*. București, 1942; Colesnic Iu. *Basarabia necunoscută* Chișinău, 1993; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Scriitori români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, *Prut Internațional* 2007.

RUSO, Alecu (17.03.1819, Chișinău - 05.02.1859, Iași). Scriitor. Clasic al literaturii române. Copilăria și-a petrecut-o în satul Strășeni (azi centru raional). La vârsta de 10 ani, după ce învățase mai întâi cu un dascăl grec, **R. A.** este trimis la studii în Elveția, însușindu-și temeinic limba franceză și, în parte, și limba germană.

După 6 ani petrecuți în Elveția (1829-1835), îndrumat de tatăl său în alegerea unei cariere comerciale, **R. A.** pleacă la Viena, unde deprinde studiul comerțului (1835-1836). Întors în patrie, la Iași, **R. A.** se integrează în rândul intelectualității progresiste, dezaproband starea de înapoiere economică și socială a țării. S-a angajat activ, alături de Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și Costache Negri, în inițierea mișcării culturale ce a precedat anul revoluționar 1848.

Din această perioadă datează și primele scrieri - redactate în limba franceză și tipărite postum - compuse în spiritul direcției naționale a „Daciei literare”, legendele *Piatra-Teiului* și *Stâna corbului*, studiul despre *Iașii și locuitorii lui în 1840* și *Studii naționale*. Din 1841 activează la judecătoria din Piatra Neamț. Destituit în 1844, **R. A.** revine la Iași.

La începutul anului 1846, **R. A.** debutează ca autor dramatic cu piesa *Băcălia ambițioasă*, prezentată pe scena Teatrului Național din Iași.

Din cauza aluziilor la adresa ocârmuirii din piesele *Provincialul* interpretate la Teatrul Național din Iași și *Jignicerul Vadră*, **R. A.** a fost

trimis în exil la Soveja. Din Soveja, **R. A.** a cules perla poeziei populare, *Miorița*, pe care a transmis-o lui V. Alecsandri spre publicare. Deși nu se află printre semnatarii proclamației de la 28 martie 1848, **R. A.** a participat la mișcarea revoluționară din Moldova. După evenimentele din 1848 pleacă la Viena, călătorește prin Transilvania, asistă la adunarea populară de pe Câmpia Libertății de la Blaj, semnează, la Brașov, programul revoluționarilor moldoveni, iar la Paris se alătură luptei politice a emigrației românești condusă de N. Bălcescu.

În 1850 apare în „România viitoare”, organul revoluționarilor români emigrați, *Cântarea României*. Întors în țară, la Iași, în 1851, **R. A.** activează un timp ca avocat, participă, în ultimii ani ai vieții, la lupta pentru Unire, colaborând intens la „Zimbrul”, „România literară”, „Steaua Dunării” ș.a.

R. A. a militat pentru o literatură originală, inspirată de realitățile românești și exprimată în limba vie a poporului. Este autorul lucrărilor de memorialistică *Piatra-Teiului, Iașii și locuitorii săi în 1840, Soveja, Amintiri*. **R. A.** a fost unul dintre pionierii criticii literare românești, deși a lăsat puține scrieri în acest domeniu. Cea mai importantă este *Critica criticii* (1846).

R. A. „este, esențialmente, un scriitor al hiaturilor, al golurilor, al spărturilor ontologice ce apar între prezent și trecut” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Haneș, P. V. *Scriitorii basarabeni, 1850-1940*. București, 1942; Dima Al. *Alecu Russo*. București, 1957; Vârgolici N. *Alecu Russo*, București, 1964; Vasilenko I. *Alecu Russo, viața și opera* (în l. rusă). Chișinău, 1967; Ivașcu, G. *Istoria literaturii române*. București, 1969; *Studii și materiale despre Alecu Russo*, Ch., 1973; *Istoria literaturii moldovenești*, vol. II, Chișinău, 1988; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, *Prut Internațional* 2007.

RUSU, Gheorghe (11.01.1909, Florești, Soroca - 27.02.1942, lagărul din Ivdel, reg. Sverdlovsk, Rusia). Poet, dramaturg și publicist. Studii la Școala Normală „Petru Maior” și Liceul „A. Xenopol” din Soroca, după care activează în satul natal în calitate de învățător la școala primară. **R. G.** este autorul plachetei de versuri *Freamăt*, tipărită la Soroca (1934). A scris piesele *Pietrarii* și *Văpăi*, prima fiind montată la Teatrul „Vasile

Alecsandri” din Iași. A publicat articole despre problemele învățământului. În 1941 este represat. **R. Gh.** este „*un copil cu suflet de poet... care a avut sentimentul morții, prăbușirii iluziilor, predestinării*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

RUSU-CIOBANU, Victor (14.11.1911, Telița, Tulcea - 12.05.1981, București). Grafician. Studii la Școala de Arte plastice din Chișinău în atelierul lui A. Baillayre (1937), specializare la București în atelierul Ceciliei Cuțescu-Storck (1938). Debutază în 1939, la Saloanele din Chișinău, expunând lucrări grafice și reliefuri sculpturale. Este autorul albumului cu donațiile pictorilor basarabeni pentru Pinacoteca Municipală (1939). După 1940 activează la București. **R. -C. V.** este un „*cunoscător și practician al tehnicilor tradiționale, înglobând în mod natural elementele stilistice ale foclorului, cu un pronunțat sentiment al fastului decorativ în organizarea imaginii*” (O. Barbosa).

Bibliografie:

Octavian Barbosa. *Dicționarul artiștilor români contemporani*. București, 1976; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000.

S

SAHAROV, Mihail (? -1927, București). Pictor. Studii la Școala de arte plastice din Chișinău (1920). În 1922, împreună cu A. Baillayre, organizează Expoziția pictorilor basarabeni la București, la care expune lucrări de grafică „pline de armonie”. După expoziție rămâne și activează la București.

Participant la Salonul Oficial (1925) și la expozițiile Societății de Arte Frumoase din Basarabia (1922-1927).

Bibliografie:

Popa, Victor. *Salonul Basarabiei. Expoziție colectivă. Adevărul*, 1922/18.10; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, *Știința*, 2000.

SARGEȚIU, Octav (Dumitru V. Popa) (23.10.1908, Vlad Țepeș, Ialomița- 20.07.1991, București). Poet și eseist, renumit critic literar. Perpessicius l-a numit „fiu adoptiv al Basarabiei”. La 1 septembrie 1927 sosește în Basarabia, angajându-se ca profesor la școala din satul Mârzaci, județul Orhei.

Colaborează la revista „Viața Basarabiei” unde publică poeziile: *Cătuțul meu basarabean, Iarăși te revăd, Basarabie!, Adio la Orhei, Chișinău, Frumoșii anii mei* ș. a. A lăsat mai multe opere în manuscris. Premiul Societății Scriitorilor Români (1939). În 1940 e nevoit să se refugieze. **S. O.** „a scris o lirică de atmosferă autumnală simbolistă, ce surprinde visuri „pânguite” în freamătele aeriene ale pustiului împietrit basarabean” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Darie, A. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*, Buc., 1994; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Buc., 2002; Colesnic, Iu. *Basarabia*

necunoscută. Ch., 2002; Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

SAVA, Aurel (1902-1954, București). Istoric, arheograf și magistrat. Studii universitare juridice la București. Magistrat în Tribunalul Putna, apoi Lăpușna. A întreprins investigații în arhive la Iași, Focșani, Chișinău, unde a depistat documente inedite referitoare la relațiile sociale din zonele de margine ale Țării Moldovei. În fondurile Tribunalului Putna a depistat acte referitoare la autonomia țărănească din ocolul Vrancea, pe care le-a publicat în volumele *Documente putnene*, vol. 1-2, Focșani, Chișinău).

De o deosebită importanță științifică sunt culegerile de documente inedite referitoare la istoria spațiului dintre Prut și Nistru în epoca medievală: *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușna* (Chișinău, 1937) și *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului* (București, 1943). Pentru cunoașterea vieții rurale și urbane și a structurilor administrative din această zonă sunt importante studiile introductive la aceste volume, semnate de editor. S. A. a publicat de asemenea mai multe articole în revista „Viața Basarabiei”, inclusiv serialul *Crâmpoie din viața Basarabiei sub ruși* (1812-1830).

Bibliografie:

Enciclopedia istoriografiei românești. București, 1978; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1977; *Dicționar de istorie*, Chișinău, Ed. Civitas, 2007.

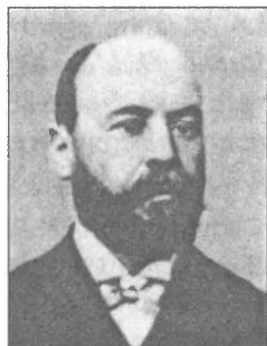
SAVIN, Ioan (19.12.1885, Jorăști, Galați - 22.11.1973, București). Profesor de teologie de mare erudiție, promotor consecvent al spiritualității naționale. S-a născut în familia unui preot. Studii la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași și la Facultatea de Teologie din București (1905-1909), specializare în filosofie și teologie la Berlin și Heidelberg.

Participant la Primul Război Mondial, după 1918 activează un timp profesor de limba română, apoi mai mulți ani inspector general în Ministerul Cultelor și Artelor, profesor de filosofia religiei și apologetică la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927-1941). A participat la Congresul Profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena (1936). Între 1941-1947 a activat ca profesor la Catedra de apologetică a Facultății de Teologie din București;.

A petrecut mulți ani în detenție în timpul regimului comunist.

Bibliografie:

Păcurariu, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, 1996;
 Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1977.

SÂRCU, Polihronie (30.07.1855, Strășeni, Chișinău – 23.06.1905, Sankt-Petersburg). Lingvist, slavist, folclorist, doctor în filologie (1899). Studii la școala elementară de la mănăstirea Căpriana, apoi la Seminarul Teologic din Chișinău și Universitatea din Sankt-Petersburg. Conferențiar (docent) la Catedra de Slavistică a aceleiași universități. S-a specializat în slavistică (îndeosebi bulgaristică) și romanistică. A efectuat cercetări științifice comparate

privind corelația dintre limbile slave din Balcani și limba română. A publicat lucrările *Reminiscențe ale literaturii slave în Moldova* (1822), *Importanța romanisticii pentru știința slavă* (1884); *O nouă opinie despre viața și activitatea lui Gr. Țamblac* (1884) ș. a. A familiarizat societatea intelectuală cu folclorul și literatura română prin articole publicate în reviste (*Obiceiurile și cântecele de Anul Nou la basarabeni* (1874), *Columna lui Traian – revistă pentru istorie, lingvistică și literatură poporană* (Recenzie la articolele lui B. P. Hasdeu) (1878), *Nicolae Spătarul până la sosirea în Rusia* (1885) etc. Publică regulat în periodicele științifice ruse prezentări ale lucrărilor referitoare la slavistică apărute în România.

A colecționat manuscrise vechi slave și slavo-române, precum și hrisoave domnești, care se păstrează în Biblioteca Academiei de Științe a Federației Ruse din Sankt-Petersburg (Fondul „Polihronie Sârcu”).

Bibliografie:

Matcovschi, Alexandrina. *Polihronie Sârcu*, Chișinău, 1967;
 Literatura și Arta Moldovei. *Enciclopedie*. Vol. 2, Chișinău, 1986.

SÂRBU, Ioan (19.01.1830, Ignăței, Orhei – 10.06.1868, Mășcăuți, Criuleni). Poet, fabulist. Absolvește cursurile liceale la gimnaziul din Chișinău (1839-1848). Activează în calitate de funcționar în cancelaria Judecătoriei regionale Chișinău-Orhei (1850), traducător titular, ulterior registrator de colegiu (1851); asesor din partea nobilimii (1851-1856). În 1856 se stabilește la conacul din Mășcăuți; în această localitate își petrece tot restul vieții.

Debutază în perioada studiilor cu poezia pe care o publică în „Foiletonul Zimbrului” din Iași. În același an, 1851, editează culegerea *Fabule alcătuite în limba moldovenească de D. Ioan Sârbu* (Chișinău), editate la tipografia lui Achim Popov. Volumul cuprinde 50 de fabule inspirate din opera lui I. Dmitriev, I. Krâlov și I. Hemnițer.

Un an mai târziu publică volumul de poezii *Alcătuirile D. I. Sârbu: poezii*. (Chișinău, 1852). Fabulele lui S. I. vor fi reeditate la 1936 și 1938 din inițiativa istoricului și publicistului Leon Boga, care va semna și o prefață la ele.

Bibliografie:

Călinescu, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1982; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, ARC, 1997; *Calendarul bibliotecarului*, 1998. Chișinău, 1997. *Calendar național*, 2005. Chișinău, 2004. Haneș, Petre. *Scriitorii basarabeni: 1850 -1940*. București, 1942; Levit, Efim. *File vechi necunoscute*. Chișinău, 1981; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, 1979; *Istoria literaturii moldovenești*. Vol.2. Chișinău, 1988; Ciobanu, Ștefan. *Basarabia*. Chișinău, 1993.

SECARĂ, Nicolae (19.05.1894 (1893), Rudi, Soroca – 24.02.1942, Gulag, Pemza, Rusia). Agronom, profesor, om politic. Personalitate de vază a culturii basarabene care s-a manifestat în mai multe domenii ale vieții social-culturale și economice. În politică este unul dintre inițiatorii și fondatorii învățământului public în Basarabia, membru activ al mișcării naționale.

Despre studiile primare și medii nu se cunosc date. Este licențiat al Facultății de Agronomie din Chișinău. Manifestă activitate în cadrul procesului de transferare a Facultății de Agronomie de la Iași la Chișinău, instituție unde va activa în calitate de profesor. Munca pedagogică o secundează cu alte activități: inspector-agronom la Directoratul Agriculturii și Domeniilor Basarabiei; organizator al mai multor expoziții agricole din perioada interbelică.

Politica este o altă dimensiune a activității lui S. N., orientată spre emanciparea național-culturală a ținutului. În timpul Primului Război Mondial, pe frontul românesc S. N. organizează comitete moldovenești

militare. La 1917 este ales deputat în Sfatul Țării din partea Blocului Moldovenesc. Ia parte activă la pregătirea și desfășurarea lucrărilor Congresului Militar Moldovenesc (20 octombrie, 1917). Votează Unirea Basarabiei cu România. Suplinește funcția de subsecretar de Stat în Ministerul de Război și Externe al Republicii Democratice Moldovenești (decembrie 1917 – ianuarie 1918). Imediat după ocuparea Basarabiei, în 1940, este arestat și expedit la închisoarea din Penza, unde, se stinge din viață în 1942.

Bibliografie:

Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării: Enciclopedie*. Chișinău, 1998; *Calendar Național*, 2004. Chișinău, 2003; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917-1918). Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

SIMINEL-DICESCU, Iulia (18.05.1882, Chișinău - 22.08.1944). Pedagog, promotor al culturii naționale în Basarabia. Studii la Liceul de fete din Chișinău, apoi la Conservatorul din Leipzig, secția pian. Președinte al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române din Chișinău și județul Lăpușna.

După Unire (1918) s-a dedicat manifestărilor culturale și celor religioase. A publicat broșura *Cântece moldovenești din Basarabia* (Chișinău, 1933) cu o prefață semnată de Nicolae Iorga. Dispare la începutul operației militare Iași-Chișinău (1944).

Bibliografie:

David, Al. *Recenzie la cartea: Siminel Iu. Cântece moldovenești din Basarabia* // *Viața Basarabiei*, 1933, nr. 9; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 2000.

SINICLIU, Elefterie (04.08.1895, Echimăuți, Orhei - 1979/1980, București). Om politic, militar. Organizator al unui Comitet Ostășesc Moldovenesc la Ekaterinoslav. Participant la Congresul Militar Moldovenesc (octombrie 1917).

Deputat în Sfatul Țării (1917). La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România. Deputat în Parlamentul României întregite. După 1918 desfășoară o amplă activitate administrativă: viceprimar al municipiului Chișinău; președinte al Comisiei de expropriere și împrumutări la județul Orhei. În 1940 se refugiază în România.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie. Chișinău, 1939; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar.* București, Editura *Fundației Culturale Române*, 2001; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura *Museum*, 1997.

SLAVOV, Iacob (13.02.1911, Bolgrad, jud. Ismail - 2001, București). Poet, publicist și critic literar. Studii la Școala primară (1919-1923) și la Liceul Teoretic din Bolgrad (1923-1930), apoi urmează, din 1937, Facultatea de matematică la Universitatea din Iași. A debutat în revista „Limba noastră”. În 1935 fondează la Bolgrad, împreună cu T. Nencev, V. Cavarnali, și I. Ivanov revista „Bugeacul”. Colaborează cu cronici literare, versuri, articole la „Viața Basarabiei”, „Familia”, „Jurnalul literar”, „Viața literară”, „Raza”, „Din trecutul nostru”, „Gândirea”.

Debutează cu volumul *Clipe de clavir* (Editura Societății Scriitorilor Basarabeni, 1941). În 1942 se stabilește la Tulcea, unde activează la „Casa Monopolurilor”, predă la Colegiul de Arte și Meserii din localitate. Absolvește cursurile de pe lângă Școala de Literatură „M. Eminescu” din București, ulterior conduce Cenaclul literar „Panait Cerna”. S. I. este autorul lucrării *Contribuții literare basarabene la dezvoltarea literaturii române până la 1940*, rămasă în manuscris. S. I. „a cultivat o poezie a stepelor și a deltei danubiene ...”(M. Cimpoi).

Bibliografie:

Aldea-Cuțarov, Ch., *Iacob Slavov //* „Basarabia”, 1992, nr.7; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* Chișinău, 1997; Burlacu, Al. *Poezia basarabească și antinomiile ei.* Ch., 2001; Burlacu, Al. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30.* Chișinău, 2002; Colesnic, Iu. *Slavov - un anonim celebru de la „Generația Nouă” //* *Viața Basarabiei*, 2004, nr.4; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006.* Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

SMOCHINĂ, Nichita P. (14/27.03.1894, Mahala, Tiraspol - 14.12.1980, București). Istoric, jursist, specialist în probleme de istorie a Transnistriei și în domeniul monumentelor istorice vechi. Membru de onoare al Academiei Române (1924). După absolvirea școlii bisericești

din satul natal, S. N. urmează școala secundară incompletă din Dubăsari, apoi activează în cadrul serviciului judecătoriesei din această localitate.

Fiind mobilizat în timpul Primului Război Mondial, face instrucție la o școală militară de ofițeri de artilerie, apoi este trimis pe frontul german. Este rănit, iar după însănătoșire este trimis pe frontul transcaucazian, continuându-și serviciul militar în grad de căpitan în cadrul statului-major al frontului. Încadrându-se în mișcarea socială și națională din 1917, S. N. participă la lucrările Congresului popoarelor din Caucaz, care a avut loc în luna mai la Tbilisi. În luarea de cuvânt înaintea, în numele românilor de pe acest teritoriu, unele revendicări național-culturale: a introduce în satele locuite de români limba maternă în școală, biserică și judecată; a da posibilitate studenților români să-și continue studiile în România.

La începutul anului 1918 se întoarce la baștină și imediat se încadrează în activitatea de realizare a hotărârilor Congresului moldovenilor transnistreni din 17-18 decembrie 1917 ținut la Tiraspol. Înființează la Dubăsari cotidianul „Moldovanul”. În curând este ales președinte al zemstvei județului Tiraspol (prefect de județ) și deputat în Rada Ucraineană, unde s-a pronunțat categoric împotriva trimeriei unei armate ucrainene în Basarabia. La începutul anului 1920, S. N. se refugiază, împreună cu familia, în România, la Iași, unde va activa la Serviciul Căilor Ferate în calitate de contabil; simultan se înscrie la Facultatea de Drept și Filosofie a Universității “Al. I. Cuza”, după absolvirea căreia activează în calitate de avocat și secretar al rectoratului Universității ieșene.

Împreună cu alți refugiați fondează revista „Tribuna românilor transnistreni” (1927-1928), fiind reprezentantul ei la Iași. Scrie o serie de articole despre transnistreni, care apar în revista nominalizată, precum și în alte publicații: „Anuarul arhivei de folclor”, „Buletinul legislației agrare”, „Curentul”, „Neamul românesc”, „Viața românească” etc. Publică lucrări de drept și istorie, studii referitoare la vechi monumente de istorie și cultură descrise în limba slavă veche în care se oglindește viața populației dintre Carpați, Nistru și Marea Neagră. Sub protecția lui Nicolae Iorga este trimis la L'École Roumaine din Franța pentru completarea studiilor. După absolvire își ia doctoratul la Universitatea Sorbona. Refuză oferta onorabilă de a rămâne profesor la Sorbona și revine în țară (1935). În timpul aflării la Paris scrie studiul *Les émigrés roumaines a Paris (1850-1856)*, pe care îl dedică lui Nicolae Iorga. În Franța, precum și în Germania, Italia, Elveția, Belgia, desfășoară o vastă activitate propagandistică privind

adevărul despre situația din Transnistria, problemele cu care se confruntă populația românească de aici.

În acest sens publică numeroase articole în presa periodică și ține conferințe publice. Tipărește în ziarul „L'Ordre” din Paris un fulminant act de acuzare a atrocităților comise de bolșevici contra populației românești din Transnistria. Revenit în România, se încadrează activ în viața publică și științifică. În 1935 este ales președinte al Asociației culturale a românilor transnistreni, fondată în același an. Înființează revista „Moldova Nouă”, organul Asociației.

În „Cuvânt înainte” formulează principiile de bază de care se va conduce revista: „obiectivitatea, adevărul științific, ideea națională și culturală cu privire la locuitorii aceluia stat moldovenesc (R.A.S.S.M.), precum și cu privire la moldovenii din întreaga uniune a Rusiei Federative Socialiste Sovietice, în general. În această perioadă publică o serie de studii și materiale referitoare la situația românilor transnistreni. După al Doilea Război Mondial, fiind lipsit de dreptul de a deține funcții publice, S. N. a continuat să cerceteze monumentele istorice românești scrise în limba slavă veche, activitate ce a fost înalt apreciată de către specialiștii din țară și de peste hotare. În anul 1942 este ales membru de onoare al Academiei Române. Este exclus din rândurile ei în 1948 și restabilit în 1990.

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea). Chișinău, CETINI, 1996; Smochină, Alexandru, *Nichita P. Smochină // Cugetul*, 1992; Chelaru, Daniel-Nicolae, Chelaru, Rafael Dorian, Dască Octavian. *Nichita Smochină: de vorbă cu Lenin // Cugetul*, 2000, nr.4; *Dicționar Enciclopedic*, vol. VI, București, Editura Enciclopedică, 2006. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006.* Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

SPĂȚARU, Nicolae Gh. (1898, Tocenii, Cahul -?). Prozator, poet. Studii la Liceul din Cahul și Școala Politehnică din București. Este angajat al Regiei Monopolurilor Statului; inginer-constructor la depozitele de fermentare a tutunului din Șoldănești, Soroca; director al Fabricii de Tutun din Chișinău. În 1930 a publicat *Monografia manufacturii de tutun din Chișinău*.

A fost membru în comitetul de conducere al Fundației Culturale Regale din Ținutul Nistru. Redactor la revista „Viața Basarabiei”, a mai colaborat

la „Raza”, „Pagini Basarabene”. A publicat trei romane – *Dar anii trec...* (1931), *În drumul nostru* (1933), *Înapoi* (1935) și o plachetă de versuri – *În fuga anilor* (1936).

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; Colesnic, Iu. *Basarabia necunoscută*. Chișinău, 1997; Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*. Chișinău, Editura *Tehnica-Info*, 2002; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

SPÂNU, Victor (13.04.1912, Chișinău - ?). Publicist. Studii la Școala medie nr.2 și la Liceul Comercial din Chișinău, cursuri la Academia Comercială din București. Debutază în 1934 la „Viața Basarabiei”. A colaborat la „Viața românească”, „Vremea”, „Adevărul literar”, „Universul artistic”. Publică traduceri din A. Pușkin, I. Bunin, A. Cehov ș.a.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., 1997.

STADNIȚKI, Arsenie (Axentie) (1860, Comarova, Hotin. – 1936, Tașkent). Preot, istoric al bisericii din Moldova. A absolvit Seminarul Teologic din Chișinău (1874-1880). Din 1880 până în 1881 a fost învățător la Școala Duhovnicească din Edineț. În 1881 se înscrie la Academia Teologică din Kiev, pe care a absolvit-o în 1885, după care a deținut funcția de profesor la Seminarul Teologic din Chișinău (1885-1895). Din 1887 până în 1895 a fost redactor al “Buletinului Eparhiei Chișinăului”, în care a publicat peste 70 de articole și studii ce vizau istoria bisericii basarabene.

În 1894 susține la Kiev teza de magistru în teologie cu tema *Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarh al Moldovei (1808-1812) și mitropolit al Chișinăului (1811-1812)*, tipărită mai apoi la Chișinău (reeditată în 2004).

În 1895 se călugărește, luând numele Arsenie, activând în diferite centre ecclesiastice ale Imperiului Rus (1897-1918).

S. A. a scris numeroase lucrări de istorie bisericească, multe din ele consacrate istoriei Bisericii ortodoxe din Basarabia și Principatul Moldovei. Printre ele menționăm: *Materiale pentru istoria Seminarului duhovnicesc din Chișinău* (1888); *Starea clerului ortodox din România* (Ch., 1889); *Românii care au studiat în instituțiile de învățământ teologic din Rusia* (Ch., 1891); *Arhimandritul Andronic, egumenul mănăstirii Noul Neamț* (Ch., 1894); *Cercetări și monografii privitoare la istoria Bisericii din Moldova* (SPb, 1904), care i-a adus titlul de doctor în istoria bisericii și premiul "Uvarov" al Academiei de Științe din Sankt-Petersburg. În timpul puterii sovietice a fost supus represaliilor, a fost exilat în Tobolsk, apoi în Tașkent.

S. A. a avut un rol însemnat în viața spirituală și politică a Rusiei. În 1917 a figurat printre cei trei candidați la ocuparea scaunului de patriarh al Moscovei.

Bibliografie:

Popovschi, N., *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992; Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, Univers Enciclopedic, 1996; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

STAMATI, Constantin (Costache) (1786, Huși sau Iași -12.09.1869, Ocnița). Scriitor și traducător, clasic al literaturii române. Învăță probabil la Academia Domnească din Iași, apoi își desăvârșește instruirea ca autodidact.

Însușește limbile franceză, rusă și greacă. Îndeplinește diferite slujbe în cancelaria Vistieriei Moldovei (1806). În 1812 se stabilește la Chișinău. Ocupă diferite funcții în administrația Basarabiei: expeditor și referent în departamentele guvernului local, ispravnic al ținuturilor Ismail și Hotin, agent cu însărcinări speciale pe lângă guvernator ș.a. Devine consilier titular (1818).

S. C. debutează în domeniul literaturii cu traduceri. Face cunoștință și cu poetul A. Pușkin exilat în Basarabia (1821). Publică poezii în „Albina

românească” a lui Gh. Asachi (1830-1834), „Dacia literară” (1840), „Almanah pentru români” (1853), „Foiletonul Zimbrului” (1855).

A tradus și adaptat peste 30 de fabule din creația lui I. Krâlov și I. Hemnițer. A realizat numeroase tălmăciri și din literatura franceză, din Racine, Hugo, Lamartine ș.a. Poeziile de proprie inspirație ale lui S. C. vădesc influența unor scriitori de epocă. *Imnul lăutei românești*, *Sentinela taberei de la Copou* (1834) denotă influența operei lui Gh. Asachi, iar balada *Dragoș* - influența lui A. Pușkin, „*Povestea poveștilor*” este scrisă sub influența lui Ariosto. Partea valoroasă a creației lui S. C. o constituie scrierile cu tematică istorică. În schițele *Suceava și Alexandru cel Bun în secolul al XV-lea* *Domnul Moldovei*, *Marele Ștefan și bravul său hatman Arbore* evocă momente importante din trecutul glorios al Moldovei, elogiază patria.

Supune criticii unele momente negative din viața societății românești din Moldova sec. al XIX-lea: *Neneaca*, *cuconășul ei și dascălul*, *Geniul vechi al românilor și românii de astăzi* ș.a. Este ales membru al Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1834); membru al Societății Imperiale de Istorie și Antichități din Odessa (1841). Membru fondator (1866) al Societății Literare Române (viitoarea Academie Română); peste un an, însă, își dă demisia. În 1870 este numit membru de onoare al Academiei Române.

Bibliografie:

Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1941; Haneș, P.V. *Scriitorii basarabeni*. București, 1942; Bezviconi, G. *Costache Stamati, familia și contemporanii săi*. Iași, 1942; Bezviconi, G. *Profiluri de ieri și de azi*. București, 1943; Grecul, I.D. *Constantin Stamati*. Chișinău, 1957; Rotaru, I. *O istorie a literaturii române*. Vol. I, București, 1971; Ciocanu, V. *Constantin Stamati: Viața și opera*. Chișinău, 1981; *Istoria literaturii moldovenești*. Vol. I. Chișinău, 1986; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

STAMATI-CIUREA, Constantin (04.05.1828, Chișinău - 22.02.1898, Caracușenii Vechi, Hotin). Prozator, dramaturg și poet. Este fiul lui Constantin Stamati. Studiază la un liceu din Paris, apoi tot acolo la Facultatea de Drept, Filosofie și Științe ale Naturii. Activează un timp

ca secretar al ambasadei ruse la Paris, Berlin, Londra. După 1850 revine în Basarabia. Se angajează temporar în Cancelaria guvernatorului militar. Este membru al Comitetului statistic din Basarabia (1863-1864).

În 1860 se retrage la moșia sa din Caracușenii Vechi, consacrandu-se activității literare, picturii, fotografiei, astronomiei. Debutează cu lucrarea *Cometa anului 1853 sau încă o dată Mitrofanușka*, apărută în limba rusă (Chișinău, 1853), care reprezintă o adaptare a piesei lui C. Stamati Neneaca, *cuconășul ei și dascălul*. Împreună cu literatul basarabean N. Gherbanovschi traduce în limba rusă vodevilul *Piatra din casă*, rămas în manuscris, și piesele *Creditorii* și *Un rămășag* de V. Alecsandri (Odessa, 1854).

Prima scriere originală *Amintiri despre o vânătoare din Basarabia*, publicată la Odessa în limba rusă (1854), denotă influența scriitorilor ruși I. Turgheniev și N. Gogol. În anii următori publică câteva piese: drama *Silven* și volumul de proză *Scene din viața de provincie* (1857). Conform propriilor mărturisiri, la Viena i se tipăresc mai multe piese și proze în limbile franceză și germană (1880). Între 1885 și 1892 îi apar la Chișinău și Odessa lucrări dramatice, povestiri și fabule. În ultimii ani de viață se încuscrește cu Mitropolitul Bucovinei și al Dalmației Silvestru Morariu-Andrievici, sub influența căruia traduce în română o bună parte din scrierile sale și editează la Cernăuți două volume de *Opuri dramatice* (1888 și 1893), urmate de romanul *Insula Sagalin* (1894), culegeri de schițe, povestiri și eseuri. În majoritatea scrierilor sale dramatice (*Magdalena păcătoasă*, *Cărăbușul*, *Fricosul*, *Baciul amorului* ș.a.) predomină tema vieții de familie.

Cea mai reușită piesă a lui S.-C. C. este considerată drama *Moartea lui Lermontov* (Odessa, 1885). Critica literară dă o înaltă apreciere piesei, autorul ei fiind ales membru al Societății Teatrale din Moscova. Scriitorul a întreținut relații de prietenie cu savantul german A. Humboldt, cu vestitul filolog rus F. E. Korș ș.a. În secolul al XIX-lea piesele lui S.-C. C. au fost jucate pe scenele teatrelor din Chișinău, Odessa și Cernăuți. A fost un adept al reformelor liberale în viața politică și socială.

Bibliografie:

Bezviconi, Gh. *Profiluri de ieri și de azi*. București, 1943; *Din istoria gândirii social-politice și filozofice în Moldova*. Chișinău, 1970; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, 1979; Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a 2-a, București, 1982; Bobână, Gh. *Constantin Stamati-Ciurea*. Chișinău,

1983; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

STATI, Petre (08.07.1903, Tăutești, Iași - 28.11.1978, Iași). Poet, eseist, critic literar și traducător. Studii la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Activează ca profesor de limba latină în școli din Soroca, Bălți și Iași.

Traduce din Ovidiu, Catul, Propertiu, Vergiliu, Horațiu, Tibul, Lucrețiu, Seneca ș. a., fapt pentru care este înalt apreciat de G. Călinescu ca un „interpret din lirica latină și poet de tip clasic”. În 1932 fondează la Bălți revista „Cuget moldovenesc”, pe care o conduce (cu întrerupere în 1940-1941) până în 1943. În paginile ei s-au publicat Ion Buzdugan, Victor Eftimiu, Dimitrie Iov, Edgar Papu, Petre V. Haneș, Tatiana Gălușcă ș.a. A fost membru al Societății Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni, întemeiată în martie 1940. Lansează în perioada interbelică câteva volume de poezii: *Din timpuri de urgie* (Iași, 1930); *Interpretări din lirica latină. Antologie* (Bălți, 1935); *Icoane de lumină* (Iași, 1936); *Strofe pentru veac nou* (Iași, 1937); *Licăriri de stele* (Iași, 1938); *Cartea dorurilor mele* (Iași, 1939); *La poarta visului* (Iași, 1940); *Talaz spre veac nou*, poeme (Iași, 1940). În primii ani de război publică culegerea de eseuri despre Eminescu, *Poteci albastre* (Iași, 1941) și culegerile de poeme *Spre viitor* (Iași, 1942) și *Chemarea soarelui* (Iași, 1943). Este represat de către securitatea sovietică, fiind închis în GULAG (1952-1964). Eliberat, a activat un timp ca profesor la București.

Bibliografie:

Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1982; Colesnic, Iu. *Basarabia necunoscută*, Chișinău, 1993; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Burlacu, Al., *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, 2002; *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

STERE, Constantin (1/13.06.1865, Cirepcău, Soroca - 26.06.1936, Bucov, Prahova). Jurist, profesor, om politic și scriitor. Militant pentru cauza națională în Basarabia. S.C. a căpătat primele cunoștințe de carte în satul natal, apoi a urmat cursurile liceale la Chișinău. Perioada tinereții

a fost marcată de pasionate căutări pentru realizarea unei societăți drepte și echitabile, pentru egalitate și libertăți democratice.

Pentru participare la mișcarea narodnicistă, în anul 1884, în timpul examenelor pentru absolvirea liceului, a fost arestat la Chișinău și a fost închis câteva luni. După eliberare s-a mutat mai întâi la Tighina, apoi la Odessa, unde a fost arestat din nou pentru ca, în 1886, să fie deportat în Siberia. După șase ani petrecuți în exilul siberian revine în Basarabia, obține un pașaport pentru străinătate, trece frontiera și ajunge la Iași, unde are susținerea și ajutorul socialistului Ion Nădejde, cu care a corespondat în timpul deportării.

Aici, mișcarea socialistă îi asigură condițiile de viață și de studiu, îl primește și îl integrează în societatea românească a timpului. S-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din Iași, pe care a absolvit-o în 1895, cu teza de licență: *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept* (1897). Și-a afirmat concepțiile și crezul politic în „Evenimentul literar”, revistă în care a debutat ca publicist în 1893.

La 14 martie 1901, S. C. a fost numit profesor suplinitor la catedra de drept administrativ și constituțional a Facultății de Drept din Iași, iar în 1903 a devenit profesor titular. Activitatea sa didactică se înscrie alături de cea desfășurată de marii profesori pe care i-a avut Universitatea ieșeană în acea vreme: A.D. Xenopol, P. Poni, G. Ibrăileanu, Paul Bujor, Ioan Borcea, Oreste Tafrali, C.I. Parhon, Matei B. Cantacuzino și alții. Cursul de drept constituțional și administrativ, pe care l-a ținut aproape 15 ani, bogat în argumentație, orientat spre principiile regimurilor democratice avansate, era audiat de un mare număr de studenți și de un numeros public.

Popularitatea lui S. C. în rândul profesorilor Universității din Iași, prestigiul de care se bucura în viața științifică și culturală a țării au determinat ca în 1913 să fie ales rector. În fruntea Universității ieșene, S. C. și-a adus o importantă contribuție la activitățile de pregătire a studenților, în stabilirea climatului de emulație și a spiritului democratic, pentru creșterea prestigiului acestei instituții în țară și în străinătate. Timp de aproape un sfert de veac, cât a activat în Iași (1892-1916), S. C. s-a definit ca teoretician al poporanismului, s-a remarcat ca o mare figură a gândirii social-politice românești. S. C. a desfășurat, timp de

peste 40 de ani, o activitate publicistică remarcabilă. Dar meritul său în acest domeniu este acela de fondator și conducător al revistei „Viața românească”.

Subîntitulată revistă literară și științifică, „Viața românească” a apărut la 1 martie 1906, în Iași, sub direcția lui S. C. și Paul Bujor. Primul se ocupa de partea politică, al doilea – de cea științifică. Garabet Ibrăileanu devine secretarul de redacție și principalul animator al publicației. Atrăgând colaboratori din toată țara și formând un cerc de intelectuali strâns uniți în jurul revistei, S. C. a reușit să deschidă în mișcarea culturală a Iașilor o epocă de însuflețire și de prestigiu.

După izbucnirea Primului Război Mondial, când s-a accentuat lupta dintre curentele și tendințele politice opuse, care n-a lăsat în afară nici Universitatea din Iași, S. C. își dă demisia din funcția de rector și pleacă, în anul 1916, la București. În viața politică românească de până la 1936, S. C. rămâne una dintre personalitățile reprezentative ale stângii radical-democratice.

A făcut parte din Partidul Liberal, a înființat Partidul Țărănesc, a luptat pentru organizarea politică a țărănimii. A militat pentru îndeplinirea cerințelor esențiale ale revoluției democratice: reforma agrară și votul universal.

Destinul său de om politic a stat însă sub semnul tragismului. La aceasta a contribuit intransigența convingerilor sale democratice și incapacitatea de a se supune voinței absolutiste a unor conducători politici. În 1930 a fost înlăturat din viața publică. Sfârșitul vieții și-l petrece retras și izolat de frământările politice la Bucov, județul Prahova.

Personalitate complexă, cu activitate multilaterală - jurist, profesor, ideolog, gazetar, scriitor și om politic - S. C. s-a manifestat în diverse domenii (politică, învățământ, știință, jurnalistică etc). În literatură se impune prin romanul *În preajma revoluției*. Cele opt volume, care alcătuiesc ciclul neterminat *În preajma revoluției*, le-a dictat la Bucov (1932-1936), sub forma unui roman-fluviu. Operă fără precedent în literatura română, romanul reprezintă un document pentru cei ce vor să cunoască o epocă de intense frământări sociale.

Prin concepția sa social-politică și prin tezele pe care le-a susținut cu privire la dezvoltarea economică și social-politică a țării, S. C. s-a situat în rândul gânditorilor români care au militat pentru îndeplinirea unor transformări cu conținut social-democratic.

S. C. n-a uitat niciodată de Basarabia. I-a susținut, moral și material, pe tinerii români basarabeni veniți la studii în România și în special la

Iași, a susținut diversele ziare și reviste care apăreau sau urmau să apară în Basarabia, inclusiv primul ziar de limbă română „Basarabia” (1906), a înlesnit procurarea tipografiei cu caractere latine și multe altele. În martie 1918, la invitația lui I. Inculeț și D. Ciugureanu, S. C. sosește la Chișinău. Este primit în rândurile Sfatului Țării. La 27 martie 1918, S. C. va rosti o celebră cuvântare la ședința Sfatului Țării, în care a argumentat necesitatea Unirii Basarabiei cu România. Președinte al Sfatului Țării (04.04.1918 – 25.11.1918).

Va susține apoi politica marelui diplomat român, ministrul de Externe al României Nicolae Titulescu, întru salvarea Basarabiei de expansiunea sovietică. Scrieri reprezentative. *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept*, Iași, 1897; *Introducerea în studiul dreptului constituțional*, p. 1, Iași, 1903, *România și războiul european*, Iași, 1915; *Politica externă a României* (în colaborare), 1915; *Marele război și politica României*, Buc., 1918; *Partidul țărănesc din Basarabia*, Iași, 1922; *Documentări și lămuriri politice*, București, 1930; *În preajma revoluției*, roman – fluviu, 8 volume, semnat C. Nistrul.

Bibliografie:

Haneș, P.V. *Scriitorii basarabeni*, București, 1942; Mușat, V. *Stere - scriitorul*. București, 1978; Manolescu, N. *Scriitori români*. Mic dicționar. București, 1978; Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1982; Bejan, Vlad. Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006, p.98-100; Ornea Z. *Viața lui Constantin Stere*, I-II (monografie), București, 1989, 1991; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Constantin Stere. *Cuvântările în ședința Sfatului Țării* // Cugetul, 1999, nr.3; Diamandi, Sterie, *Constantin Stere* // Cugetul, 1999, nr.3; Petrov, Ń. *Constantin Stere - scriitorul și ideologul*, Timișoara, 2004; Corbu, H. *Constantin Stere și timpul său: Schiță de portret psihologic*. Ch., 2005; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia.1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

STROESCU, Vasile (11.11.1845, Trinca, Hotin – 14.04.1926, București). Jurist, finansist, mecenat, militant al mișcării naționale. Membru de onoare al Academiei Române (1910). S. V. și-a făcut studiile la Kamenet-Podolsk și Nejin, la Facultatea de drept a Universității din Sankt-Petersburg și la Universitatea din Berlin. Din 1867 a activat o

perioadă de timp în calitate de judecător la Judecătoria din județul Hotin. Ulterior a călătorit prin Europa, America de Nord și Africa.

Pătruns de cultura și liberalismul Europei Occidentale, de dorința de a contribui la o mai bună dezvoltare a ținutului natal și a poporului său, S. V. se încadrează activ în viața publică locală. S-a manifestat ca unul dintre cei mai înflăcărați susținători ai expozițiilor agricole din Edineț la care se propagau ultimele realizări obținute de către agricultorii ținutului. Fiind profund conștient de necesitatea dezvoltării instruirii publice în limba maternă, la 1899 a oferit o parte a averii sale zemstvei pentru a se înființa școli românești. Însă n-a reușit să realizeze întru totul intențiile sale nobile în Basarabia, nefiind pe deplin înțeles și susținut, de aceea continuă să servească cauza românismului în Transilvania, anexată până în 1918 de Imperiul Austro-Ungar.

A dăruit sute de mii și milioane de ruble pentru scopuri culturale și spirituale. Cu banii donați de S. V. au fost construite și reparate sute de biserici și școli în Transilvania și Moldova. A susținut material Fondul Cultural din Transilvania, Consistoriul din Sibiu, Reuniunea Femeilor Române din Arad, Societatea „ASTRA” ș.a. Din fondul „Vasile Stroescu” au fost editate zeci de mii de volume care cuprindeau operele lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Ioan Slavici și a altor mari scriitori români. S. V. a încurajat editarea la Chișinău a ziarului „Cuvânt Moldovenesc” sub redacția lui N. Alexandri, Pan Halippa și S. Murafa. Pentru acțiunile sale nobile, Nicolae Iorga l-a numit „un mare binefăcător al culturii românești”, care a intrat, după expresia lui Onisifor Ghibu, în „Panteonul românilor nemuritori”. După revoluția din februarie 1917 în Rusia, S. V. revine în Basarabia din San-Francisco, unde se afla într-o călătorie, încadrându-se în mișcarea națională din ținut. Este ales președinte de onoare al Partidului Național Moldovenesc și al Societății culturale moldovenești. După reîntregirea României este ales senator al Transilvaniei în Parlamentul României.

Bibliografie:

Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, *Universitas*, 1992; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Chișinău, CETINI, 1996; *Basarabenii*

în lume. Vol.1. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002; Bolovan, Sorina, Bolovan, Ioan *Vasile Stroescu în conștiința publică din Transilvania* // Cugetul, 2001, nr.3-4; Ghibu Onisifor, *Vasile Stroescu* // Cugetul, 2001, nr. 3-4).

STUART (STEWART), Alexandru (Alexander) (26.11.1842, Odessa - 20.10.1917, Chișinău). Savant, biolog, activist pe tărâm social din Basarabia. Descendent din nobili scoțieni. Studii la Gimnaziul nr. 2 din Sankt-Petersburg, apoi la Liceul de elită „Împăratul Alexandru I”, pe care nu l-a absolvit. Este admis la Secția de Științe ale naturii a Universității din Sankt-Petersburg. Își aprofundează cunoștințele în cadrul mai multor cursuri de specialitate de pe lângă Universitățile din Bonn, Heidelberg, Berlin, Berna, Gottingen.

Sușține doctoratul în filosofie cu specializarea în zoologie (1866). Se încadrează în activitatea revoluționar-narodnicistă, colaborează cu Herzen, trimite în Rusia, prin Basarabia, literatura interzisă, fapt pentru care, la întoarcere în Rusia (1866), a fost exilat în gubernia Veatka, dar eliberat grație relațiilor sale de rudenie. Obține titlul de magistru în zoologie la Universitatea din Dorpat (Tartu, 1867). Activează și în calitate de docent la Universitatea din Odessa.

S.A. este întemeietorul Societății Naturaliștilor din Sevastopol. Pe lângă munca științifică suplinește mai multe funcții administrative: consilier municipal la Odessa, tutore al Bibliotecii Municipale din Odessa, judecător de pace în județul Tighina, unde a fost și proprietarul moșiei Geamăna (1869-1902), moștenită testamentar (1878-1883). Din 1884 se stabilește la Chișinău, unde va activa ca locuitor, apoi președinte al Administrației Locale de Zemstvă a Basarabiei (1884, 1885, 1902).

Este animatorul și inițiatorul celei dintâi Expoziții agricole a Basarabiei (1889), prin care au fost puse bazele primului Muzeu de Istorie și Etnografie din ținut. A contribuit activ la deschiderea Spitalului de Psihiatrie din Costiujeni (1895) și la întemeierea Societății Basarabene a Naturaliștilor și Amatorilor de Științe ale Naturii (1904), care a existat până în 1917. S-a pronunțat pentru democratizarea zemstvei și a întregii orânduiri de stat (1904), fapt pentru care a fost nevoit să demisioneze și să se stabilească în Geamăna (1906), unde s-a ocupat cu viticultura. A fondat la Tighina un muzeu de istorie și științe ale naturii, precum și un comitet pentru viticultură și vinificație.

Bibliografie:

Koțovski, A. *În memoria baronului A. Stuart // Bessarabskaia jizni*, 1917, 26 oct.; Kovarskaia, B. A. *F. Stuart. La aniversarea a 150-a de la naștere // Revista de istorie a Moldovei*, 1993, nr.3(15); *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; Chetaru, N., Răileanu, N. *Baronul Alexandru Stuart*. Chișinău, Editura *Tyragetia*, 2006.

STURDZA, Alexandru (18.11.1791, Iași – 13.06.1854, Manzâri, Tighina). Diplomat, publicist, sociolog, filosof al religiei, estetician. Creator al mai multor lucrări consacrate filosofiei creștine, religiei, pedagogiei. Opera sa constituie peste 80 de lucrări publicate în România, Rusia, Franța, Germania, Grecia.

Apărător consecvent al credinței ortodoxe, rămâne în istoria culturii universale ca una dintre primele personalități ce a pretins să înalțe credința religioasă la rang de lege fundamentală a societății. S. A. concepe această lege ca pe o formă de mediere între necesitățile și obligațiile umane. Descendent dintr-o veche familie aristocratică, care a jucat un rol important în viața politică și economică a Moldovei, tatăl – Scarlat Sturdza, primul Guvernator al Basarabiei, care a fost implicat în tratativele de la Iași (1791-1792), mama – Sultana, fiica lui Constantin Moruzi Voievod.

În 1792, împreună cu familia, S. A. se stabilește în Rusia, la Sankt-Petersburg. Din fragedă copilărie devine cunoscut în cercurile intelectual-aristocratice datorită memoriei sale excepționale. O influență deosebită în formarea orizontului spiritual al monarhicului descendent l-a avut savantul francez Jean Joseph Doparque care i-a fost profesor și i-a altoit dragostea de artă, filosofie, religie, de cultură universală, fără a renega tradiția și spiritul național al patriei sturdzeștilor.

La formarea aptitudinilor, caracterului și carierei diplomatice a lui S. A. a contribuit în mare măsură sora sa, Roxanda Edling, personalitate cunoscută pentru aportul său în procesul cultural rusesc și basarabean. S. A. își atinge majoratul (1809) în funcție de kammer-junker al Curții Imperiale. Serviciul la Ministerul Treburilor Străine ca funcționar de birou nu-i aducea satisfacție morală, din cauză că S. A. considera activitatea dată plicticoasă și fără perspective, dar anume atunci, în cadrul Ministerului

de Externe, îl cunoaște și devine prieten cu diplomatul grec I. Capo d'Istria. S. A. l-a secundat în mai multe activități pe diplomatul grec, legându-și de el multe proiecte și vise în privința destinului politic al Basarabiei. Influențat de viziunile lui Capo d'Istria, S. A. aspira la viitorul Basarabiei ca republică.

În 1812, după Tratatul de la București, S. A. este trimis în Basarabia, unde, împreună cu I. Capo d'Istria și G. Bănulescu-Bodoni, participă la instaurarea noii ordini. Personal își dă concursul la pregătirea Congresului Internațional de la Viena (1814), convocat în urma terminării victorioase a războaielor purtate de statele europene împotriva lui Napoleon.

Din 1814 până în 1818 colaborează la rezidența diplomatică a Rusiei la Viena și Paris, unde suplinește funcția de secretar privat al lui Capo d'Istria și, simultan, secretar diplomatic al amiralului P. V. Ciceagov (1812).

Pan Halippa va consemna mai târziu că mișcarea spre libertatea și independența poporului român din Basarabia a început cu S.A. Cariera diplomatică o împletește cu alte activități din viața spirituală și socială: este ales membru activ al Comitetului științific al conducerii supreme a școlilor în cadrul Departamentului Cultelor și a Învățământului Public din Rusia (1818), publică la Weimar lucrarea *Consideration sur la doctrine et l'esprit de l'Eglise orthodoxe*. (Weimar, Du l'Imprimerie du Bureau d'industrie, 1816).

Numele lui S. A. devine cunoscut în întreaga Europă în urma scandalului care se precipită în 1818, eveniment legat de discursul *Memoriu despre starea actuală a Germaniei*, pregătit din porunca lui Alexandru I, împăratul Rusiei, și rostit în cadrul lucrărilor Congresului de la Aachen. În *Memoriu*, S. A. a atacat fără menajamente atmosfera din universitățile din Germania, desemnându-le ca focare de ateism și tendințe revoluționare, fapt care a provocat un adevărat scandal în rândurile tineretului studios, punând punct și carierei sale diplomatice.

Deceniul trei al secolului al XIX-lea este marcat în activitatea lui S. A. prin memorabile lucrări de cea mai diversă tematică: *Despre influența ocupațiilor agricole asupra stării intelectuale și morale a popoarelor* (*О влиянии земледельческих занятий на умственное и нравственное состояние народов* (Odessa, 1834); *Grecia în 1821-1822* (*La Grece en 1821-1822*, Leipzig, 1822); *Cartea creștinului ortodox* (*Ручная книга православного христианина*, 1830). Perioada aflării lui S. A. la Odessa (1823) rămâne memorabilă și prin prietenia cu scriitorul rus A. S. Pușkin.

În 1828 acceptă misiunea diplomatică pentru care este trimis la București, unde conduce Cancelaria armatei ruse dunărene pe timpul Războiului Ruso-Turc. Conflictul intrapersonal legat de deziluzia în pretențiile rușilor față de țările eliberate îl determină ca în 1835 să se concedieze și să revină la Odessa. Tot atunci i se acordă titlul de Consilier (Tainic) de Stat, fondează și activează în calitate de vicepreședinte în Societatea Agricolă și Societatea de Istorie și Antichități, ambele din Odessa. S. A. se manifestă și ca editorul almanahului „Podarok bednâm” (1831), publicație care apare cu un supliment în limba franceză („La Queteuse”). Impulsionat de evenimentul asasinării lui Capo d’Istria, scrie lucrarea *Notice biographique sur la comte I. Capodistria, president de la Grece* (Paris, 1939), un alt material cu tematică similară este publicat la Odessa. De o valoare incontestabilă rămâne și studiul istoric *Notions sur la Russie* (Paris, 1858), care va fi publicat în vol. 2 al ediției în patru tomuri *Oeuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et litteraires*. Alte opere realizate în perioada 1838-1844 demonstrează interes evident pentru problemele de filosofie, morală, estetică: publică mai multe lucrări și articole pe această tematică în reviste editate la Odessa și Moscova.

Călătoriile în Germania și Elveția, care aveau drept scop final tratamentul medical, rămân cunoscute și prin activități de ordin spiritual: prelegeri de religie în fața unor studenți români de la Universitatea din Berlin, printre care se afla și Mihail Kogălniceanu, ulterior prelegerile vor fi redactate și editate cu o prefață semnată de fostul student cu titlul *Etudes religieuses, morales et historiques* (Iași, 1842). Pe parcursul anilor 40-50 ai secolului al XIX-lea, S. A. nu abandonează nici activitățile legate de domeniul educației și pedagogiei: contribuie la fondarea Liceului Regional din Chișinău (1831-1834); în 1843, la îndemnul lui M. Sturdza, domnitorul Moldovei se ocupă de reorganizarea Seminarului de la Socola. În ambele instituții îi este conferit titlul de epitrop de onoare. Un alt domeniu al preocupărilor lui S. A. rămân a fi traduceri. Realizează traduceri în limba franceză a unui șir de lucrări ale mitropolitului Filaret al Moscovei și ale arhiepiscopului Inokentie al Harkovului. Din însărcinarea Marelui Sinod se antrenează în procesul de alcătuire a cărților bisericești bulgare.

După călătoria în Italia, în 1845-1846, S. A. scrie și publică în „Moskviteanin” *Carnetul de note al unui călător de nevoie* și un articol despre Inzov, pe care D. I. Pisarev le numește „admirabile”, scrise în stilul lui Karamzin. Tot în 1847 publică lucrarea *Dublul paralel sau*

Biserica în fața papității și a reformei veacului al XVI-lea (Iași, 1851). În 1853, S. A. editează la Paris lucrarea *Amintiri și portrete*, care este compusă dintr-o galerie de schițe-portret ale unui șir de personalități remarcabile ale timpului: contesa Edling, Alexandru I, contele Al. Golițan, pustnicul Micon, contele Maria Joseph de Maistre, baronul Stein, savantul C. Hufeland. Boala grea îl pune în situația să abandoneze mai multe funcții și în primăvara anului 1854 să se retragă la conacul din Manzâri, unde în luna iunie a aceluiași an a trecut în neant.

S. A. „a unit inteligența pătrunzătoare cu un spirit de cercetător al celor mai diverse cunoștințe cu o imaginație creatoare și o inimă accesibilă celor mai înalte virtuți creștine” (I. Negrescu).

Bibliografie:

Alexandru Sturdza (1791-1854). Bibliografie. Chișinău, 1994; Bezviconi, Gh. *Din vremea lui Alexandru Sturdza* // *Din trecutul nostru.* Chișinău, 1936; *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova,* Chișinău, Cartea Moldovenească, 1970; Kogălniceanu, M. *Scrieri alese.* București, ESLA, 1956; Babii, A., Vrabie, E. *Alexandru Scarlat Sturdza* // *Revista de Istorie a Moldovei*, 1992, nr.4; Babii, A., Vrabie, E. *Un eminent publicist și gânditor* // *Știința*, 1991; Babii, A., Vrabie, E. *Un studiu demn de atenție* // *Revista de Filosofie și Drept*, 1992, nr.3; Troianowski, L. *Valențe estetico-morale în creația lui Alexandru Sturdza* // *Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2005, nr. 1-3; Bobâna, Gh. *Alexandru Sturdza – istoric al filosofiei* // *Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2005, nr. 1-3; *Esse non videre: Alexandru Sturdza* // *Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2005, nr.1-3.

SULACOV, Ioan (1908, sudul Basarabiei – 1941, exterminat în GULAG). Prozator. Studii secundare la Gimnaziul din Bolgrad, apoi la Universitatea din București. A dus o luptă consecventă pentru promovarea valorilor naționale pe teritoriul Basarabiei. Devine membru al „Grupării de Sud”, din care făceau parte personalități notorii ale intelectualității basarabene, ca: Teodor Nencev, Iacob Slavov, Dragomir Petrescu, Vladimir și Ecaterina Cavarnali. Colaborează la „Bugeacul”, „Viața Basarabiei” ș.a. Debutează cu romanul *Însemnările unui flămând* (1937). Printre operele sale, în care a reușit să împlătească strălucit materialul factologic cu reflecțiile asupra evenimentelor la care a fost participant activ, se remarcă romanele *Însemnările unui flămând*, București, 1937; *Studentul din Bugeac*, Bolgrad, 1938; *Fiul poporului*, Bolgrad, 1939.

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Burlacu Al. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*, Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

SURUCEANU (SOROCEANU), Ion C. (13.12.1851, Chișinău – 18.11.1897, Chișinău). Arheolog. Membru de onoare al Academiei Române (1888). Studii (1861-1868) la Gimnaziul regional din Chișinău, apoi la Odessa la gimnazii private. S-a înscris la Institutul de istorie și filologie din Nejin. Din cauza stării precare a sănătății a părăsit institutul și a început să activeze la Chișinău în calitate de funcționar la Epitropia orfelinatelor pentru copii. Încă din anii de gimnaziu a început să colecționeze materiale arheologice și a continuat această ocupație pe cont propriu și mai târziu. A efectuat săpături în Crimeea, Caucaz, pe litoralul de nord al Mării Negre, a cumpărat mostre arheologice (găsite întâmplător) de la persoane particulare.

A adunat în jurul la 12 mii de monede antice, vase grecești și romane, figurine de teracotă, vase de sticlă, mânere de amfore și alte obiecte. Toate aceste rarități au servit drept bază la fondarea Muzeului Antichității Pontului Scitic, inițial la conacul de la Vadul lui Vodă, iar mai apoi în propria casă. Muzeul a fost vizitat de Mihail Kogălniceanu, de membrul corespondent al Academiei de Științe din Sankt-Petersburg V.V. Latășev (1855-1921), care a și publicat studii despre descoperirile lui S. I. (B. Latyshev, *Inscriptiones graecae et latinae novissimis annis (1889-1804), Museo Surutschaniano, quod es Kischinevi in latae*).

În 18 ianuarie 1882 S. I. este ales membru titular al Societății Arheologice-Bisericești din Kiev, unde a prezentat un raport despre rezultatele cercetărilor sale. La 19 noiembrie 1885 este ales membru plenipotențiar al Societății de Istorie și Antichități din Odessa; la 26 martie 1886 - membru titular al Societății de Arheologie din Rusia.

S. I. a cercetat locurile situate între limanul Berezan și râul Bug; a descoperit și a descris pentru prima oară o așezare antică care, după presupunerea arheologului, a coincis cu locul cetății scitice Alektor; a cercetat numeroase inscripții antice grecești și latine; a făcut săpături arheologice într-un șir de movile din teritoriul situat pe litoralul Mării Negre. În baza acestor cercetări a publicat lucrarea *Opât dokazatelistva mestonahojdenia skifskogo ukreplenia Alektora i Zolotogo berega*

Constantina Bagrianorodnogo (Trudî VI Arheologhiceskogo s'ezda", Odessa, 1886). A mai publicat studii în reviste basarabene (articolele *Țigani basarabeni*, *Răzeșii din Basarabia* etc.)

Bibliografie:

Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea. Chișinău, CETINI, 1996; Bezviconi, Gheorghe. *Profiluri de ieri și de azi // Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, Universitas, 1992; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol.2. Chișinău, Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986; *Basarabeni în lume*. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002, Vol.1. Dicționar Enciclopedic. Vol. VI. București, Editura Enciclopedică, 2006.

SURUCEANU, Trofim (1901, Suruceni, Chișinău - 1995, Târgu-Jiu, România). Preot, poet și prozator. Colaborează cu proză și versuri la revistele „Raza”, „Luminătorul”, „Școala Basarabeană” și „Basarabia literară”. Debutază editorial cu volumul de poezii *Picățuri de lacrimi* (1932). După 1940 este represat.

„Poeziile lui S. T. evocă, sub formă de rugăciune, episodul biblic al Învierii lui Christos sau dă expresie „amintirilor cernite”, momentelor reci și grele ale toamnei” (*M. Cimpoi*).

Bibliografie:

Darie, Al. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*. București, 1994; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

Ș

ȘTEFĂNUȚĂ, Petre V. (14 septembrie, 1906, Ialoveni, Chișinău – 12 iulie, 1942, Tatarstan, Rusia). Etnograf, folclorist, sociolog. Personalitate marcantă a culturii basarabene din perioada interbelică.

Descendent dintr-o familie de țărani înstăriți. Studii la școala primară din Ialoveni, la Liceul *Alexandru Donici* din Chișinău și la Facultatea de Filologie a Universității din București. După absolvire, revine în Basarabia unde activează în calitate de profesor la catedrele de limbă română a liceelor din Chișinău, Cetatea Albă și Tighina. Devine secretar al Institutului

Social Român din Basarabia (1934). Ulterior suplinește funcția de director al aceleiași instituții (1939). A fost discipolul renumitului sociolog D. Gusti, membru al echipei dirijate de Gusti în proiectul monografic Cornova (1931).

Pe parcursul anilor 1934-1939 desfășoară o prodigioasă activitate științifică: publică în Anuarul Arhivei de folclor al Academiei Române lucrarea *Cercetări folclorice în valea Nistrului de Jos*, (1937) operă ce relevă particularitățile fundamentului folcloric basarabean; *Folclor din județul Lăpușna* (1938); *Literatura populară a satului Iurcenii* (1938), operă, care de fapt, înglobează un șir de rezultate ale expedițiilor, investigațiilor efectuate în anii 1930-1937. Grație rezultatelor obținute în domeniul cercetărilor pe tărâm folcloric, etnografic, sociologic și istoric, Filiala basarabeană a Institutului Social Român capătă titlul de institut.

Alături de munca științifică, se implică și în alte activități menite să pună în prim plan autenticele valori naționale. Acceptă funcția de redactor al revistei *Viața Basarabiei* (1938). Colaborează cu studii, articole gen științific și publicistic în *Arhiva pentru știință și reforma socială*, *Anuarul*

Arhivei de folclor, Școala basarabeană, Universul literar și Sociologia românească. Este recrutat în armata română, (Dobrogea, 1939), de unde se eliberează la 26 iunie 1940 și se stabilește la Chișinău. Devine colaborator al Institutului de Istorie, Economie, Limbă și Literatură de pe lângă Sovietul Comisarilor Norodnici al RSS Moldovenești. În calitate de specialist-filolog este solicitat să traducă *Gramatica moldovenească*. Cere cu insistență utilizarea grafiei latine, a limbajului corect, a ortografiei adecvate, fapt pentru care este învinuit de naționalism, imputându-i-se activitate ca “aghent al imperialismului românesc”, “românofilie”, pentru care este arestat (9 octombrie 1940). Printre cele mai grave acuzații aduse de Tribunalul militar excepțional lui Ș. P. evidențiem următoarele: 1. membru activ al Comitetului refugiaților moldoveni de peste Nistru; 2. animator propagator în presă a teoriei statului român „mare”, de la râul Tisa până la râul Bug; 3. participant la Congresul antisovietic al „fugarilor” din U.R.S.S., desfășurat la Chișinău, 1937; 4. membru al organizației „Frontul Renașterii Naționale” din România; 5. propagator al ideii că moldovenii sunt români; 6. a clevetit „cultura socialistă”, colectivizarea și partidul bolșevic etc. Este condamnat la moarte, însă sentința a fost înlocuită cu zece ani de închisoare. A fost exilat în Tatarstan. Decedează peste doi ani într-o colonie de deținuți politici. Rămâne în posteritate ca un savant ce a activat de pe pozițiile cele mai moderne în domeniul folcloristicii și al etnologiei, ca un promotor consecvent al spiritualității românești în Basarabia. Despre destinul lui tragic Șt. Ciobanu consemna „a căzut victimă a regimului bolșevic în provincia românească dintre Prut și Nistru, și a carui dispariție dramatică simbolizează marea tragedie a românilor basarabeni din anul 1940-1941, întruchipează spiritul de rezistență și de dârzenie a poporului românesc din această provincie, atât de rau încercată de către destinul istoric” (Ștefănuță, *Folclor...II*, p. 482-483).

Bibliografie:

Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Hîncu A., Botezatu Gr., *Folcloristul Petre Ștefănuță* // Limba și literatura moldovenească, Chișinău, 1989, Nr.1; Datcu, Iordan. *Povești populare basarabene* // Basarabia, 1992, nr.12; Mihail, Paul. *Amintiri despre profesorul Petru Ștefănuță* // Basarabia, 1933, nr. 1; Mihail, Paul. *Pagini și proeminențe în etnografia românească*. Chișinău, 1992; *Calendar bibliografic*, 1996. Chișinău, 1995; Trofimov, M. *Folcloristica moldovenească din Basarabia anilor 1918-1940*. Teză de doctor în filologie. Chișinău, 2008, Burlacu Al., Ciobanu A. *Scriitori de la „Viața Basarabiei”* Chișinău, 1990.

T

TAMBUR, Alexandru (21.12.1901, Bolotina, Bălți – 18.06.1984, Chișinău). Prozator. Își desfășoară activitatea literară mai întâi în paginile publicațiilor bălțene. Debutază în 1938, în revista „Flori de Stepă”, care apărea la Bălți (redactor Sergiu Grossu), cu povestirea *Pe drum*, fragment din romanul în manuscris *Învierea* (versiunea rusă, *Probuđenje, este* publicată în 1943 la București). Redactorul revistei, scria la rubrica „Cronici”: „D.A. Tambur a fost apreciat de mulți literați, dintre care maestrul E. Lovinescu”.

În 1938-1939, **T. A.** a publicat la Bălți un ciclu de cinci cărți: *Povoljanca, Bandiții, Osândiții la moarte, Alb și Roșu, Spre Golgota*, unite sub un singur subtitlu: *Povestire din viața sovietică*. Ultima carte - *Crizantema de la frontieră* (nuvele și schițe) - vede lumina tiparului la Chișinău în 1942. După război, **T. A.** este represat. Se află câțiva ani în detenție. Ulterior activează administrator la studioul „Moldova-film”. **T. A.** „surprinde într-o viziune reportericească intens colorată ideologic, cu o intenție serioasă de beletrizare, fragmente din realitățile de peste Nistru și tipuri de țărani muncitori, ostași” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*. București, 1996; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura *ARC*, 1997, ediția a II-a; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

TEODOREANU, Sofia (12.10.1872, Ismail - 21.12.1952, Iași). Profesor, pianistă. **T. S.** a fost una dintre figurile proeminente ale vieții

muzicale ieșene din prima jumătate a secolului al XX-lea. Profesoară de teorie și solfegiu la Conservatorul de Muzică din Iași.

T. S. era primul dintre cei cinci copii pe care i-a avut familia Musicescu. Tatăl, Gavriil Musicescu, muzicolog și compozitor de prestigiu. Și-a început pregătirea școlară la pensionul "Humpel" din Iași, apoi și-a continuat studiile la Conservatorul de Muzică din Iași (1878-1901).

De la 21 septembrie 1901 și până la 1 iulie 1937 activează la Catedra de Teorie și Solfegiu de la Conservatorul ieșean.

Între anii 1904-1924 a activat ca profesoară la clasa de cor și ca pianistă acompaniatoare. Printre studenți i-a avut pe: Al. Zirra, Mihail Jora, Constantin Baci, Mihail Gr. Poslușnicu, N. Constantinescu, D.D. Botez, Florica Dimitriu, Mansi Barberis, Rodica Șuțu, Teodor Lupu și alții.

În calitate de dirijor a organizat și condus ansamblul coral al Conservatorului ieșean, a dirijat corul de la Biserica Banu și de la Mitropolia Moldovei și Bucovinei. **T. S.** a îmbunătățit repertoriul coral, armonizând mai multe cântece pentru trei voci egale. **T. S.** a colaborat cu folcloristul Alexandru Vasiliu-Tătăruși în punerea pe note a culegerii de folclor muzical intitulată: *Cântece, urături și bocete de-ale poporului* (1908). A fost prima culegere care se baza pe principii științifice în colectarea, selectarea și notarea muzicii populare românești.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006.

TERZIMAN (numele adevărat **ALTERZON Isaac**), **Alexandru** (28.11.1894, Stănișești, Tecuci - 23.11.1943, Siberia). Poet, publicist și traducător. Debutează cu versuri și povești pentru copii în ziarul bucureștean „Chemarea”.

În 1920 se stabilește la Chișinău, unde se angajează în calitate de Inspector al Artelor. Transferă la Chișinău revista „Biblioteca copiilor și a tinerimii”, al cărei director era. Pe paginile revistei publică un număr impresionant de poezii și proze originale, traduceri, recenzii, articole.

T. A. colaborează, de asemenea, la ziarele din București „Adevărul” și „Dimineața” și la revistele chișinăuene „Moldova de la Nistru” (1920-1923), „Renașterea Moldovei” (1920-1921). În cotidianul „Dreptatea” publică mai multe cicluri de poezii. Anul 1927 desemnează apariția plachetei de versuri *Stele sub nori*.

În 1932-1934 este prim-redactor al revistei „Viața Basarabiei”, animatorul și redactorul mai multor rubrici: „Cărți noi”, „Cronici”, „Revista revistelor”, „Însemnări și recenzii”. Semnează articolele cu inițialele ALT. și A. T.

T. A. s-a remarcat și ca traducător talentat. Traducerile sale în limba română din opera lui N. Lenau, I. Miller, R. Tagore ș.a. sunt cunoscute și apreciate până în prezent. În 1934 publică împreună cu P. Crihan *Cartea noastră* cu subtitlul *Povestiri în proză și versuri pentru copii*, care au fost introduse în circuitul didactic.

Printre colaborările pe care le-a avut pe parcursul activității sale menționăm valoroasa contribuție literară în paginile ziarelor bucureștene „Abece” și „Zorile”. În iunie 1941 este arestat și deportat în Siberia, la Irkutsk, apoi la Taișet, unde se stinge din viață.

Bibliografie:

Pânzaru, S. *Dispărut fără urmă. File inedite despre scriitorul Al. Terziman* // Literatura și Arta, 1997, 11 decembrie; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

TIBEREANU, Alfred Basarab (numele adevărat **Theodor Dumușciuc**) (12.05.1909, Traian, Cahul - 12.05.1998, Brăila). Poet. Studii la Școala de contabilitate și cooperare din Chișinău.

În 1932 debutează în revista „Viața Basarabiei” cu poezii patriotice. A slăvit în poezii munca țăranilor, a transmis speranțele oamenilor într-un trai mai fericit. Scrierile lui politice denotă un observator fin și plastic al naturii meleagului natal: *Bătrânul dud*, *Poem pentru zeița stepelor*, *Poem pentru cerbul de sidef*, *Înserare în Bugeac* ș.a. Colaborează la ziarele și revistele „Bugeacul”, „Basarabia literară”, „Cultura poporului”, „Raza”, „Convorbiri literare” ș.a. Numele său, cu o substanțială colecție de poezie, figurează în *Antologia Bugeacului*, alcătuită de Dragomir Popescu.

Versurile lui T. A. au fost retipărite în revista „Neamul Românesc”, editată de N. Iorga, care, în articolul *Poezia regională*, publicat în 1938 în revista „Cuget clar”, dă o notă pozitivă creației lui T. A. În creația lui T. A. se disting câteva opere care suscită interesul până în prezent: *Caravana robilor*, Bolgrad, 1934; *Somnul lebedelor*, Buzău, 1944; *Miracol carpatin*, Brăila, 1969; *Poezii*, Brăila, 1979; *Somnul lebedelor*, Brăila,

1980. A fost membru al Societății Scriitorilor Români din Basarabia. După război s-a stabilit la Brăila.

Bibliografie:

Perpessicius, pref. la vol. *Somnul lebedelor*. București, 1980; Darie A. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană. 1936-1944*. București, 1994; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Gheorghiu, Gh. *Destine literare*, Chișinău, 1999; Burlacu, Al. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

TIMONU, Dominte (06.08.1911, Mahala, Tiraspol - 18.01.1972, București). Prozator, publicist, actor. Urmează școala primară, în 1921 se înscrie la Liceul A.D. Xenopol din Soroca, apoi studiază la Conservatorul de Artă Dramatică din Chișinău (1929-1933). Colaborează la mai multe periodice: „Raza”, „Cuvânt moldovenesc”, „Itinerar”; desfășoară o fructuoasă activitate literară pe paginile revistei „Viața Basarabiei”. A deținut funcțiile de director al Teatrului Național din Tiraspol (în timpul războiului), angajat al unor trupe teatrale din București (1945-1949, 1956-1964). Ulterior, activează în calitate de regizor la Teatrul de Copii și Tineret din București (1964-1996).

Rămâne cunoscut grație unor opere de o incontestabilă valoare literară. A scris romanul *Al nimănui* (Chișinău, 1937), cartea de nuvele *Ulița păcatelor* (Chișinău, 1940), opera sa principală, cu ecouri în presa literară. În perioada refugiului bucureștean a fost sufletul Societății Scriitorilor din Basarabia, care se întrunea la sediul „Cercului basarabean”. Persecutat de regimul comunist, nu a mai avut dreptul să publice nimic după război. În proza lui T. P. cursul evenimential este „urmărit cu o tăietură modernă a scrisului, cu notații fugare, reci și exacte” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1996; *Crizantema de la frontieră. Proză interbelică din Basarabia*. Antologie, prefață și glosar de V. Bâtcă, Buc., Editura Fundației Culturale Române, 1996; Burlacu Al., *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*, Ch., Tehnica-Info, 2002. Chișinău. *Enciclopedie*. Chișinău, Editura *Museum*, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007; Șpac Ion, *Autori de la „Viața Basarabiei: Dominte Timonu // Basarabeni în lume*, vol. III, Chișinău, 2002.

TOCAN, Ilie (20.07.1895, Chiștelnița, Orhei - 1972, București). Preot, profesor, publicist. Studii la Școala Duhovnicească și la Seminarul Teologic din Chișinău (1906-1915). Își aprofundează cunoștințele la Academia Teologică din Kiev (1916-1917) și la Facultatea de Teologie din București (1919-1922). Revenit la Chișinău, se angajează la Seminarul Teologic, unde deține funcțiile de profesor suplinitor (1921) și profesor titular (1923-1930).

Activează în domeniul educației și în alte instituții: profesor și duhovnic la Liceul Eparhial de fete din Chișinău (1931-1940); profesor suplinitor la Catedra arheologie biblică și exegeză a *Vechiului Testament* de la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927-1940). Editor al mai multor publicații: membru în comitetul de redacție al revistei „Luminătorul” (1925-1944), director al săptămânalului „Raza” (1934-1938).

Aria tematică de care s-a preocupat T. I. în articolele pe care le publica în „Raza” cuprinde aspecte precum: educația tineretului, situația intelectualului de la sate, influența nefastă a sectelor, rolul religiei și a fețelor bisericești în comunitate ș.a. (*Înfrângere sau victorie* (nr. 252); *Demobilizare* (nr. 30), *Dă-ne, Doamne, pace* (nr. 327); *Ne-am pregătit deja* (nr. 432), *Marea adunare de protest* (nr. 252), *Pentru cei ce nu cunosc* (nr. 326) ș. a. Din moștenirea sa publicistică remarcăm o serie de articole în care este abordată problema educației spirituale și a păstrării tradițiilor și preceptelor creștine: *Educația religioasă a copiilor* (Luminătorul, 1926,), *Influența religioasă a mozaismului asupra lumii păgâne* (Luminătorul, 1927).

Bibliografie:

Păcurariu, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, 1996; Chișinău: *Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

TOFAN, Gheorghe (05.11.1880, Bilca, Rădăuți - 15.07.1920). Critic și istoric literar, publicist. Studii la liceul din Suceava și Universitatea din Cernăuți. A colaborat la revistele „Convorbiri literare”, „Viața românească” ș.a. A editat *Foiletoanele* lui M. Teliman (Suceava, 1906), a înființat revista „Școala” (Suceava, 1905-1914). În 1912-1914 a înființat la sate 14 școli particulare și o școală normală de fete.

În 1917 a organizat cursuri de limbă română pentru învățători la Bălți și la Chișinău. La Chișinău a colaborat activ la presa locală și a participat la reorganizarea învățământului din Basarabia. În 1919 a fost numit

secretar-șef al Instrucțiunii publice din Bucovina. A scris lucrările *Școala primară din Bucovina* (Vălenii de Munte, 1909), *Învățământul public în Bucovina de la anexare până la izbucnirea războiului* (1920).

Bibliografie:

Bilețchi, I. *Din viața lui Gh. Tofan* // Junimea literară. Cernăuți, 1926, nr. 1-2; Loghin, C. *Gheorghe Tofan* // Revista Bucovinei, 1944; Nistor, I. *Unirea Bucovinei* (Studii și documente). București, 1928; *Chișinău. Enciclopedie. Ch.*, Ed. Museum, 1997.

TOMESCU, Constantin (20.11.1890, Constanța - 05.07.1983, București). Profesor, cercetător și publicist, om politic. Studii la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași (1912-1915). Își ia licența (1916) și doctoratul (1927) în teologie la București. Din 1918 Secretar general al Mitropoliei Basarabiei. Suplinește funcția de profesor de istorie a bisericii române la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926-1941). Prodecan al Facultății de Teologie din Chișinău (1926-1928). Călătorii de studiu în Turcia, Palestina, Siria, Liban, Persia.

T. C. activează în cadrul mai multor periodice basarabene: redactor al revistei bisericești „Luminătorul”, membru al comitetului de redacție al revistei „Arhivele Basarabiei”, redactor la „Revista istorico-arheologică-bisericească”. A scris și editat o serie de cărți cu caracter istoric: *Istoria Sf. mănăstiri Hârjauca* (Chișinău, 1924); *Mitropolitul Grigore IV al Ungrovlahiei* (Chișinău, 1927); Autor al unor publicații de materiale istorice inedite, inclusiv recensăminte ale populației Basarabiei din anii '20 ai sec. al XIX-lea depistate în arhive: *Documente și scrisori din familia Andronache Donici* (Chișinău, 1928); *Documente din Basarabia* (Chișinău, 1928) ș.a. Deputat și Ministru în guvernul lui Octavian Goga (1938). Represat de regimul comunist din România, fiind întemnițat în penitenciarul de la Sighet. Ulterior, eliberat și stabilit la Constanța.

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie. Chișinău, 1939; Păcurariu, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, 1996; *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice.* Chișinău, 1925; *Chișinău. Enciclopedie.* Chișinău, Editura Museum, 1997; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch. 1997; Buzilă, Boris. *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*. București, Editura Fundației Culturale Române, Chișinău, Știința, 1996.

TUDOR, Iorgu (Gheorghe) (01.02.1885, Stâncăuți, Bălți - 07.12.1974, București). Poet, prozator, publicist și traducător. Debutul literar este consemnat de apariția baladei *Hoțul*, scrisă în limba rusă, și care are în calitate de subtitlu remarcă: *Legendă moldovenească* (Chișinău, 1904). În calitate de protagonist îl găsim aici pe haiducul Tobultoc, hoț cunoscut în Basarabia anilor '20-'30 ai sec. XIX.

T. I. colaborează la „Basarabia” (1906-1907), „Luminătorul” (1908-1915), „Soarele”, „Viața Basarabiei” (1932-1944), „Flori de stepă” (1938), „Gând basarabean” (1941), „Basarabia literară” (1942-1943) ș.a. Semnează preponderent cu pseudonimele: *I. T-ov*, *T. Odorov*, *T-V*, *Gheorghe To-v*, *I. T. Todorov*, *George Tudor*, *Iuri Amoro*, *Stâncăuțeanu*, *Gh. Stâncă*, *Iorgu Vârtej* ș.a. Participant la Primul Război Mondial. La Congresul militar moldovenesc este ales deputat în Sfatul Țării. La 27 martie 1918 a votat pentru Unirea Basarabiei cu România.

După actul Unirii este promovat în diferite funcții: consilier municipal și județean, viceprimar al Chișinăului (1920, 1932-1933), vicepreședinte al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia. Este animator și redactor al mai multor ediții periodice: „Făclia Țării” (1912), „Soldatul moldovan” (1917), „Moldova de la Nistru” (1920-1923), „Poetul”, „Pagini basarabene” (1931), „Cuvânt moldovenesc”, „Pe drumuri noi” (1924-1928) ș.a. A editat volumul *Sub steagul străin. Povestire din vremuri grele de război* (Lemberg, 1915).

T. I. este cunoscut de asemenea prin cărțile *Nopți ale iubirii*, Chișinău, 1905; *Rumânskaia muza* (traduceri din poezia românească), Chișinău, 1916; *Urme sfinte* (poezii biblice), Chișinău, 1940; *Pe frontul Manciuriei*, Chișinău, 1940 // revista „Itinerar”; *Bezne*, Chișinău, 1940; *Nervi și flăcări*, Chișinău, 1940; *Un revelion în pădure*, Chișinău, 1943 ș. a.

A rămas în manuscris lucrarea *Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918-1940*. Ea este structurată în următoarele trei capitole: „Societăți culturale”, „Ziare și reviste”, „Scrisul și scriitorii basarabeni”. Lucrarea relevă o amplă cunoaștere a culturii românești din Basarabia, desenându-l pe T. I. ca pe un cugetător consemnat, apt de cercetări erudite. Investigația lui T. I. reprezintă „o replică vehementă a acelor afirmații iresponsabile care s-au declarat ani în șir în literatura istorică din R.S.S.M. cu privire la dezvoltarea culturii naționale basarabene în anii 1918-1940” (A. Petrencu).

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie, Chișinău, 1939; Cuțarov-Aldea, Ch. *Un animator al culturii basarabene - Iorgu Tudor*, „Glasul Națiunii”, 1992, 1 mai; Cimpoi Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. București, 2002; Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007; Petrencu A., *Figuri culturale basarabene // Basarabenii în lume*. Vol. IV Chișinău, 2007.

TUDOR, Nadejda (Speranța) (20.12.1888, Manzâri, Tighina – 1942, Chișinău). Poetă, publicistă. Soția scriitorului Iorgu Tudor. Studii la Școala Eparhială din Chișinău. Activează în calitate de profesoară la Școala din Vadul-lui-Vodă, apoi la Liceul Industrial din Chișinău. A participat, ca soră de caritate, în Primul Război Mondial. Împreună cu Elena Alistar participă la fondarea Ligii Femeilor Basarabene (1917). Este membru fondator al Societății Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni (1940). Debutază pe paginile revistelor „Luminătorul” și „Făclia Țării”, fondată de Iorgu Tudor. Colaborează la publicațiile „Lira Basarabiei”, „Generația noastră”, „Cuvânt moldovenesc”, „Moldova de la Nistru”, „Mișcarea feministă”, „Viața Basarabiei”, „Pământ și voie”.

Bibliografie:

Cimpoi, M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ch., Ed. ARC, 1997. *Femei din Moldova*. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum 2000; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

TUFESCU-POLEAKOV, Valentina (12.03.1914, Chișinău — ?). Scenograf. Studii la Școala de arte plastice din Chișinău (1932-1936), secția de arte grafice și decorative, atelierul lui A. Baillayre. Realizează împreună cu V. Neceaeu, A. Modval, A. Plămădeală pictura murală a Catedralei din Tighina (1934). Din 1936 și până în 1938 urmează cursurile Academiei de Arte din București, după terminarea căreia este angajată în calitate de scenograf la Teatrul Național din București (1938-1939), iar mai apoi la Teatrul Național din Iași (1939-1940).

Bibliografie:

Chișinău, *Enciclopedie*, Ch., Ed. Museum, 1997; Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Știința, 2000.

T

ȚEPORDEI, Vasile (05.02.1908, Cârpești, Cahul – 05.2002, București). Preot, publicist, memorialist. Născut într-o familie de țărani. A absolvit cu mențiune școala primară din satul natal (1921). Se înscrie la Seminarul Teologic din Ismail, de unde se transferă la Seminarul Teologic din Chișinău (1922).

În timpul studiilor se manifestă ca unul dintre cei mai sânguincioși și activi elevi: în clasa a treia devine mediator pentru elevii mai slabi la învățătură; în clasa a opta publică primele articole; ține predici la Catedrală. În perioada studiilor la Seminar a avut în calitate de profesori pe C. Popovici, Gh. Rașcov, M. Rădulescu.

După absolvirea Seminarului urmează Facultatea de Teologie a Universității din Iași cu sediul la Chișinău (1929-1933), unde a fost discipolul unor personalități reprezentative ale culturii românești, ca Ștefan Ciobanu, Nichifor Crainic și Gala Galaction. Publică lucrarea *Politicianismul și Basarabia în cei 13 ani de Unire* (Chișinău, 1931). În anii studenției (1930-1932) conduce revista Societății Culturale Petru Movilă „Studentul”, predă gratuit religia în școala primară „Ecaterina Teodoroiu”, este colaborator la ziarul „Raza”, ia parte activă la conferințe publice etc.

După absolvirea Seminarului Pedagogic din Iași (1933-1939) suplinește funcția de profesor secundar la catedra de religie la Liceul de băieți din Chișinău, Liceul Industrial (1937), Liceul „Alexandru Donici” (1938), Liceul „Regina Maria” (1939). În 1937 semnează lucrarea *Preotul-poet Alexei Mateevici*, care va apărea în paginile revistei „Viața Basarabiei” cu o prefață a lui Ștefan Ciobanu.

Colaborează la publicația „Raza”, aproape în fiecare număr scrie editoriale, articole, schițe semnate cu diverse pseudonime: Vasile Dascăluș, Vlad Țepeș, Țepeluș. Se află în fruntea ziarului „Raza” (1939-1944). În 1940 se refugiază la București împreună cu colegiul redacțional. Este angajat la Școala Normală de Menaj din București (1940).

Tot atunci fondează Asociația Presei Române din Basarabia și Sindicatul Ziariștilor Români. Un an mai târziu fondează Asociația Scriitorilor și Ziariștilor Basarabeni. Activează în calitate de secretar general al Cercului Refugiaților Basarabeni. Revine la Chișinău (1941-1944), unde se angajează în calitate de profesor la Liceul „Regina Elizabeta”(1941), ulterior lucrează la Liceul Militar „Regele Ferdinand” (1942-1944). Tot în această perioadă este redactor la cotidianul „Basarabia”, subîntitulat „Ziarul noii vieți românești”, publicație editată de Ministerul Propagandei Naționale. Se refugiază la București, în 1944, unde se angajează ca profesor la liceele „Bălașa”, „Brâncoveanu”, „Carol I”, „Regina Maria” (1944-1946).

Pentru intoleranță față de regimul comunist, propagandă națională și promovare a idealurilor creștine” este deportat din București în Uniunea Sovietică, judecat și condamnat la 25 de ani de închisoare (1948). Se află în detenție în mai multe lagăre din sistemul GULAG. Revine în România în 1956.

Este numit de către Patriarhul Iustinian preot suplinitor la Parohia Creangă din Colentina (1957-1958). Păstorește parohia Islaz, Brănești. Activează în parohia Marcuța, București (1967-1997). Ultimele trei decenii ale secolului XX colaborează cu articole la publicațiile: „România literară”, „Telegraful român”, „Literatura și Arta”. Publică două lucrări de memorii – *Amintiri din Gulag* (București, 1992) și *Drumul Golgotei* (București, 1995). La începutul anilor '90 a secolului trecut a publicat în presa de la Chișinău articole prin care susținea mișcarea națională de la est de Prut.

Bibliografie:

Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002; Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, Univers Enciclopedic, 1996; *Calendarul bibliotecarului*, 1998. Chișinău, 1997; Butnaru, V. *Părintele Vasile Țepordei: un condamnat la moarte* // Columna, 1990; Crăciun, Victor. *Memoriile lui Vasile Țepordei* // Basarabia, 1991, nr.11: *Părintele Vasile Țepordei a plecat în veșnicie* // Luminătorul. 2002, nr.3; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia.1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

U

USCAT, Iacob (1857, Chișinău - 1900, Chișinău). Arhitect. Fiul episcopului școlii parohiale armenesti. Studii la Liceul Real din Chișinău, apoi la Colegiul de Construcție din Sankt-Petersburg, pe care îl absolveste în 1884.

A deținut funcția de arhitect în administrația serviciului vamal din Basarabia, expert-arhitect în diverse orașe din ținut, apoi tehnician la Zemstva din Odessa și la Primăria municipiului. Revenit la Chișinău a elaborat și dirijat în 1884-1892 construcția mai multor edificii de importanță administrativ-socială și privată: casa de pe moșia Zaharianov-Mimi din Bulboaca; casa boierească de pe moșia Harting-Sturdza de la Budești; casa A. Mimi; casa inginerului Ș. Serbov; casa lui Gorodețki. A condus proiectul reconstrucției clădirii Băncii de Stat din Chișinău, demonstrând înalte calități profesionale.

Bibliografie:

Chișinău. Enciclopedie. Chișinău, Editura Museum, 1997.

USINEVICI, Ștefan (27.04.1881, Trebujeni, Orhei – 23.02.1934, Chișinău). Medic veterinar. Promotor al idealurilor naționale. Studii la Școala Duhovnicească și la Seminarul Teologic din Chișinău. La procesul „Pământeniei studenților basarabeni” din Dorpat (Tartu) este învinuit că ar fi luat parte la mișcarea separatistă și organizarea complotului împotriva statului rus. Este eliberat din închisoare, fixându-i-se domiciliu forțat la Trebujeni. Reușește să plece în România, unde se înscrie la Facultatea de Medicină din București. Face cunoștință cu o pleiadă de emigranți basarabeni: Zamfir Arbore-Ralli, Petre D. Cazacu ș. a. Revine în Rusia și participă la războiul ruso-japonez (1905). După război își depune dosarul pentru studii la Institutul Veterinar din Harkov. Se angajează conform specialității în comuna Nădușita, ținutul Soroca.

Întreține relații cu membrii grupării naționale moldovenești – D. Vrabie, Ion Pelivan, Petru Fală. La începutul Primului Război Mondial (1914) este mobilizat. Revine la Chișinău după sfârșitul războiului, fiind angajat în funcție de inspector veterinar. Elaborează o lucrare memorialistică care cuprinde evenimente și date a unei perioade de 25 de ani. La recomandarea lui Ion Pelivan unele fragmente au fost tipărite în „Viața Basarabiei”, cu titlul *Prin temnițele rusești*. În 1996 memoriile lui U. S. au fost publicate în volumul *Nostalgii basarabene* (Cluj Napoca).

Bibliografie:

Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ch., Ed. ARC, 1997; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Vol 2. Chișinău, 1997; *Calendar Național*, 2006. Chișinău, 2005; Pelivan, I. Ștefan Usinevici // „Viața Basarabiei”, 1941, nr. 8.

V

VASILIU-HASNAȘ, Elena (prima jumătate a sec. XX). Poetă, prozatoare, publicistă, colaboratoare a ziarului „Viața Basarabiei” și a revistei cu același nume, unde a semnat poeme, eseuri, proză scurtă. A colaborat și la publicațiile: „Bugeacul”, „Pagini Basarabene”, „Cuget Moldovenesc”. În 1930 a editat la București volumul de povestiri scurte *Sunt ani de când te-aștept...*, caracterizate prin delicatețe și grație feminină. „*Crizantema albă ca „simbol al nădejzii mute” este motivul-cheie al versurilor V. -H. E. pătrunse de fiorul aflării la „margini de abis”* (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Scriitori de la „Viața Basarabiei”: Poezie, proză, critică și publicistică literară. Selecție de Al. Burlacu și Alina Ciobanu. Ch., 1990; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1997, ediția a II-a; *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie, prefață și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

VATAMAN, Paul (30.10.1899, Soroca – 1941/1942, închisoarea din Penza, Rusia). Pedagog și scriitor, cercetător al ținutului natal. Studii la Școala normală din Soroca (1919), apoi la Liceul „Alecru Russo” din Chișinău și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Activează ca suplinitor la Școala Normală din Vaslui (1924). După obținerea licenței, în 1925, este profesor, iar din 1928 până în 1933 – director al Liceului „A.D. Xenopol” din Soroca. Este responsabil de editarea Anuarului acestei instituții de învățământ.

V. I. se ocupă intens de studierea trecutului cultural și istoric al județului Soroca, editând în 1938 volumul *Figuri sorocene*, care include o serie de portrete ale celor mai de seamă personalități care provin din județul Soroca: Emanuil Gavrilă, Simeon Murafa, Iustin Frățiman, Vasile Sacară ș.a. Culege creații populare, care ulterior vor fi publicate de către cunoscuta folcloristă Tatiana Gălușcă. Participă la organizarea căminelor culturale în mai multe sate și comune. În iunie 1941 este represat.

Bibliografie:

Colesnic, Iu. *Basarabia necunoscută* Ch., 1997; Bulat, N. *Județul Soroca, file de istorie* Ch., 2000; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Buc., 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

VĂSCĂUȚEANU, Elisabeta (1.11.1897, Boureni, Cahul – 24.06.1989, Iași). Savant, biochimist. Studii la școala primară în satul Larga Veche, Cahul și la Chișinău (1913-1918), apoi la Facultatea de Științe a Universității din Iași, unde și-a luat licența în științe chimice (1926). În ianuarie 1926, **V. E.** a fost încadrată preparator, iar la 1 decembrie 1926 – asistent suplinitor la Catedra de Chimie fizică și Chimie analitică a Facultății de Științe de la Universitatea ieșeană, parcurgând succesiv toate treptele ierarhiei universitare: asistent definitiv (1938), șef de lucrări (1942), conferențiar (1957) și profesor (1959). În perioada iulie 1928-decembrie 1929 își completează pregătirea profesională prin specializare în Polarografie, efectuată la Institutul de polarografie din Praga.

Susține, în aprilie 1938, teza de doctorat, obținând titlul de doctor în științe chimice. În anul 1948 a fost încadrată conferențiar suplinitor la disciplina de Biochimie, care a fost introdusă pentru prima dată în planul de învățământ al Facultății de Științe Naturale și Chimie. **V. E.** a pus bazele predării Biochimiei în Universitatea „Al. I. Cuza”, organizând primul laborator la această disciplină.

În activitatea de cercetare științifică, **V. E.** a abordat teme fundamentale și aplicative din domeniile de chimie fizică, chimie analitică, chimie organică și mai ales de biochimie. Între numeroasele studii științifice publicate în reviste de specialitate se înscriu lucrările de polarografie, cercetările asupra capacității de complexare a unor compuși optic activi, cercetările de biochimie animală și biochimie vegetală.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006.

VĂSCĂUȚEANU, Theodor (18.02.1896, Bolboci, Soroca - 18.09.1933, Iași). Savant, geolog. După absolvirea studiilor secundare s-a înscris, în 1918, la Universitatea din Iași, Facultatea de Științe Naturale. V. T. a fost numit, fiind încă student (1922), preparator la Laboratorul de Geologie de la Universitate din Iași. În 1924 a fost avansat asistent. A susținut licența cu distincție la geologie în anul 1925. Încă înainte de obținerea licenței, V. T. a publicat în „Memoriile Academiei Române” un studiu important asupra cretacului superior din Platforma Moldovenească.

În 1928 a publicat o lucrare privind fauna argilelor sarmatice de la Ungheni, din malul Prutului, lucrare care pune bazele stratigrafiei moderne a sarmațianului din Platforma Moldovenească.

Lucrarea de bază a fost însă teza de doctorat, care a fost susținută în 1931 la Universitatea din București. În această lucrare V. T. se ocupă de fosilele siluriene din Platforma Moldovenească. În 1927 este numit șef de lucrări al Laboratorului universitar de Geologie. Pentru pregătirea tezei de doctorat, în 1928, V. T. a fost trimis cu o bursă, pe timp de doi ani, la Praga, renumit centru de geologie și paleontologie. Lucrarea de doctorat a fost tipărită în anul 1932 de către Institutul de Geologie al Academiei Române. S-a stins din viață la vârsta de 37 de ani.

Bibliografie:

Bejan, Vlad, Maftai, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura PIM, Iași, 2006.

VÂRNAV, Teodor (01.03.1801, Florești, Vaslui - 25.02.1868, Pociumbeni, Bălți). Prozator și poet. Studii în română, apoi în greacă cu dascăli de casă. În 1818 se stabilește în Basarabia, activează un timp la judecătoria din Hotin. Își cumpără moșii în ținuturile Iași și Hotin, locuind din 1822 la Burlănești, Edineț.

În 1840 se stabilește în satul Pociumbeni, Râșcani, unde rămâne până la sfârșitul vieții, ocupându-se cu agricultura. V. T. a scris satire și poezii lirice, dintre care numai satira *Unui megieș speculant* a ajuns până la noi. Povestirea autobiografică *Istoria vieții mele* (1845), considerată prima lucrare memorialistică în literatura română, i-a asigurat lui V. T. locul în

istoria literară. Într-o ediție aparte lucrarea a fost tipărită în 1908 de focloristul Artur Gorovei.

Cartea de memorii a lui V. T. „*ne vrăjește ca o mărturie făcută în deplină intimitate la gura sobei, focul cu vâlvoirea lui miraculoasă fiind amintirea – ecran a unui destin asumat și consumat*” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1923; Cardaș, Gh. *Poeți și prozatori basarabeni*. București, 1937; Haneș, P.V. *Scriitorii basarabeni. 1850-1940*. București, 1942; Bezviconi, G. *Costache Stamati. Familia și contemporanii săi*. Iași, 1942; Cioculescu, Ș. *Viața și opera lui Teodor Vârnav*. București, 1975; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979; *Istoria literaturii moldovenești*. Vol. II. Chișinău, 1988; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

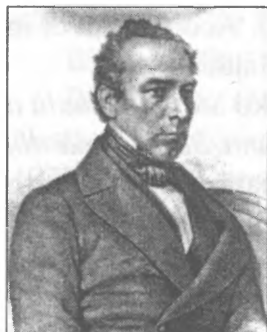
VELICAN, Sabin (numele adevărat **Sabin Popescu-Lupu**) (04.02.1909, Celei, Gorj – 25.02.1999, Târgu-Jiu). Prozator și pedagog. Studii la Școala Normală din Târgu-Jiu.

Din 1929 activează ca pedagog în Basarabia. Timp de doi ani, împreună cu câțiva studenți de la Facultatea de Teologie din Chișinău, editează pe cont propriu ziarul bilunar „Opinia Chișinăului” (1929-1930). Colaborează la „Curentul” (București), „Cuvânt moldovenesc”, „Raza”, „Curierul”, „Școala basarabească”, „Viața Basarabiei”, „Basarabia” (Chișinău) ș.a. La ziarul „Basarabia” susține rubricile: „Figuri basarabene”, „Realități basarabene”, „Din viața sub sovietici”, „Reportajul zilei” ș.a. Debutază editorial cu romanul *Pământ viu*, premiat în manuscris de Uniunea Intelectuală din România (1938) în frunte cu Liviu Rebreanu și editat la București în 1939. În 1943, la Chișinău îi apar schița documentară *Drumul Sevastopolului* volumul de nuvele *Frumoasele*. În 1945 publică la Târgu-Jiu basmul *Rusalin* cu subtitlul *Povestea viteazului din munți*. După război este persecutat. În ultimii ani de viață tipărește romanele: *Încântare* (1994), *Răzvrătitul* (1996), *Docan*. Vol. I (1995).

Bibliografie:

Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1982; Cimpoi, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; Burlacu, Al. *Literatura română din Basarabia*.

Anii '20- '30. Chișinău, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.

VELTMAN, Aleksandr (20.07.1800, Sankt-Petersburg - 23.01.1870, Moscova). Scriitor rus, membru corespondent al Academiei de Științe din Sankt-Petersburg. După absolvirea școlii militare de la Moscova este trimis în Basarabia pentru a participa la activitatea Comisiei Topografice Militare (1818-1828).

Participant la Războiul Ruso-Turc din 1828-1829, prieten al scriitorului A. Pușkin din perioada exilului acestuia în Basarabia. Autorul lucrării memorialistice *Amintiri basarabene despre Pușkin* (1899). Se află în relații bune și cu alți reprezentanți ai elitei literare și aristocratice ai vremii: V. Raevski, I. Liprandi, C. Stamati. Poeziile sale satirice *Iertat să-mi fie al lirei discordantul glas...* și *Joc* circulau în manuscris și i-au adus popularitate ca poet. V. A. a călătorit mult prin Basarabia, reușind să cunoască în detalii istoria, tradiția, folclorul și cultura poporului băștinaș. Observațiile sale au servit drept subiect al altei lucrări: *Amintiri din Basarabia. Schițe privind istoria veche a Basarabiei* (1828). Aproximarea de cultura și spiritualitatea basarabeană l-au ajutat să însușească limba română.

A scris un șir de romane și povestiri inspirate din călătoriile sale: *Pelerinul* (1831-1832), *Stâncile de la Costești*, *Ursul* (1842), *Fericire-ne-fericire* (1863) ș.a. Aceste lucrări păstrează reflecții ale impresiilor din perioada aflării sale în Basarabia și Principatele Române.

Povestirea *Tunsul*, publicată în 1840 sub pseudonimul Radul Curalesco și atribuită de unii cercetători lui V. A., a fost tradusă de A. Donici și publicată de M. Kogălniceanu (1844, 1845). Operele lui V. A. conțin un material factologic, geografic și etnografic complex. Era considerat de B.P. Hașdeu un ilustru călător și geograf, iar creația lui V. A. i-a servit drept model de inspirație în debutul literar.

Bibliografie:

Кидел, А. А. *Велтман // Днестр*, 1957 nr. 5; *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol. I. Chișinău, 1986; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

VENELIN, Iuri (numele adev. **Huța**), (04.05.1802, Tibova, Svaleava, Transcarpatia - 07.04.1839, Moscova). Filolog și istoric-slavist. S-a născut

și a fost educat în familia unui preot de origine ucraineano-română. Studii la Liceul din Ujgorod, la Universitatea din Lvov (1821-1822).

Predă limba rusă și aritmetica la Pensionul pentru fiii de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău (1822-1825). Acolo i-a avut în calitate de discipoli pe frații Alexandru și Boleslav Hâjdeu.

Debutează cu o recenzie la studiul lui I. Iakovenko *Starea actuală a principatelor turcești Moldova și Valahia și a regiunii Bessarabia din Rusia*. În 1830 este delegat de către Academia Imperială de Științe într-o expediție științifică în Moldova, Valahia și Bulgaria. Scopul acestei călătorii era colectarea și cercetarea cărților și manuscriselor de limbă slavonă, română și greacă aflate în biblioteci și mănăstiri.

La finele acestei expediții (1831) locuiește o perioadă la Chișinău. Este ales membru al Societății de Arheologie și Antichități din Rusia (1833).

V. A. a manifestat un interes constant pentru istoria românilor, problema originii populației est-romanice, pentru istoria relațiilor culturale dintre popoarele Rusiei, Bulgariei și a Principatelor Dunărene. În 1840 publică prima sa lucrare *Cărți domnești* (gramotî – în l. rusă) *vlaho-bulgare sau daco-slavone*, în care sunt investigate aspecte și principii ale diplomatiei slavo-române. V. I. a fost animatorul proiectului de studiere, în instituțiile de cercetare și învățământ din Rusia, a istoriei, limbii și literaturii bulgare a obiceiurilor coloniștilor bulgari din Basarabia. A publicat un șir de lucrări la această temă, una dintre ele *Drevnie i nâneșnie bolgarî* (Moscova, 1829 Vol.-1841 Vol.2) a devenit un studiu de referință pentru specialiștii din domeniu.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1. Chișinău, 1985; Фомин, С. Ю. Венелин - этнограф, языковед // Дружба народов, 1982, nr. 4; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

VETROV, David (numele adev. **Fiksmán**) (22.6.1913, Chișinău - 22.9.1952, Chișinău). Poet, prozator, publicist. Studii neterminate la Facultatea de Medicină din Toulouse, Franța (1930) și la Facultatea de Tehnologie a Universității din Iași (1932). Scrie și publică de timpuriu. Colaborează cu eseuri la publicațiile: „Timpul”, „Lumea”, „Jurnalul literar”, „Iașul”.

Participă la mișcarea antifascistă. După război publică volumul de poezii *Drumul spre Moldova* (1946). Sub regimul totalitar comunist „*infernul proletcultist a înghițit fără șanse de recuperare*” de rând cu alți scriitori și pe V. D.” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Bilețchi, N. *David Vetrov*, în vol. *Profiluri literare*. Chișinău, 1972; Nastasiu, V. *Aspectul critic al publicisticii lui David Vetrov* // *Cultura*, 1973, 23 iun.; *Literatura și Arta Moldovei*. Enciclopedie. Vol. 1. Chișinău, 1985; Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Ed. ARC, 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

VICOL, Teodor (1888, Biești, Orhei - ?). Poet, prozator, publicist. Absolvește Facultatea de Medicină din Iași. Doctor în medicină, profesor la Facultatea de Medicină din Iași, a publicat, în 1924, lucrarea *Plăgile cordului*.

Pe parcursul perioadei interbelice este prezent cu poezii, articole și proză scurtă în ziarele „Cuvânt Moldovenesc”, „Opinia” și în revistele „Moldova de la Nistru” și „Viața Basarabiei”. Întreaga operă realizată de V. T. a fost adunată în cărțile de nuvele *Pe scara vieții* (1919), *Dureri și nădejde* (1937) și în volumul *Lira Basarabiei* (1939).

Bibliografie:

Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia. Antologie, prefată și glosar de Veronica Bâtcă. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996; Cimpoi, M. *O istorie a literaturii române din Basarabia*. Ch., 1997; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*. Chișinău, Editura *Prut Internațional*, 2007.

VOIȚEHOVSKI, Tatiana (01.09.1915, Petrograd - 26.02.1976, Chișinău). Pianistă, profesoară. Conferențiar din 1964. Studii la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București (1933-1939). A studiat cu Florica Musicescu (pian), Mihail Andricu (muzică de cameră), Ioan D. Chirescu (teorie-solfegiu). În anii 1940-1941, 1947-1967 profesoară de pian și istoria pianismului, șef de Catedră pian principal (1968-

1973) la Conservatorul “G. Musicescu” din Chișinău. Autor a unor culegeri de piese pentru pian de compozitori din Moldova.

Bibliografie:

Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1, Chișinău, 1985; Axionov, V. *File dintr-un calendar redeschis pentru un deceniu* // *Literatura și Arta*, 1986, 24 iulie; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova: Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, 1996.

VRABIE, Grigore (20.01.1890, Bârboieni, Chișinău- ?). Inginer, agronom. Licențiat al Academiei de Agricultură din Cluj. În Basarabia activează ca profesor la Școala de Viticultură din Chișinău, muzeograf la Muzeul Național din Chișinău. Rămâne în istoria culturii și spiritualității basarabene ca un promotor al tradițiilor naționale. Fondează, alături de alți colegi, Asociația Culturală „Cuvânt moldovenesc”. Este ales consilier municipal, exercită funcțiile de membru în Corpul agronomic și în Colegiul inginerilor din România. Suplinește funcția de profesor la Universitatea Populară din Chișinău. A derulat și dirijat numeroase cercetări științifice asupra solului, pădurilor și agriculturii din Basarabia, publicând mai multe lucrări științifice, printre care *Influența procentului de degradare* (București, 1929); *Câteva pagini glorioase din trecutul Muzeului Național din Chișinău* (Chișinău, 1936).

Bibliografie:

Figuri contemporane din Basarabia. Enciclopedie. Chișinău, 1939; *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

VRABIE, Olga (11.11.1902, Chișinău - 14.08.1928, Mănăstirea Vărațic). Poetă. Provine dintr-o familie de nobili. Tatăl ei, Dumitru Vrabie, era primar de Bălți. Studii la școala primară cu predare în limba rusă și Liceul de fete „Gehnșke” din Bălți (1912-1919). În 1920 se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Debutează cu poezii în paginile revistei „Viața românească”. Este încurajată și îndrumată de Garabet Ibrăileanu care i-a fost profesor. Studiile pe care le-a obținut și comunicarea cu reputatul profesor i-au ajutat V. O. să însușească la perfecție limba literară română. În diverși ani a colaborat la „Însemnări ieșene”, „Adevărul literar și artistic”, „Viața Basarabiei”. A fost membră a Asociației literare de pe lângă revista „Viața românească”. A murit la 26 de ani, boala necruțătoare rupându-i destinul literar înainte ca opera să atingă

maturitatea. Versurile V. O au fost incluse în volumele *Poezii* (1995) și *Opera completă* (1997). V. O. „a cultivat, ca și Magda Isanos sau Alice Călugăru, o lirică feministă, marcată de ardoare și naturalism, de proiecții fantasmagorice într-un univers intim, mărunț, plin de vrajă” (M. Cimpoi).

Bibliografie:

Năstase, D. *Olga Vrabie: Repere biografice*, în vol.: Vrabie Olga. *Opera completă*, Iași, 1997; Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997; *Femei din Moldova. Enciclopedie*, Chișinău, 2000; Hotineanu, E., *Lirica interbelică din Basarabia și poezia franceză modernă*. București, 2001; *Calendar Național*. Chișinău, 2002. Burlacu, A., *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*, Chișinău, Ed. Tehnica-INFO, 2002; *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2006*, Chișinău, 2007.

Z

ZABOROVSKI, Ion (05.03.1888, București - 1953, București). Profesor, publicist. Studii la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Susține doctoratul la Universitatea din Iași. La Chișinău este angajat profesor la Liceul „Al. Russo”, la Universitatea Populară și la cea Muncitorească.

Z. I. a deținut funcțiile de director al Bibliotecii Centrale din Chișinău, director de liceu, comisar general pentru recensământul din 1930, președinte al Asociației Profesorilor Secundari din Chișinău, inspector-șef al regiunii școlare Chișinău (1928-1929), senator de Lăpușna (1932), consilier municipal. Este un promotor local al ideologiei Partidului Național-Țărănist.

A activat în cadrul Asociației „Astra Basarabeană”, fiind membru în Comitetul de conducere. A desfășurat o amplă activitate editorială și publicistică: redactor la revista „Școala basarabeană”, director al ziarului „Viața Basarabiei”. Scrie și publică numeroase articole, cele mai reprezentative fiind: *Basarabia: câteva precizări istorice* // *Viața Basarabiei*, 1932, nr.2; *10 mai 1866: Un moment istoric: Ziua sărbătorii naționale a României?* // *Viața Basarabiei*, 1932, nr. 5; *Unirea Principatelor: Un moment diplomatic în preajma convocării Divanurilor Ad-Hoc* // *Viața Basarabiei*, 1935, nr. 2.

Bibliografie:

Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, 1940; *Figuri contemporane din Basarabia: Enciclopedie*. Chișinău, 1939; *Chișinău: Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.

ZAIC-BORELLI, Simion (1.03.1887, Tiraspol - 13.09.1964, Chișinău). Tenor. Pseudonim scenic: Giacomo Borelli. Studii la Liceul

de băieți din Tiraspol, Liceul „Richelieu” din Odessa (1897-1906) și la Școala de Muzică din această localitate cu profesorul Krâglov (canto). A continuat să-și perfecționeze măiestria la Conservatorul „G. Verdi” din Milano (1907-1911) cu San-Giovanni Lamperti (canto), urmat de dirijat coral (1911-1915). Debutul scenic – în anul 1911 în rolul titular din „Faust” de Ch. Gounod. În anii 1911-1940 este solist la Teatrele unite imperiale ruse din Paris, Teatrele „Dal Verme” și „La Scala” din Milano, Opera Metropolitană din New York, Opera Română din București, Opera din Budapesta, Stockholm, Berlin, Beirut, Salzburg, Dresden, Hamburg, Köln, Geneva, Viena, Cluj. Profesor de canto la Conservatorul din Chișinău (1940-1941, 1953-1961) și Moscova (1947-1953).

Bibliografie:

Nițulescu, P. *Muzica românească de azi*. București, 1939; Dănilă, A. *Opera Basarabeană*. Chișinău, 1995; Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova*. *Lexicon enciclopedic*. Ch., Ed. ARC, 1996.

ZUBCU-CODREANU, Nicolae (1850, Nisporeni, Chișinău – 31.12.1878, Curtea de Argeș, România). Sociolog, filosof. Studii la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi la Academia Medico-Chirurgicală din Sankt-Petersburg. Împreună cu alți basarabeni se încadrează în mișcarea revoluționară din Rusia. În 1874 creează un cerc narodnicist la Chișinău.

Fiind urmărit de poliția țaristă emigrează în România (1875), unde colaborează la gazeta „Socialistul” și participă la crearea primelor cercuri socialiste. A scris câteva lucrări în domeniul sociologiei și filosofiei, dintre care cel mai mare interes îl prezintă studiul *Despre stat, proprietate și familie*, publicat în 1878 în revista narodnicistă din Geneva „Obscina” (nr. 3-4). În lucrările sale, într-o anumită măsură, a fost influențat de P. J. Proudhon. În 1877-1878 activează ca medic militar la Curtea de Argeș.

Bibliografie:

Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1970; Babii A. I. *Nicolae Zubcu-Codreanu*. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1980.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Chișinău, CETINI, 1996
2. Agrigoroaiei, Ion, Palade, Gheorghe. *Basarabia în cadrul României întregite. 1918—1940*. Chișinău, 1993.
3. Aklea, Constantin. *Pagini dintr-o istorie zbuciumată*. București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993.
4. Andronachi, Gheorghe. *Albumul Basarabiei*. Chișinău, 1933.
5. Antonescu, Ion. *Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*. Vol. 2. București, 1991.
6. Antonescu, Mihai A. *Basarabia dezrobită. Drepturi istorice. Nelegiuiri bolșevice. Înfăptuiri românești*. București, 1942.
7. Arbore, Z. C. *Basarabia în secolul XIX*. București, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, 1898.
8. Arbore, Z.C. *Eliberarea Basarabiei*. București, 1915.
9. Averescu, A. *Notițe zilnice din război*. Vol. 2. București, 1937.
10. Babei, A. *La Bessarabie. Etude historique, ethnographique et economique*. Paris, 1926.
11. Bacilă, Ioan. *Schiță istorică asupra hotarelor Basarabiei*. Chișinău, 1929.
12. Badiu V. *Sinteza activității lui Gheorghe V. Madan* // Revistă de lingvistică și știință literară, 1992, Nr. 6.
13. Badiu V. *Un spirit enciclopedist* // C. Stere, *În preajma revoluției*. Vol. I. Chișinău, 1990.
14. Baldin, Tache. *Basarabia noastră și actul Unirii votat de Sfatul Țării la 27 martie stil vechi. 1918*. București (f.a.) // *Basarabia*. Monografie editată de Ștefan Ciobanu. Chișinău, 1926.
15. Balotă N. *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX*. București, 1974.
16. Barbosa, Octavian. *Dicționarul artiștilor români contemporani*. București, Editura Meridiane, 1976.
17. *Basarabenii în lume*. Vol.1-2; Vol. 3-4, 2007. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002.
18. *Basarabia și basarabenii*. Alcătuire, studii și comentarii Mihai Adauge și Alexandru Furtună. Chișinău, *Uniunea Scriitorilor din Moldova*, 1991.
19. *Basarabia*. Zemstva. Chișinău, 1919.

20. *Basarabia sub drapelul Sfatului Țării*. Chișinău, Civitas, 1997.
21. *Basarabia*. Chișinău. Editura *Cartea Moldovenească*, 1991.
22. Bârlădeanu, Alexei. *Bazele științifice ale îmbunătățirii recoltelor // Viața Basarabiei*, 1932, nr. 9.
23. Bejan, Vlad, Maftעי, Ionel. *Personalități universitare ieșene din Basarabia*. Editura *PIM*, Iași, 2006.
24. Bejan, Vlad. *Permanența Basarabiei românești*. Iași, 2005.
25. Bezviconi, Gh. *Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău, *Universitas*, 1992.
26. Bezviconi, Gh. *Necropola Capitalei*. Chișinău, 1997.
27. Bezviconi, Gh. *Roirea familiilor românești peste Nistru*. Iași, 1941.
28. Bezviconi, Gh. *Românismul frunțașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânirea străină*. București, 1941.
29. Bibesco, Antonie. *Redeeming Bassarabia*. New York, 1921.
30. Bobeică, Alexandru. *Sfatul Țării - stindard al renașterii naționale*. Chișinău, 1993.
31. Bobănă, Gheorghe, *Alexandru Sturdza – istoric al filosofiei // Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2005, Nr. 1-3.
32. Bobănă, Gheorghe, Alexandru, Babii. *Moștenirea filosofică și literară a lui Alexandru Sturdza // Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2005, Nr.1-3.
33. Bobănă, Gheorghe. *Argumentul existenței lui Dumnezeu în concepția lui Alexandru Sturdza // Idei și valori perene în științele socio--umane. Studii și cercetări*. Tomul VI. Cluj-Napoca, Editura *Argonaut*, 2001.
34. Bobănă, Gheorghe. *Conceptul de toleranță în viziunea lui Alexandru Sturdza // Idei și valori perene în științele socio-umane. Studii și cercetări*. Tomul VII. Cluj-Napoca, Editura *Argonaut*, 2002.
35. Bobănă, Gheorghe, *Constantin Stamati-Ciurea*. Chișinău, Editura *Cartea Moldovenească*, 1983.
36. Bobănă, Gheorghe, *Ideea școlii naționale românești în perioada interbelică // Cugetul*, Chișinău, 2000, Nr. 1.
37. Bobănă, Gheorghe. Surugiu, Liliana. *Filosofia socială în opera lui Pavel Leonard // Revista de Filosofie și Drept*, Chișinău, 2002, nr. 1-3.
38. Bobănă, Gheorghe. *O scriere mai puțin cunoscută a lui Alexandru Sturdza: „Considerente despre filosofia creștină” // Basarabeni în lume*. Vol. I. Chișinău, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2002.
39. Boga, L.T. *Lupta pentru limba românească și ideea unirii la românii din Basarabia după 1812*. Chișinău, Tipografia Eparhială *Cartea Românească*, 1932.

40. Bogos, D.D. *Basarabia de la 1812 până la 1938*. Conferință ținută la Sala Dallas la 10 noiembrie 1938. Chișinău, 1939.
41. Boga, Leon. *A doua ocupație rusească a Țărilor Române după Arhiva Ministerului de justiție din Moscova*. Chișinău, Editura Cartea Românească, 1930.
42. Bogos, Dimitrie. *La răspîntie. Moldova de la Nistru*. Chișinău, 1924.
43. Bogos, Dimitrie. *Basarabia de la 1812 pînă la 1934*. Chișinău, 1938.
44. Boldur, A. *Basarabia românească*. București, 1943.
45. Boldur, A.I. *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*. Paris, 1927.
46. Boldur, Alexandru. *Istoria Basarabiei*. București, 1992.
47. Boldur, Alexandru. *Stat țărănesc // Viața Basarabiei*, 1934, nr. 7-8.
48. Boldur, Alexandru. *Statutul internațional al Basarabiei*. Chișinău, 1938.
49. Botoran, Constantin, Retegan, Mihai. *1918. Făurirea României Mari*. București, 1993.
50. Brătianu, Gh.I. *La Bessarabie*. București, 1943.
51. Burghel, G.G. *Câteva cuvinte cu prilejul serbării realipirii Basarabiei la Patria-Mumă*. Dorohoi, 1928.
52. Bruhis, Mihail. *Rusia, România și Basarabia - 1812, 1918, 1924, 1940*. Chișinău, 1992.
53. Burlacu, Alexandru. *Literatura română din Basarabia. Anii 20-30*. Chișinău, Editura Tehnica-Info, 2002.
54. Buzea, N. *Socialismul și creștinismul social*. Chișinău, 1926.
55. Buzilă, Serafim. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău, Editura ARC, 1996.
56. Buzilă, Serafim. *Enciclopedia interpreților din Moldova*, Editura ARC, Editura MUSEUM, 1999.
57. Buzilă, Boris, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918, 1918-1944)*. București, Editura Fundației Culturale Române, Chișinău, Editura Știința, 1996.
58. Cardaș, Gh. *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1912-1918)*. București, 1937.
59. Cardaș, Gh. *Aspecte din reforma agrară basarabească*. Chișinău, 1924.
60. Casso, L.A. *Dreptul bizantin în Basarabia*. Iași, 1940.
61. Cazacu, Aurel. *Obiecțiunile Rusiei împotriva drepturilor noastre asupra Basarabiei*. București, 1941.
62. Cazacu, P. *Câteva date din istoria Basarabiei*. București, 1925.
63. Cazacu, P. *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*. Chișinău, Știința, 1992.

64. Cazacu, P. *Notes sur la Bessarabie*. București (f.a.).
65. Cazacu, P. *The truth about the question of Bessarabia*. București, 1926.
66. Cazacu, D., Gore, P. *Populația Basarabiei pe naționalități*. București, 1919.
67. Ceacovschi-Mereșanu, Gleb. *Mihail Bârcă – compozitor și dirijor*. Chișinău, Editura Știința, 1995.
68. Cemortan, Leonid. *Teatrul Național din Chișinău. Schiță istorică*. Chișinău, Editura Epigraf, 2000.
69. Cernovodeanu, Paul. *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în contextul politic internațional. 1806-1920*. București, 1993.
70. Chetraru, Nicolae, Raileanu, Nicolae. *Baronul Alecsandru Stuart*. Chișinău, Editura Tyragetia, 2006.
71. Chicu, V.I. *Asupra fenomenului cultural din lumea satului // Viața Basarabiei*, 1939, nr. 2-3.
72. Chicu, V.I. *Despre sănătatea satelor // Viața Basarabiei*, 1933, nr.10.
73. Chicu, V.I. *Din datele unui neumanism // Viața Basarabiei*, 1939, nr.5.
74. Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.
75. *Chișinău. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1997.
76. Ciachir, Nicolae. *Basarabia sub stăpânirea țaristă (1812—1917)*. București, 1992.
77. Cibotaru, F. *Contribuții la istoria învățământului din Basarabia (1812-1866)*. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1962.
78. Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, Editura ARC, 1996.
79. Ciobanu, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, Editura Enciclopedică Gheorghe Asachi, 1993.
80. Ciobanu, Ștefan. *Unirea Basarabiei*. Editura Universitas, Chișinău, 1993.
81. Ciobanu, Ștefan. *Basarabia. Populația, istoria, cultura*. București, Editura CLIO, Chișinău, Editura Știința, 1992.
82. Ciocanu, I.M. *Cuvântarea ținută la 30 martie 1918 publicului cu ocazia sărbătorii Unirii Basarabiei*. Roman, 1918.
83. Cioranescu, G. *Aspects des relations russo-roumaines. Retrospectives et orientations*. Paris, Minord, 1967.
84. Ciugureanu, D. *Notes of Bessarabia*. London, 1920.
85. Ciurea, Eugeniu N. *Din trecutul și prezentul Basarabiei*. București, 1928.
86. Cojocaru, Cheorghe. *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)*. Iași, Editura Semne, 1997.

87. Cojocaru, Cheorghe. *Politica extremă a Republicii Moldova*. Chișinău. Civitas. 2001.
88. Cojocaru, Cheorghe. *Sfatul Țării: itinerar*. Chișinău. Civitas. 1998.
89. Cojocaru, Cheorghe. *Tratatul de Uniune Sovietică*. Chișinău. Civitas. 2005
90. Cojocaru, I. *Începuturile învățămîntului tehnic și profesional în Moldova și Țara Românească*. București, Editura Didactică și Pedagogică. 1967.
91. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău. Vol. 1, Editura Universitas, 1993.
92. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău. Vol. 2, Editura Museum, 1997.
93. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău. Vol. 3, Editura Museum, 2000.
94. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău. Vol.4, Editura Museum, 2002.
95. Colesnic, I. *Basarabia necunoscută*. Chișinău. Vol.5, Editura Museum, 2004.
96. Colesnic, Iurie. *Sfatul Țării. Enciclopedie*. Chișinău, Editura Museum, 1998.
97. Constantin, Ion. *România, marile puteri și problema Basarabiei*. București, 1995.
98. Constantinescu, N.A. *Nistrul, fluviu românesc. Ce reprezintă Basarabia / Dacia*, 1941, nr.3-4.
99. Constantinescu-Iași, P. *Basarabia arheologică și artistică*. Chișinău, 1932.
100. Constantinescu-Iași, P. *Buiucanii Chișinăului*. Chișinău, 1935.
101. Constantinescu-Iași, P. *Despre război*. Chișinău, 1932.
102. Constantinescu-Iași, P. *Circulația vechilor cărți bisericești românești în Basarabia sub ruși. Cîteva contribuții*. Chișinău, Tipografia Eparhială *Cartea Românească*, 1929.
103. Costenco, Nicolae. *Frumosul în viață și artă // Viața Basarabiei*, 1937, nr. 11.
104. Costenco, Nicolae. *Rostul artei literare în societate // Viața Basarabiei*, 1937, nr. 9.
105. Crihan, Dumitru. *Invitație în iad*. Chișinău, Editura Știința, 1998.
106. *Crizantema de la frontieră. Proză scurtă interbelică din Basarabia*. Antologie. Chișinău, Editura *Fundației Culturale Române*, București, 1996
107. Crohmălniceanu, Ov. *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Vol. 1-3., București, 1972; 1975.
108. *Cu gândul la Basarabia*. Arad, 1926.
109. *Cum s-a făcut unirea Basarabiei*. Sibiu, 1925.
110. Cuza, Gh.A. *Bugeacul. Drumuri și popasuri basarabene*. Iași, 1941.

111. Darie A. *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabească. 1938-1944*. București, 1994.
112. Dănilă, Aurelian *Opera basarabească*. Chișinău, Editura Enciclopedică Gh. Asachi, 1995
113. Dăscălescu, H. *Revoluția de la 1917 în Basarabia. Lupta moldovenilor pentru limbă, școală și cultură națională*. Chișinău, 1938.
114. *De la regimul teocratic spre regimul democratic. Amintirile unui basarabean. 1870-1930*. Chișinău, 1930.
115. *Deșteptarea moldovenilor de peste Nistru. Adunarea națională ținută la 17 decembrie 1917 în orașul Tiraspol*. Chișinău, Tip. Soc. Culturale a Românilor din Basarabia, 1917.
116. *Dicționar Enciclopedic Moldovenesc*, Chișinău, Redacția Principală a ESM, 1989.
117. *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2007.
118. Dima, Nichilas. *Bessarabia and Bukovina. The Soviet-Romanian Territorial Dispute*. New York, 1991.
119. *Din istoria gândirii social-politice și filosofice în Moldova*. Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1970 .
120. Dobrinescu, Valeriu Florin *Bătălia pentru Basarabia*. Iași, Editura Junimea, 1991.
121. Donici, Leon. *Revoluția rusă*. București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
122. Dragu, Ioan. *Campania anilor 1916—1918. Pe urmele bolșevicilor (Notele, impresiile, indiscrețiile unui ofițer roman în Basarabia)*. București, 1918.
123. *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*. Vol.1. București, Editura Geneze, 1999; Vol. 2, 2000; Vol. 3, 2001; Vol. 4, 2004.
124. Eșanu, Andrei, *Chișinău. File de istorie. Cercetări, documente, materiale*. Chișinău, Editura Museum, 1998.
125. Florov, Nicolae. *Unele premise în chestia organizării înățământului agricol superior în țară // Viața Basarabiei*, 1937, nr.1-2.
126. Frunză, Dr.I. *The rights of the Rumanians prou Bessarabia*. București, 1944.
127. Gheorghiu (Căpitan Aurel I.). *Pe drumuri basarabene. A doua zi după unire* (cu 45 ilustrații în text). București, 1923.
128. Gherman, Ion. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*. București, 1993.
129. Ghibu, O., *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*. Cluj, 1926.

130. Ghibu, O., *Oameni între oameni. Amintiri*. București, 1990.
131. Ghibu, Onisifor. *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară (1917-1918). Amintiri*. Chișinău, Editura Universitas, 1992.
132. Ghibu, Onisifor *Trei ani pe frontul basarabean. Bilanțul unei activități*. Chișinău, Tipografia Eparhială Cartea Românească, 1927.
133. Ghibu, Onisifor. *Cum s-a făcut unirea Basarabiei*. Sibiu, 1925.
134. Ghițiu, Mitru. *Sfatul Țării și procesul de unire a Basarabiei cu România în 1918 // Destin românesc*. Chișinău-București, 1994, nr. 1.
135. Giurgea, Eugeniu. *Din trecutul și prezentul Basarabiei*. București, 1928.
136. Grondijs, Ludovic. *Basarabia, pământ apocaliptic*. Ismail, 1940.
137. Grondijs, Ludovic. *Basarabia*. București, 1930.
138. Halippa, Pantelimon, Moraru, Anatol. *Testament pentru urmași*. Chișinău, Editura Hyperion, 1991.
139. Haneș, Petre. *Basarabia. Autonomia, neatârhnarea și unirea cu România. Lecțiuni de deschidere a cursului despre scriitorii basarabeni la Facultatea de Litere din București*. București, 1919.
140. Haneș, Đ. V. *Scriitorii basarabeni*. București, 1936.
141. Hangiu, I. *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*. București, 1987.
142. Harea, Vasile. *Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și comentarii*. București, 1995.
143. Holban, Șt. Eugen. *Ostașii noștri. Monumente istorice. 1917-1918*. Chișinău, Editura Museum, 1995.
144. Holban, Șt. Eugen. *Prin veacurile învolburate ale Moldovei dintre Prut și Nistru*. Paris, 1991.
145. Holban, Eugeniu. *Figuri basarabene. Culegere de date biografice*. Paris, Editura Căpriană, 1990.
146. Holban, Eugen. *Contribuția Basarabiei la cultura românească. Toponimie și identitate națională*. Chișinău, 1997.
147. Holban, Eugen. *Pentru restabilirea adevărului istoric*. Paris, Editura Căpriană, 2002.
148. Hotineanu, E. *Lirica interbelică din Basarabia și poezia franceză modernă*. București, 2000.
149. Inculeț, Ion. *O revoluție trăită*. Chișinău, Editura Universitas, 1994.
150. Inculeț, Theodor C. *Basarabeni în războiul mondial*. Chișinău, Tipografia Dreptatea, 1926.
151. *Integrări, valorificări, reconsiderări*. Chișinău, 1998.
152. Ioncu, Teofil. *Criza agrară // Viața Basarabiei*, 1932, nr.2.

153. Iorga, Nicolae. *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*. București, 1940.
154. Iorga, Nicolae. *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia*. Iași, 1918.
155. Iov, D. *Moldova de la Nistru*. București, 1943.
156. *Istoria Basarabiei de la începuturi pînă în 1998*. București, Editura Semne, 1998.
157. *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*. Chișinău, 2004.
158. Jalea, Ion. *Basarabia. Descrierea-Istoria-Unirea*, Chișinău, Editura Logos, 1991.
159. Korețki, Aurel, Pricop, Adrian. *Lacrima Basarabiei*. Chișinău, Editura Știința, 1993.
160. Lascarov-Moldoveanu. *Cutreierând Basarabia desrobită. Priveliști, oameni, fapte* (iunie-septembrie 1942). București, 1943.
161. *Le „Parlement” de Bessarabie. Sfatul Țării (1917-1918)*. Paris, f.a.
162. Lesnic, E. *Dovedirea existenței lui Dumnezeu cu argumentul fizico-teleologic* // Luminătorul, 1925, nr. 4, nr. 9, nr. 10.
163. *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie*. Vol.1. Chișinău, Redacția Principală a ESM. 1985; Vol. 1, 1986.
164. Levit, I. *An de răspîntie de la proclamarea Republicii Moldovenești pînă la desființarea autonomiei Basarabiei (noiembrie 1917-noiembrie 1918)*. Chișinău, Editura Universul, 2003.
165. Lovinescu, E. *Poezia lirică basarabească* // Viața Basarabiei. 1936. Nr. 9.
166. Lovinescu, E. *Un poet basarabean* // Sburătorul. 1920. nr. 9.
167. Marghiloman, Al. *Note politice*. Vol.3. București, 1927.
168. Marghiloman, Al. *Reintrarea Basarabiei în sânul Patriei-mumă, discurs rostit la banchetul comemorativ de la Athenée-Palace la 9 aprilie (27 martie st.v.)*. București, 1924.
169. Marinescu, C. Gh. *Epopoea Marii Uniri*. Galați, 1993.
170. Martonne (Emmanuel). *Choses vues en Basarabia*. Paris, 1919.
171. Mățu, N. *O necesitate desconsiderată: presa românească din Basarabia*. Chișinău, 1930.
172. Melnic, I. Eugen. *Principiul naționalităților și întregirea României*. Chișinău, 1991.
173. Meniuc, George. *Personalitate și creație* // Viața Basarabiei, 1939, nr. 6.
174. Mihail, Paul. *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*. Chișinău, Editura Știința, 1993.
175. Miller (Iaroslav). *Basarabia, pămînt românesc*. Chișinău, 1925.

176. Moisuc, Victoria (coord.). *România și Conferința de Pace de la Paris. 1918-1920. Triumful principiului naționalităților*. Cluj-Napoca, 1983.
177. Moraru, Anton, Negrei, Ion. *Anul 1918 - ora astrală a neamului românesc*. Chișinău, Editura Civitas, 1998.
178. Moraru, Anton. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria. 1812-1993*. Chișinău, 1995.
179. Moruzi, Dumitru. *Basarabia și viitorul ei (1812-1905)*. București, 1905.
180. Munteanu, Casian R. *Prin Basarabia românească. Însemnări de călătorie*. Lugoj, 1919.
181. Neaga, Vladimir. *Cultura românească în Basarabia // Viața Basarabiei*, 1936, nr.5-6.
182. Neaga, Vladimir. *Evoluția noțiunii de inconștient în psihologia modernă // Viața Basarabiei*, 1934, nr.11.
183. Neaga, Vladimir. *Individualism și socialism // Viața Basarabiei*, 1935, nr. 2.
184. Neaga, Vladimir. *Spre noi forme de viață românească // Viața Basarabiei*, 1935, nr.1-2.
185. Nistor, Ion. *Basarabia sub dominația românească la 20 de ani de la Unire*. Chișinău, 1938.
186. Nistor, Ion. *Istoria Basarabiei*. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1991.
187. *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*. Cernăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1938.
188. Nistor, Ion. *Românii Transnistriei*, Cernăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1925.
189. Ornea Z. *Proza interbelică basarabească // Basarabia*. 1997.
190. Panaitescu, Em. *La frontiere orientale de la Roumanie. La Roumanie et la Bessarabie*. Roma, 1924.
191. Păcuraru, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
192. Păduraru, T. *Însemnări din timpul Unirii, Oameni și evenimente*. Chișinău, Tipografia Tiparul Moldovenesc, 1937.
193. Pânteă, Gherman. *Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul unirii Basarabiei*. Chișinău, 1932.
194. Pânteă, Gherman. *Unirea Basarabiei. Acte și documente cu ocazia împlinirii a 25 ani de la săvârșirea marelui act istoric*. Odessa, 1943.
195. Pânzaru, S. *Constantin Stere despre Lev Tolstoi // Revistă de Lingvistică și Știință Literară*. 1993, nr. 6.
196. Pânzaru, S. *Leon Donici - Dobronravov (1887-1926) // Revistă de Lingvistică și Știință Literară*. 1997, nr.2.

197. Pârvu, D. *Problema Basarabiei în lumina principiilor și actelor juridice internaționale (Contribuții la cunoașterea raporturilor politico-diplomatice româno-ruse)*. București, 1943.
198. *Pe urmele voievozilor. Serbările desrobirii Basarabiei și Bucovinei*. București, 1941.
199. Pelivan, I.G. *Chronologie de la Bessarabie depuis son annexion à la Roumanie par jusque à la ratification de l'union de la Bessarabie à la Roumanie par V Assemblée Constituante de la Grande Roumanie (29 decembre 1919)*. Paris, 1920.
200. Pelivan, I.G. *Din suferințele Basarabiei sub stăpânirea rusească*. Chișinău, 1943.
201. Pelivan, I.G. *Ion C. Inculeț și Conferința de Pace de la Paris (1919/1920) // Patrimoniul*, 1991, nr. 1.
202. Pelivan, I.G. *L'Union de la Bessarabie a la mère-patrie - la Roumanie*. Paris, Lahure, 1919.
203. Pelivan, I.G. *The Economic State of Bessarabia*. Paris, 1920.
204. Pelivan, Ioan. *Bessarabia under Russian Rule (1812—1918)*. Imprimerie J.Carpantier. Paris, 1920.
205. Pelivanu, Ioniță. *Adunarea întemeietoare*. Ediția Zemstvei Guberniale. Chișinău, 1917.
206. *Pierderea Basarabiei (1812 și 1878)*. București, 1900.
207. Pop, Adrian. *Chestiunea basarabească în politica de independență a României*. București, 1993.
208. Popovici, C. *Les imperialistes russes et la Bessarabie*. Paris, 1921.
209. Popovschi, Nicolae. *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea supt ruși*. Chișinău, Tipografia Eparhială Cartea Românească, 1931.
210. Popovschi, Valeriu. *Acțiuni ale populației basarabene în favoarea unirii cu România în anul 1918 // Destin românesc*. București - Chișinău, 1996, nr. 1.
211. Popp (Nicolae M). *Românii din Basarabia și Transnistria*. București, 1942.
212. Porucic, Theodor. *Câteva cuvinte asupra protoistoriei din câmpiile Basarabiei // Viața Basarabiei*, 1935, nr.4.
213. Porucic, Theodor. *Din păcatele fecioriei științei // Viața Basarabiei*, 1935, nr.2.
214. Porucic, Theodor. *Regiunile naturale la Răsărit de Prut // Viața Basarabiei*, 1932, nr. 10.
215. Porucic, Theodor. *Relieful teritoriului dintre Prut și Nistru*. București, 1929.

216. Poștarencu, Dinu. *O istorie a Basarabiei în date și documente. 1812-1940*. Chișinău, Editura Cartier, 1998.
217. Saka, Serafim. *Basarabia în GULAG*, Chișinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1995.
218. *Sărbătorea Basarabiei. Deschiderea celui dintâi Sfat al Țării la Chișinău în ziua de 21 noiembrie 1917*. Chișinău, 1917.
219. Scurtu, Ioan, Almaș, Dumitru, Goșu, Armand, Pavelescu, Ion, Ioniță, I. Gheorghe. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994*. București, 1994.
220. Sion, G. *Suvenire de călătorie în Basarabia meridională*. București, 1919.
221. Stăvilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia. 1887-1940*. Chișinău, Editura Știința, 2000.
222. Stoica, Cezar, Stoica, Titus. *Basarabia, pământ românesc. Culegeri de date și documente istorice cu prilejul aniversării a 6 ani*. Chișinău, 1924.
223. Știrbu Th. Al. *Criza și mijloacele de combatere* // Viața Basarabiei, 1934, nr. 11.
224. Știrbu Th. Al. *Realitatea economiei românești* // Viața Basarabiei, 1937, nr. 12.
225. Tomițu, Răzeșul. *Basarabia noastră*. București, 1943.
226. Troianowski, Lidia. Valențe estetico-morale în creația lui Alexandru Sturdza // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 2005, Nr. 3.
227. Troianowski, Lidia. *Esse non videre: A. Sturdza* // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 2005, Nr. 3.
228. Troianowski, Lidia. *Știința și arta în contextul operei lui Constantin Stere* // Probleme actuale ale științelor socio-umane în contextul integrării europene. Chișinău, 2006.
229. Troianowski, Lidia. *Valori estetico-morale în creația lui Vasile Țeporde / Idei și valori perene în științele socioumane*. Cluj Napoca, 2003.
230. Troianowski, Lidia. *Basarabia – o temă intens colportată în creația lui Alexandru Boldur* // Idei și valori perene în științele socioumane. Cluj Napoca, 2002.
231. Troianowski, Lidia. *N. Crainic: dimensiunea spirituală – res omnia a etatis* // Civilizație. Ecologie. Ecosofie și perspectiva umană. Chișinău, UTM, 2004.
232. Troianowski, Lidia. *Ziarul „Raza” – absență neîntemeiată din orizontul culturii naționale* // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 2003, Nr 1-3.
233. Troianowski, Lidia. *Triumf al spiritului național – V. Țepordei* // Revista de Filosofie și Drept. Chișinău, 2003, Nr. 1-3.

234. Troianowski, Lidia. *A. Sturdza – promotor consacrat al idealurilor creștinismului* // Spiritualitate. Știință. Tehnică. Chișinău, UTM, 2003.
235. Troianowski, Lidia. *A. Boldur: absorbit de problema națională* // Cugetul, Chișinău, 2003, nr 1.
236. Troianowski, Lidia. C. Dobrogeanu-Gherea: glosând asupra facturii operei carageliene // Revista de Filosofie și Drept. Chișinău, 2002, Nr 3.
237. Troianowski, Lidia. Sub semnul fatumului și inexorabilului: S. Bjolla / / Conferința științifică anuală a profesorilor și studenților IRI „Perspectiva”. Chișinău, 2003.
238. Troianowski, Lidia. V. Țepordei: înarmat doar cu virtutea // Conferința științifică anuală a profesorilor și studenților UMTAP. Chișinău, 2002.
239. Troianowski, Lidia. A. Boldur: rimând istoria culturii naționale // Spiritualitate. Știință. Tehnică. Chișinău, UTM, 2004.
240. Troianowski, Lidia. C. Stere – G. Ibrăileanu: promotori activi ai poporanismului // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 2004, Nr.1-3.
241. Troianowski, Lidia. C. Stere despre menirea artei // Filosofia lui Constantin Stere în contextul culturii românești. Chișinău, 1997.
242. Troianowski, Lidia. L. Tolstoi – C. Stere: unele tangențe estetic-literare // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 1995, Nr.2-3.
243. Troianowski, Lidia. *Actualitatea concepției poporaniste privind menirea social-estetică a artei: C. Stere* // Noi orientări și tendințe în teoria și practica culturii estetice contemporane. Chișinău, 1995.
244. Troianowski, Lidia. *Raza- predilecții pentru valori moral-estetice* // Revista de Filosofie și Drept, Chișinău, 1999, Nr. 1.
245. Troianowski, Lidia. *Constantin Stere- Raicu Ionescu Rion: Incidențe estetice* // Idei și valori perene în științele socio-umane. Cluj Napoca, 2000.
246. Troianowski, Lidia. Problema națională în creația lui Constantin Stere // Cugetul, Chișinău, 2002, Nr.1.
247. Troianowski, Lidia. *Raza - sinonimică cu tendința de emancipare culturală și națională* // Curierul ortodox, Chișinău, 2002, Nr.3-4.
248. Troianowski, Lidia. *Vasile Țepordei: Imanent valorilor spiritual - naționale* // Basarabeni în lume. Vol. 4, Chișinău, Editura BNERN, 2007.
249. Troianowski, Lidia. Alexandru Boldur: Colportând valorile spiritual – naționale // Basarabeni în lume. Vol. 4, Chișinău, Editura BNERN, 2007.
250. Țepordei, Vasile. *Amintiri din Gulag*. București, 1992.
251. Țepordei, Vasile. *Iubim Basarabia*. București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.
252. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918*. Chișinău, Editura Hyperion, 1995.

253. Unirea Basarabiei cu România 1918-1927. Documente. București, Editura Globus, 1994.
254. Unirea Bucovinei 28 noiembrie, 1918. București, Editura Cartea românească, 1928.
255. Vicol, Alexandru. *Priviri asupra Basarabiei*. București, 1941.
256. Zavițchi, D. M. *Individualismul uman în epoca contemporană // Viața Basarabiei*, 1939, nr.7-8.
257. Zavițchi, D. M. *Problema refacerii creditului țărănesc și asanarea Băncilor Populare // Viața Basarabiei*, 1935, nr.4.
258. Wilhelmus, Petrus van Meurs. *Chestiunea Basarabiei in istoriografia comunistă*. Chișinău, 1996.
259. *Антология педагогической мысли Молдовы*. Кишинев, Штиинца, 1992.
260. Бабий А.И. *Философские взгляды А.Д. Коцовского // Известия Академии Наук МССР. Общественные науки*, 1962, №1.
261. Берг, Л.С. *Бессарабия. Страна. Люди. Хозяйство*. Петроград, 1918.
262. Берг, Л.С. *Население Бессарабии. Этнографический состав и численность*. Петроград, 1923.
263. Бессарабия. Географический, исторический, статистический, экономический, этнографический, литературный и справочный сборник. С 224 иллюстрациями, портретами и картой Бессарабской губернии. Издание газеты «Бессарабец». Под редакцией П.А.Крушевана. Москва, 1903.
264. Бобынэ, Георге. В. *Лашков - мыслитель и общественный деятель (Научная дискуссия. 25 марта 1987 г.) // Известия Академии Наук МССР. Общественные науки*, 1988, № 1.
265. Егунов, А.Н. *Бессарабская губерния в 1870-1875 годах. Перечень населённых мест*. Кишинев, 1879.
266. Ермуратский В.Н. *В.Л.Лашков (1861-1932) // Известия Академии Наук МССР. Общественные науки*, 1962, №1.
267. Защук, А. *Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Бессарабская область*. Санкт- Петербург, 1862.
268. Защук, А. *Этнографии Бессарабской области*. Записки Одесского Общества Истории и Древностей. Одесса, 1863, том V.
269. *И дым Отечества...* Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991.
270. *История Кишинева*. Кишинев, 1966.
271. Кассо, Л. А. *Византийское право в Бессарабии*. Москва, 1907.

272. Кассо, Л. А. *Россия на Дунае и образование Бессарабской области*. Москва, 1913.
273. Копанский, И.М., Левит, И.Е. *Советско-румынские отношения 1929-1934 гг.* Москва, 1971.
274. Котляров, Б. *Музыкальная жизнь дореволюционного Кишинева*. Кишинев, 1967.
275. Лотоцкий, П. А. *Список и краткие биографии окончивших полный курс Кишинёвской Духовной Семинарии за сто лет её существования (1813-1913)*. Кишинёв, 1913.
276. Малинский, В. *Аграрная „Реформа” 1918-1924 гг. в Бесарабии*. Кишинев, 1949.
277. Надеждин, Н. *Прогулка по Бессарабии* //Одесский альманах на 1840 год. Одесса, 1839.
278. Н. А. (Нассо, А.) *Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828 гг* // Записки императорского Одесского Общества Истории и Древностей. Одесса, 1900, том XXII.
279. Пархомович, Иосиф. *Духовно-учебные заведения Кишинёвской епархии, 1813-1913 гг.* Кишинёв, Епархиальная типография, 1913.
280. Рожковская, Н. *Театральная жизнь Кишинева XIX - начала XX века*. Кишинев, 1979.
281. *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях (XIX – начало XXI вв.)*. Биобиблиографический словарь-справочник. Кишинев, 2003.
282. Свиньин, П. *Описание Бессарабской области* // Записки Одесского Общества Истории и Древностей. Том VI, Одесса, 1867.
283. Скальковский, А.А. *Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае*. Санкт-Петербург. 1848.
284. Скальковский, А.А. *Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае*. Статистический очерк. Одесса, 1848.
285. Трубецкой, Б.А. *Из истории периодической печати Бессарабии 1854-1916 гг.* Кишинёв, Штиинца, 1989.
286. Фомин С.В. *Пером и мечом сотруждааяся...* Chişinău, Ştiinţa, 1990
287. Штанге, А.Э. *Историческая записка о крестьянской реформе в Бессарабской губернии*. Кишинёв, Типография Бессарабского Губернского Правления, 1911.

LISTA ARTICOLELOR

A

ADAM, Grigore – 26
 ADAMOVICI, Eugen – 26
 AFANASIU (Athanasiu), Gavriil (Gabrielli) – 27
 ALEXANDRI, Nicolae – 28
 ALEXINSCHI, Alexei – 29
 ALISTAR, Elena – 30
 ALUPI, Călin (CALINIC) – 31
 ANDRONIC, Ion – 32
 ANNENKOV, Vasili – 33
 ANTONOVSKI, Alexandru – 33
 ARBORE, Nina – 33
 ARBORE-RALLI, Zamfir – 34
 ARIONESCU-BAILLAYRE, Lidia – 35
 ATANASIU-ZLATOV, Simion – 35

B

BABICI, Lidia – 37
 BAIDAN, Boris – 37
 BAILLAYRE, Auguste – 38
 BAILLAYRE, Tania – 39
 BALICA, Dimitrie – 40
 BALTAGA, Alexandru – 41
 BARDIERU, Alexandru – 42
 BARDU, Valentina – 42
 BASARAB (Berezovschi-Steiner), Elena – 43
 BĂDĂRĂU, Eugen – 43
 BĂLĂȘESCU, Maria – 44
 BĂNULESCU-BODONI Gavriil – 45
 BÂRCĂ, Ioan – 47
 BÂRCĂ, Mihail – 47
 BÂRCĂ, Vasile – 48
 BÂRLĂDEANU, Alexei – 48
 BEJAN, Serghie – 49
 BEIDEMAN, Alexandru – 50
 BEIN, Isac – 51
 BEREZOVSKI, Dumitru – 51
 BEREZOVSKI, Mihail – 52
 BERNARDAZZI, Alexandru – 53
 BESPOIASNĂI, Pavel – 54
 BEZVICONI, Gheorghe G. – 55
 BIVOL, Nicolae – 56
 BLOK, Heinrich – 57
 BLINOV, Vasile – 57
 BLUMENFELD, Mihail – 57

BODESCU, Vladimir – 58
 BOGA, Leon – 59
 BOGOS, Dimitrie – 60
 BOGOS, Sergiu – 61
 BOGOS, Vlad Vladimir – 62
 BOLDUR, Alexandru – 62
 BORȘ, Gheorghe – 64
 BRAGALIA, Natalia – 65
 BUCEVSKI, Epaminonda – 65
 BUCOV, Emilian – 66
 BUJOREANU, Gheorghe – 67
 BULAT, Ștefan – 67
 BULGĂRE, Ana – 67
 BUZDUGAN, Ion – 68

C

CAHULEANU, Robert (Ciurunga, Andrei) – 70
 CASSO, Leon – 71
 CASSO, Nicolae – 72
 CATARGI, Mihail – 73
 CATARGI, Victor – 73
 CATELI (Catelly), Emanoil – 74
 CAVARNALI, Ecaterina – 74
 CAVARNALI, Vladimir – 75
 CAZACLIU, Vlad (Vladimir) – 76
 CAZACU, Boris – 76
 CAZACU, Petru – 77
 CĂRĂUȘ(U), Dimitrie – 78
 CEACHIR, Mihail – 79
 CEBOTARI, (Cebotariu, Cebotaru, Cibotari) Maria – 81
 CEGLOCOFF, Gheorghe – 81
 CERKEZ, Ecaterina – 82
 CHIORESCU, Vlad – 82
 CIJEVSKI, Vasile – 83
 CIOBANU, Ștefan C. – 83
 CIOFLEC, Romulus – 86
 CIOKOLOV, Serghei – 87
 CIORBĂ, Toma – 87
 CIUGUREANU, Daniel – 88
 CLIMĂȘEVSKI, Alexandru – 89
 COBAN, Nicolae – 90
 COBIZEV, Claudia – 90
 COCA, Eugeniu – 91
 CODREANU, Gheorghe – 92

COSMACEVSCHI, Maria – 92
 COSTENCO, Nicolai(e) – 93
 COSTIN, ION T. – 94
 COȘERIU, (Coseriu) Eugen – 95
 COȚOVSKI (KOȚOVSKI), Anatolie – 96
 CRĂSESCU, Victor (Ștefan Basarabeanu) – 97
 CRIHAN, Anton – 98
 CRISTEA, Alexandru – 99
 CRISTI, Vladimir – 101
 CRUȘEVAN-FLORESCU, Olga – 102
 CUDINOFF, Anatolie – 103
 CUJBĂ, Sergiu Victor – 103
 CULEA, Apostol – 104
 CUPCEA, Pimen – 105
 CURICHERU, Mihail – 105
 CUZA, Valentina (Eufrosinia) – 106

D

DAUȘ, Ludovic – 107
 DAVID, Alexandru – 107
 DAYN, Ehezchel – 108
 DĂSCĂLESCU, Hristea – 109
 DELEANU, Liviu – 109
 DENGHINK, Alexandru D. – 109
 DICESCU, Anastasia – 110
 DIMITRIU (DIMITROV), Liuba – 111
 DISCONTI, Angelo – 111
 DOBROȘINSCHI-MALAI, Elena – 112
 DOLËNGA, Lotis – 112
 DONCEV, Ioan – 113
 DONCEV, Vladimir – 114
 DONICI, Alexandru (Alec) – 114
 DONICI, Alexandru – 116
 DONICI, Elena – 116
 DONICI-DOBRONRAVOV, Leon – 116
 DONICI, Matei – 118
 DONICI, Nicolae N. – 119
 DRAGANOV, Petre – 120
 DRUȚA, Gheorghe – 121
 DUBINOVSKI, Lazăr – 122
 DUMITRESCU, George-Dorul – 123
 DUNĂREANU (Ionescu), Nicolae – 123

E

ERHAN, Dionisie – 125
 ERHAN, Pantelimon – 125

F

FILATOV, Apolinarie – 127
 FILATOV, Grigore – 127
 FILIP-LUPU, Grigore – 127
 FIURER, Grigore – 127
 FLOROV, Nicolae – 128
 FRĂȚIMAN, Iustin – 130
 FRUNTE, B. – 131
 FRUNZĂ, Axinte – 132

G

GANE, Emil – 133
 GĂLUȘCĂ, Tatiana – 133
 GHEORGHIAN, Petre – 134
 GHERBANOVSKI, Nicolae – 135
 GHIBU, Onisifor – 135
 GONATA, Ștefan – 136
 GORE, Gheorghe – 137
 GORE, Paul – 138
 GORSKI (Fainberg), Iakob – 140
 GROSU, Gurie – 140
 GROSU, Nicolae – 141
 GROSSU, Sergiu – 142
 GUMALIK, Nicolae – 143
 GUTOR, Vasili – 144
 GUZ, Iodl (Iuli) – 145

H

HALIPPA, Ion – 146
 HALIPPA, Pantelimon (Pan) – 147
 HANEȘ, Petre – 149
 HAREA, Vasile – 149
 HASDEU, Bogdan Petriceicu – 152
 HÂJDEU, Alexandru – 155
 HÂJDEU, Boleslav (pseudonim B. Bessarab) – 157
 HÂJDEU, Tadeu – 158
 HÂNCU (HÂNCULOV, GHINCULOV), Iacob – 159
 HERTZA, (Herța) Vladimir – 160
 HOLBAN, Ștefan – 160
 HONDRILĂ, Vasile – 161
 HOTNOG, Titus – 161
 HRȘANOVSKI, Cleopatra – 162
 HUDICI, Vera – 163

I

IAȘCINSCHI, Nina – 164

IGNĂTESCU, Constantin – 164
 INCULEȚ, N. Ion – 165
 IOANICHIE, Arhimandritul – 166
 IONCU, Theofil – 167
 IONESCU-DÂRZEU, Eugen – 167
 IORDAN (Jordan), Boris – 168
 IOV, Dumitru – 169
 ISANOS, Magda – 170
 ISTRU, Bogdan – 171
 IVANOV, Victor – 172
 IVANOVSKI, Elizaveta – 172

K

KIRIACOFF, Teodor – 174
 KOGAN, Moisei – 174
 KOGAN, Șneer – 175
 KRASILȘCIK, Isaak – 176
 KUSMINSKI, Pavel – 177

L

LAȘCU, Nicolae – 178
 LAȘCU, Vasile – 178
 LEONARD, Pavel – 179
 LIPKOVSKI (LIPKOVSKA), Lidia – 180
 LIVESCU, Ion – 181
 LUCEZARSCHI (Luci), Eugenia – 182
 LUJANSCHI, Teodor – 182
 LUPAN, Andrei – 183
 LUȚCAN, Antonie – 183
 LUȚCAN, Vasile – 184
 LVOVSCHI, Grigore – 185

M

MACOVSKI, Eugen – 186
 MADAN, Gheorghe V. – 187
 MALANETȚCHI, Vasile – 188
 MALEȘEVSKI, Eugenia – 188
 MANEGA, Petru – 189
 MANGERON, Dumitru Ioan – 190
 MANUILOV, Anton – 191
 MARIAN, Liviu – 191
 MATEEVICI, Alexei – 192
 MENIUC, George – 195
 MICHONZE, Gregoire (Misonzic, Gregore) – 196
 MIHAIL, Paul – 196
 MINCIUNĂ, Mihail – 198
 MODVAL, Afanasie – 199

MOGHILEANSCHI, Nicolae – 199
 MOROȘAN, Nicolae – 200
 MORUZI, Dumitru – 201
 MUNTEANU, C.A. – 202
 MURAFĂ, Andrei – 202
 MURAFĂ, Simion – 202
 MUSICESCU, Gavriil – 204

N

NACCO, Alexie (Alexis) – 207
 NACCO, Olga – 208
 NAGACEVSKI, Nicolae – 209
 NAGACEVSKI (Ilnițchi, Lâcov), Nina – 209
 NANIESCU, Iosif (Ioan Mihalache) – 210
 NĂSTASE, Gheorghe I. – 211
 NEAGA, Ștefan – 212
 NECEAEV, Valentina – 214
 NEGRESCU, Ion – 215
 NENCEV, Teodor – 215
 NESVEDOV, Boris – 216
 NICA, Sergiu Matei – 216
 NISTOR, Ion – 217

O

OBREJA-IAȘI, Gheorghe – 219
 OKUȘKO, Rostislav – 219
 OKUȘKO, Vladimir – 219
 OSTERMANN, Franz – 220
 PARHOMOVICI, Andrei – 222
 PARHOMOVICI, Iosif – 223
 PAUTĂNSCHI, Mihail – 224
 PAVELCU, Vasile – 225
 PÂNTEA, Gherman – 226
 PĂUN, Gheorghe – 228
 PELIVAN, Ion – 228
 PETRAȘCU, Milița – 230
 PETRINO, Dimitrie – 231
 PISCARIOV, Pavel – 232
 PLĂMĂDEALĂ, Alexandru – 232
 POLEAC, Manuil – 233
 POPESCU, Constantin – 234
 POPOVICI, Constantin – 234
 POPOVICI, Vasile – 236
 POPOVSKI, Nicolae – 236
 PROTASE-PRUT, David – 237
 PORUCIC, Theodor – 238

R

RĂILEAN, Toma (Foma) – 240
 REMMER, Gavriil – 240
 ROBOT, Alexandru – 240
 ROMAN, Tudose – 241
 RUSSO, Alecu – 242
 RUSU, Gheorghe – 243
 RUSU-CIOBANU, Victor – 244

S

SAHAROV, Mihail – 245
 SARGEȚIU, Octav (Dumitru V. Popa) – 245
 SAVA, Aurel – 246
 SAVIN, Ioan – 246
 SÂRCU, Polihronie – 247
 SÂRBU, Ioan – 247
 SECARĂ, Nicolae – 248
 SIMINEL-DICESCU, Iulia – 249
 SINICLIU, Elefterie – 249
 SLAVOV, Iacob – 250
 SMOCHINĂ, Nichita P. – 250
 SPĂTARU, Nicolae Gh. – 252
 SPÂNU, Victor – 253
 STADNIȚKI, Arsenie (Răzvan) – 253
 STAMATI, Constantin (Costache) – 254
 STAMATI-CIUREA, Constantin – 255
 STATI, Petre – 257
 STERE, Constantin – 257
 STROESCU, Vasile – 260
 STUART (STEWART), Alexandru (Alexander) – 262
 STURDZA, Alexandru – 263
 SULACOV, Ioan – 266
 SURUCEANU (SOROCEANU), Ion C. – 267
 SURUCEANU, Trofim – 268

Ș

ȘTEFĂNUCĂ, Petre V. – 269

T

TAMBUR, Alexandru – 271
 TEODOREANU, Sofia – 271
 TERZIMAN (numele adevărat ALTERZON Isaac), Alexandru – 272
 TIBEREANU, Alfred Basarab – 273
 TIMONU, Dominte – 274
 TOCAN, Ilie – 275

TOFAN, Gheorghe – 275
 TOMESCU, Constantin – 276
 TUDOR, Iorgu (Gheorghe) – 277
 TUDOR, Nadejda (Speranța) – 278
 TUFESCU-POLEAKOV, Valentina – 278

Ț

ȚEPORDEI, Vasile – 279

U

USCAT, Iacob – 281
 USINEVICI, Ștefan – 281

V

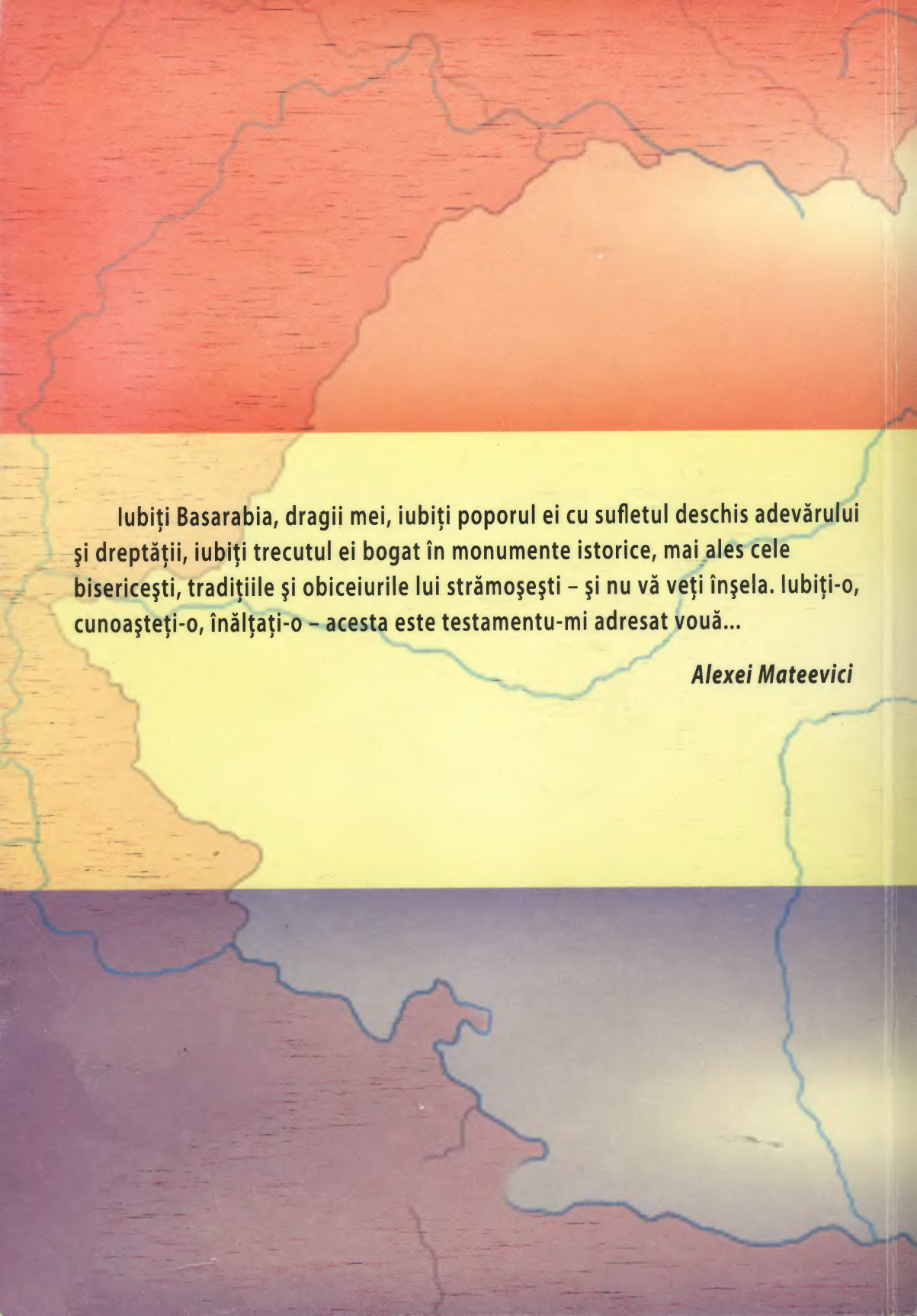
VASILIU-HASNAȘ, Elena – 283
 VATAMAN, Paul – 283
 VĂSCĂUȚEANU, Elisabeta – 284
 VĂSCĂUȚEANU, Teodor – 285
 VÂRNAV, Teodor – 285
 VELICAN, Sabin – 286
 VELTMAN, Aleksandr – 287
 VENELIN, Iuri – 287
 VETROV, David – 288
 VICOL, Teodor – 289
 VOIȚHOVSKI, Tatiana – 289
 VRABIE, Grigore – 290
 VRABIE, Olga – 290

Z

ZABOROVSKI, Ion – 292
 ZAIC-BORELLI, Simion – 292
 ZUBCU-CODREANU, Nicolae – 293

CUPRINS

Prefață	3
Introducere	9
A	26
B.....	37
C	70
D	107
E.....	125
F	127
G	133
H	146
I.....	164
K	174
L.....	178
M.....	186
N	207
O	219
P	222
R	240
S	245
Ș	269
T	271
Ț	279
U	281
V	283
Z.....	292
Bibliografie selectivă:	294
Lista articolelor:	308

Iubiți Basarabia, dragii mei, iubiți poporul ei cu sufletul deschis adevărului
și dreptății, iubiți trecutul ei bogat în monumente istorice, mai ales cele
bisericești, tradițiile și obiceiurile lui strămoșești – și nu vă veți înșela. Iubiți-o,
cunoașteți-o, înălțați-o – acesta este testamentu-mi adresat vouă...

Alexei Mateevici